

SEFI HABARÇYSY

ARTÝOM ZDUNOW

SEBITDE INTELLEKTUAL EÝEÇILIGINI
DOLANDYRMAGYŇ ULAGMYNY
DÖRETMEK. MORDOWIÝA
RESPUBLIKASYNYŇ TEJRIBESI

INTELLEKTUAL EÝEÇILIK BOÝUNÇA FEDERAL GULLUGY (ROSPATENT)

“SENAGAT EÝEÇILIGINIŇ FEDERAL INSTITUTY”
FEDERAL DÖWLET BÝUJET EDARASY

SEFI HABARÇYSY

SENAGAT EÝEÇILIGINIŇ FEDERAL INSTITUTYNYŇ BÝULLETENI

2024

J. 3 № 2 (8)

16+

Intellectual eýeçilik boýunça federal gullugy (Rospatent)
“Senagat eýeçiliginiň federal instituty”
Federal döwlet býujet edarasy

ISSN 2782–5086 (Print)

ISSN 2949–2432 (Online)

Вестник ФИПС

Т. 3 № 2 (8)

Москwa 2024

Bellige alyndy:

Aragatnaşyk, maglumat tehnologiýalary we köpçülikleýin kommunikasiýalar çygynda gözegçilik boýunça federal gullugynda (PI № FC77–85468; tapgyr EI № FC77–85469, sene: 13 iýun 2023 ý.)

Ýaýratma zolaklary:

Russiya (ähli zolaklar), GDA ýurtlary, golaý we uzak daşary ýurtlar.

Neşiriň döwürleýinligi:

Goşmaça ýörite neşirleri çykarmak mümkinçiligi bilen, ýylda 4 san.

Abuna ýazylmak indeksi – 85599

«SeFi Habarçysy»

2022-nji ýylda esaslandyryldy we aşakdaky ylmy ugurlarda intellektual eýeçiligiň ylmy işleriniň netijelerini beýan etmek üçin döredildi: Döwlet we hukuk. Hukuk ylmlary; Ykdysadyýet. Ykdysady ylmlar; Patent hukugy. Oýlap tapyşlar; Rejelendiriş; Tebigy ylmlar. Umumy we toplumlaýyn meseleler; Statistika; Kibernetika.

Okyjylar topary:

intellektual eýeçilik ulgamyndaky hünärmenler, patent ynamdarlary, hukukçylar, adwokatlar, ýolbaşçylar, aspirantlar, talyplar, oýlap tapyjylar we beýleki okyjylar.

«SeFi Habarçysy», aşakdaky ýörelgä esaslanyp, öz mazmunyna göniden-göni açyk elýeterlilik üpjün edýär:

ylmy barlaglaryň netijelerine açyk elýeterlilik global bilim alyş-çalsynyň ýokarlanmagyna ýardam berýär. Žurnalyň sanlary SEFI web sahypasynyň elektron çüşmesinde ýerleşdirilen: www.vestnikfips.ru (žurnalyň elektron wersiýasy).

Ähli materiallar çap edilenden soňra, ulanyjylar üçin elýeterli bolar.

Embargo döwri göz önünde tutulmadyk. Materiallara mzdusuz açyk elýeterlilik almak üçin žurnalyň sahypasynda hasaba alynmak talap edilmeýär. Materiallary neşir etmek, ähli awtorlar üçin mzdusuzdyr.

Žurnal açyk elýeterlilik (open access) ýörelgesi bilen işleýär, ýagny, ähli mazmun, ulanyjylar üçin mzdusuz doly elýeterlidir we açyk elýeterlilik baradaky kesgitlemä laýyklykda hödürlenýär.

Redaksiya gelip gowşan ähli materiallar goşa kör rysgal (double-blind) rejeleme amalyndan geçirilýär.

Rejeleme, garaşsyz hünärmenler tarapyndan ahlak ýörelgelerine laýyklykda amala aşyrylýar.

Žurnalyň elektron arhiwi

neşirden soň aşakdaky milli repozitoriýalarda elýeterlidir: “Ylmy Elektron Kitaphana”, “Rossiýanyň ylmy sitatlar indeksi” (RINC) bibliografiki maglumatlar binýadynyň çäklerinde – hasaba alnan ulanyjylar üçin (ulgamda hasaba alyş we žurnala elýeterlilik mzdusuz); «KiberLeninka» – ähli okyjylara mzdusuz, hasaba alynmak talap edilmeýär.

“SeFi Habarçysy” žurnalyň esaslandyryjysynyň, redaksiýasynyň we neşirýatçysynyň salgysy:

125993, Moskwa, G-59, GSP-3,
Berežkowskaýa köç., jaý 30, bina 1.

Žurnalyň elektron poçtasy:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.
Saýt: vestnikfips.ru

**Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)
Federal State Budgetary Institution
«Federal Institute of Industrial Property»**

ISSN 2782-5086 (Print)

ISSN 2949-2432 (Online)

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

Vol. 3 No. 2 (8)

Moscow 2024

Registered with the Federal Service for Supervision in the Sphere of Communications, Information Technology and Mass Communications (PI No. FS77-85468; EI series No. FS77-85469 of June 13, 2023)

Coverage: Russia (all regions), CIS states, near and far abroad countries

Publication frequency:

4 issues per year with the possibility of additional special issues

Subscription index – 85599

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

was founded in 2022 to highlight the results of scientific activities in the field of intellectual property on the following scientific disciplines (fields of science):

State and Law. Juridical Sciences

Economics. Economic Sciences

Patent Law. Inventive Activities.

Innovative Activities Natural Sciences.

General and Complex Problems

Statistics Cybernetics

Readership:

professionals in the field of intellectual property, patent attorneys, lawyers, advocates, managers, graduate students, students, inventors and others.

The Bulletin of Federal Institute of Industrial Property provides direct open access to its content, based on the following principle:

free open access to research results contributes to an increase in the global exchange of knowledge. The issues of this journal are posted on the electronic resource of the FIPS website www.vestnikfips.ru (electronic version of the journal).

All materials are available to users immediately after publication.

There is no embargo period.

No registration on the journal's website is required to get free access to the materials. Publication is free for all authors.

It is an open access journal,

i. e. all content is freely available

at no charge to users in accordance with the definition of open access Initiative.

All materials submitted to the editorial office undergo a double blind peer review procedure.

Reviewing is made by independent experts and in accordance with the ethical principles of the Publication Ethics Committee.

The electronic back issues of the journal

are available after publication in the following national repositories: «Scientific Electronic Library» within the framework of the Russian Index of Science Citation (RINTs) bibliographic database – for registered users (registration in the system and access to the journal are free); «CyberLeninka» – free of charge for all readers, without registration.

Address of the founder, editorial office and publisher of the Bulletin of FIPS:

Berezhkovskaya nab., 30, bldg. 1,
Moscow, G-59, GSP-3, 125993.

Journal email:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Website: vestnikfips.ru

REDAKSIÝA GEŇEŞI

Baş redaktor

NERETIN Oleg Petrowiç

ykdysady ylmlarynyň doktory, Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň (SEFI) direktory, Moskwa

**ZUBOW
Ýuriý Sergeýewiç**

mugallymçylyk ylmlarynyň kandidaty, Intellektual eýeçilik boýunça Federal gullugyň ýolbaşçysy, Moskwa

**IWLIÝEW
Grigoriý Petrowiç**

baş redaktoryň orunbasary, hukuk ylmlarynyň kandidaty, Ýewraziýa patent edarasynyň prezidenti, SEFI-iň ylmy ýolbaşçysy, Moskwa

**GORUŞKINA
Swetlana Nikolaýewna**

baş redaktoryň orunbasary, sosiologiýa ylmlarynyň kandidaty, SEFI-iň ylmy sekretary, Moskwa

**ABANKINA
Tatýana Wsewolodowna**

ykdysady ylmlarynyň kandidaty, professor, “Ykdysadyýetiň ýokary mekdebi” Milli barlag uniwersitetiň Şäher we sebitleýin ösüş fakultetiniň Döredijilik ykdysadyýeti merkeziniň direktory, Moskwa

**ALEKSANDROWA
Anna Wladimirowna**

tehniky ylmlaryň kandidaty, dosent, esasy ylmy işgär – SEFI Seljeriş merkeziniň başlygy, Moskwa

**ALEKSEÝEWA
Olga Lenarowna**

hukuk ylmlarynyň kandidaty, SEFI Hil gözegçilik merkeziniň başlygy, Moskwa

**BLIZNES
Iwan Anatolýewiç**

hukuk ylmlarynyň kandidaty, professor, A.S. Griboýedow adyndaky Moskwa uniwersitetiniň hukuk fakultetiniň dekany we intellektual eýeçilik kafedrasynyň müdiri, Moskwa

**BOROWSKAÝA
Marina Aleksandrowna**

ykdysady ylmlaryň doktory, professor, Rossýanyň Bilim Akademiýasynyň habarçy-agzasy, Günorta Federal uniwersitetiniň prezidenti, Rostow-na-Donu

**BYÇKOW
Dmitriý Wladimirowiç**

Fizika-matematika ylmlarynyň kandidaty, Ýewraziýa patent edarasynyň Ekspertiza müdirliginiň mehanika, fizika we elektrik tehnikasy bölüminiň baş bilermeni, Moskwa

**GLAZÝEW
Sergeý Ýuryýewiç**

ykdysady ylmlaryň doktory, professor, Rossýanyň Ylmlar Akademiýasynyň akademigi, ýewraziýa ykdysady utgaşmasynyň, kämilleşmeginiň we durnukly ösüşiniň toplumlaýyn meseleleri boýunça RYA-nyň Ylmy geňeşiniň başlygy, Moskwa

**GRIB
Wladislaw Walerýewiç**

hukuk ylmlarynyň doktory, professor, RF-yň at gazanan hukukçysy, Rossýanyň Bilim Akademiýasynyň akademigi, A.S. Griboýedow adyndaky Moskwa uniwersitetiniň rektory, Rossýanyň professorlar maslahatynyň başlygy, Moskwa

**ÝENA
Oleg Walerýewiç**

SEFI “Patent seljermesi” ylmy ugrunyň ýolbaşçysy, Moskwa

**ŽURAWLEW
Andrey Lwowiç**

hukuk ylmlarynyň kandidaty, SEFI Halkara hyzmatdaşlyk merkeziniň başlygy, Moskwa

**ZOLOTYH
Natalýa Iwanowna**

ykdysady ylmlarynyň kandidaty, “Rossýanyň goldawy” atly kiçi we orta telekeçiligiň bütinrossiýa jemgyýetçilik guramasynyň wise-prezidenti, Moskwa

**IWANOWA
Marina Germanowna**

Sosiologiki ylmlarynyň doktory, ykdysady ylmlarynyň kandidaty, dosent, SEFI Ylmy-bilim merkeziniň esasy ylmy işgäri, Moskwa

- IWANOW Roman Aleksejewiç** "molýekulýar immunologiýa" hünäri boýunça filosofiýa ylmlarynyň doktory, Ýaýlymlaýyn lukmançylygyň ylmy merkeziniň direktory, "Sirius" Uniwersitetiniň "Lukmançylyk biotehnologiýasy" ugrunyň ylmy ýolbaşçysy, Soçi
- ILÝINA Irina Ýewgenýewna** ykdysady ylmlarynyň doktory, dosent, Rossiýanyň Ylmy-tehniki çygyrynda ykdysadyýetiň, syýasatyň we hukugyň ylmy-barlag institutynyň direktory, Moskwa
- KALÝATIN Witaliy Olegowiç** hukuk ylmlarynyň kandidaty, dosent, Russiýa Federasiýasynyň Prezidentiniň ýanyndaky Hususy hukukyň Barlag merkeziniň Intellektual hukuklary hakynda kanunçylygyk bölümiň maslahatçysy we Intellektual hukuklaryň kafedrasynyň professory, Moskwa
- KLIMANOW Wladimir Wiktorowiç** ykdysady ylmlarynyň doktory, geografiýa ylmlarynyň kandidaty, dosent, Rossiýanyň Halk hojalygynyň we döwlet gullugynyň akademiýasynyň Amaly ykdysady barlaglar institutynyň Sebit syýasaty merkeziniň ýolbaşçysy, Moskwa
- KUZNESOWA Tatýana Wiktorowna** mugallymçylyk ylmlarynyň doktory, "Bütinrossiýa patent-tehniki kitaphanasy" Merkeziniň başlygy, Moskwa
- LOPATINA Natalya Wiktorowna** mugallymçylyk ylmlarynyň doktory, professor, SEFI Ylym-bilim merkeziniň esasy ylmy işgäri, Moskwa
- LYSKOW Nikolay Borisowiç** SEFI Himiýa, biologiýa we lukmançylyk merkeziniň başlygy, Moskwa
- PROKOFÝEW Stanislaw Ýewgenýewiç** Ykdysady ylmlarynyň doktory, professor, Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň ýanyndaky Maliýe uniwersitetiniň rektory, Moskwa
- SALNIKOW Mihail Ýurýewiç** SEFI Fizika we amaly mehanika merkeziniň başlygy, Moskwa
- SIROTÝUK Wladimir Olegowiç** tehniki ylmlarynyň doktory, dosent, Rossiýanyň ylmlar akademiýasynyň esasy ylmy işgäri, Moskwa
- SMIRNOW Mihail Borisowiç** fizika-matematika ylmlarynyň kandidaty, Ýewraziýa patent edarasynyň Seljerme müdirliginiň Mehanika, fizika we elektrotehnika bölüminiň baş bilermeni, Moskwa
- SUKONKIN Aleksandr Wladimirowiç FABRIÇNYÝ Sergeç Ýurýewiç** tehniki ylmlarynyň kandidaty, SEFI baş ylmy işgäri, Moskwa
- hukuk ylmlarynyň doktory, professor, "Harby, ýörite we goşa niýetlenişli intellektual işiň netijeleriniň hukuk goragy boýunça federal agentligi" FDBE-nyň direktory, Moskwa
- FEDOTOW Mihail Aleksandrowiç** hukuk ylmlarynyň doktory, professor, "Ykdysadyýetiň ýokary mekdebi" Milli barlag uniwersitetiniň "Awtorlyk hukugy, meňzeş, medeniýet we maglumat hukuklary boýunça ÝUNESKO kafedrasynyň Halkara ylym-bilim merkeziniň direktory,
- HABRIÝEWA Taliya Ýarullowna** hukuk ylmlarynyň doktory, professor, Rossiýanyň Ylmlar akademiýasynyň akademigi, Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň ýanyndaky "Kanunçylyk we deňeşdirme hukuk öwreniş instituty" Federal döwlet ylmy-barlag guramasynyň direktory, Moskwa.
- ŞORIN Oleg Nikolayewiç** tehniki ylmlarynyň kandidaty, Moskwa

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief

Oleg P. NERETIN

Dr. Sci. (Economics), Director of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS), Moscow

- Yury S. ZUBOV** Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property, Moscow
- Grigory P. IVLIEV** Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Law), President of the Eurasian Patent Office, FIPS Research Advisor, Moscow
- Svetlana N. GORUSHKINA** Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Sociology), Scientific Secretary of FIPS, Moscow
- Tatiana V. ABANKINA** Cand. Sci. (Economics), Professor, Director of the Center of Creative Economy of the Faculty of Urban and Regional Development of NRU HSE, Moscow
- Anna V. ALEKSANDROVA** Cand. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher–Head of the FIPS Analytical Center, Moscow
- Olga L. ALEKSEEVA** Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS Quality Monitoring Center, Moscow
- Ivan A. BLIZNETS** Dr. Sci. (Law), Professor, Dean of the Faculty of Law, Head of the Department of Intellectual Property of the Griboedov Moscow University, Moscow
- Marina A. BOROVSKAIA** Dr. Sci. (Economics), Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Education, President of the Southern Federal University, Rostov-on-Don
- Dmitry V. BYCHKOV** Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow
- Sergey Yu. GLAZIEV** Dr. Sci. (Economics), Member of the Russian Academy of Sciences, Chairman of the Scientific Council of the Russian Academy of Sciences on complex issues of Eurasian economic integration, modernization and sustainable development, Moscow
- Vladislav V. GRIB** Dr. Sci. (Law), Professor, Honored Lawyer of the Russian Federation, Member of the Russian Academy of Education, Rector of the Educational private institution of higher education “Moscow University named after A.S. Griboyedov”, Chairman of the Russian Professorial Assembly, Moscow
- Oleg V. ENA** Head of Scientific Research on Patent Analytics FIPS, Moscow
- Andrey L. ZHURAVLEV** Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS International Cooperation Center, Moscow
- Natalia I. ZOLOTYKH** Cand. Sci. (Economics), Vice President of the All-Russian Non-Government Organization of Small and Medium Business “Opора Russia”, Moscow
- Marina G. IVANOVA** Dr. Sci. (Sociology), Cand. Sci. (Economics), Associate Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

-
- Roman A. IVANOV** PhD in Molecular Immunology, Director of the Scientific Center for Translational Medicine, Scientific Director of the medical biotechnology field, Sochi
- Irina E. ILYINA** Dr. Sci. (Economics), Associate Professor, Director of the Russian Research Institute of Economics, Politics and Law in the scientific and technical field, Moscow
- Vitaly O. KALYATIN** Cand. Sci. (Law), Associate Professor, Professor of the Department of Intellectual Rights, Consultant of the Department of Intellectual Rights Law of the Private Law Research Centre under the President of the Russian Federation named after S. S. Alexeev, Moscow
- Vladimir V. KLIMANOV** Dr. Sci. (Economics), Cand. Sci. (Geography), Associate Professor, Head of the Center for Regional Policy, Institute of Applied Economic Research, RANEPa, Moscow
- Tatiana V. KUZNETSOVA** Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Head of the "All-Russian Patent and Technical Library" Center, FIPS, Moscow
- Natalia V. LOPATINA** Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow
- Nikolai B. LYSKOV** Head of the FIPS Center for Chemistry, Biology and Medicine, Moscow
- Stanislav E. PROKOFIEV** Dr. Sci. (Economics), Professor, Rector of the Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow
- Mikhail Yu. SALNIKOV** Head of the FIPS Center for Physics and Applied Mechanics, Moscow
- Vladimir O. SIROTYUK** Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher of the Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences, Moscow
- Mikhail B. SMIRNOV** Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow
- Alexander V. SUKONKIN** Cand. Sci. (Technical Sciences), Chief Scientific Researcher of FIPS, Moscow
- Sergey Yu. FABRICHNY** Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the Federal State Budgetary Institution «Federal Agency for Legal Protection of the Results of Intellectual Activity for Military, Special and Dual-Use», Moscow
- Mikhail A. FEDOTOV** Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the International Research and Educational Center «UNESCO Chair on Copyright, Neighboring, Cultural and Information Rights» NRU HSE, Moscow
- Taliya Ya. KHABRIEVA** Dr. Sci. (Law), Professor, Member of the Russian Academy of Sciences, Director of the Institute of Legislation and Comparative Law under the Government of the Russian Federation, Moscow
- Oleg N. SHORIN** Cand. Sci. (Technical Sciences), Moscow

Baş redaktoryň sütüni

Hormatly okyjylar, kärdeşler, dostlar!

Täze çagyryşlar, guramamyz üçin giň gerimli wezipeleri kesgitledi, olar SEFI-ni esasy özeni ylmy seljeriş işi bolup durýan, köpugurly gurama hökmünde ösdürmegiň ugruny belleýär.

Biziň ýurdumyzda intellektual garaşsyzlygy üpjün etmek boýunça wezipeler, intellektual eýeçilik çygrynda dolandyryş bilen bagly meseleleriň, şu günki günde ylmy taýdan giňden ara alnyp maslahatlaşylmagyny talap edýär. Şoňa görä-de, SEFI, şu aşakdaky meseleleri öz içine alyp, hünärara häsiyete eýe bolan ylmy işi ösdürýär:

- Rossıyanyň we daşary ýurtlaryň kanunçylygynda intellektual eýeçilik obýektlerini hukuk taýdan goramak we seljermek;
- intellektual eýeçilik obýektlerini ulanmak we täjirleşdirmek, intellektual eýeçilik ykdysadyýetindäki gurluş üýtgeşmeleri hem-de Rossıyanyň sebitlerinde intellektual eýeçilik dolandyrmagy kämilleşdirmek

Žurnalyň täze sanynyň üns merkezinde - Russıya Federasiyasynyň subýektlerinde intellektual eýeçilik ekoulgamlarynyň emele gelmeginiň meseleleri bar.

Häzirki wagtda Russıyanyň birnäçe sebitinde oýlap tapyjlyk we patent-ygtyýarnama işini höweslendirmek boýunça işjeň işler alnyp barylýar,

intellektual eýeçilik ulgamyna goldaw berýän gurallar işlenip düzülýär we ornaşdyrylýar, şeýle hem intellektual eýeçiligi dolandyrmak boýunça sebit ulgamlary emele getirilýär. Aýratyn sebitler, kiçi we orta telekeçilik, iri kompaniýalar, bilim we ylmy guramalar, şeýle hem sebit häkimiýetleriniň wekilleri bilen bilelikde işleşýän telekeçilik ekoulgamlary üstünlikli emele getirýärler.

Sebitiň ylmy-tehnologik we innowasion ösüşini netijeli dolandyryş çözümleri arkaly gazanmak üçin niýetlenen çäreler toplumynyň hemmetaraplaýyn seljermesi Rospatentiň ýolbaşçysy Ýu. S. Zubow bilen Mordowiya Respublikasynyň administrasiyasynyň başlygy A. A. Zdunowyň makalasynda hödürülenýär. Makalanyň awtorlary federal derejede edilýän tagallalaryň, sebit derejeli çäreler bilen doldurylyp, intellektual eýeçilik ulgamyny ösdürmekde netijeli dolandyryş çözümleriniň emele gelmegine nähili goşant goşýandygyny görkezýärler.

Şeýle hem, Priwolžskıy federal okrugynyň Russıyanyň senagat önümçiliginiň yokary jemlenmesi bilen tapawutlanýandygyny bellemelidir. Okrugda innowasiya taýdan işjeň kärhanalaryň üçden bir bölegi we Russıyanyň tehnologiya eksportynyň takmynan ýarysý jemlenendir. Şonuň üçin, SEFI-niň Seljeriş merkezi, barlagçylara ýardam bermek maksady bilen, bu aglomerasiyada ýerleşýän Russıya Federasiyasynyň subýektleriniň intellektual eýeçilik ulgamyndaky işjeňligi barada maglumat taýýarlady.

Zamanyň täze çagyryşlary durmuşymyzyň ähli ugurlarynyň sanylaşdyrylmagy bilen baglanyşykly bolup, bu bolsa intellektual eýeçiligi goramak üçin häzirki zaman çemeleşmelerini talap edýär. Munuň bilen baglylykda, Rospatentiň we onuň garamagyndaky SEFI guramasynyň sanly özgertmeleriniň esasy maksadynyň, Russıyanyň raýatlarına we guramalaryna intellektual eýeçilik ulgamyndaky döwlet hyzmatlaryna

iň amatly elýeterliligi üpjün etmekdigini bellemek möhümdir. Biz bu hyzmatlaryň berliş möhletlerini gysgatmak we sanly aragatnaşyk hyzmatlaryny döretmek ugrunda işleýäris. Bu tagallalaryň hemmesiniň müşderilerimize döwlet hyzmatlaryna gün we sagat çäklendirmesiz elýeterlilik mümkinçiliklerini üpjün edip, wagt we maliye çykdajylaryny ep-esli azaldjakdygyna ynanýarys

Bu ylmy ugur bilen gyzyklanýan barlagçylar üçin emeli intellekt ulgamında ylmy neşirleriň işjeňligi baradaky täsin analitiki material taýýarlanylady.

Web sahypalarynyň grafiki interfeýsleriniň dizaýnyny goramak – häzirki döwürde iň möhüm meseleleriň biridir. “Sanly grafiki interfeýsiň patentleşdirilmegi: meseleler we çözümler ýollary” atly makalanyň awtorlary G. P. Iwlýew we O. L. Alekseýewa, senagat nusgalaryna degişli patent hukugynyň kadalaryny wirtual dizaýnyň sanly tebigatyna uýgunlaşdyrmagyň zerurlygy barada okyjylary pikir alyşmaga çagyryýarlar.

Žurnalyň redaksiýasy okyjylaryna intellektual eýeçilik ulgamyndaky dünýäniň tendensiýalary barada giňişleýin maglumat bermäge çalyşýar. Bu sanymyzda Gündogar Aziýanyň patent edaralarynyň tazelikleri hödürülenýär.

“Kitap tekjesi” bölümünde “Bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligi dolandyrmak. Hukuk düzgünleşdirmesi we täjirleşdirmesi” atly monografiya hödürülenýär. Awtorlar toparynyň işi, sanly özgertmeler şertlerinde tehnologiýalaryň geçirilmegi we intellektual eýeçiligi dolandyrmak bilen baglanyşykly ykdysady taraplary ylmy taýdan düşündirmek ugrundaky çemeleşmesi bilen gyzyklydyr.

Her bir sany taýýarlamak bilen, biz diňe bir gyzykly bolmaga däl, eýsem, peýdaly bolmaga-da çalyşýarys.

*Hormatlamak bilen,
O.P. Neretin,
žurnalyň baş redaktory,
ykdysady ylmlarynyň doktory*

Editorial

Dear readers, colleagues, friends!

New challenges have set ambitious goals for our organization establishing the development trajectory of FIPS as a multidisciplinary organization, which central core is scientific expertise.

The tasks of ensuring the intellectual sovereignty of our country require today a broad scientific discussion of issues related to management in the field of intellectual property. Therefore, FIPS develops scientific activities that are interdisciplinary in nature, covering the following problems:

- legal protection and examination of objects of intellectual property in the legislation of the Russian Federation and foreign countries;
- use and commercialization of objects of intellectual property, structural changes in the economics of intellectual property, and improvement of intellectual property management in the regions of the Russian Federation.

The focus of the new issue of the journal is the formation of an intellectual property ecosystem in the constituent entities of the Russian Federation.

Currently, a number of the Russian regions are actively working to stimulate inventive and patent-licensing activities, develop and implement tools to support the IP sector, and form regional IP management systems. Certain regions are successfully forming entrepreneurial ecosystems where small and medium businesses, large companies, educational and scientific organizations and representatives of regional administrations actively interact.

A comprehensive analysis of the system of measures aimed at the scientific, technological and innovative development of the region through effective management decisions is given in the article by Zubov Yu. S., Head of Rospatent, and Zdunov A. A., Head of the Administration of the Republic of Mordovia. The authors demonstrate how efforts taken at the federal level are complemented by regional measures to form effective management decisions in the development of the field of intellectual property.

It should be noted that the Volga Federal District is distinguished by a high concentration of industrial production in Russia. A third of innovatively active enterprises, about half of the Russian technology exports are concentrated in the district. Therefore, in order to help the researchers, the FIPS Analytical Center has prepared a material on the activities in the field of intellectual property of the constituent entities of the Russian Federation located in this agglomeration.

New challenges of the time are associated with the digitalization of all areas of our life, which require modern approaches to the protection of intellectual property. I believe it is important to note that the main goal of the digital transformation of Rospatent and, accordingly, FIPS as its subordinate organization, is to create the most convenient access for Russian citizens and organizations to government services in the field of IP. We are working to reduce the time it takes to provide them and create digital interaction services. We are confident that this will provide all our

clients with equal opportunities for round-the-clock access to government services and will significantly reduce time and financial costs.

A unique analytical material regarding scientific and publishing activities in the field of artificial intelligence has been prepared for researchers in this scientific area.

Protection of a website graphical interface design is one of the most pressing topics today. The authors of the article "Patenting digital graphic interface: problems and solutions" Ivliev G. P. and Alekseeva O. L. invite readers to a discussion about the rules of patent law in the part relating to industrial designs, which require adaptation to the digital nature of a virtual design.

The editorial staff of the journal strive to provide its readers with extensive information about global trends in the field of intellectual property. This issue contains news from patent offices in East Asia.

The "Bookshelf" column introduces the monograph "Intellectual Property Management in the Knowledge Economy. Legal regulation and commercialization". The work of a team of authors is interesting for its focus on scientific understanding of the economic aspects of technology transfer and intellectual property management in the context of digital transformation.

Working on each issue, we always strive to be not just interesting, but also useful!

*Best regards, Oleg Neretin,
Editor-in-Chief,
Ph.D. in Economics*

MAZMUN

Baş redaktoryň sütüni

O. P. Neretin
108

1. Intellektual eýeçilik hukuklaryny saklamak we goramak meseleleri

Ýu. S. Zubow, A. A. Zdunow

Sebitde intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamynyň emele getirilmegi. Mordowiya Respublikasynyň tejribesi

Yu. S. Zubov, A. A. Zdunow

Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia

112

G. P. Iwliyew, O. L. Alekseýewa

Sanly grafiki dizaýnyň patentleşdirilmegi: meseleler we çözümler

G. P. Ivliev, O. L. Alekseeva

Patenting digital graphic design: problems and solutions

122

O. W. Widýakina

Ters inženerçilikde hukuk eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulmagy bilen baglanyşykly mümkin töwekgelçilikleriň bahalandyrylmagy

O. V. Vidyakina

Assessment of possible risks of infringement of the exclusive right of the copyright holder in reverse engineering

132

W. O. Sirotýuk

Intellektual eýeçiligiň sanly maglumat gaznasyny döretmegiň maksatlary, wezipeleri we usullary

V. O. Sirotiyuk

Goals, objectives and methods of building a digital information fund of intellectual property

142

M. S. Borisowa, S. S. Gorýaýew

Ylmy we ýokary bilim berýän guramalaryň işleriniň netijeleri baradaky maglumatlary görkezmeğiň görnüşleri hökmünde oýlap tapyjylyk we neşir işjeňliginiň deňeşdirme seljermesi

M. S. Borisova, S. S. Goryaev.

Comparative analysis of inventive and publication activity as forms of reporting on the results of scientific and educational organizations of higher education

148

2. Daşary ýurt tejribesi we halkara hyzmatdaşlygy

Ýu. B. Graçewa

Ýewraziya sebitinde senagat nusgalaryny hasaba almagyň utgaşdyrylan amalyňy döretmek: sebäpler we artykmaçlyklar

Yu. B. Gracheva

Creation of a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region: reasons, advantages

160

3. Patent işi boýunça umumy meseleler. Oýlap tapyjylyk

N. W. Alisowa

Halkara patent klassifikasiýasy (HPK) we Bilelikdäki patent klassifikasiýasy (BPK) arkaly, aşgazany ballonirmek üçin usullar we enjamlar mysalynda, lukmançylyk pudagynda patent gözleginiň geçirilmegi

N. V. Alisova

Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC)

170

4. Seljerme materiallary

O. Ýe. Basokina, Ýu. W.

Zawgorodnyaya

Powolžskiy federal okrugynyň intellektual eýeçilik ulgamyndaky işjeňligi barada maglumat

O. E. Batsokina,

Yu. V. Zavgorodnyaya

The activity of the Volga Federal District in the field of intellectual property

180

S. W. Astahow, S. Ýu. Nakwasin

Emeli intellekt ulgamynda ylmy-neşir işjeňligi, 2024-nji ýylyň 1-nji çäryegi

S. V. Astakhov, S. Yu. Nakvasin

Scientific publication activity in the field of artificial intelligence – Q1 2024

188

5. Daşary ýurt patent edaralarynyň täzelikleri

A. A. Lomakina

Gündogar Aziýanyň patent edaralarynyň esasy wakalarynyň syny

A. A. Lomakina

East Asia intellectual property offices main events review

198

6. Kitap tekjesi

Ylmy redaktorlar:

A. A. Afanasýew,

M. A. Borowskaýa,

Ýu. A. Kolesnikow,

T. W. Fedosowa

“Bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligi dolandyrmak: hukuk düzgünleşdirmesi we täjirleşdirme”

Scientific editors:

A. A. Afanasyev,

M. A. Borovskaya,

Yu. A. Kolesnikov,

T. V. Fedosova

«Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization»

204

O. P. Neretin

Monografiya boýunça syn

O. P. Neretin

Review for monograph

205

Ýu. S. Zubow

Monografiya boýunça syn

Yu. S. Zubov

Review for monograph

206

1. INTELLEKTUAL EÝEÇILIK HUKUKLARYNY SAKLAMAK WE GORAMAK MESELELERI

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77: 351

Sebitde intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamynyň emele getirilmegi. Mordowiya Respublikasynyň tejribesi

Ýuriý Sergeýewiç Zubow^{✉*}, Artem Alekseýewiç Zdurow^{**}

*Senegat eýeçiliginiň federal gullugy.

** Mordowiya Respublikasy.

✉rospatent@rospatent.gov.ru

Mazmuny: Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň salgyt salynýan binýadynyň we ykdysadyýetiniň ösmegine, söwdanyň ösdürilmegine we sebitlere maliýe akymalarynyň çekilmegine ýardam berýän, täze çözümleri gözlemek zerurlygy şertlerinde, intellektual eýeçilik ulgamynyň ösüşine goldaw bermäge gönükdirilen işler möhüm orun eýeleýär. Makalada, Mordowiya Respublikasynda döredilen we sebitde ylmy-tehnologiki we innowasion ösüşi häsiýetlendirýän esasy görkezijiler boýunça öndebaryjy orny eýelemäge mümkinçilik berýän intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamyna garalýar. Awtorlar, federal derejede alnyp barylýan çäreleriň, intellektual eýeçilik ulgamynyň ösüşi boýunça netijeli dolandyryş çözümlerini emele getirmek üçin sebit çäreleri bilen utgaşdyrylýandygyny görkezýärler. Makalada, intellektual eýeçilik ulgamynyň ösüşine goldaw bermäge gönükdirilen infrastruktura mümkinçilikleriniň, şeýle hem administratiw, işgär, maddy-tehniki we maliýe serişdeleriniň täsirli utgaşmasynyň netijeleri görkezilýär, bu serişdeler Mordowiya Respublikasynyň intellektual eýeçilik ekoulgamynda esasy elementler bolup durýar.

Açar sözler: döwlet dolandyrylyşy, intellektual eýeçilik, tehnopark, Mordowiya Respublikasy.

Çeşmäni görkezmek üçin: Zubow Ýu. S., Zdurow A. A. Sebitde intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamynyň emele getirilmegi. Mordowiya Respublikasynyň tejribesi // SEFI Habarçysy. – 2024. – T. 3, № 2 (8). S. 112–120.

Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia

Yury S. Zubov^{✉*}, Artyom A. Zdurow^{**}

* Federal Service for Intellectual Property

** Republic of Mordovia

✉rospatent@rospatent.gov.ru

Abstract: in the context of the need to search for new solutions that contribute to the growth of the tax base and the economy of the constituent entities of the Russian Federation, the development of trade and the attraction of cash flows to the region, an important role is played by activities aimed at supporting the development of the intellectual property sector. The article highlights the intellectual property management system created in the Republic of Mordovia, which allows the region to occupy a leading position in key indicators characterizing scientific, technological and innovative development. The authors show how the efforts taken at the federal level are complemented by regional measures to form effective management decisions in the field of intellectual property development. The results of the use of the infrastructure to support the development of the intellectual property sector, as well as the effective combination of administrative, human, material and technical and financial resources, which are the key elements of the IP ecosystem in the Republic of Mordovia, are presented.

Keywords: public management, intellectual property, technopark, Republic of Mordovia.

For citation: Yury S. Zubov, Artyom A. Zdurow, Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 112–120.

Giriş

Tehnologiki garaşsyzlyga ýetmek, ylmyň we tehnologiýalaryň netijeli ösmegini talap edýär, bu bolsa, öz gezeginde, intellektual eýeçilik (mundan beýläk – IE) institutyna berk baglanyşyklydyr [1].

Ýurdyň tehnologiki ösüşiniň häzirkî ýagdaýyny patentleşdirmegiň depgini we kompaniýalaryň hem-de ylmy pudagyň öz işläp taýýarlamaalaryna bolan hukuklaryny nähili ulanyp bilýändigini arkaly bahalandyrmak mümkindir. Şunuň bilen baglylykda, Russiýa Federasiýasynyň Hökümeti senagat pudagyny goldamak boýunça pudaklaýyn çäreleri giňeldýär, höweslendiriji mehanizmleri herekete getirýär, elýeterli maliýe gurallaryny we salgyt artykmaçlyklaryny ornaşdyrýar.

Şuny bellemeli, intellektual eýeçilik diňe bir tehnologiki ösüşüň guraly bolman, eýsem, döwletiň ornaşdyrýan çözgütleriniň netijeliliginiň görkezijisi hökmünde hem çykyş edýär. Bu ýagdaý ykdysadyýetiň ähli pudaklaryna degişlidir. Soňky birnäçe ýylyň dowamynda, döwletiň kärhanalary goldamak boýunça kabul eden dessin çäreleriniň netijesinde, rus haýyşnamaçylaryň işjeňligi durnukly ösüş ftapgyra geçdi. 2023-nji ýylda bu ösüş depgini saklandy. 2023-nji ýylyň netijeleri boýunça Rospatent, patent haýyşnamalarynyň sanynyň ep-esli artandygyny bellige aldy. Hususan-da, ýerli kompaniýalardan, ylmy merkezlerden we ýokary okuw mekdepleriniň ylmy bölümlerinden öňki ýyl bilen deňeşdirilende has köp patent hasaba almak boýunça haýyşnama berildi. Aýry-äýri tehnologiki ugurlarda iki orunly san derejesinde ösüş 1 göz önünde tutulýar. Her ýyl Rospatentiň tehnologiki reýtinginde, patent işjeňliginiň ösüş görkezijileri bilen täze kompaniýalar we ýokary okuw mekdepleriniň ylmy merkezleri peýda bolýar. 2023-nji ýylda Rossıyanyň ähli sebitleriniň jemi 9 % ösüşü üpjün etdi. Bu mysal, ýerli kompaniýalaryň maddy däl aktiwleriň hasabyna kapitalizasiýasyny ýokarlandyrmaga ymtýlýandygyny görkezýär. Russiýa Federasiýasynyň Hökümeti tarapyndan kabul edilen çäreleriň toplumu, intellektual eýeçiligi netijeli ulanyşy üçin salgyt ýenilliklerini almaga mümkinçilik berýär. Mysal üçin, öňdebaryjy tehnologiýalaryň giň sanawyna degişli gözleg we işläp taýýarlama boýunça guramalaryň çykdajylary üçin 1,5 köpeltme koeffisiýenti bilen salgyt optimizasiýasy girizildi. Mundan başga-da, «patent gutusy» atly ýörite tertip ornaşdyryldy, bu bolsa, işläp taýýarlamaalaryň hukuklaryny, ygtyýarlylandyrmaga esasynda ulanyp, girdeji alýan kompaniýalar üçin girdeji salgydyny azaltmaga mümkinçilik berýär. Bu usul ygtyýarlylandyrmadan alnan girdeji üçin girdeji salgydyny 20 %-den 3 %-e çenli azaltmaga mümkinçilik berýär. Häzirkî wagtda bu mehanizm dört sebitde (Nowgorod we Kemerowo welaýatlarynda, Mordowiýa Respublikasynda we Hanty-Mansi awtonom okrugynda) ulanylýar.

Rospatent we Russiýanyň Ykdysady Ösüş Ministrliگی tarapyndan, intellektual eýeçilik (IE) ulgamynyň ösüşini çaklamak üçin göz önünde tutulmaly görkezijileriň düzümini kesgitledi. Intellektual eýeçiligiň ösüşini häsiýetlendirýän görkezijiler sebitleriň innowasion ösüşiniň görkezijileri bolup durýar [2].

2021-nji ýylda Russiýanyň Ykdysady Ösüş Ministrliginiň we Rospatentiň ýolbaşçylygynda, Senagat Eýeçiliginiň Federal Instituty (FIPS) hünärmenleri tarapyndan iki sany

esasy usulyýet gollanmasy işlenip taýýarlanylady, Sebitler üçin intellektual eýeçilik ulgamynyň ösüşü boýunça strategik garaýyşyň we maksatlaýyn görkezijileriň kesgitlenmegi boýunça usulyýet gollanma hem-de Sebitler üçin intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamynyň döredilmegi boýunça usulyýet gollanma [3], bu gollanmalar, sebitlerde öz intellektual eýeçilik dolandyryş ulgamlarynyň, şol sanda innowasion telekeçiligi döwlet taýdan goldamak mehanizmleriniň döredilmegine degişli maglumatlary özünde jemleýär. Şonuň bilen birlikde, şeýle aktiwleri dolandyrmak medeniýetiniň pes ösüş derejesi we bu aktiwler bilen işleşmegiň ýörelgeleriniň düşnüksizligi, olaryň köplenç «ýaşyl howply aktiwler» hökmünde garalmagyna sebäp bolýar. Bu ýagdaý köplenç intellektual eýeçilik bazarynyň ösmegine päsgelçilik döredýär.

Bu meseläni çözmek üçin, sebitleriň intellektual eýeçilik dolandyryş ekoulgamlaryny döretmekde esasy baglanyşyk bolup durýan, Ykdysady Ösüş Ministrliگی – Rospatent – sebit üçtaraplaýyn ylalaşyklary esasynda döredilýän intellektual eýeçilik obýektleriniň hukuklarynyň dolanyşygynyň ösüşiniň seljerilmegi zerurdyr.

Sebitiň innowasion işjeňligi giňişligi, geografiýa taýdan kesgitlenen çäkleriň institusional gurşawynyň bar bolan aýratynlyklary we şertleri esasynda emele gelýär. Munuň içine sosial-medeni aýratynlyklar: gymmatlyklar, döp-dessurlar, işewürlük däpleri we saýlanyp alnan ösüş yoly girýär [4].

Häzirkî wagtda Russiýanyň birnäçe sebitinde oýlap tapýş we patent-lisenziýa işjeňligini höweslendirmek, intellektual eýeçilik ulgamyny goldamak gurallaryny işläp düzmek we ornaşdyrmak, şeýle hem sebitde intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamlaryny döretmek boýunça işjeň işler alnyp barylýar. Käbir sebitlerde kiçi we orta telekeçilik, iri kompaniýalar, bilim we ylmy guramalar, şeýle hem sebit dolandyryş wekilleriniň işjeň özara täsirini üpjün edýän telekeçilik ekosistemalary üstünlikli döredilýär [5].

Russiýa Federasiýasynda intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamyna degişli ygtyýarlyklary we jogapkär edaralaryň we gurluşlaryň wezipelerini görkezýän täsirli syn, Günorta federal uniwersitetiniň topary tarapyndan taýýarlanan monografiýada beýan edilýär [6].

Russiýa Federasiýasynyň sebitlerinde hereket edýän we innowasion işjeňligi dürli ugurlar boýunça goldaýan institutlar, intellektual eýeçilik ulgamynyň ösüşine we oýlap tapýş hem-de rejelendirme işjeňligine dogry çemeleşilende, sebitdäki hojalyk subýektleriniň patent işjeňligine düýpli täsir edip biler.

Federasiýa Geňeşiniň başlygy W. I. Matwiýenkonyň¹ pikiri boýunça, intellektual eýeçilik bazarynyň ýagdaýy, döwlet durnuklylygynyň we ykdysady garaşsyzlygynyň iň möhüm görkezijisi bolup durýar. Russiýa Federasiýasynyň intellektual hukuk bazarynyň ösüşine şu gününden maýa goýan sebitleri, geljekki onýylyklarda öz abadançylygyny üpjün edip bilerler.

Sebitde intellektual eýeçilik ulgamyny ösdürmegiň ileri tutulýan ugurlary we mehanizmleri, sebit ýerine ýetiriji häkimiýet edaralarynyň syýasatyny, institut düzüminiň

¹ Matwiýenko, W. I. Sebitler intellektual eýeçilik ýaly guraly täsirli ulanmagy öwrenmelidirlir // Federasiýa Geňeşiniň Russiýa Federasiýasynyň Mejlisi: saýt. URL: <http://council.gov.ru/events/news/135101/> <https://www.probusinesstv.ru/news/314/33721> (ýüzlenme senesi 20.05.2024).

emele gelmegini we serişdeler binýadyny üpjün etmegi kesgitleýän, çäreleriň we goldaw çäreleriniň toplumyny öz içine alýan strategiki meýilnama resminamalarynda kesgitlenmelidir. Şunuň bilen birlikde, IE ulgamyna degişli maksatnamalaýyn resminamany işläp düzmekde, Russiýa Federasiýasynyň ylmy-tehnologiki ösüş strategiýasy² we 2030-njy ýyla çenli döwür üçin tehnologiki ösüş konsepsiýasy³ ýaly resminamalarda görkezilen Russiýa Federasiýasynyň ylmy-tehnologiki ösüşiniň ileri tutulýan ugurlaryny⁴ we strategiki ugruny göz önünde tutmak maksadalaýykdyr. Bu resminamalar, Russiýa Federasiýasynyň her bir subýektiniň ylmy-innowasiýa ösüşiniň döwlet maksatnamasyna girýär.

Sebitleň strategiki meýilnamalaşdyryş resminamalarynda, kärhanalarda we sebitdäki guramalarda intellektual işiniň netijeleriniň (mundan beýläk – IIN) hukuk taýdan goralmagy bilen baglanyşykly işleri işjeňleşdirýän çäreleri we gurallary göz önünde tutmak zerurdyr. Bu meselede kiçi we orta telekeçilik (KOT) subýektleriniň bar bolan düýpli mümkinçilikleri, şeýle hem Russiýada KOT we kiçi tehnologiki kompaniýalary ösdürmegiň strategiki wezipeleri hem göz önünde tutulmalydyr.

Sebitleň IE ulgamyna degişli maksatnamalaýyn (strategiki) resminamasynda ýaşlaryň oýlap tapyş işini ösdürmäge gönükdirilen çäreleriň toplumyny göz önünde tutmak hem möhüm bolup durýar. Ýaşlary ylmy-tehniki döredijilige işjeň çekmek we bu işiň netijeleriniň hukuk taýdan goralmagynyň esasy endiklerini özlendirmek, sebitde Ý ulgamynyň zygiderli ösmeginiň esasy binýadyny döretmegiň in möhüm wezipesidir. Mysal üçin, sebitleriň «Mekdep patenti – geljege ädim!» atly halkara çagalar bäsleşigine ýa-da ýokary synp okuwçylary üçin IE boýunça halkara olimpiadasyna köp ýyllyk gatnaşmagynyň tejribesi, ýaşlaryň oýlap tapyş işjeňligini ýokarlandyrmak üçin düýpli mümkinçilikleriň bardygyny görkezýär⁵.

Sebitleň we, umuman, tutuş ýurduň ykdysadyýeti üçin Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň adaty harytlarynyň öň sürmegiň we meşhur etmegiň, şeýle-de olaryň degişli hukuk goragyny üpjün etmegiň möhümdigini göz önünde tutup, IE ulgamyna degişli sebit maksatnamasynda birnäçe çäreleri göz önünde tutmak zerurdyr, ýagny sebitiň haryt öndürijileri bilen olaryň önümleriniň subýektiniň çäkleri bilen baglanyşygyny görkezýän şahsylaşdyrma serişdelerini (sebit brendlerini) ýüze çykarmaga we seljermäge gönükdirilen çäreler, sebit brendleriniň haryt nyşanlary (mundan beýläk – HN), harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlarynyň (mundan beýläk – HGÝA), geografiki görkezmeler (mundan beýläk – GG) ýa-da toparlaýyn

haryt nyşanlary (mundan beýläk – THN) hökmünde bellige almak boýunça çäreler, telekeçileriň işini höweslendirmek maksady bilen salgyt höweslendirme gurallaryny we elýeterli maliýeleşdiriş usullaryny ulanmak.

Intellektual eýeçilik (IE) ulgamyna sebitleýin strategiki meýilnamalaşdyryş resminamalaryny işläp düzmek üçin gowy esas bolup, sebitleýin ýerine ýetiriji häkimiýet edaralarynyň we innowasiýa infrastrukturasyň elementleriniň maksada okgunly we utgaşdyrylan syýasatyny döretmäge ýardam berýän, Russiýa Federasiýasynyň Ykdysady Ösüş Ministrligi tarapyndan teklip edilýän Intellektual işiň netijelerine we şahsyýetlendirme serişdelerine hukuklary dolandyrmak boýunça maslahatlar (mundan beýläk – Maslahatlar)⁶ bolup durýar.

IE ulgamyny ösdürmäge gönükdirilen çäreleri durmuşa geçirmekde toplumlaýyn çemeleşmäniň netijeli ulanylyşynyň, şeýle hem federal we sebitleýin häkimiýet edaralarynyň, sebitiň innowasiýa infrastrukturasyň guramalarynyň, telekeçilik, önümçilik we okuw-ylm pudaklarynyň üstünlikli özara hereketiniň mysallaryndan biri hökmünde Mordowiya Respublikasy görkezilýär.

2022-nji ýylyň aprel aýynda Mordowiya Respublikasynda IE ulgamyny ösdürmäge goldaw bermek çäginde Russiýa Federasiýasynyň Ykdysady Ösüş Ministrligi, Rospatent we sebitiň arasynda üçtaraplaýyn ylalaşyk⁷ baglaşyldy.

Bugün Mordowiýada netijeli innowasion ösüş gurluşy döredildi, ol netije getirýär. Bu gurluşyň düzümine «Tehnopark-Mordowiya», N. P. Ogarew adyndaky Milli gözleg Mordowiya döwlet uniwersiteti, innowasion işewürligi goldamak gaznalary, «Ruzaýewka» (monoşäher) öňdenaryjy sosial-ykdysady ösüşli sebit, zehinli çagalar üçin Respublikan liseýi we beýleki guramalar girýär.

Barlagyň materiallary we usullary

Şu makala çäklerinde sebit boýunça açyk maglumatlar esasynda, Rospatent tarapyndan durmuşa geçirilýän başlangyçlar we taslamalar, mehanizmleriň hem-de täsirleriniň aýratyn bir sebit, ýagny Mordowiya Respublikasy derejesinde seljiriler.

Hususdan-da, gürrüň aşakdakylar hakynda gidýär:

- 1) Rossiýanyň Ykdysady ösüş ministrligi – Rospatent – sebit arasynda üç taraplaýyn ylalaşyklar;
- 2) tehnologiýalary we innowasiýalary goldamak merkezleriniň ulgamyny ösdürmek;
- 3) salgyt höweslendiriş çäreleriniň ornaşdyrylmagy;
- 4) sebit brendleriniň bellige alynmagynyň höweslendirilmegi;
- 5) haýyşnama berilen oýlap tapyşlar ýa-da peýdaly modellere degişli öňki maglumat gözlegini we olaryň patentleşdirilip bilinjekdigine baha bermek üçin

² «Russiýa Federasiýasynyň ylmy-tehnologiki ösüş strategiýasy hakynda» RF-nyň Prezidentiniň 28.02.2024ý. senesindäki № 145 belgili Permany.

³ «2030-njy ýyla çenli döwür üçin tehnologiki ösüş konsepsiýasyny tassyklamak hakynda» Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 20.05.2023ý. senesindäki № 1315-r belgili Karary // Garant: maglumat-hukuk portaly. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/406831204/?ysclid=ixke1gbnxv870984526> (ýüzlenme senesi: 08.05.2024ý).

⁴ «Ylmy-tehnologiki ösüşiniň ileri tutulýan ugurlaryny we in möhüm ylma esaslanýan tehnologiýalaryň sanawyny tassyklamak hakynda» Russiýa Federasiýasynyň Prezidentiniň 2024-nji ýylyň 18-nji iýunyndaky № 529 belgili Permany.

⁵ SEFI-de «Mekdep patenti – geljege ädim!» bäsleşiginiň ýeňijileri bilen duşuşyk geçirildi // «Senegat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE: saýt. URL: <https://www1.fips.ru/news/v-fips-sostoyalas-vstrecha-s-pobeditelnyami-konkursashkolnyy-patent-shag-v-budushchee/> (ýüzlenme senesi: 08.05.2024ý).

⁶ 2018-nji ýylyň 3-dekabrnyndaky «Russiýa Federasiýasynyň sebitlerinde intellektual işleriň we şahsylaşdyrma serişdeleriniň netijelerine bolan hukuklary dolandyrmak boýunça maslahatlar» // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/rec-rid-03122018/download> (ýüzlenme senesi: 08.05.2024ý).

⁷ Rospatentiň Russiýa Federasiýasynyň sebitleriniň hökümetleri bilen ylalaşyklary // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/sogl-mordovia-15042022.pdf> (ýüzlenme senesi: 19.05.2024ý).

akkreditasiýadan geçen guramalaryň hyzmatlarynyň (outsorsing) ýola goýulmagy.

Mordowiya Respublikasynda intellektual eýeçiligiň dolandyryş ekoulgamy

Soňky ýyllarda Mordowiya Respublikasy ylmy-tehnologiýa ösüşinde möhüm üstünlüklere eýe boldy, bu bolsa sebitde sosial-ykdysady ösüşe gönüden-göni täsir etdi. Mordowiya her ýyl innowasion harytlar, işler we hyzmatlar boýunça paýyň ähli senagat önümçiligi harytlarynyň we hyzmatlarynyň umumy mukdaryndaky görkezijisi bilen öňdeligi eýeleýär. 2022-nji ýylyň ahryndaky maglumatlara görä, Rosstatyň hasabatyna laýyklykda bu görkeziji 28,6 % boldy, bu bolsa Mordowiya Respublikasy üçin Russiýanyň Federasiýasy boýunça birinji ýeri üpjün etdi. Bu bolsa, innowasiýa ulgamyndaky kärhanalaryň we guramalaryň ýokary netijeliliginiň aýdyň subutnamasydyr.

Sebitde intellektual eýeçilik ekoulgamynyň emele gelmegini, öň bellenip geçilen çeşme toparlary boýunça gözden geçirmek maksadalaýyk hasaplanýar: dolandyryş, uşgärler, maddy-tehniki we maliýe serişdeleri.

Dolandyryş çeşmeleri şu makalanyň çäginde federal we sebitleýin derejelerde kabul edilýän döwlet häkimiýet edaralarynyň namalary hökmünde düşünilýär. Bu ýerde sebitiň Rospatent tarapyndan hödürlenen we kanun çykaryjy başlangyçlar bilen goldanylan taslamalaryň ählisini diýen ýaly durmuşa geçirmäge işjeň gatnaşandygyny aýratyn bellemek gerek.

2023-nji ýylda, mysal üçin, «Mordowiya Respublikasynyň ylmy-tehnologiýa we innowasion ösüşi» atly Mordowiya Respublikasynyň täze döwlet maksatnamasy tassyklanyldy (mundan beýläk – Maksatnama)⁸. Häzirki wagtda Maksatnamany tazeläp kämilleşdirmek boýunça işler alnyp barylýar. Maksatnama 2030-njy ýyla çenli innowasion harytlaryň, işleriň we hyzmatlaryň ähli senagat önümçiligi harytlarynyň we hyzmatlarynyň umumy mukdaryndaky paýyny 35 %-e ýetirmek maksadyny goýýar.

Maksatnamanyň esasy ileri tutýan ugry – ykdysadyýetiň hakyky sektorynyň ösüşi çäginde, ylmy merkezleriň işläp taýýarlamaalarynyň täjirleşdirilmegidir. Döwlet maksatnamasynyň taslama bölegi, «Prioritet-2030» atly akademiki liderlik maksatnamasynyň çäreleri bilen berk baglanyşyklydyr.

Maksatnama Russiýa Federasiýasynda täze biotehnologiýa serişdeleriniň önümçiliginiň doly aýlawyny üpjün etjek biotehnologiýalaryň ösüşi boýunça federal merkeziň dördilmegini göz önünde tutýar.

Aýratynlykda, «Fotonika: materiallar, enjamlary, tehnologiýalar» taslamasy tapawutlandyrylýar, onuň çäklerinde sebitiň ileri tutulýan pudaklarynyň biri bolan preformlaryň, optiki süýümiň, ýörite süýümleriň we olaryň esasynda öndürilýän enjamlaryň önümçiligine ylmy we kadrlar taýdan goldaw berler.

Şeýle-de, tazelenen döwlet maksatnamasynyň konsepsiýasynyň gurluşyna sebitiň möhüm pudaklarynyň ylmy-tehnologiýa ösüşini goldaýan taslamalar hem girizildi: «Täze nesil materiallary we energiýany tygşytlamak» we «Oba hojalygy we gaýtadan işleýiş senagaty üçin ylmy-tehnologiýa goldaw».

Maksatnamanyň amal çäreleriniň toplumu, ylmy-tehniki we innowasiýa işleriniň infrastrukturasy işjeňleşdirmäge we ösdürmäge gönükdirilendir, mundan başga-da, maksatnamanyň çäklerine talyplary, ýaş alymlary we zehinli ýaşlary gözleg, işläp taýýarlama we innowasion telekeçilik ýaly ugurlara çekmegi maksat edýär.

Maksatnamada intellektual eýeçiligi döretmek, ony goramak, saklamak we hukuklaryny goramak üçin şertleriň dördilmegine aýratyn üns berilýär.

Maksatnamanyň düzümine «Intellektual eýeçilik bazaryny ösdürmek» atly kiçi maksatnama⁹ girizildi. Bu maksatnamanyň işlenip düzülmegi we tassyklanylmagy, Russiýanyň Ykdysady ösüş ministrligi, Rospatent we Mordowiya Respublikasynyň hökümeti tarapyndan 2022-nji ýylyň 15-nji aprelda baglaşylan, № SR-11/2022–AS belgili, Mordowiya Respublikasynyň intellektual eýeçilik ulgamyny ösdürmegi goldamak boýunça hyzmatdaşlyk Ylalaşygynyň netijesidir. Hyzmatdaşlyk ylalaşygy, Mordowiya Respublikasynyň tejribesine intellektual işleriň netijelerine we şahsylaşdyrma serişdelerine hukuklary dolandyrmak boýunça maslahatlary durmuşa geçirmäge mümkinçilik berýär.

Rossiýanyň Ykdysady ösüş ministrligi we Rospatentiň maslahatlaryna laýyklykda, IE ulgamyndaky ähli hereket edýän gurallar, «Mordowiya Respublikasynyň intellektual eýeçilik dolandyryş ulgamyny guramak boýunça sebitleýin standart» atly resminama birleşdirildi. Bu standart, sebitdäki IE dolandyryş ulgamynyň minimal maslahat beriji talaplaryny, şol sanda ministrlikleriň derejesinde jogapkärleri kesgitlemegi göz önünde tutýar.

Kiçi meýilnamanyň çäreleriniň ýerine ýetirilişi, Mordowiya Respublikasynda brendleri ösdürmäge, IE bazarynyň ösüşi üçin zerur şertleri döretmäge we kärhanalaryň işinde IIN hukuklaryny has işjeň ulanmagy üpjün etmäge mümkinçilik berer.

Sebit brendleri – subýektleriň ykdysadyýetini ösdürmek üçin, öndürijilere giň mümkinçilikler berýän möhüm çeşme bolup durýar [4].

Häzirki wagtda Mordowiýada sebit brendlerini goldamak we öňe sürmek boýunça ulgamlaryň işler alnyp barylýar. Şeýlelikde, 2023-nji ýylyň dekabrynda respublikanyň hökümeti tarapyndan Mordowiya Respublikasynyň sebit brendlerini goldamak we öňe sürmek boýunça sebit meýilnamasy¹⁰ tassyklanyldy, bu meýilnama ýerli brendleriň içerki we

⁸ «Mordowiya Respublikasynyň döwlet maksatnamasy «Mordowiya Respublikasynyň ylmy-tehnologiýa we innowasion ösüşi» tassyklamak we Mordowiya Respublikasynyň Hökümetiniň käbir kararalaryny güýjüni ýitiren diýip ykrar etmek hakynda» Mordowiya Respublikasynyň Hökümetiniň 27.12.2023ý. senesindäki № 755 belgili Karary // Resmi hukuk maglumatlary internet-binýady: saýt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202312280012> (ýüzlenme senesi: 19.05.2024ý).

⁹ «Mordowiya Respublikasynyň döwlet maksatnamasyna «Mordowiya Respublikasynyň ylmy-tehnologiýa we innowasion ösüşi» üýtgetme girizmek hakynda» Mordowiya Respublikasynyň Hökümetiniň 15.06.2023ý. senesindäki № 275 belgili Karary // Resmi hukuk maglumatlary internet-binýady: saýt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202306150001> (ýüzlenme senesi: 19.05.2024ý).

¹⁰ «Mordowiya Respublikasynyň brendlerini goldamak we öňe sürmek boýunça sebit maksatnamasyny tassyklamak hakynda» Mordowiya Respublikasynyň Hökümetiniň 25.12.2023ý. senesindäki № 1050-P belgili Karary.

daşarky bazarlarda meşhurlygyny artdyrmak, telekeçilik işiniň subýektleriniň önümlerini öňe sürmek boýunça çykdajylaryny azaltmakda goldaw bermek maksady bilen çäreleriň toplumyny göz önünde tutýar.

Meýilnama çäklerinde maliýe we maliýe däl goldaw çäreleri göz önünde tutulýar. Maliýe goldaw çäreleriniň hatarynda ýeňillikli mikrokarzalaryň berilmegi, degişli edilip biliner.

Maliýe däl goldaw çärelerine önüm öndürijileriň başarnyklaryny ösdürmäge gönükdirilen okuw çäreleriniň geçirilmegi, marketing hyzmatlarynyň berilmegi, kompaniýalar üçin internet-dükanlaryň we web sahypalarynyň döredilmegi, önümleriň elektron platformalarda öňe sürülmeşi, özygtyýarly şahslaryň ýarmarkasynyň geçirilmegi we ş. m. degişli.

Mordowiya Respublikasynda önüm öndürijileriň harytlarynyň meşhurlygyny artdyrmak maksady bilen, her ýyl «Mordowiýanyň iň gowy harytlary» atly bäsleşik geçirilýär. Russiýada we daşary ýurtlarda sergi-ýarmarka çärelerine gatnaşmagy gurnamak işleri hem alnyp barylýar.

2023-nji ýylda «Mordowiýada öndürilen» («Mordowiya Respublikasynyň bäsdeşige ukyplylygy ösdürmek merkezi» Özbaşdak täjirçilik däl guramasy) atly sebit saýawan görnüşli brendi hasaba alyndy. Mundan öň, 2022-nji ýylda Mordowiya Respublikasynyň sebit turizmni we sebit brendlerini meşhurlaşdyrmak we öňe sürmek maksady bilen, «TEMNIKOW» (Temnikow etrabynyň häkimligi) haryt nyşany hasaba alyndy. Temnikow şäheri, Mordowiya Respublikasynyň iň köne şäherleriniň biridir we Russiýanyň iň meşhur monastýrlarynyň biri bolan Sanaksar monastýry şu ýerde ýerleşýär. Şäher, şeýle-de, admiral Uşakowyň doglan ýeri hökmünde tanalýar.

2023-nji ýylda, Rospatentiň goldawy bilen Mordowiya Respublikasynda sebit kärhanalarynyň we guramalarynyň hukuk sowatlylygyny ýokarlandyrmak maksady bilen, sebit brendlerini hasaba almak meselelerine bagyşlanan okuw maslahaty geçirildi.

Sebitiň intellektual eýeçilik ekoulgamynyň möhüm infrastruktura bölegi, «Tehnopark-Mordowiya» ÖE-nyň Tehnologiyalary, innowasiýalary we intellektual eýeçiligi goldamak merkezi bolup durýar. Bu merkez, kärhanalara sebit brendlerini, geografiki görkezmeler, harytlaryň gelip çykyş ýerleriniň atlary hökmünde hasaba almak üçin taýýarlyk, ýüz tutmak we ýoldaşlyk etmek boýunça giň gerimli we muzdsuz goldaw hödürleýär. Mundan başga-da, respublikanyň hojalyk subýektlerine IIN-iň we hususlaşdyryş serişdeleriniň hukuk taýdan goragy, howpsuzlygy we täjirleşdirilmegi bilen baglanyşykly ähli meseleler boýunça maslahat we usulyýet goldawyny üpjün edýär. 2022-nji ýylda Mordowiya Respublikasy üçin ilkinji geografiki görkezme bolan «Mordowiýanyň suwa ýatyrylan dub agajy» hasaba alyndy.

2023-nji ýylyň birinji ýarymynda, Mordowiya Respublikasynyň haýyşnamaçylary tarapyndan, aşakdaky geografiki görkezmeleri hasaba almak üçin haýyşnamalar berildi: «Mordowiýanyň sidri» – Kraý zemli» HJ; «Mordowiýanyň aragy» – «Saransk spirt zawody» JÇJ, şeýle hem öň hasaba alnan «Mordowiýanyň suwa ýatyrylan dub agajy» geografiki görkezmesini ulanmak hukugyny almak üçin haýyşnama (Hususy telekeçi Salýakaýew A. R.).

2023-nji ýylyň ahyrynda bolsa «Mordowiýanyň zergärlik arça oýnawajy» atly täze geografiki görkezmäni hasaba almak

üçin ýüz tutma berildi (Hususy telekeçi Salýakaýew A. R.). Bu oýnawaçlaryň görnüşü, Respublika Mordowiýanyň çäginde öndürilýän özboluşly önümdir. Zergärlik arça oýnawaçlary 2021-nji ýyldan bäri öndürilýär we eýýäm sarp ediljileriň uly gyzyklanmasyny gazandy, olar bu oýnawaçlary respublika bilen baglanyşdyrýarlar. Oýnawaçlaryň önümçiliginde tebigy mineral daşlar, zergärlik epoksid rezini we käbir görnüşlerinde gadymy dub agajynyň subfossil tagtasyndan (suwa ýatyrylan dub agajy) taýýarlanan materiallar ulanylýar.

Şeýle-de respublikanyň çäginde «Mordowiýanyň suwa ýatyrylan dub agajy» ugru hem işjeň ösmegini dowam etdirýär. 2023-nji ýylda bu ugra goldaw bermek we ony öňe sürmek maksady bilen, ýol kartasy işlenip düzüldi we durmuşa geçirilýär. Şeýle hem, gadymy dub agajynyň subfossil tagtasy (suwa ýatyrylan dub agajy) materiallaryndan ýasalan önümler boýunça milli standart taslamasy taýýarlanylady. 2024-nji ýylyň çenli suwa ýatyrylan dub agajyndan taýýarlanan önümleri, öndürýän iki öndüriji «Mordowiýanyň suwa ýatyrylan dub agajy» geografiki görkezmesi boýunça aýratyn hukuklara eýe boldy. 2024-nji ýylyň ýanwar aýynda bu brendi ulanmak hukugyny almak üçin ýene bir haýyşnama taýýarlanylýp, hasaba alynmaga tabşyryldy.

Senagat kärhanalarynyň we ylmy guramalaryň oýlap tapýş işjeňligini ýokarlandyrmak, şeýle hem olaryň ygtyýarnama şertnamalarynyň baglaşylmagy maksady bilen, 2024-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan 28.04.2023ý. senesindäki № 166-FZ belgili Federal kanuny¹¹ güýje girdi. Bu kanun, ygtyýarnama şertnamasynyň baglaşylmagy netijesinde, IIN-iň ulanylyş hukugyny üpjün edýän kompaniýalar üçin girdeji salgydynyň peseldilen derejesini kesgitlemek hukugyny, Russiýa Federasiýasynyň subýektlerine berýär.

2023-nji ýylda, Mordowiya Respublikasynda ygtyýarnama şertnamalary boýunça IIN hukuklaryny ulanmakda, sebit býujetiniň girdeji salgydy boýunça nol möçber salgyt derejesi girizildi¹².

Hojalyk subýektleri üçin salgyt ýeňilliginiň esasy şertleri:

- ygtyýarnama şertnamasynyň bar bolmagy we onuň Rospatentde hasaba alynmagy,
- oňyn salgyt taryhynyň bolmagy,
- zähmet haky boýunça berginiň ýoklugy,
- daşary ýurt şahslary tarapyndan, edaranyň üstünde gözegçiligiň bolmazlygy.

Mordowiya Respublikasynda tehnologiýa başlangyçlary irki ösüş tapgyrynda goldamak maksady bilen, täze çäre – «Innowasion wauçer»¹³ hereket edýär. Fiziki şahslara we kiçi hem-de orta telekeçilik subýektlerine maliýe goldawy,

¹¹ «Russiýa Federasiýasynyň Salgyt kodeksiniň ikinji böleginiň 284-nji maddasyna üýtgetmeleri girizmek hakynda» 28.04.2023ý. senesindäki № 166-FZ belgili Federal kanuny // Resmi hukuk maglumatlary internet-binýady: saýt.

URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202304280030> (ýüzlenme senesi: 08.05.2024).

¹² «Guramalaryň girdeji salgydy boýunça stawkalarynyň peseldilmegi hakyndaky Mordowiya Respublikasy Kanunyň 1-nji maddasyna üýtgetmeleri girizmek hakynda» Mordowiya Respublikasynyň 28.04.2023ý. senesindäki № 22-Z belgili Kanuny // Federal Salgyt gulluy: saýt. URL: https://www.nalog.gov.ru/rn13/about_fts/docs/13486261/ (ýüzlenme senesi: 08.05.2024ý.).

¹³ «Innowasion wauçer» atly bäsleşik hakyndaky Düzgünnama // Mordowiya Respublikasynyň Innowasion Ösüş Agentligi // URL: <https://i-mordovia.ru/events/1394/> (ýüzlenme senesi: 08.05.2024ý.).

sebit býujetiniň serişdeleriniň hasabyna geçirilen, bäsleşik amallaryň netijeleri boýunça üpjün edilyär. 2023-nji ýylda, 10 sany taslama intellektual eýeçiligi hasaba almak, YBTKI (ylmy-barlag we tejribe-konstruktorçylyk işlerini) geçirmek we marketing gözlegleri bilen baglanyşykly çykdajylaryň 100 %-ne çenli maliýeleşdirme bilen goldaw aldy.

Mordowiya Respublikasynda raýat maksatly YBTK işleriniň netijelerini hasaba almak we saklamak boýunça sebit ulgamy¹⁴ işlenip düzüldi we durmuşa geçirildi. Bu ulgam, býujet serişdeleriniň hasabyna alnan IIN-iň has netijeli ulanylmagyny üpjün etmäge mümkinçilik berýär.

Hasaba alynýan obýektler degişli maglumatlar, «Tehnopark-Mordowiya» ÖE-nyň Tehnologiyalary, innowasiýalary we intellektual eýeçiligi goldamak merkezine berilýär. Bu ulgamyň gözegçiligi hut şu merkeziň garamagynda ýerleşýär.

«Tehnopark-Mordowiya» ÖE, Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy (WIPO) we Ýewraziya patent edarasy bilen bilelikdäki tehnoparklar boýunça taslamanyň gatnaşyjysy bolup durýar. Taslama iň oňat tejribeleri alyşmagy we pilot tehnoparklaryň wekillerine okuwlary geçirmegi öz içine alýar.

Şeýle hem, 2022-nji ýylda Rospatent we SEFI-ň goldawy bilen, Mordowiya Respublikasynda Russiýa Federasiýasynyň tehnologiýalary we innowasiýalary goldamak merkezleriniň mejlisi geçirildi.

Mordowiya Respublikasy, intellektual eýeçilik obýektlerini girew hökmünde ulanmak arkaly, karz bermek mehanizmini durmuşa geçirmek boýunça pilot taslama goşuldy.

Şeýle-de bolsa, karz guramalary üçin intellektual eýeçilik obýektleri ýokary töwekgelçilikli hasaplanyp bilner, sebäbi patentiň güýji onuň hereket etmeginiň ähli möhletinde ýatrylyp bilner, ýa-da haryt nyşanyň hukuk goragy üznüksiz üç ýyl ulanylmazlyk sebäpli, ýatrylyp bilner. Köp kärhanalar üçin, patent hukugynyň obýektleri bilen baglanyşykly, intellektual eýeçilik obýektlerini bazar bahasy boýunça balansda görkezme üçin bu ýagdaý çäklendirme bolup durýar.

Mordowiya Respublikasynda intellektual eýeçilik ugry boýunça bilim beriş ulgamy işjeň ösdürilýär.

2022-nji ýylyň aprel aýynda, Saransk şäherinde geçirilen Intellektual eýeçilik boýunça geňeşiň kararyny durmuşa geçirmek çäklerinde, şol ýylyň ahyrynda N. P. Ogarew adyndaky Mordowiýanyň döwlet uniwersitetiniň binýadynda intellektual eýeçilik boýunça okuw merkezi açyldy. Bu merkezde SEFI bilen bilelikde taýýarlanan hünär derejelerini ýokarlandyrmak maksatnamasy boýunça 200-den gowrak hünärmen okuw geçdi.

2023-nji ýylda N. P. Ogarew adyndaky MDU-nyň intellektual eýeçilik okuw merkezi, Russiýanyň Eksport merkezi (REM) we REM Eksport mekdebi bilen işgärleriň hünär derejesini ýokarlandyrmak boýunça hyzmatdaşlyk etmek hakynda şertnama baglaşdy.

Sebitde IE esaslaryny, mekdeplerde ornaşdyrmak işleri dowam etdirilýär. 166 mugallym üçin bilim beriş çäreleri geçirildi. Täze okuw ýylyndan başlap, jemgyýetçilik ylymlary boýunça okuw maksatnamasyna IE baradaky goşmaça sapaklary girizmek meýilleşdirilýär.

2023-nji ýylda N. P. Ogarew adyndaky MDU-nyň, Rospatent tarapyndan akkreditlenen gurama bolandygyny we indi hödürlenýän oýlap tapyşlar ýa-da peýdaly modeller babatynda, deslapky maglumat gözlegini hem-de olaryň patentleşdirilip bilinjekdigine deslapdan bahalandyrmagyň mümkindigini aýratyn bellemeli.

Şeýle-de, täzelenen döwlet maksatnamasynyň konsepsiyasynyň gurluşyna, sebit üçin möhüm bolan pudaklaryň ylmy-tehnologik ösüş taslamalary girizildi – bular «Täze nesil materiallary we energiýany tygşytlamak» hem-de «Oba hojalygy we gaýtadan işleýän senagaty ylmy-tehnologik taýdan goldamak».

Maksatnamanyň amallaýyn çäreleriniň toplumu, ylmy-tehniki we innowasion işleriň infrastrukturasyň işlemegini üpjün etmek we ösdürmek, şeýle hem talyplary, ýaş alymlary we zehinli ýaşlary, gözleg, işläp düzmek we innowasion telekeçilik ugurlaryna çekmäge gönükdirilendir.

Maksatnamada IE döretmek, ony goramak, goldamak we hukuklaryny goramak üçin şertleri döretmäge aýratyn üns berilýär. 2023-nji ýylda, Maksatnamanyň düzümine «Intellektual eýeçiligiň bazarynyň ösüşi» atly kiçi maksatnama girizildi. Onuň taýýarlanylmagy we tassyklanylmagy, Russiýa Federasiýasynyň Ykdysady Ösüş Ministriligi, Rospatent we Mordowiya Respublikasynyň hökümeti arasynda 15.04.2022ý. senesinde gol çekilen, intellektual eýeçilik ulgamyny ösdürmäge goldaw bermek boýunça hyzmatdaşlyk barada № SR-11/2022–AS belgili Ylalaşygyň durmuşa geçirilmeginiň netijesidir. Bu hyzmatdaşlyk ylalaşygy Mordowiya Respublikasynyň amaly işine, Russiýa Federasiýasynyň sebitlerinde YIRD we hususlaşdyрма serişdeleriniň hukuklaryny dolandyrmak boýunça maslahatlary ornaşdyrmaga mümkinçilik berýär.

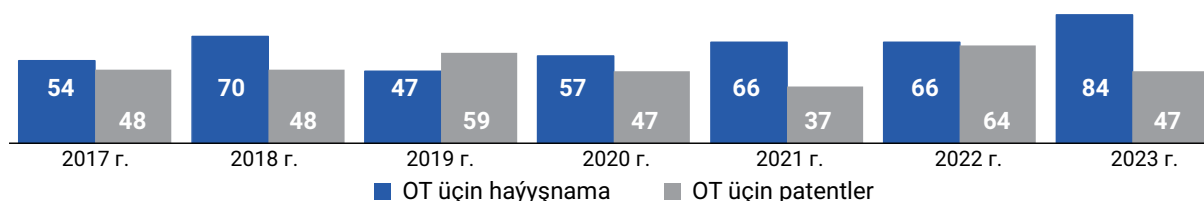
Rossiýanyň Ykdysady Ösüş Ministriligi we Rospatentiň maslahatlaryna laýyklykda, intellektual eýeçilik ulgamyndaky ähli hereket edýän gurallar, Mordowiya Respublikasynda intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamynyň guralysynyň sebitleýin standartyna birleşdirildi. Bu standart, regionyň intellektual eýeçilik dolandyryş ulgamynyň laýyk gelmeli minimal maslahat beriji talaplaryny kesgitleýär, şol sanda ministrlikler derejesinde jogapkärleri anyklamagy öz içine alýar.

Kiçi maksatnamanyň çärelerini ýerine ýetirilmegi, Mordowiya Respublikasynyň brendingini ösdürmäge, intellektual eýeçilik bazarynyň ösüşi üçin zerur şertleri döretmäge we kärhanalaryň işlerinde INN hukuklaryny has işjeň ulanmaga mümkinçilik berer.

Sebit brendleri – ykdysadyýeti ösdürmek üçin möhüm serişde bolup, önüm öndüriljilere giň mümkinçilikleri hödürleýär [3].

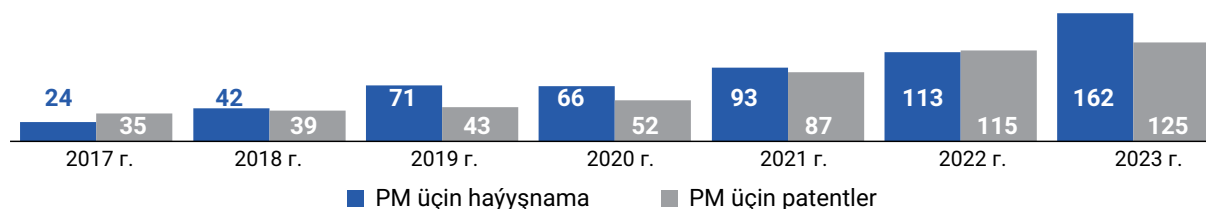
Häzirki wagtda, Mordowiya Respublikasynyň çäginde sebit brendlerini goldamak we öňe sürmek boýunça ulgamaýyn işler alnyp barylýar. 2023-nji ýylyň dekabrynda Mordowiya Respublikasynyň hökümeti tarapyndan, sebitiň brendlerini

¹⁴ «Raýat maksatly ylmy-barlag, tejribe-konstruktor we tehnologiki işleriň netijelerini hasaba almagyň we saklamagyň ulgamynyň Düzgünnamasyny tassyklamak hakynda» Mordowiya Respublikasynyň Senagat, ylmy we täze tehnologiýalar ministriliginiň 04.12.2023ý. senesindäki № 184 belgili buýrugy // Resmi hukuk maglumatlary internet-binýady: saýt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1301202312080001> (ýüzlenme senesi: 19.05.2024ý.).

Şekil 1

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Mordowiya Respublikasynda oýlap tapyş boýunça haýyşnama bermek we patent almak depgini (Rospatentiň ýyllyk hasabatlary esasynda)

Şekil 2

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Mordowiya Respublikasynda peýdal model boýunça haýyşnama bermek we patent almak depgini (Rospatentiň ýyllyk hasabatlary esasynda)

goldamak we öňe sürmek boýunça maksatnama¹⁵ kabul edildi, bu maksatnama ýerli brendleri içerki we daşarky bazarlarda meşhurlaşdyrmak, telekeçilik subýektlerine önümlerini öňe sürmek boýunça çykdajylaryny azaltmakda kömek bermek üçin toplumlaýyn çäreleri¹⁶ göz önünde tutýar.

Maksatnamanyň çäginde maliýe we maliýe däl goldaw çäreleri bellenilýär. Maliýe çäreleriniň hataryna ýeňillikli mikrokarzlaryň berilmegi girýär.

Maliýe däl goldaw çäreleri bolsa önüm öndürijilere deňişli başarnyklary gazanmak üçin okuw çäreleriniň geçirilmegini, marketing hyzmatlarynyň ýerine ýetirilmegini, kärhanalar üçin internet dükanlarynyň we web sahypalarynyň döredilmegini, önümleriň elektron platformalarda öňe sürülmegini, hususy işe eýe bolanlar üçin ýarmarkalaryň geçirilmegini we ş. m. öz içine alýar.

Her ýyl «Tehnopark-Mordowiya» ÖE-niň Tehnologiyalar we innowasiýalar goldaw merkezi bilen, Mordowiya Respublikasynyň Bilim ministrligi bilelikde halkara çagalar bäsleşigi bolan «Mekdep patenti – geljege ädim!» atly bäsleşigiň sebitleýin we final tapgyrlaryny geçirýär. Şu ýyl bu bäsleşige gatnaşmak üçin sebitleýin direktora 40 bilim edarasından 174 okuwçy tarapyndan 185 haýyşnama gelip gowuşdy. Bäsleşigiň final tapgyrynyň netijeleri boýunça Mordowiya Respublikasyny görkezýän 72 iş baýrakly ýerleri eýeledi (şolaryň arasynda 9 sanysyna Gran-pri, 16-syna birinji ýer, 18-sine ikinji ýer, 19-syna üçünji ýer, 10-syna ýörite baýrak berildi). Bu, finala çykan ýeňijileriň we baýrak eýeleriniň umumy sanynyň 17 %-ini emele getirdi.

¹⁵ «Mordowiya Respublikasynyň brendlerini goldamak we öňe sürmek boýunça sebitleýin maksatnamany tassyklamak hakynda» Mordowiya Respublikasynyň hökümetiniň 25.12.2023ý. senesindäki № 1050-P belgili buýrugy.

¹⁶ «Mordowiya Respublikasynyň «Mordowiya Respublikasynyň ylmy-tehnologik we innowasion ösüşi» döwlet maksatnamasyna üýtgetmeleri girizmek hakynda» Mordowiya Respublikasynyň hökümetiniň 15.06.2023ý. senesindäki № 275 belgili karary // Resmi hukuk maglumatlary internet-binýady: saýt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/1300202306150001> (ýüzenme senesi: 19.05.2024ý.).

«Mekdep patenti – geljege ädim!» atly XV Bütinrussiýa çagalar halkara bäsleşiginiň final tapgyrynyň üç sany ýeňijisine, Mordowiya Respublikasyndan, öz işlerine IIN-iň biri hökmünde hasaba almak boýunça maslahatlar berildi. Olar

Rospatentiň öndebaryjy hünärmenlerinden maslahat alyp bilerler, şeýle hem hukuk goldawyny we intellektual eýeçilik boýunça haýyşnamalary taýýarlamakda kömek alyp bilerler.

Häzirki wagtda N. P. Ogarew adyndaky MDU-nyň binýadynda intellektual eýeçilik boýunça kazyýet seljermesi merkezini döretmek boýunça işler alnyp barylýar. Bu çäre intellektual eýeçilik babatdaky kazyýet-seljermes gurallarynyň elýeterliligini, diňe bir respublikada däl-de, eýsem Priwolžskiy federal okrugynyň beýleki sebitlerinde hem ýokarlandyrmaga mümkinçilik berer.

Geçirilen işler, sebitiň intellektual eýeçilik bazarynyň ösüş görkezijilerinde görkezilýär.

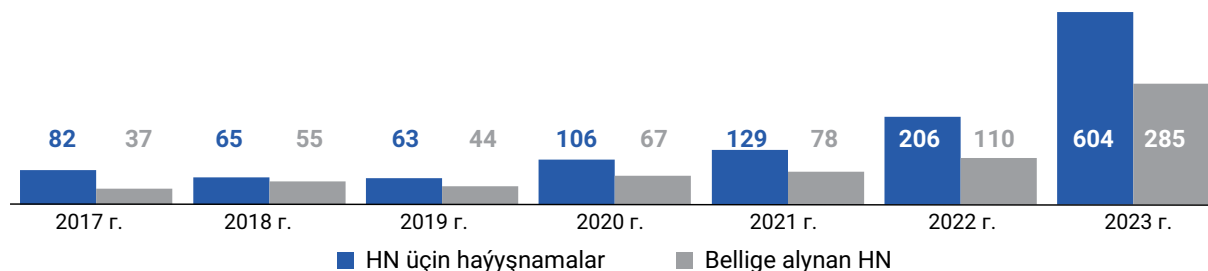
2023-nji ýylda Mordowiya Respublikasynyň haýyşnamaçylary tarapyndan, Rospatente oýlap tapyş boýunça 84 haýyşnama tabşyryldy, bu bolsa 2022-nji ýylyň görkezijisinden 27,3 % ýokarydyr. Şol bir wagtyň özünde, sebit haýyşnama berijileri 2023-nji ýylda bu intellektual eýeçilik obýekti boýunça 47 patent aldylar.

Mordowiya Respublikasynda 2017–2023 ýyllar aralygynda oýlap tapyş boýunça haýyşnama bermek we patent almak depgine Şekil 1-de görkezilýär.

2023-nji ýylda, Mordowiya Respublikasynyň haýyşnamaçylary, Rospatente peýdalý model boýunça 162 haýyşnama tabşyryp, bu görkeziji öňki ýyl bilen deňeşdirilende 43,4 % ýokarlandy. Bu görkeziji gözleg döwri boýunça iň ýokary bolup durýar. Şeýle hem, geçen ýylda sebitiň haýyşnamaçylary, bu intellektual eýeçilik obýekti boýunça 125 patent aldylar.

2017–2023 ýyllar aralygynda Mordowiya Respublikasynda peýdalý model boýunça haýyşnama bermek we patent almak depgini Şekil 2-de görkezilýär.

Şeýle hem, 2023-nji ýylda, Mordowiýanyň haýyşnamaçylarynyň, Rospatente haryt nyşany boýunça rekord görkezijide, ýagny 604 haýyşnama tabşyryandyklaryny bellemek

Şekil 3

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Mordowiya Respublikasynda haryt nyşanlary peýdal model boýunça haýşnama bermek we bellige almak degini (Rospatentiň ýyllyk hasabatlary esasynda)

möhümdir. Bu görkeziji geçen ýyl bilen deňeşdirilende üç esse we 2017-nji ýyl bilen deňeşdirilende ýedi esse ýokarydyr. Şol bir wagtyň özünde, sebitiň haýşnamaçylary 2023-nji ýylda haryt boýunça 285 şahadatnama aldylar.

2017–2023 ýyllar aralygynda, Mordowiya Respublikasynda söwda nyşany boýunça haýşnama bermek we hasaba almak degini Şekil 3-de görkezilýär.

2023-nji ýylda, ýokary derejede patent işjeňligi hasaba alyndy. Mordowiya Respublikasynyň oýlap tapyşlar we peýdaly modeller boýunça patent almak üçin tabşyrylan haýşnamalaryň her 10 000 adam başyna düşýän sany bilen ölçelýän oýlap tapyş işjeňliginiň koeffisiEnti 3,19-a deň boldy. Mysal üçin, 2022-nji ýylda bu görkezijiniň 2,27 bolandygyny bellemek bolar.

Şeýle hem, intellektual eýeçilik obýektleriniň hukuklarynyň täjirleşdirmе derejesi ýokarlandy. 2023-nji ýylyň netijelerine görä, Mordowiya Respublikasyndan hukuk eýesi bolup çykyş eden taraplaryň gatnaşmagynda jemi 83 şertnama hasaba alyndy. Olaryň arasynda 14 sany aýratyn hukugyň aýrybaşgаланmаgy boýunça şertnama, 34 sany ulanyş hukugyny bermek boýunça ygtyýarnama şertnamasy, 32 sany ulanyş hukugyny bermek boýunça täjirçilik konsessiyasy şertnamasy we 3 sany aýratyn hukugyň girewi boýunça şertnamasy bardy.

2023-nji ýylyň 10-njy oktyabrynda, Saransk şäherinde (Mordowiya Respublikasy) Rospatent tarapyndan Priwolžskiy intellektual eýeçilik merkezi açyldy. Bu merkez SEFI-niň ikinji sebitleýin merkezi boldy. Priwolžskiy intellektual eýeçilik merkezi, «Tehnopark-Mordowiya» ÖE-niň çäginde – sebitiň innowasion infrastrukturasynda esasy obýektiň binýadynda ýerleşýär. Merkezde hünärmenler, haryt nyşanlary we hyzmat nyşanlary boýunça haýşnamalaryň doly aýlawly seljermesini geçirerler.

Netije

Ýokarda beýan edilen maglumatlardan ugur alyp, Mordowiya Respublikasynda intellektual eýeçiligi dolandyrmak boýunça emele gelen ulgam barada aýtmak bolar, bu ulgamyň esasy düzümleri şulardan ybaratdyr:

1. Sebit tarapyndan kabul edilýän resminamalaryň toplumlaýyn häsiýeti we olaryň jogapkärçilikli ýerine ýetirilişi. Mysal üçin, ylmy-tehnologik ösüş ýa-da sebit brendlerini goldamak we öňe sürmek boýunça döwlet maksatnamalarynda degişli maksatnamalary işläp düzmek talaplaryna laýyklykda, çäreleriň meýilnamasy, maliýeleşdirmegiň möçberini,

çeşmesini we durmuşa geçirmek üçin jogapkärleri görkezmek bilen berkidilýär. Bu çäreleriň amala aşyrylmagy sebitde intellektual eýeçilik ulgamyny hakykatdan hem kämilleşdirmäge we döwrebaplaşdyrmaga, şeýle hem býujet maliýeleşdirmesiniň we maksatnama hem-de taslama gatnaşyjylaryň işiniň netijeliligini ýokarlandyrmaga gönükdirilendir.

2. IE ulanmаgy maliýe taýdan höweslendirmegiň ulgamy.
3. Işgär üpjünçiligi. Sebitde IE babatynda ygtyýarlyklary bar bolan iki goldaw merkezi belläp bolýar: «Tehnopark-Mordowiya» we N. P. Ogarew adyndaky MDU.
4. Rossiya we halkara derejedäki dürli taslamalary guramak we olara gatnaşmak, bu çäreler intellektual eýeçilik ulgamyny meşhurlaşdyrmak, kärdeşler bilen tejribe alyşmak we sebitleýin derejede iň täsirli mehanizmleri ornaşdyrmak üçin mümkinçilik döredýär.

Görkezilen mysal, intellektual eýeçiligiň möhüm ykdysady işjeňdigini we tehnologiýalar bazarynda hukuk dolanyşygynyň emele gelmeginiň esasy hereketlendirijisidigini doly subut edýär. «IP eýýämy» atly maslahatda Rossiyanyň ykdysady ösüş ministriňiň orunbasary M. Kolesnikowyň belleýşi ýaly, intellektual eýeçilik, ýurduň ykdysadyýetiniň möhüm düzüm bölegi bolup durýar. Ol häzirki zaman önümlerinde we hyzmatlarynda ulanylýan iň täze işläp taýýarlama, tehnologiýalar, dizaýn we programma üpjünçiligidir. Tehnologiýalaryň ykdysady ösüşiň we jemgyýetçilik ulgamlarynyň esasy faktory hökmünde wezipesiniň ýokarlanmаgy innowasion ösüşe geçmek üçin zerurdyr¹⁷. Häzirki döwürde intellektual eýeçilik döwlet syýasatynyň tehnologiýa taýdan liderligi üpjün etmекdäki binýadyna öwrülýär. Şeýle hem, intellektual eýeçilik obýektleri islendik häzirki zaman tehnologiýasynyň esasy düzümini emele getirýär. Mundan başga-da, işläp taýýarlama laryň täjirçilik taýdan üstünligi köplenç intellektual eýeçilik bilen baglanyşykly – tanalýan brend, özüne çekiji dizaýn ýa-da goralan intellektual eýeçilik möhüm orun eýeleýär. Adatça, ykdysadyýetinde maddy däl aktiwleriň möhüm orny bolan döwletler, dünýä zähmet bölünişiginde amatly ýagdaýy eýeleýärler. Olar, içki önüm öndürmekde, esasan hem intellektual eýeçiligiň öndürilýän önümleriň we hödürülenýän hyzmatlaryň goşmaça bahasynda ýokary paýy bilen bagly ösüşi görkezýärler [7].

¹⁷ «Işewürlük hakynda» teleýaýlym: saýt. URL: <https://www.probusinessstv.ru/news/314/33721> (ýüzlenme senesi 20.05.2024ý).

Bilime esaslanýan döwrebap ykdysady syýasatyň emele gelmegi, öndebaryjy tehnologiýalaryň we innowasiýalaryň – olaryň düzüminde IIN ýerleşýändigini görkezýär. Bularyň hemmesi diňe bir aýry-aýry pudaklarda däl, eýsem, döwlet derejesinde ösüşiniň esasy hereketlendirijisine öwürülýär.

Edebiýatyň sanawy

1. Gumerowa, L. S. «Intellektual eýeçilik institutynyň ösüş mowzuy, Federasiya Geňeşiniň Ylym, bilim we medeniýet komitetiniň gün tertibiniň esasy meseleleriniň biridir»≈/ L. S. Gumerowa // SEFI Habarçysy. – 2023. – T. 2, № 3 (5). – S. 12–13.
2. Rossiýanyň sebitleriniň innowasion ösüşine baha bermek we gözegçilik ulgamy / I. M. Bortnik, G. I. Sençenýa, G. A. Miheýewa [we beýlekiler] // Innowasiýalar. – 2012. – № 9 (167). – S. 25–38.
3. Zubow, Ýu. S. Intellektual eýeçilik ulgamynyň ösüş paradigmasynda sebitleýin ösüş dolandyrmakda Rospatentiň wezipesi / Ýu. S. Zubow, O. P. Neretin // Ylymy dolandyrmak we ylymmetriýa. – 2022. – T. 17, № 1. – S. 67–81. – DOI 10.33873/2686–6706.2022.17–1.67–81.
4. Martin R., Sanli P. Ýol baglylygy we sebit ykdysady özgerişi // Ykdysady Geografiýa Žurnaly. 2006. № 6. P. 395–437
5. Neretin, O. P. Rossiýanyň ykdysady intellektual garaşsyzlygy / O. P. Neretin; Senegat eýeçiliginiň federal instituty. – M.: «Senegat eýeçiliginiň federal instituty» Federal döwlet býujet edarasý, 2022. – 166 s. – ISBN 978–5–6042896–9–3.
6. Bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligi dolandyrmak: hukuk düzgünleşdiriji we täjirleşdirmek: monografiýa≈/ ylmy red.: A. A. Afanasýew, M. A. Borowskaýa, Ý. A. Kolesnikow, T. W. Fedosowa; Günorta Federal Uniwersiteti. – Rostow-na-Donu; Taganrog: Günorta Federal Uniwersitetiniň neşirýaty, 2023. – 348 s. – ISBN: 978–5–9275–4474–5.
7. Aleksandrowa, A. W. Intellektual ykdysadyýet şertlerinde kompaniýalaryň bahasynyň döredilmeginde maddy däl aktiwleriň wezipesi / A. W. Aleksandrowa, Ý. G. Sarýowa // Intellektual eýeçilik, Russiýa Federasiýasynyň tehnologiýa taýdan özygtyýarlylygyny üpjün etmegiň esasy şertlerinden biri hökmünde: Rospatentiň XXVI Halkara ylmy-amaly konferensiýasynyň ýygyny makalalary, Moskwa, 29 sentýabr 2022 ý. / Çykaryjy redaktor Ý. G. Sarýowa. – Moskwa: «Senegat eýeçiliginiň federal instituty» Federal döwlet býujet edarasý, 2022. – S. 11–14.

Awtorlar hakynda maglumat

Ýuriý Sergeýewiç Zubow, mugallymçylyk ylmylarynyň kandidaty, Intellektual Eýeçilik boýunça Federal Gullugynyň ýolbaşçysy (Rossiýa, 125993, Moskwa şäheri, Berežkovskaya köç., 24 jaý, 12 bina); rospatent@rospatent.gov.ru

Artem Alekseýewiç Zdurow, ykdysady ylmylarynyň kandidaty, Mordowiya Respublikasynyň baştutany (Rossiýa, 430002, Mordowiya Respublikasy, Saransk şäheri, Sowetskaya köçesi, jaý 35); kanc@e-mordovia.ru

Information about the authors

Yury S. Zubov, Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property (Berezhkovskaya emb. 24–12, Moscow, 125993, Russian Federation); rospatent@rospatent.gov.ru

Artyom A. Zdurow, Cand. Sci. (Economics), Head of the Republic of Mordovia (Sovetskaya str., 35, Saransk, Republic of Mordovia, 430002, Russia); kanc@e-mordovia.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi: 23.05.2024ý.

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi: 29.05.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 30.05.2024

Rospatent “ÜSTÜNLIKLI PATENT” bäsleşigini yglan edýär”

Bäsleşigiň maksady: 2023-nji ýylyň netijeleri boýunça senagatyň dürli pudaklarynda patentleşdirilen tehnologiýalary ornaşdyrmakda milli işläp düzujileriň oňyn tejribesini ýüze çykarmak.

- Bäsleşik, milli işläp düzujileri oýlap tapyş işine çekmek, intellektual eýeçilik ulgamynda sowatlylygyň derejesini ýokarlandyrmak, şeýle hem innowasion önümleriň kommersializasiýasynyň artykmaçlyklaryny görkezmek üçin niýetlenendir.
- Bäsleşige Rossýanyň oýlap tapyjylary (ýuridik we fiziki şahslar), bäsleşigiň düzgünlerine laýyklykda ähli resminamalary hödürlän patent eýeleri gatnaşyp bilerler.
- Dalaşgär Rospatentiň web sahypasynda anketada görkezilen maglumatlary doldurmak arkaly elektron görnüşde haýyşnama berýär.
- Haýyşnamany bermegiň möhleti – 2024-nji ýylyň 15-nji iýunyndan 10-njy awgustyna çenli.
- Bäsleşik saýlamasyny eminler geçirýär, olaryň düzümine ylym, işewürlik-gurluşlary, intellektual eýeçilik ulgamyndaky jemgyýetçilik guramalarynyň wekilleri we SEFI bilermenleri girýär.
- Eminleriň ses bermeginiň netijelerine görä, iň köp bal alan 10 patent saýlanýar
- Bäsleşigiň ýeňijileri we finalistleri diplomlar we döş nyşanlary bilen sylaglanýar. Bäsleşigiň ýeňijisine ýadygärlik nyşany we SEFI-de hünär derejesini ýokarlandyrmak maksatnamalary boýunça okuw sertifikaty gowşurylýar.

Bäsleşik, Rossýanyň Bilim we Ylym ministriginiň goldawy bilen “Ylym we tehnologiýalary meşhurlaşdyrmak” federal taslamasynyň çäklerinde geçirilýär.

#YLYMYŇONÝYLLYGY

#ROSSIÝANYŇ BILIM WE YLYM MINISTRIGI

#YLYMYŇMEŞHURLAŞDYRYLMAGY

Telefon: +7 (499) 240-32-14

Ylmy makala

Original article

UDK 347.772

Sanly grafiki dizaýnyň patentleşdirilmegi: meseleler we çözümler

Grigoriý Petrowiç Iwliyew, Olga Lenarowna Alekseyewa[✉]

Senegat eýeçiliginiň federal instituty

[✉]OAlekseeva@rupto.ru

Mazmuny: doly sanlylaşdyrma, kanun çykaryjylaryň öňünde sanly gurşawdaky döredijilik intellektual işiň netijelerini hukuk taýdan goramak bilen baglanyşykly, täze wezipeleri goýýar. Programma üpjünçilik önümleriniň işläp düzüljeleri üçin bäsdeşlik göreşiniň täsirli guraly hökmünde, ulanyjy grafiki interfeýsleri we wirtual grafiki nyşanlar ykrar edilýär, olar ygtybarly hukuk goragyna mätäçdir. Emma senagat nusgalaryna degişli patent hukugynyň onlarça ýyllap ulanylan kadalary wirtual dizaýnyň sanly tebigatyna uýgunlaşdyrylmagyny talap edýär. Hünärmenler ulanyjy grafiki interfeýsiniň we wirtual grafiki nyşanlarynyň patentleşdirilmegi meselesini ara alyp maslahatlaşýarlar. Dürli ýurtlardaky düzgünleşdiriş kadalary biri-birinden tapawutlanýar. Iň uzak ýurtlaryň (Hytaý, Ýewropa Bileleşigi, ABŞ we Ýaponiýa), şeýle hem Russiýanyň we Ýewraziýa patent konwensiýasyna gatnaşyjy döwletleriň kanun çykaryjylarynyň ulanyjy grafiki interfeýsiniň we wirtual grafiki nyşanlarynyň patentleşdirilmegi baradaky düzgünleşdiriş kadalaryna çemeleşmelerini öwrenmek we deňşdirmek, şeýle hem Russiýanyň we Ýewraziýanyň patent kanunçylygyna degişli üýtgetmeleri girizmek boýunça teklipleri taýýarlamak gözlegiň maksady bolup durýar. Ulanyjy grafiki interfeýsleriniň we wirtual grafiki nyşanlarynyň patentleşdirilmegi üçin hukuk düzgünleşdirişiniň möhüm aýratynlyklary, düzgünleşdirişdäki meňzeşlikler we tapawutlar ýüze çykaryldy, berilýän patent hukuklarynyň göwrümi nukdaýnazaryndan ulanylan çemeleşmelere baha berildi. Russiýanyň we Ýewraziýanyň wirtual dizaýn ulgamyna degişli senagat nusgalary baradaky kanunçylygyny kämilleşdirmek boýunça mümkin ýollary kesgitlemek baş maksatlardan biri boldy.

Açar sözler: patent hukugy, senagat nusgasy, senagat nusgasynyň hukuk goragynyň göwrümi, ulanyjy grafiki interfeýsi (UGI), wirtual grafiki nyşan, wirtual dizaýn, sanly grafiki dizaýn, geçiş UGI, animasiýaly senagat nusgasy.

Çeşmäni görkezmek üçin: Iwliyew G. P., Alekseyewa O. L. Sanly grafiki dizaýnyň patentleşdirilmegi: meseleler we çözümler // SEFI Habarçysy, 2024. Jilt 3 № 2 (8). S. 122–131.

Minnetdarlyklar: makala, SEFI-niň «Rossiýanyň we daşary ýurtlaryň senagat nusgalary babatdaky kanunçylygynyň deňşdirme barlaglaryny geçirmek we alnan maglumatlar esasynda senagat nusgalarynyň hukuk goragy we gorag ulgamynyň ýagdaýy baradaky analitiki hasabatly taýýarlamak, bu ulgamy dalaşgärler (hukuk eýeleri) we beýleki gyzyklanýan taraplar üçin özüne çekiji etmek boýunça teklipleri hödürlemek» atly ylmy-barlag işiniň materiallary esasynda taýýarlanylady.

Patenting digital graphic design: problems and solutions

Grigory P. Ivliev, Olga L. Alekseeva[✉]

Federal Institute of Industrial Property

[✉]OAlekseeva@rupto.ru

Abstract: total digitalization faces legislators with new challenges related to the legal protection of creative results of intellectual activity in the digital environment. Graphical user interfaces and virtual graphic symbols, which require effective legal protection, are recognized as an efficient tool for competition among software developers. However, patent law provisions regarding industrial designs applied for decades require adaptation to the digital nature of virtual design. Experts discuss the issues of patenting a graphical user interface and a virtual graphic symbol: what is considered a product when patenting them, how to determine the scope of legal protection of such industrial designs, including if the components of the

graphical interface are animated elements or transition pages. Regulations vary from country to country. The Russian lawmakers will have to find their own solution. The Eurasian lawmakers faces the same task. The aim of the research was to study and compare the approaches of lawmakers of non-CIS countries, including China, the European Union, the USA and Japan, as well as lawmakers of Russia and member states of the Eurasian Patent Convention, to the regulation of the rules for patenting a graphical user interface and a virtual graphic symbol, as well as prepare proposals to introduce appropriate changes to the Russian and Eurasian patent legislation. The study revealed legal regulation peculiarities that are important for patenting graphical interfaces and virtual graphic symbols applied by lawmakers in different countries and regions, similarities and differences in regulation, and assessed the approaches used in terms of the scope of patent rights granted. The study defines possible ways to improve the Russian and Eurasian legislation on industrial designs related to the field of virtual design.

Keywords: patent law, industrial design, scope of legal protection of an industrial design, graphical user interface (GUI), virtual graphic symbol, virtual design, digital graphic design, transitional GUI, animated industrial design.

For citation: Grigory P. Ivliev, Olga L. Alekseeva, Patenting digital graphic design: problems and solutions// Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 122–131.

Acknowledgements: The article is based on the materials of the research work of FIPS «Conducting comparative studies of the legislation of Russia and foreign countries in the field of industrial designs in order to prepare, based on the data obtained, an analytical report on the state of the field of legal enforcement and protection of industrial designs with proposals for increasing the attractiveness of this area for applicants (right holders) and other interested parties».

Adamzadyň ýaşawyş gurşawynyň doly sanlylaşdyrylmagy onuň intellektual döredijilik işiniň netijeleriniň tebigatyny üýtgedýär. Öňe çykýan ugurlaryň biri – programma üpjünçilik önümleriniň ulanylmagyny göz önünde tutýan gazanylan üstünlüklerdir. Çalt ösýän ugurlaryň biri bolsa, ulanyjy grafiki interfeýslerini (UGI) işläp düzýän dizaýnerleriň döredijilik işidir, bu interfeýsleriň düzümine wirtual grafiki komponentler (grafiki nyşanlar) girýär. Özboluşly grafiki interfeýsler we nyşanlar, programma üpjünçiligini işläp düzüjiler üçin bäsdeşlik göreşiniň täsirli guraly hökmünde ykrar edilýär. Şeýle döredijilik netijeleri, patent hukugy bilen üpjün edilýän netijeli hukuk goragyna mätäçdir.

Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy (WIPO) tarapyndan 2017-nji ýylda geçirilen barlag, UGI-niň patent goragynyň eýýäm umumy kabul edilen tejribe öwrülendigini görkezdi¹. Şeýle-de bolsa, UGI bilen baglanyşykly senagat nusgalaryna, şol sanda geçiş sahypalaryny we animasiýaly elementleri öz içine alýan senagat nusgalaryna degişli haýyşnamalary düzmek, olaryň hukuk goragynyň göwrümini kesgitlemek we beýleki köp sanly meseleler henizem aktualygyny ýitirmeyär. Sanly grafiki dizaýnyň goragyny üpjün etmek üçin patent hukugynyň kadalaryny patentleşdirilýän obýektleriň täze tebigatyna uýgunlaşdyrmak zerurlygy ýüze çykýar.

UGI-niň Tebigaty

«Dizaýn» adalgasy, dizaýn çözgüdini işläp düzmek amaly hökmünde hem-de bu gurşawy emele getirýän amalyň ahyry önümini aňlatmak üçin ulanylýar, şeýle hem, bu çözgüt üstü bilen wizual-kommunikatiw gurşaw döredilýär². Dizaýnyň

Özboluşly grafiki interfeýsler we nyşanlar, programma üpjünçiligini işläp düzüjiler üçin bäsdeşlik göreşiniň täsirli guraly hökmünde ykrar edilýär. Şeýle döredijilik netijeleri patent hukugy bilen üpjün edilýän netijeli hukuk goragyna mätäçdir.

áýratyn bir ugry – grafiki dizaýndyr. Ol suratlar, şekiller, şriftler, wideo we ş. m. arkaly ideýalary, mazmuny we gymmatlyklary beýan etmegiň, wizual aragatnaşyk gurmagyň usulydyr [1]. UGI-ni işläp düzmek bolsa sanly grafiki dizaýnyň ugurlarynyň biri hökmünde kesgitlenilýär.

Dizaýn taryhçylary Şarlotta we Piter Fill, UGI-niň peýda bolmagyny dizaýndaky kompýuter özgerişi bilen baglanyşdyrýarlar. Bu özgeriş 1984-nji ýylda, ýaş Stiw Jobs tarapyndan niýetlenen we grafiki interfeýsi ulanan ilkinji köpçülikleýin kompýuter bolan, Apple Macintosh peýda bolanda ýüze çykdy [2]. Olar şeýle-de, düýpgöter täze grafiki interfeýsiň – «zibil gutusy», «bomba», «ýylgyryp duran monitor» we ş. m. – suratlarynyň kompýuter özgerişiniň iň beýik, emma az tanalýan gahrymanlarynyň biri – Sýuzen Ker tarapyndan döredilendigini belleýärler. Ol «kompýutere adam ýüzüni berdi» diýip hasaplanýar [2].

Häzirki wagtda UGI, adam bilen amallaýyn ulgamlaryň we amaly üpjünçilik programmalarynyň arasyndaky özara täsiriň iň ýaýran usulyna öwrüldi.

Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasynyň (WIPO) resminamalarynda UGI, ulanyjylaryň elektron/sanly elementleriň kömegi bilen, elektron enjamlary bilen özara täsirleşmegine mümkinçilik berýän, islendik wizual interfeýs hökmünde

¹ WIPO-nyň Resminamasy SCT/37/2 REV. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/geoind/ru/sct_37/sct_37_2_rev.pdf (ýüzlenme senesi: 12.10.2023y).

² Umumyrussiýa ykdysady iş görnüşleriniň klassifikatory (OKPD 2) – OK 034–2014 (KPEC 2008), 2014-nji ýylyň 31-nji ýanwarynda Tehniki düzgünleşdiriş we metrologiýa boýunça federal agentligi tarapyndan № 14-st buýruk bilen girizildi.

UGI-niň tebigatyny öwrenmek bilen, onuň durnuksyz görnüşdäki obýektleriň tebigatyna meňzeýändigini görmek bolýar. Muňa, mysal üçin, suw çüwdürimleri mysal getirmek bolar, onuň akymlyry suwuň dinamik basyşy bar bolan ýagdaýynda “oýnaýarlar” we şol bir wagtda olaryň peýda bolup, ýitip gidip bilýändigini görmek bolýar. Beýleki bir mysal – binalaryň ýşyklandyrylmagy. Munuň ýaly dizaýn çözümleri üçin önüm näme bolup durýar? Şeýle dizaýny senagat nusgasy üçin patent bermek baradaky haýyşnama resminamalarynda nähili beýan etmeli we şeýle dizaýn çözümleri üçin hukuk goragynyň möçberini nähili kesgitlemeli?

kesgitleňär. Şeýle hem, UGI interfeýsiniň elementleriniň, şol sanda nyşanlaryň, gysga ýollaryň, menýularyň, düwmeleriniň, sanawlaryň we ş. m., ulanyja grafiki dizaýn (grafiki şekiller) görnüşinde ekranda görkezilýän, ulanyjy interfeýsiniň bir görnüşini hökmünde kesgitleňär³.

Dizaýn köp ýurtlarda, şol sanda Rossýada, diňe awtorlyk hukugynyň obýekti hökmünde däl-de, eýsem patent hukugynyň obýekti – senagat nusgasy hökmünde hem goralýar. Kanun çykaryjylar senagat nusgalaryna, mälüm bolşy ýaly, senagat ýa-da ussachylyk önümçiliginiň önümleriniň (harytlarynyň) daşky görnüşini (dizaýnyňy) goşýarlar.

UGI-niň aýratynlygy şundan ybarat, ýagny olary önümiň daşky görnüşiniň häsiýetnamalaryna, adaty düşünje bilen baglanyşdyryp bolmaýar. Başgaça aýdylanda, ol önümiň fiziki, himiki ýa-da biologiki tebigaty bilen şertlendirilen daşky görnüşiniň häsiýetnamalaryna degişli däldir. Elektron enjamlaryň ekranlarynda⁴, emeli aň tarapyndan döredilýän grafiki şekiller diňe programma üpjünçiligi gurlanda we işledilende peýda bolýar we programma işleýän wagty dowam edýär. Şonuň bilen birlikde, UGI ekranda belli bir zygiderlilikde peýda bolýan birnäçe şekilden (“geçiş UGI» diýip atlandyrylýar) ybarat bolup biler. Ondan başga-da, UGI elementleri animasiýaly bolup biler.

UGI-niň tebigatynyň şeýle aýratynlyklary bilen baglylykda, UGI-niň tebigatyny «senagat nusgasy» düşünjesiniň kesgitlemesi bilen nähili baglanyşdyrmaly diýen mesele ýüze çykýar. UGI ýagdaýynda önümiň özi näme we onuň daşky görnüşini näme?

Köplenç duş gelinýän «UGI – bu monitoryň ekranynyň daşky görnüşidir» diýen jogap jedelli bolup durýar. Hiç kim bir filmi, monitoryň ekranynyň daşky görnüşini diýip atlandyrmaz. Şeýle hem, monitor ammarda ýatyrka, ekranynyň, programmalaryň işledilen ýagdaýynda alýan daşky görnüşine eýe daldigi aýdyňdyr.

UGI-niň tebigatyny öwrenmek bilen, onuň durnuksyz görnüşdäki obýektleriň tebigatyna meňzeýändigini görmek bolýar. Muňa, mysal üçin, suw çüwdürimleri mysal getirmek bolar, onuň akymlyry suwuň dinamik basyşy bar bolan ýagdaýynda «oýnaýarlar» we şol bir wagtda olaryň peýda bolup, ýitip gidip bilýändigini görmek bolýar. Beýleki bir mysal – binalaryň ýşyklandyrylmagy. Munuň ýaly dizaýn çözümleri üçin önüm näme bolup durýar? Şeýle dizaýny senagat nusgasy üçin patent bermek baradaky haýyşnama resminamalarynda nähili beýan etmeli we şeýle dizaýn çözümleri üçin hukuk goragynyň möçberini nähili kesgitlemeli? Bir tarapdan, suwuň akymynyň şekili material dünýäniň obýekti bolup durýar, emma beýleki tarapdan, ol bu düşünjäniň adaty düşündirilishinde önüm hasap edilmeýär⁵.

Durnuksyz görnüşdäki (üýtgap durýan) obýektleriň daşky görnüşini, hemme ýurtlar patentleşdirmeyär. Ýewraziýa giňişliginiň käbir ýurtlarynda, mysal üçin, Azerbeýjan, Belarus, Gazagystan, Täjigistan we Türkmenistanda, durnuksyz görnüşdäki obýektleriň daşky görnüşine senagat nusgasy hökmünde hukuk goragy berilmeýär. Rossýanyň kanunçylygynda bolsa, şeýle gadagançylyk diňe 2014-nji ýyla çenli bardy. Şol döwürde, senagat nusgalaryna degişli kanunçylykda «önüm» düşünjesine has giňişleýin düşündiriş berildi. Kesgitlenişi ýaly, önüm senagat ýa-da ussachylyk önümçiliginiň islendik harydy bolup, aýratyn-da gaplama, belgi (etiketka), düzülyän önüm, toplum (komplekt) önüm, şrift, şeýle-de önümiň aýratyn bölegi hökmünde kabul edilýär⁶. Muňa garamazdan, durnuksyz görnüşdäki önümler bilen baglanyşykly düzgünleşdirmede aýratyn üns berilmedi. Munuň sebäbi, ähtimal, şeýle senagat nusgalarynyň tejribede seýrek duş gelýändigini bilen baglanyşyklydyr. Senagat nusgalaryna, hususan-da UGI bilen baglanyşykly nusgalar babatynda bolsa, Russiýa Federasiýasynda bazaryň iri oýunçylary tarapyndan, şeýle nusgalaryň işjeň hasaba alynýandygy görünýär. 2023-nji ýyla çenli «Ýandex» JÇJ-iň adyna UGI bilen baglanyşykly 114 senagat nusgasy, «Sberbank» AGPJ-iň adyna 317, «Samsung Electronics Co., Ltd.» kompaniýanyň adyna bolsa 279 senagat nusgasy hasaba alnypdyr, LTD – 279.

Halkara tejribe

UGI bilen baglanyşykly, haýyşnama bermegiň bütin dünýäde köpeliýändigine (2021-nji ýylda – 12 935, 2022-nji ýylda – 20 749) garamazdan, UGI bilen baglanyşykly senagat

³ WIPO resminamasy SCT/43/10 Rev. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_43/sct_43_10_rev.pdf (ýüzlenme senesi: 12.10.2023ý).

⁴ Bu ýerde we mundan beýläk «ekran» adalgasy «display», «wizual çykaryş paneli» ýaly adalgalary öz içine alýan umumy düşünje hökmünde ulanylýar.

⁵ GOST 2.101–2016 «Döwletara standart. Konstruktor resminamalarynyň bitewi ulgamy. Önümleriň görnüşleri» URL: <https://files.stroyinf.ru/Data2/1/4293752/4293752379.p df> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023ý).

⁶ Senagat nusgasyna patent bermek baradaky haýyşnama resminamalaryna bildirilýän talaplaryň 32-nji bendi, Rossýanyň Ykdysady ösüş ministrliginiň 2015-nji ýylyň 30-njy sentýabryndaky № 695 buýrugy bilen tassyklan (üýtgetmeler bilen). URL: <https://new.fips.ru/to-applicants/industrial-designs/promyshlennye-obraztsy-normativnye-dokumenty.php> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023ý).

nusgalaryna haýyşnama tabşyrmak düzgünlerini utgaşdyrýan nusga hereketleri ýa-da halkara ylalaşyklary, Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasynyň (WIPO) ýolbaşçylygynda halkara jemgyýeti tarapyndan işlenip düzülmedik⁷. Ýöne, muňa garamazdan, belli bir derejede utgaşdyryş maksadyna gönükdirilen halkara gural hökmünde, Senagat nusgalarynyň halkara klassifikasiýasy (SNHK)⁸ bar, ony dünýäniň köp ýurtlary, şol sanda Russiýa, ulanýar. 2023-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan başlap, SNHK-nyň 14-nji neşir edilen täze wersiýasy güýje girdi. Bu neşirde 14–04-nji klasa (“Displeýler, ikonlar, bellikler”) öň ekranda görkezilýän grafiki nyşanlar girizilen bolsa, ilkinji gezek UGI hem şol topara girizildi.

SNHK halkara derejede möhüm gural bolup durýar, emma SNHK-nyň düzgünleriniň hukuk emele getiriji güýji ýok, ýagny gatnaşyjy döwletleri UGI dizaýnyny hökmany ýagdaýda patentleşdirmäge mejbur etmeyär.

Halkara hukuk namalaryň hatarynda ISO 9241–161:2016 halkara standarty hem bar, bu standart «Adamyň özara hereketiniň ergonomikasy – ulgam. 161-nji bölüm. Ulanýjynyň grafiki interfeýsiniň elementleri boýunça görkezme»⁹ ady bilen Halkara standartlaşdyryş guramasy (ISO) tarapyndan işlenip düzüldi, onuň maksady UGI-niň elementleriniň işleşini, funksiýalaryny we görkeziliş görnüşini birmeňzeşleşdirmek, netijede, ulanyş amatlylygyny üpjün etmek bolup durýar. Şeýle-de bolsa, bu standart hem gatnaşyjy döwletlere UGI-ni patentleşdirmek babatynda haýsydyr bir borç yükleyän nama bolup durmaýar.

UGI üçin hukuk goragyny bermek bilen baglanyşykly, anyk hukuk barlaglary, Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy (WIPO) tarapyndan 2016-njy ýylda başlandy. Bu mesele WIPO-nyň Haryt nyşanlary, geografiki görkezmeler we senagat nusgalary boýunça hemişelik komitetiniň (mundan beýläk – HNHK) gün tertibine girizildi¹⁰. 2019-njy ýylda geçirilen, 66 ýurduň gatnaşan soragnamasy, UGI üçin hukuk goragynyň 59 ýurtda üpjün edilýändigini görkezdi¹¹. Emma, şeýle obýektleriň tebigatynyň üýtgeşikligi bilen baglanyşykly

UGI üçin hukuk goragyny bermek bilen baglanyşykly, anyk hukuk barlaglary, Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy (WIPO) tarapyndan 2016-njy ýylda başlandy. Bu mesele WIPO-nyň Haryt nyşanlary, geografiki görkezmeler we senagat nusgalary boýunça hemişelik komitetiniň (mundan beýläk – HNHK) gün tertibine girizildi.

obýektiv sebäplerden, köp sanly ugurlar boýunça edaralaryň tejribesi gabat gelmeyär

Esasy ara alnyp maslahatlaşylan meseleler aşakdakylardan ybarat boldy:

- UGI dizaýny, UGI-ni emele getirýän programma üpjünçiliginiň ornaşdyrylan önüminiň şekili görkezilmezden, senagat nusgasy hökmünde patentleşdirilip bilnermi?
- Önümiň şeklini görkezmek hökmany bolsa, haýyşnama haýyşnama resminamalarynda UGI dizaýny we önüm bilen baglanyşykly şekillere nähili talaplar bildirilýär?
- UGI dizaýnyna senagat nusgasy hökmünde hukuk goragyny bermek üçin zerur şert hökmünde, haýyşnama resminamalarynda önüm şekilinden başga-da, UGI-ni ulanylýan önüm bilen baglanyşygy görkezilmeli dälmi?
- Haýyşnama resminamalarynda önüm şekilinden başga baglanyşyk görkezilmeli bolsa, bu baglanyşyk nähili görnüşde görkezilmeli (önümiň adynda we senagat nusgasynyň düşündirişinde görkezilmelimi, önümiň wezipeleri düşündirişde aýan edilmeli dälmi)?
- UGI bilen baglanyşykly senagat nusgasynyň hukuk goragynyň möçberini gatnaşyjy döwletin çäginde nähili kesgitleýär?
- Haýyşnamada UGI ulanylýan önümiň görkezilmegi hökmany bolsa, UGI bilen baglanyşykly senagat nusgasynyň hukuk goragynyň möçberine şeýle görkezmaniň täsiri nähili bolar?
- UGI we animirlenen UGI patentleşdirilende, geçiş sahypalary UGI patent goragyny alyp bilermi¹²?

WIPO tarapyndan geçirilen soragnamanyň netijeleri, senagat nusgalaryny patentleşdirmek boýunça ösen ulgamlara eýe bolan ýurtlaryň (Hytaý, Ýaponiýa, ABŞ we Ýewropa Bileleşiginiň Intellektual Eýeçilik Edarasy (EUIPO)) hukuk tejribesinde UGI patentleşdirmek meselesi boýunça käbir netije çykarmaga mümkinçilik berýär. Bu ulgamlaryň käbir ugurlar boýunça Rossiýanyň ulgamy bilen meňzeşdigi belenilýär.

Hytaý

Hytaý UGI-ni dizaýnyny patentleşdirmek hem senagat nusgasy üçin haýyşnamany düzmek, hem-de senagat

⁷ “Russiýanyň we daşary ýurtlaryň senagat nusgalary boýunça kanunçylyklaryny deňeşdirmäge barlaglaryny geçirmek we alynan maglumatlaryň esasynda bu ugurda hukuk goragy we senagat nusgalarynyň gorag ulgamynyň ýagdaýy barada seljeriş hasabatyny taýýarlamak, şeýle-de arz edýänler (hukuk eýeleri) we beýleki gyzklanýan taraplar üçin bu ulgamynyň özüne çekijiligini ýokarlandyrmak boýunça teklipleri hödürlemek» mowzугy boýunça Ylmy-barlag işleriniň hasabaty (Jemleýji) (Bölämler 1.2, 1.3, 1.4) Ýeke-täk döwlet ylmy-barlag ulgamynyň YBTKI (ylmy-barlag we tejribe-konstruktorçylyk işleri) Bellige alyş № AAAA-A20–120071490021–7/ Bellige alyş № Salgylayyn-bibliografik maglumatlaryň Maglumat kartasy (IKRBS), bölümçe 1.5, S. 87–111.

⁸ Halkara senagat nusgalaryny klassifikasiýa etmek boýunça Lokarno şertnamasy (Lokarno, 1968-nji ýylyň 8-nji oktyabry). URL: <https://www.wipo.int/treaties/ru/classification/locarno/index.html> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

⁹ ISO 9241–161:2016 halkara standarty hem bar, bu standart «Adamyň özara hereketiniň ergonomikasy – ulgam. 161-nji bölüm. Ulanýjynyň grafiki interfeýsiniň elementleri boýunça görkezme», IDT; URL: <https://www.scribd.com/document/340607446/En-16480-2012-Not-in-English> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023ý.).

¹⁰ WIPO resminamasy SCT/35/6, sene: 2016-njy ýylyň 11-nji apreli. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_35/sct_35_6.pdf (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

¹¹ WIPO resminamasy SCT/41/2 Rev 2. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

¹² Soragnamanyň soraglary, WIPO-nyň SCT/41/2 REV.2 resminamasyňyň goşundysynda getirilen soragnamalar bilen baglanyşykly meseleleri, umumy görnüşde beýan edýär 1-nji Goşundy 1. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

Hytaý UGI-niň dizaýnyňy patentleşdirmek hem senagat nusgasy üçin haýşnamany düzmek, hem-de senagat nusgasynyň hukuk goragynyň göwrümini kesgitlemek babatynda iň berk talaplary goýýar. Hytaýda UGI-ni patentleşdirmek mümkindir, emma UGI-niň elementleri bolup durýan, grafiki nyşanlary patentleşdirmek gadagandyr.

nusgasynyň hukuk goragynyň göwrümini kesgitlemek babatynda iň berk talaplary goýýar. Hytaýda UGI-ni patentleşdirmek mümkindir, emma UGI-niň elementleri bolup durýan, grafiki nyşanlary patentleşdirmek gadagandyr.

Hytaýda, haýşnama resminamalarynda UGI-niň önüm bilen baglanyşygynyň hökman görkezilmegi talap edilýär, ýagny UGI önümiň daşky görnüşiniň bir bölegi hökmünde kabul edilýär. Baglanyşyk aşakdaky usullar arkaly görkezilýär:

- UGI-niň dizaýnyňy we UGI degişli önümiň (ýa-da önümiň böleginiň) birmeňzeş çyzyklar bilen suratynyň görkezilmegi;
- UGI-niň dizaýny ulanyljak önümiň adynyň we senagat nusgasynyň düşündirişinde sözleýin görkezilmegi;
- UGI-niň dizaýny bilen baglanyşykly önümiň wezipeleriniň häsiýetnamalarynyň düşündirişde beýan edilmegi.

Senagat nusgasyna berilýän hukuk goragynyň göwrümi UGI-niň dizaýnyňy ulanyljak önümiň (UGI-niň dizaýnyňa niýetlenen önüm) şekilini öz içine alýar. Bu şekil doly birmeňzeş çyzyklar bilen görkezilmelidir. Diňe UGI-niň dizaýny bilen baglanyşykly senagat nusgasyna hasaba almak we önümi (monitory ýa-da başga enjamy) görkezmezden, onuň üçin patentiň alynmagy Hytaýda mümkin däl.

Hytaý şeýle talaplaryň girizilmegini, senagat nusgasynyň hukuk goragynyň göwrümini çaklandirmek hem-de gözleg işlerini ýeňilleşdirmek zerurlygy bilen düşündirýär. Nazaryýet taýdan şeýle düzgünleşdirmek, kir ýuwujy enjam üçin UGI bilen baglanyşykly senagat nusgasyna eýe bolan adamyň, şol bir UGI-ni lukmançylyk enjamlarynda ulanan adama garşy şikayat bildirip bilmejekdigini aňladýar.

Hytaýda UGI-niň önüm bilen baglanyşygynyň, haýşnama tabşyrylan senesinde, şekillerde we düşündirişde görkezilmegi möhümdir. Şeýle hem düşündirişde, önüm bilen baglanyşykly wezipeleriň häsiýetnamalary, haýşnama tabşyrylan senesinde berilmelidir. Haýşnama boýunça önümçilik tapgyrynda, geçirilýän barlaglaryň¹³ netijelerine görä, resminamalaryň görkezilen kemçilikleri düzedilip bilinmez.

Hytaýda berilýän hukuk goragyň göwrümi, mümkin bolan iň az derejani emele getirýär. Animasiýa görnüşindäki senagat nusgalary we geçiş UGI-ler elektron görnüşde ýa-da kagyza

statiki şekiller görnüşinde görkezilen halatynda Hytaýda hukuk goragyny alyp biler. Bu şekiller bir wezipä degişlilikde, biri-biri bilen wizual baglanyşykly we hereketiň düşnükli keşbini görkezýän bolmalydyr. Göni görkezilen UGI-lere hukuk goragy statiki şekillere esaslanyp kesgitlenýär.

Hytaýda UGI-niň aýratyn elementlerini patentleşdirmek mümkin däl.

Ýewropa Bileleşigi

UGI-niň patentleşdirilmegi babatynda iň az talaplar Ýewropa Bileleşiginde (ÝB) goýulýar. Hytaýyň edarasyndaky tapawutlylykda, Ýewropa Bileleşiginiň Intellectual Ýeçeiliginiň Edarasy (EUIPO) diňe UGI-niň dizaýnyňy däl-de, eýsem grafiki nyşanlary hem patentleşdirýär.

Şeýle patentleşdirmäge mümkinçiligi, ÝB-niň kanunçylygynda ulanylýan «senagat nusgasy» we «önüm» düşüňjeleriniň kesgitlemesinden gelip çykýar. Şeýlelikde, Ýewropa Bileleşiginiň Geňeşiniň «Ýewropa Bileleşiginiň Senagat Nusgalary hakynda» № 6/2002 Reglamentiniň¹⁴ (mundan beyläk – EUIPO Reglamenti) 3-nji maddasyna laýyklykda:

a) «senagat nusgasy» adalgasy, önümiň ýa-da onuň böleginiň daşky görnüşini aňladýar, ol esasan hem önümde ulanylýan çyzyklar, konturlar, reňkler, görnüş, tekstura we/ýa-da önümiň öz materialy we/ýa-da onuň bezegi bilen baglanyşykly aýratynlyklaryň netijesinde emele gelýär;

b) «önüm» adalgasy, islendik senagat ýa-da el bilen ýasalan önümi, şol sanda, aýratyn ýagdaýda, çylşyrymly önüme birikdirilmäge niýetlenen bölekleri, gaplamalary, bezegleri, grafiki nyşanlary we tipografiki şriftleri öz içine alýar, kompýuter programmalary muňa girmeyär.

ÝB resminamalarynda UGI, grafiki nyşanlar bilen meňzeşlik esasynda önümlere degişli edilýär. UGI-niň, şol sanda wirtual grafiki nyşanlaryň, önümlere deňeçer edilmegi Ýewropa kanun çykaryjysyny, UGI bilen baglanyşykly önümiň suratlarda hökmany görkezilmegi talaplaryny kesgitlemek zerurlygyndan boşadýar. Haýşnamaçy, UGI ulanylýan önümi görkezmelimi ýa-da ýok, muny özbaşdak kesgitleýär. Haýşnamaçy, önümi suratlarda görkezmezlige ýa-da ony birmeňzeş çyzyklar ýa-da kesilen çyzyklar bilen görkezmäge haklydyr. UGI bilen baglanyşykly önümiň wezipeleriniň ähmiýeti ýokdur. Olaryň senagat nusgasynyň düşündirişinde beýan edilmegi talap edilmeyär.

Şeýle-de bolsa, ÝB kanunçylygynda UGI-niň degişlilikde baglanyşykly önümi (harydy) görkezmek talaby bar. EUIPO Reglamentiniň 36-njy maddasynyň 2-nji bendine laýyklykda, senagat nusgasyna hasaba almak üçin haýşnama «senagat nusgasynyň aýrylmaz bölegi bolan ýa-da onuň ulanylmagyna niýetlenen önümiň görkezilmegini» öz içine almaly. Şol bir wagtyň özünde, Reglamentiň 36-njy maddasynyň 6-njy bendine we 38-nji maddasyna görä, önümiň görkezilmegi senagat nusgasyna berilýän hukuk goragynyň göwrümine ýa-da senagat nusgasy üçin haýşnama bermegiň senesiniň kesgitlenmegine täsir etmeyär.

¹³ WIPO resminamasy SCT/41/2 REV.2 1-nji Goşundy 1. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

¹⁴ 18.12.2006ý. senesindäki üýtgetmeler we goşmaçalar bilen, 12.12.2001ý. senesinde Brussýelde kabul edilen/ URL: <https://eecolog.ru/docs/xVvKYLXmEKgcKt7xgiNyx> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

ÝB hünärmenleriniň teswirine görä, UGI bilen baglanyşlykly ýagdaýlarda, önümiň ady UGI-niň ulanylýan önümini görkezmezden düzülip bilner, meselem, «ulanyjynyň grafiki interfeýsi» görnüşinde. Mundan başga-da, UGI-niň dizaýny, grafiki nyşan, şol sanda, wirtual grafiki nyşan diňe özi, hiç hili önüm (monitor ýa-da başga enjam) görkezilmän, aýratyn ýagdaýda görkezilse, senagat nusgasyny hasaba almak mümkin. ÝB kanunçylygyna laýyklykda, senagat nusgasyny hasaba almak üçin haýyşnama resminamalarynda önümiň bardygynyň görkezilmegi, Hytaý kanunçylygundan tapawutlylykda, hukuk kesgitleýji ähmiýete eýe däldir. ÝB-de hukuk kesgitleýji ähmiýete diňe surat (şekil) eýedir. EUIPO tarapyndan hasaba alnan UGI-niň dizaýnyna we grafiki nyşanlara hukuk goragy, UGI-niň suratlarda önümsiz görkezilmegi ýa-da önümiň kesilen çyzyklar bilen görkezilmegi ýagdaýynda, islendik önüme ýaýraýar. Önümiň görkezilmegi ýa-da onuň klasifikasiýasy, ÝB-niň senagat nusgasynyň hukuk goragynyň göwrümüne hiç hili täsir etmeýär. Hasaba alnan senagat nusgasy, ony hasaba alyş haýyşnamasynyň resminamalarynda görkezilen önüm bilen çäklendirmän, islendik görnüşdäki önümlerde ulanmaga eýe bolan aýratyn hukuky üpjün edýär. Şeýle hukuk goragynyň göwrümi mümkin bolan iň ýokary derejesi bolup durýar.

Şol bir wagtyň özünde, eger-de önüm birmeňzeş çyzyklar bilen görkezilse, onda hukuk goragynyň göwrümi, diňe UGI-niň dizaýnyna däl-de, eýsem suratda görkezilen önüme-de ýaýraýar.

ÝB kanunçylygy UGI ýa-da wirtual grafiki nyşanlara degişli geçiş UGI-leri we animasiýaly senagat nusgalaryny hasaba almaga mümkinçilik berýär. Bu ýagdaýda herekete getirilýän şekiller we statiki şekiller kabul edilýär, olaryň ikisi hem elektron görnüşde we kagyзда hödürülenip bilner. Şol bir wagtyň özünde, hereket edýän şekiller diňe nusganyň görkezilişini ýeňilleşdirýän goşmaça tehniki usul hökmünde seredilýär we däp bolan statiki şekilleri çalyşmaýar. Şeýle hem animasiýaly UGI-niň ýa-da grafiki nyşanyň ähli görnüşleriniň wizual baglanyşlykly bolmagy talap edilýär, ýagny olar umumy aýratynlyklara eýe bolmaly we bir wezipe degişlilikde bolmaly. Haýyşnamaçy ähli görnüşleri kadrlaryň yzygiderliligini anyk görkezýän tertipde belgilemelidir. Görnüşleriň iň köp sany – 7. Şeýle senagat nusgalarynyň hukuk goragynyň göwrümi statiki şekillere görä kesgitleýär.

ABŞ we Ýaponiýa

Bildirilýän talaplaryň çäýeligi nukdaýnazaryndan, ABŞ we Ýaponiýanyň kanunçylygy, Hytaý bilen Ýewropa Bileleşiginiň aralygynda orta ýeri tutýar. Bu ýurtlarda diňe UGI-niň dizaýny däl, eýsem wirtual grafiki nyşanlaryň dizaýny hem senagat nusgalary hökmünde hasaba alynýar, bu ýagdaý Hytaýdan tapawutlanýar.

UGI bilen onuň ulanylýan önüminiň arasyndaky baglanyşlykly hökmany esasda görkezmek talaby, ABŞ-da we Ýaponiýada hem bar. Emma baglanyşlygyň görkeziliş düzgünleri iki ýurduň kanunçylygynda biri-birinden tapawutlanýar.

ABŞ-da senagat nusgalarynyň hemmesi boýunça baglanyşlygyň görkezilmegi hökmany talap edilýär. Bu çemeleşmäniň sebäbi, senagat nusgalaryna degişli

haýyşnamalaryň «senagat önümleri üçin dizaýn çözümlerine» degişli bolmalydygy baradaky talabyň, ABŞ-nyň senagat nusgalary boýunça patentlere berilýän goragyň mowzuguny kesgitleýän kanunçylyk talaby bolmagydyr¹⁵. ABŞ-nyň patent kanunçylygynyň esasy maddalarynda grafiki şekilleri öz içine alýan nusgalaryň aýratyn kategoriýa bölünmegi bilen baglanyşlykly hiç hili aýratyn düzgünler ýok. Kompýuter tarapyndan döredilýän we haýsydyr bir enjamyň ekranında görkezilýän grafiki şekiller babatynda ABŞ-nyň Kanunlar Kodeksiniň (U.S.C.) 35-nji bölümünde beýan edilen nusgalar üçin umumy talaplar ulanylýar¹⁶.

ABŞ-nyň degişli edarasy, kompýuter tarapyndan döredilýän we ekranda görkezilýän grafiki şekilleriň senagat nusgasy hökmünde patentleşdirilmegine bildirilýän talaplary düşündirýän gysgaça görkezme taýýarlady. Bu görkezme, patentleşdiriljek obýektiň haýsy talaplara laýyk bolmalydygyny anyklaşdyrylýar¹⁷.

Baglanyşlyk, haýyşnama resminamalarynda aşakdaky usullar arkaly görkezilýär:

- UGI-niň ýa-da grafiki nyşanyň dizaýnyň önümiň (meselem, kompýuter monitory, ekran paneli ýa-da onuň bölegi) suraty bilen bilelikde kesilen ýa-da üznüksiz çyzyklar bilen görkezmek, önümiň adynyň söz bilen görkezilmegi ýa-da görkezilmezligi bilen birlikde, kesilen çyzyklar bilen görkezmek;
- UGI dizaýnyň ýa-da grafiki nyşanyň önümiň şekili (meselem, kompýuter monitory, görkeziji panel ýa-da olaryň bölekleri) bilen bilelikde tutuş çyzyklar bilen görkezilmegi, önümiň adynyň sözleýiş görnüşinde görkezilmegi ýa-da görkezilmezligi.

Diňe UGI dizaýnyň ýa-da grafiki nyşanyň sözleýiş görnüşinde diňe ady bilen görkezilmegi, ÝB-de kabul edilşi ýaly, ABŞ-da mümkin däldir.

Görkezilen bu aýratynlyklar ABŞ-nyň kanunçylygyny Hytaýyň kanunçylygyna ýakynlaşdyrýar. Şol bir wagtyň özünde, Hytaýyň kanunçylygundan tapawutlylykda, ABŞ-nyň kanunçylygy UGI-niň önüme bolan baglanyşlygynyň, haýyşnamanyň tabşyrylan senesinde däl-de, haýyşnamanyň önümçiligi amalynda görkezilmegini kabul edýär, eger-de haýyşnama tabşyrylan senesindäki beýanda bu baglanyşlyk barada maglumat berilen bolsa.

Ýaponiýanyň kanunçylygy ýakynda geçirilen üýtgetmelere çenli, UGI dizaýnyň önüme bolan baglanyşlygynyň, hökmany suratda, haýyşnama tabşyrylan senesindäki resminamalaryň suratlarynda görkezilmegini talap edýardi. 2020-nji ýylda güýje giren täze kanunçylyga laýyklykda, bu talap, UGI dizaýny, önümiň bir böleginiň dizaýny hökmünde patentleşdirilende, saklanyp galdy. Bu ýagdaýda baglanyşlygyň zerurlygy şeýle düşündirilýär: «hereket edýän kanunçylyga görä, senagat

¹⁵ WIPO resminamasy SCT/41/2 REV.2 1-nji Goşundy. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/ru/sct_41/sct_41_2_rev_2.pdf (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

¹⁶ ABŞ – 1500 Bap: Dizaýn Patentine Degişli Düzgünler. URL: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-1500.htm> | (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

¹⁷ § 1502. ABŞ-nyň Patent Gözden Geçiriş Prosedurasy Gollanmasy (MPEP), Dokuzynjy neşir, 10.2019 wersiýasy, soňky üýtgetmeler 2020-nji ýylyň iýun aýynda girizildi. URL: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/index.html> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

nusgasy hökmünde goragyň mowzугy diňe önümler bolup biler, grafiki şekiller bolsa haýsydyr bir önümiň bir bölegi hökmünde gorag astynda bolýar. Mundan başga-da, önümleriň ulanylyşy wagtynda ulanylmagy üçin niýetlenen grafiki şekil hökmünde gorag astyna almak üçin, bu grafiki şekil görkezilen önümiň wezipelerini ýerine ýetirmek üçin niýetlenmelidir.»

Täze kanunçylyk güýje gireninden soň, grafiki şekilleriň aýratynlykda hasaba alynmagy mümkin boldy. Bu täze düzgün, Ýaponiýanyň kanunçylygyny Ýewropa Bileleşigi (ÝB) bilen ýakynlaşdyrýar.

Ýaponiýada, ABŞ-de bolşy ýaly, önümiň şekilini görkezme üçin nokatly (kesilen) çyzyklar ulanylmaga rugsat berilýär. Şunuň bilen bir wagtda, şeýle görkezilen önüm, görkezilen senagat nusgasynyň bir bölegi hökmünde hasaplanmaýar we talaplaryň möçberini çäklendirmeyär.

Eger senagat nusgasy, üznüksiz çyzyklar bilen görkezilen önümiň bilen bilelikde berilýän bolsa, patent goragy şol önüme hem giňeldilýär.

Rossiýanyň senagat nusgalary baradaky kanunçylygy, beýleki ýurtlaryň aglabasynyň kanunçylygy ýaly, sanly grafiki dizaýna degişli senagat nusgalaryna haýyşnama taýýarlamak we olary gözden geçirmek bilen baglanyşykly meselelerde kämilleşdirilmäge mätäçdir.

Ýapon kanunçylygynyň aýratynlygy şundan ybaratdyr, ol boýunça önümiň wezipeleýin taýdan bahalandyrylmagy, bu grafiki şekiliň önüme haýsy wezipäni ýerine ýetirmäge mümkinçilik berýändigine esaslanýar.

ABŞ-da bolşy ýaly, Ýaponiýada-da senagat nusgasy boýunça haýyşnama, kompýuter tarapyndan döredilen, görkezilişinde üýtgeýän grafiki nyşanlar bolup biler (animasiýa edilen senagat nusgalary). Şeýle goraga kabul edilýän nusga, iki ýa-da ondan köp görnüşde görkezilip bilner. Şeýle senagat nusgasynyň düşündirişinde, nusganyň statik däl häsiýeti we talaplaryň möçberine diňe görkezilen zatlaryň girýändigini beýan edilýär.

Rossiýanyň kanunçylygy

Russiýa Federasiýasynda UGI we grafiki nyşanlaryň hasaba alyşynyň 2000-nji ýyllaryň ortalaryndan başlansa-da¹⁸, şu wagta çenli ýörite kadalaşdyryjy düzgünler işlenip düzülmedi, we UGI-ni hasaba almak, umumy kanunçylyk düzgünlerine görä

amala aşyrylýar. Rossiýanyň senagat nusgalary baradaky kanunçylygy, beýleki ýurtlaryň aglabasynyň kanunçylygy ýaly, sanly grafiki dizaýna degişli senagat nusgalaryna haýyşnama taýýarlamak we olary gözden geçirmek bilen baglanyşykly meselelerde kämilleşdirilmäge mätäçdir.

UGI-iň senagat nusgasy hökmünde hasaba alnyş düzgünleriniň zerurlygy, Russiýa Federasiýasynyň, Senagat nusgalarynyň hasaba alynmagynyň Gaaga ulgamyna¹⁹ goşulmagy we degişli tassyklama kanunynyň²⁰ kabul edilmegi bilen hem baglanyşyklydyr. 2017-nji ýyldan başlap, Rospatent-e, WIPO halkara Býurosy tarapyndan hasaba alnan senagat nusgalary çäklendirilip, köplenç UGI ýa-da UGI grafiki nyşanlary bilen baglanyşykly bolup bilýär.

Rossiýada senagat nusgasy hökmünde, senagat ýa-da halk hojalyk önümçiliginiň görnüşi (1352-nji maddanyň 1-nji bendi, Raýat kodeksi) goralan görnüşi hasaplanýar. 32 (1) bendi boýunça talaplara laýyklykda, «önüm» diýlip, senagat ýa-da halk hojalyk önümçiliginiň her dürli önüm, şeýle hem önümiň garaşsyz bölegi diýlip düşünilýär. Şol bir wagtyň özünde, önümiň garaşsyz bölegi hökmünde onuň aýratyn bölegi göz önünde tutulýar, bu bolsa önümiň adaty ulanylyş döwründe görünýän bölegidir, hususan-da, önümiň ýüzüne ýerleşdirilen çyzygy, grafiki nyşan, logo.

Russiýanyň kanunçylygynda UGI degişlilik hakynda düşünjäniň ýoklugy sebäpli, öňdebaryjy edaralaryň ulanylan çemeleşmelerine deňeşdirme syny, dizaýn nukdaýnazarýndan UGI (grafiki dizaýn) bilen meňzeş häsiýete eýe bolan grafiki nyşanlara, logolara, çyzyklara degişli talaplar esasynda alnyp barylýar.

Grafiki dizaýna degişli senagat nusgalaryna haýyşnama taýýarlamak bilen baglanyşykly meselede, kanunçylygyň tejribe boýunça düşündirilmeğine degişli aşakdaky düzgünler we çemeleşmeler hereket edýär.

Grafiki dizaýn obýektleriniň önümiň daşky görnüşiniň bölekleri hökmünde patentleşdirilýändigine sebäpli, patentleşdirmek maksatlary üçin olar önüm bilen «baglanyşykly» bolmalydyr. Talaplar, haýyşnama taýýarlananda, senagat nusgasynyň adynda önümiň böleginiň (grafiki nyşan, logo, çyzygy) we grafiki dizaýnyň ulanyljak önümiň ýüzüniň adynyň görkezilmegini talap edýär. Şol bir wagtda, düşündirişde önüme görkezme bolmalydyr, emma önümiň aýratynlyklary ýa-da onuň funksionallygy barada maglumat bermek talap edilmeýär.

Rossiýanyň kanunçylygy önümiň daşky görnüşiniň bir böleginiň patentlenmegi barada haýyşnamaçyny, önümi dolulygyna suratlarda görkezmeğe mejbur edýän düzgünleri öz içine almaýar. Suratlarda önümiň daşky görnüşiniň haýyşnamaçy tarapyndan hukuk goragyna dalaş edilmeýän böleklerini görkezme üçin, kesilen çyzygyň ulanylmagyna rugsat berilýär. Şol bir wagtda, beýan edilen senagat nusgasyna degişli önümiň daşky görnüşiniň bölegi üznüksiz çyzyk

¹⁸ «Rossiýanyň we daşary ýurtlaryň senagat nusgalary boýunça kanunçylyklaryny deňeşdirme barlaglaryny geçirmek we alynan maglumatlaryň esasynda bu ugurda hukuk goragy we senagat nusgalarynyň gorag ulgamynyň ýagdaýy barada seljeriş hasabatyny taýýarlamak, şeýle-de arz edýänler (hukuk eýeleri) we beýleki gyzyklanýan taraplar üçin bu ulgamynyň özüne çekijiligini ýoka rlandyrmak boýunça teklipleri hödürlemek» mowzугy boýunça Ylmy-barlag işleriniň hasabaty (jemleýji) Ýeke-täk döwlet ylmy-barlag ulgamynyň YBTKI (ylmy-barlag we tejribe-konstruktorçylyk işleri) Bellige alyş № AAAA-A20-120071490021-7/ Bellige alyş № Salgylaýyn-bibliografik maglumatlaryň Maglumat kartasy (IKRBS), bölümçe 1.5, S. 87-111.

¹⁹ Senagat nusgalarynyň halkara hasaba alynyşy hakynda Gaaga ylalaşygynyň Ženewa namasy (02.07.1999ý. senesinde Ženewadaky Diplomatiği maslahatda kabul edildi, WIPO neşiri № 229 (R). – Ženewa: Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy, 1999. S. 5-83.

²⁰ 2017-nji ýylyň 3-nji aprelinde kabul edilen 55-FZ sanly «Senagat nusgalarynyň halkara hasaba alynyşy hakynda Gaaga ylalaşygynyň Ženewa namasy tassyklamak hakynda» Federal kanun.

bilen görkezilýär. Bu düzgün boýunça ulanyş tejribesi şeýle görnüşde emele gelyär: haýyşnamaçylyk önümiň bir bölegini üznüksiz çyzyk bilen, önümiň dolulygyna kesilen çyzyk bilen ýa-da önümiň bir bölegini üznüksiz çyzyk bilen, önümiň dolulygyna görkezilmezden, suratlarda görkezýärler. Ikinji ýagdaýda önümiň dolulygy suratlarda aslynda ýok we diňe senagat nusgasynyň adynda agzalary. Özüniň dolulygyna ýa-da bölegine üznüksiz ýa-da kesilen çyzyk bilen şekil bermek meselesi haýyşnamaçynyň ygtyýaryna berilýär.

Senagat nusgasynyň hukuk goragynyň göwrümini kesgitlemek üçin, Raýat Kodeksiniň 1354-nji maddasynyň 3-nji bölegine laýyklykda, patent bilen berlen önümiň daşky görnüşiniň suratlary ulanylýar (bu ýerde diňe tutuş çyzyklar göz önünde tutulýar). Ýeketäk hukugyň bozulmagy bilen bagly jedellerde senagat nusgasynyň ulanylyş hakykatyny kesgitlemekde, Raýat Kodeksiniň 1358-nji maddasynyň 3-nji bölegine laýyklykda, «düzgün bozujy»-senagat nusgasynyň we patentleşdirilen senagat nusgasynyň niýetleniliş maksadyndaky meňzeşligi göz önünde tutulýar.

Rossıyanyň grafiki dizaýnly patentleşdirmek boýunça kanunçylyk çemeleşmeleri, öndebaryjy edaralaryň çemeleşmeleri bilen deňeşdireninde, senagat nusgasy üçin haýyşnamanyň düzülmegine bildirilýän talaplar babatynda Rossıyanyň kanunçylygynda, ÝB kanunçylygynda ulanylýan ýaly, iň yokary derejede çäýe düzgünleriň göz önünde tutulýandygyny aýtmak bolar. Emma senagat nusgasynyň hukuk goragynyň göwrüminiň kesgitlenmegi bilen bagly düzgünlerde düýpli tapawutlar bar. Tapawut şundan ybarat: ÝB-de berilýän hukuk goragy, Rossıya bilen deňeşdirilende has giň, sebäbi ÝB-niň senagat nusgalary baradaky kanunçylygy grafiki dizaýnly (grafiki nyşanlary) önümler bilen deň derejede hasaplaýar²¹. ÝB-de bu çemeleşme UGI babatynda hem ulanylýar.

Ýewraziya kanunçylygy

Ýaş ýewraziya kanunçylygy, senagat nusgalary babatynda 1994-nji ýylyň 9-njy sentýabryndaky Ýewraziya Patent Konwensiyasynyň (ÝAPK)²² Senagat nusgalarynyň goragy hakyndaky Teswirnamasyna goşulan, Ýewraziya patent konwensiyasyna gatnaşyjy döwletleriň çäginde hereket edýär. UGI deňişli senagat nusgalaryny hasaba alýar. Ýewraziya patent amalyň çäginde UGI-niň patentleşdirilmegi boýunça tejribe, kämilleşme döwrüni başdan geçirýär.

Senagat nusgalarynyň goragy hakyndaky Protokolyň (SNGP)²³ 3-nji maddasynyň (1) bölegine laýyklykda, hukuk goragy berilýän senagat nusgasy, SNGP-e deňişli Patent Gollanmasyna laýyklykda, patent almaga ukyply hasaplanýan senagat ýa-da el hünär önümçiligine deňişli önümiň daşky görnüşiniň çözgüdidir.

Rossıyanyň kanunçylygynda UGI deňişlilik hakynda düşünjäniň yoklugy sebäpli, öndebaryjy edaralaryň ulanylýan çemeleşmelerine deňeşdirmesini, dizaýn nukdaýnazarından UGI (grafiki dizaýn) bilen meňzeş häsiyete eýe bolan grafiki nyşanlara, logolara, çyzyklara deňişli talaplar esasynda alnyň barylady.

ÝAPK-e deňişli Patent Gollanmasynyň²⁴ 78-nji düzgüniniň (1) bölegine laýyklykda, önüm senagat ýa-da el hünär önümçiligine deňişli islendik önüm hökmünde düşündirilýär, hususan-da gaplama, bellik, toplum önümi, önümleriň toplumu (komplekt), şrift, şeýle hem önümiň özbaşdak bölegi.

Haýyşnamalary düzmegiň we tabşyrmagyň düzgünleriniň²⁵ 4-nji bölegine laýyklykda, önümiň özbaşdak bölegi onuň umumy ulanyş prosesinde görünýän aýratyn bölegidir. Munuň içine esasanam önümleriň toplumu (komplekt), suratlar, grafiki nyşanlar, önümiň ýüzüne ýerleşdirilen logotipler girýär.

Ýewraziya patentleşdirmesiniň ulgamyň aýratynlyklaryna aşakdaky düzgünler deňişli edilip biliniýär.

ÝAPK deňişli Patent Gollanmasynyň 93-nji düzgüniniň (2) bölegine görä, senagat nusgasynyň beýan edilişi ýewraziya haýyşnamasyna goşulyp bilner. Şeýle-de bolsa, bu resminama ýewraziya haýyşnamasynyň materiallarynda hökmany däl. Mundan başga-da, senagat nusgasy üçin ýewraziya patenti almak baradaky haýyşnama, diňe senagat nusgasynyň adynda däl-de, eýsem senagat nusgasynyň daşky görnüşiniň deňişli önümi ýa-da önümleri ýa-da onuň ulanyljak önümini görkezmelidir.

Senagat nusgasy üçin Haýyşnamalary düzmegiň we tabşyrmagyň düzgünleriniň 11-nji bölegine laýyklykda, birnäçe önüm görkezilip bilner, ýöne başdan köp bolmaly däl. Eger-de ýewraziya haýyşnamasynda bir senagat nusgasy bar bolsa, senagat nusgasynyň deňişli önümleri hökmany suratda bir SNHK toparynda bolmaly däl. Eger ýewraziya haýyşnamasyna birden köp senagat nusgasy girizilse, her bir senagat nusgasy üçin görkezilen ähli önümler bir SNHK toparyna deňişli bolmalydyr (bezeg nusgalary, bolup durýan senagat nusgalary muňa deňişli däl).

Ýewraziya haýyşnamasynyň ulanyjynyň grafiki interfeýsine gönükdirilmegine deňişli aýratyn talaplar yok. Şeýle-de bolsa, haýyşnamalary düzmegiň we tabşyrmagyň düzgünleriniň 12.11-nji bölegine laýyklykda, önümiň daşky görnüşiniň dinamiki üýtgeýän çözgütleri, şol sanda ulanyjynyň grafiki

²¹ 2023-nji ýylyň 25-nji oktyabryndaky EUIPO Reglamenti. URL: <https://eecolog.ru/docs/xVvKYLXmEKgcKt7xgiNyx> (ýüzlenme senesi: 16.02.2024).

²² Rospatent: resmi saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/protocol-id-eapo-09091994/download> (ýüzlenme senesi: 16.02.2024).

²³ 1994-nji ýylyň 9-njy sentýabryndaky Ýewraziya Patent Konwensiyasynyň Senagat nusgalarynyň goragy hakyndaky Teswirnama. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyh-obrazczov/> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

²⁴ Ýewraziya patent konwensiyasynyň Patent gollanmasy, II bölek. Senagat nusgalary. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyh-obrazczov/> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

²⁵ Senagat nusgasy üçin ýewraziya patenti berilmegi üçin Haýyşnamany düzmegiň we tabşyrmagyň düzgünleri. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-promyshlennyh-obrazczov/> (ýüzlenme senesi: 12.10.2023).

interfeýsleriniň animasiýa edilen bölekleri, önümiň daşky görnüşündäki üýtgeşmeleri belli wagtyň dowamynda görkezmek üçin gysga we anyk zyly-zyzna suratlar görnüşinde görkezilip bilner. Bu suratlar degişli gözükdirmiş we umumy maksada ýa-da umumy wezipä eýe bolmak şerti bilen seredilmäge kabul edilýär. Şunuň ýaly suratlar toplumy iň köp san bilen ýedi surat bilen çäklendirilmeli we, mysal üçin, animasiýa edilen ikonkalara (belli wagtyň dowamynda zyly-zyzna ikonkalary görkezýän senagat nusgasy) ýa-da interfeýs animasiýalaryna degişli bolup bilýär.

Önümiň daşky görnüşiniň hukuk goragyna dalaş edilmeyän bölekleriniň suratlarda görkezilişi babatynda, ýewraziýa ulgamy, kesilen çyzyklaryň ulanylmagyna rugsat berýär (şol bir wagtyň özünde, senagat nusgasyna degişli önümiň daşky görnüşiniň bölekleri üznüksiz çyzyk bilen görkezilýär). Mundan başga-da, reňk bilen tapawutlandyrmak (reňk bilen doldurmak, reňkli kölegelemek ýa-da suratlaryň belli böleklerini üýtgetmek) ulanylyp bilner.

Senagat nusgasynyň ulanylmagynyň hakykatyny anyklamak babatynda ýeketäk hukugyň bozulmagy bilen bagly jeddeleri çözmekde, SNHK-nyň Senagat nusgalarynyň goragy hakyndaky Teswirnamanyň 12-nji maddasynyň (1) bölegine laýyklykda, hukuk goragyna degişli jeddeler, bu hukuklaryň goragy haýyşy bilen ýüz tutulan döwletiň maddy we iş ýörediş hukuk düzgünleriniň esasynda çözülýär.

Senagat nusgalarynyň patentleşdiriş ulgamynyň ýewraziýa çäginde hereket edýän kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň düzgünleri Rossiýanyň kanunçylygyna laýyk talaplar bilen deň derejede bolup, UGI degişli ýewraziýa haýyşnamasynyň resminamalaryna bildirilýän talaplaryň düzgüleşdirilmegi babatda ýewraziýa kanunçylygyny hem ösdürilmeli. Şeýle hem, ýewraziýa haýyşnamasyny tabşyryan haýyşnamaçy senagat nusgasy üçin hukuk goragyny birbada birnäçe döwletde (häzirki wagtda Azerbaýjan, Ermenistan, Belarus, Gazagystan, Gyrgyz Respublikasy, Rossiýa, Täjigistan) talap edýändigini bellemek möhümdir. Şonuň üçin UGI bilen bagly senagat nusgalarynyň hasaba alynmagy we goragy babatda bu döwletleriň çäklerinde çemeleşmeleriň sazlaşdyrylmagy, haýyşnamaçylar üçin peýdaly ädim bolup biler.

Rossiýa we ýewraziýa kanunçylygynyň ösüşi

Geçirilen barlagyň netijelerine laýyklykda, UGI we grafiki nyşanlaryň patentleşdirilmegi babatda Rossiýanyň kanunçylygyny döwrebaplaşdyrmagyň iki düýpli tapawutly ýoly ýüze çykýar.

Birinji ýol – Hytaýyň kanunçylygy bilen ýakynlaşmak. Bu ýol Rossiýanyň geosýasy ileri tutmalaryna we häzirki zaman ykdysady bähbitlerine laýyk gelýär. Bu ýagdaýda, UGI-ni önümiň daşky görnüşiniň bir bölegi hökmünde patentleşdirmegiň mümkinçiligini kanunlarda berkidip, suratlarda diňe UGI-ni (grafiki nyşany) däl-de, eýsem UGI-niň ýa-da grafiki nyşanyň degişli önümini hem görkezmek talap edilmelidir. Şeýle hem, önümi kesilen çyzyk bilen görkezmek we senagat nusgasynyň adynda önümiň bir bölegini görkezmek mümkinçiligi saklanmalydyr. UGI üçin önümiň bir bölegi hökmünde adaty kompýuter ekranlary görkezilýär. Ondan başga-da, UGI ulanylýan önümiň wezipeleriniň beýanyny hökmüni

görkezmek maksadalaýyk bolardy. Şeýle çemeleşme, bir tarapdan, senagat nusgasy baradaky beýan etmegiň we onuň suratlarynyň mazmunyna bildirilýän talaplaryň giňeldilmegi bilen baglylykda, Rossiýanyň senagat nusgasy üçin haýyşnama düzmek işiniň ýönekeýçe agyrlaşmagyna sebäp bolup biler. Beýleki tarapdan, şeýle talaplaryň berjaý edilmegi Hytaýda konwensiýa ileri tutulmasy bilen, hukuk goragyny almak işini ýeňilleşdirer. Şeýle-de, talaplaryň girizilmeginiň Rossiýada senagat nusgasynyň hukuk goragynyň möçberine täsir etmejekdigi bellärlilidir.

Ikinji ýol – Rossiýanyň kanunçylygyny ÝB we Ýaponiýanyň döwrebaplaşdyrylan kanunçylygy bilen ýakynlaşdyrmak. Bu ýagdaýda, UGI-niň we grafiki nyşanlaryň ÝB kanunçylygyna bolşy ýaly, önümler hökmünde ykrar edilmegi hukuk düzgünlerinde berkidilmelidir. Şeýle düzgünleşdirmiş bilen, senagat nusgasynyň beýanyna we önümiň suratlaryna bildirilýän talaplaryň giňeldilmegine zerurlyk bolmaz. Şeýlelik bilen, Raýat Kodeksiniň 1358-nji maddasynyň «düzgün bozujy» hökmünde meňzeş belenililýän önümiň daşky görnüşiniň ykrar edilmegi baradaky şertleri aýyrmak zerur bolar. Netijede, hereket edýän kanunçylyk bilen deňeşdirilende, UGI ýa-da grafiki nyşan bilen baglanyşykly senagat nusgasyna berilýän hukuk goragynyň göwrüminiň artmagyna getirer. Aýdyň bolşy ýaly, şeýle üýtgetmeler haýyşnamaçylaryň gyzylanmalaryny iň ýokary derejede kanagatlandyrmaga gönükdiriler. Şol bir wagtyň özünde, bu düzgünleşdirmiş üçünji taraplaryň gyzylanmalaryna hem täsir eder. Mundan başga-da, konwensiýa ileri tutulmasy bilen senagat nusgasynyň daşary ýurtda patentleşdirilmegi babatynda meseleler ýüze çykyp biler.

Hödürlenen teklipler doly bolup durmaýar. UGI we grafiki nyşanlaryň patentleşdirilmegini düzgünleşdirmek maksady bilen, Rossiýanyň senagat nusgalary baradaky kanunçylygyny döwrebaplaşdyrmagyň beýleki (aralyk) görnüşleri hem mümkindir.

Rossiýanyň kanunçylygynyň kämilleşdirilmegi bilen baglanyşykly seredilen mümkin bolan ugurlary, ýewraziýa kanunçylygyna üýtgetmeler girizilende²⁶ hem doly nazara almak bolar, sebäbi «senagat nusgasy», «önüm», «önümiň bölegi» düşünjelerini açyp görkezýän esasy düzgünler, Rossiýanyň we ýewraziýa kanunçylygyna laýyk gelýär.

Täzeleniş ýoluny saýlamak meselesinde çözügüt gözlenende, zyly-zyzna üýtgeýän ýa-da animasiýa edilen suratlar üçin hukuk goragyny hem göz önünde tutmak maksadalaýyk bolar.

Bu makalanyň awtorlary senagat nusgalary babatynda hünärmenleri, hususan-da, UGI we grafiki nyşanlaryň patentleşdirilmegine degişli Rossiýanyň we ýewraziýa kanunçylyklarynyň ösüş ýollaryny ara alyp maslahatlaşmaga çagyryýar

²⁶ Ýewraziýa patent edarasynyň Administratiw geňeşiniň 2021-nji ýylyň 12-nji aprelinde geçirilen 37-nji (onunjy nobatdan daşary) mejlisinde tassyklanan Ýewraziýa patent konwensiýasynyň Patent gollanmasynyň 78-nji bendi, 2022-nji ýylyň 20–21-nji sentýabrynda geçirilen 41-nji (29-njy nobatdaky) mejlisinde girizilen üýtgetmeler we goşmaçalar bilen; Ýewraziýa senagat nusgasyna patent almak üçin Haýyşnama düzmeğiň we tabşyrmagyň düzgünleriniň 4-nji bendi, Ýewraziýa patent edarasynyň 2021-nji ýylyň 27-nji maýynda çykaran № 24 buýrugy bilen tassyklan, 2022-nji ýylyň 26-njy oktýabrynda Ýewraziýa patent edarasynyň № 58 buýrugy bilen girizilen üýtgetmeler we goşmaçalar bilen.

Edebiýatyň sanawy

1. Korpan, L. M. Işň täze hünär pudagy hökmünde adam-kompýuter ulgamlarynyň dizaýny / L. M. Korpan, A. A. Balkanskiý, A. O. Karpuşina, A. W. Lawrow, A. A. Smolin, L. P. Sopronenko // Maglumat asyry. – 2018. – J. 1. – № 2. – S. 175–176.
2. Fill, Ş. Dizaýn taryhy / Şarlotta we Piter Fill; iňlis dilinden terj. S. Bawina. – M.: KoLibri, Azbuka-Attikus, 2022. – 512 s. – ISBN: 978–5–389–17431–3.

Awtorlar hakynda maglumat

Grigoriý Petrowiç Iwliýew, hukuk ylymlarynyň kandidaty, SEFI-iň ylmy ýolbaşçysy, «Senegat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň (Moskwa, Berežkowskaýa köç., 30, b. 1) ylmy ýolbaşçysy, Ýewraziýa patent edarasynyň prezidenti, ivlEv@eapo.org.

Olga Lenarowan Alekseýewa, hukuk ylymlarynyň kandidaty, «Senegat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň (Moskwa, Berežkowskaýa köç., 30, b. 1) Hil gözegçilik merkeziniň başlygy, OAlekseeva@rupto.ru.

Information about the authors

Grigory P. Ivliev, Cand. Sci. (Law), Research Advisor of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); President of the Eurasian Patent Office, ivliev@eapo.org.

Olga L. Alekseeva, Cand. Sci. (Law), Head of the Quality Monitoring Center of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); OAlekseeva@rupto.ru.

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiýa gelen senesi: 06.05.2024

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi: 16.05.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 16.05.2024

Ylmy makala

Original article

UDK 338.2; 347.77

Ters inženerçilikde hukuk eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulmagy bilen baglanyşykly mümkin töwekgelçilikleriň bahalandyrylmagy

Olga Walentinowna WidýakinaN. E. Bauman adyndandaky Moskwanýň döwlet tehniki uniwersiteti
ippolicy@mail.ru

Mazmuny: häzirki wagtda global meseleleriň çäklerinde ters inženerçilik, önüm öndürijileriň ýa-da enjamlary üpjün edijileriň tehniki goldaw bermekden ýüz öwren halatynda bar bolan önümçilik binýadyny saklamak üçin ulanylýar. Barlagyň maksady, kanuny ters inženerçilik amallaryny öwrenmek we barla obýektiniň hukuk eýesiniň aýratyn hukuklaryny bozmak ähtimallyklaryny anyklamakdan ybarat. Ters inženerçilik amalaryna patent-hukuk goldawyny girizmek teklipe edilýär. Barlagyň täzeligi – patent-hukuk goldawy bilen ters inženerçilik subýektleriniň başarnyklar matrisasynyň işlenip düzülmeginde. Patent-hukuk goldawy bilen ters inženerçilik amalynda ýüze çykyp biljek hukuk eýesiniň aýratyn hukuklarynyň bozulmagy töwekgelçilikleri gözden geçirildi. Nol derejesinden başlap, kanuny ters inženerçiligiň ähli tapgyrlarynda, şol sanda täze tehniki çözümler döredilýän tapgyrlarynda, patent-hukuk işleriniň toplumyny durmuşa geçirmegiň zerurlygy esaslandyryldy. Mundan beyläkki barlag ugurlarynyň biri – ters inženerçilik çäklerinde döredilen intellektual eýeçilik obýektlerine hukuklaryň bozulmagy bilen baglanyşykly meseleler boýunça Rossýada ulanylýan hukuk tejribesini öwrenmekdir.

Açar sözler: ters inženerçilik, rewers-inžener, inžener-patentşynas, ters inženerçilik amalyň patent-hukuk goldawy, hukuk eýesiniň patent hukuklaryny bozmak töwekgelçilikleri.

Çeşmäni görkezmek üçin: O. W. Widýakina. Ters inženerçilikde hukuk eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulmagy bilen baglanyşykly mümkin töwekgelçilikleriň bahalandyrylmagy // SEFI Haýarçysy. – 2024. – J. 3, № 2 (8). S. 132–141.

Assessment of possible risks of infringement of exclusive rights in reverse engineering

Olga V. Vidyakina,Moscow State Technical University named after N. E. Bauman
ippolicy@mail.ru

Abstract: presently, in the context of the global agenda, reverse engineering is used to maintain the existing production base in cases where manufacturers or equipment suppliers refuse to provide technical support. The aim of our research is to study the processes of legitimate reverse engineering and to identify possible risks of infringement of exclusive rights to the object of reverse engineering. It is proposed to include patent and legal support in the processes of reverse engineering. The novelty of the research lies in the development of the competence matrix for individuals and/or legal entities engaging in reverse engineering, including patent and legal support. Possible risks of infringement of the exclusive rights, which can be revealed in the course of patent and legal support of reverse engineering process, are considered. The necessity of introducing a set of patent and legal activities in the reverse engineering process, starting from the zero stage of work and throughout all stages, including the creation of a new technical solution as a result of legitimate reverse engineering, has been substantiated. One of the directions of further research is the study of law enforcement practice in Russia on the issues of infringement of exclusive rights to intellectual property objects created within reverse engineering.

Keywords; reverse engineering, reverse engineer, patent engineer, patent and legal support of the reverse engineering process, risks of infringement of patent rights of the copyright holder.

For citation: Olga V. Vidyakina, Assessment of possible risks of infringement of the exclusive right of the copyright holder in reverse engineering//Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 132–141.

Giriş

Häzirki wagtda, sanksiyalaryň şertlerinde importyň ornuny tutmak meseleleri has möhümdir. Bu ýagdaýda ters inženerçilik, öndürjileriň ýa-da enjamlary üpjün edijileriň tehniki goldaw bermekden ýüz öwürýän halatlarynda bar bolan önümçilik binýadyny saklamak üçin ulanylýar. Şeýlelikde, ol üpjün edijini gözlemek we çalyşmak alternatiwasy bolup, konstruktorçylyk resminamalaryny dikeltmegiň we zerur ätiýaçlyk şaýlaryny özbaşdak öndürmegiň usuly hökmünde hyzmat edýär¹.

Şeýle şertlerde tejribede çözülmeli iň möhüm meseleleriň biri – ters inženerçilikde hukuk eýesiniň aýratyn hukuklaryny bozmak mümkinçiliginiň töwekgelçiliklerini seljermek bolup durýar. Makalanyň awtory, yzda ters inženerçilik amalynda patent-hukuk goldawyny girizmegiň zerurdygyny öňe sürýär. Bu çemeleşme, ters inženerçilik obýektine degişli bolan hukuk eýesiniň aýratyn hukuklarynyň bozulmagy bilen baglanyşykly töwekgelçilikleri bahalandyrmaga we önüni almaga mümkinçilik berer.

Adalgalar we kesgitlemeler

Bu makalanyň çäklerinde ters inženerçilik obýekti hökmünde ylmy-tehniki ugurda, önümi täzeden dikeltmek we täze önüm döretmek maksady bilen, barlag obýekti göz önünde tutulýar².

Inženerçilik (iňli dilinde engineering – oýlap tapyjylyk, bilim) inženerçilik we maslahat bermek işlerini öz içine alýar, munuň mazmuny önümleri, ulgamlary we/ýa-da amallary döretmek ýa-da kämilleşdirmek bilen baglanyşykly inženerçilik meselelerini çözmekden ybaratdyr³.

1-nji Tablisa

1-nji Tablisa Barlag obýektiniň ters inženerçilik amallary

Nº t/b	Işleriň tapgyrlarynyň atlary	Işleriň netijeleri
1	Barlag obýektiniň 3D-skanirlenmegi	Nokatlaryň bulut-skany
2	3D-skanirlenmegiň maglumatlarynyň işläp taýýarlanmagy	Sanly 3D-model
3	3D-modeliň çyzgy görnüşine geçirilmegi	Konstruktorçylyk resminamalary (mundan beýläk – KR)

Составлена автором

Ters inžiniring (iňlisçe reverse engineering sözünden, ters inženerçilik)⁴ belli bir önüm barada maglumat almak maksady bilen ony öwrenmek we analiz etmek, şeýle-de ony göni öndürmek (täzeden dikeltmek) işlerini öz içine alýar [1].

¹ Reinženerçilik (ters inženerçilik) // Rospatent: saýt. – URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/news/telegra-20220809> (ýüzlenme senesi: 08.03.2024).

² Makalada ters inženerçilik obýekti bilen manydaş düşüňjeler ulanylýar: önüm, tehniki çözgüt, tehnikanyň başlangyç obýekti, barlag obýekti we ş. m.

³ GOST R 57306–2016. Russiýa Federasiýasynyň milli standarty. Inženerçilik. Inženerçilik pudagynda adalgalar we esasy düşüňjeler.

⁴ Şu makalanyň çäklerinde, «ters inženerçilik» sözləri ulanylýar.

Materiallar we barlag usullary

Material hökmünde ters inženerçilik we patent barlaglaryny geçirmek bilen baglanyşykly meseleleri düzgünleşdirýän we düşündirýän kanunçylyk resminamalary, kadalaşdyryjy hukuk namalary, döwlet standartlary we ylmy neşirler öwrenildi. Barlag usuly hökmünde seljermä, ulgamlaşdyrma, umumylaşdyrma, strukturalaşdyrma usullary we beýleki usullar ulanyldy.

Ters inženerçilik amaly

Yzda durýan inžiniringiň skemasy, tehniki obýektiň (önümiň⁵ ýa-da enjamyň⁶) aşakdaky tapgyrlaryň ýerine ýetirilmegi arkaly öwrenilmegini öz içine alyp biler:

- 3D skanirleme we barlag obýektiniň nokatlarynyň⁷ bulut-skanyny döretmek;
- tehnikanyň başlangyç obýektiniň sudurynyň 3D skanirleme maglumatlaryny işläp taýýarlamak we we sanly 3D modelini döretmek;
- 3D modeli, tehnikanyň başlangyç obýektiniň takyk ölçeglerini öz içine alýan çyzgy görnüşine geçirmek.

Barlag obýektiniň ters inženerçilik amallary 1-nji Tablisada giňişleýin görkezilen.

Ters inženerçiligiň tapgyrlary, esasan-da, önümiň «sökmüginini», konstruktor resminamalarynyň işlenip düzülmegini we soňra önümiň täzeden dikeldilmegini aňladýar. Tehnikanyň başlangyç obýekt öwrenilenden soňra, synag nusgasynyň öndürilmegi we zerur bolan halatynda konstruktorçylyk resminamalarynyň düzedilmegi amala aşyrylýar.

Bu görnüşli işler, aşakdaky maksatlar bilen baglanyşykly ylmy-barlag, tejribe-konstruktorçylyk we tehnologiýa işleriň çäklerinde amala aşyrylyp bilner, mysal üçin:

- barlagyň obýektini (önümi) we onuň işleýiş ýörelgelerini öwrenmek;
- önümde üýtgetmeler girizmek ýa-da ony abatlamak;
- bäsdeşlige ukyply önümi döretmek;
- önümiň utgaşma mümkinçiligini bahalandyrmak we ş. m.

Russiýa Federasiýasynyň Raýat Kodeksiniň (mundan beýläk – RF RK) 1358-nji maddasynyň 3-nji bendine laýyklykda:

- Oýlap tapyş, önümde ýa-da usulda, patentde getirilen oýlap tapyşyň garaşsyz bendinde görkezilen her bir alamy ýa-da şol bir ugurda oýlap tapyşyň ilkinjilik senesinden ozal şeýle alamat hökmünde belli bolan deň alamy öz içine alýan bolsa, önümde ýa-da usulda ulanylan hasap edilýär;

⁵ Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1350-nji maddasynyň 1-nji maddasy. 2006-njy ýylyň 18-nji dekabryndaky 231-FZ belgili «Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň dördünji bölegini durmuşa geçirmek barada» Federal kanun (Döwlet Duma tarapyndan 2006-njy ýylyň 24-nji noýabrynda kabul edildi. Federasiýa Geňeşi tarapyndan 2006-njy ýylyň 8-nji dekabrynda tassyklandy Çap edildi: Rossiyskaya Gazeta, 9 289, 2006-njy ýylyň 22-nji dekabry (2024-nji ýylyň 10-njy fewralynda üýtgedilen).

⁶ Şol yerde. 4 Bölüm.

⁷ Nokatlar buludy – giňişleýin maglumatlaryň nokatlarynyň jemi bolup, olaryň her bir nokady skanirlenýän obýektiň üstündäki kiçik bir nokady görkezýär.

Hakyky hünärmenleriň aglabasyna, bar bolan önümleri göçürmek gyzykly däldir. Olar tersine işläp düzmekden has möhüm we gymmatly bir zady gözleýärler, ony başga bir kontekste ulanyň, täzelik döretmek üçin peýdalanmak mümkinçiligi bilen gyzyklanýarlar.

- Peýdaly model, önümde, patentde görkezilen peýdaly modeliniň garaşsyz bendinde görkezilen her bir alamaty öz içine alýan bolsa, önümde ulanylan hasap edilýär;
- Senagat nusgasy, önüm, senagat nusgasynyň ähli möhüm alamatlaryny ýa-da habarly sarp edijide şol bir umumy täsir galdyran alamatlaryň toplumyny öz içine alýan bolsa, şeýle hem önümler birmeňzeş maksatly bolsa, önümde ulanylan hasap edilýär.

«Adalatly bellemeli bolsa, hakyky hünärmenleriň köpüsine bar bolan önümleri göçürmek gyzykly däldir. Olar tersine işläp düzmekden has möhüm we gymmatly bir zady gözleýärler, ony başga bir kontekste ulanyň, täzelik döretmek mümkinçiligi bilen gyzyklanýarlar. Başgaça aýdanyňda, ters inženerçilik – bu diňe göze ilýän zatlary görmek bilen çäklenmän, bir zadyň düýbüne aralaşyp, şol ýerde gizlin gurluşy ýüze çykarmak, onuň nähili döredilendigine we, has möhümi, ony nähili gaýtadan döretmegiň mümkindigine düşünmekdir» [2]. Bu ýerde, kanuny esasyda amala aşyrylýan ters inženerçilik (mundan beýläk – kanuny ters inženerçilik) göz önünde tutulýar.

Şeýlelik bilen, kanuny ters inženerçilik başga bir tarapyň aýratyn hukuklaryna degişli bolan önümi, maksada gönükdirilen ýagdaýda döretmegi we ulanmagy göz önünde tutmaýar. Ters inženerçilik amaly bilen meşgullanýan hünärmenler (mundan beýläk – rewers-inženerler), ýagny «ters inženerçilik» bilen meşgullanýanlar, ters inženerçilik işiniň netijesinde döredilen önüme «replika» (adaty ýagdaýda 1:1 ölçegde edilen takyk nusga ýa-da obýektiň üýtgedilen görnüşi) düşünjesini ulanýarlar.

Kanuny ters inženerçilik «gaplamasy açylan» önüme kanuny esasyda eýelik etmegi göz önünde tutýar, eger döredilen täze önüm, asyl tehniki obýektiden düýpli tapawutlansa ýa-da ep-esli derejede kämilleşdirilen we üçünji taraplara degişli patentiň täsirine düşmeýän bolsa. Ters inženerçilik obýektiniň «gaplamasynyň açylmagy» – bu, ylmy-tehniki maglumatlary almak maksady bilen, daşary ýurt önümleriniň düzümine düşünmek üçin 3D-skanirleme arkaly barlag obýektiniň gurluş böleklerine bölünmegini aňladýar. Bu maglumatlar öz önümçiligini işläp düzmekde peýdaly bolup biler.

Ters inženerçilik çäklerinde önüm barlananda we seljerilende, awtorlyk hukugy, patent hukugy (ylmy-tehniki we dizaýn ugurlarynda), önümçilik syrlary (“nou-haular”) we integral mikroschemalaryň topologiýalary ýaly hukuk goraýşy göz önünde tutulyp bilinjek maglumatlar we maglumat çeşmeleri alynyp bilner.

Ters inženerçilikden alnan maglumatlara, hukuk goraýşy esasy tertipleri 2-nji Tablisada görkezilýär. Bu tertiplere patent hukugynyň obýektleri we önümçilik syrlary (nou-haular)

degişlidir. Häzirki Rossiýanyň kanunçylygy, maglumatlaryň, esasan hem konstruktorçylyk resminamalarynda (KR) öz içine alnan maglumatlaryň raýat hukugynyň obýekti hökmünde hukuk derejesini doly kadalaşdyрмаýar, sebäbi bu maglumatlar hökmüni ýagdaýda goralýan obýekt hasaplanmaýar. Onda ýerleşýän maglumatlar önümçilik syry bolup biler, patent hukuklaryna eýe bolup biler, ýa-da tekst awtorlyk hukugynyň obýekti hökmünde goralmagy mümkin. Şol sebäpli, 2-nji tablitsada, ters inženerçilik çäklerinde alnan maglumatlaryň we maglumatlaryň hukuk goragynyň esasy tertipleriniň biri hökmünde, awtorlyk hukugynyň obýektleri hökmünde eserler görkezilmedik.

Sebäbi ters inženerçilik çäklerinde önümçilik syrlary (nou-hau) aňsatlyk bilen alynmaýan maglumatlar bolup, aýratyn hem tehnologiýa ugurlarda, şeýle-de hakyky ýa-da mümkin söwda gymmatlygyna eýe bolan maglumatlara elýeterliligiň ýoklugy sebäpli, kanuny ters inženerçilik çäklerinde şeýle maglumatlary almak mümkinçiligi pesdir.

Şonuň bilen birlikde, ters inženerçiligiň özbaşdak dürli barlaglaryň, synaglaryň we tejribeleriň esasynda, ylmy-barlag işleri çäklerinde tejribe arkaly ýüze çykarylan maglumatlaryň, önümçilik syrynyň (nou-hau) mazmunyny emele getirýän maglumatlaryň tötänleýin alynmagy mümkindir.

Tejribede, köplenç ters inženerler patent hukugyna degişli obýektlere üns berýärler, şonuň üçin ters inženerçilik amalyň patent-hukuk hyzmaty bilen birleşdirmek, strategiýa taýdan wajyp bolup durýar. Munuň maksady patent we patent däl maglumatlaryň iň ýokary derejede ulanylmagyny üpjün etmek we ters inženerçilikde barlag obýektiniň eýesiniň patent hukuklarynyň bozulmagynyň mümkin töwekgelçiliklerini ýüze çykarmak.

Ters inženerçilik üçin patent-hukuk hyzmaty

Ters inženerçilik amalynda degişli barlag obýektiniň patent-hukuk hyzmatynyň esasy tapgyrlary 3-nji Tablisada giňişleýin görkezilen.

Ters inženerçilik amalynda patent-hukuk hyzmaty tapgyrlarynyň «ornaşdyrylmagy», barlag obýektiniň toplumlaýyn bahalandyrylmagy we töwekgelçilikleriň azaltmak boýunça oýlanyşykly çäreleriň görülmegi üçin strategiýa taýdan wajyp çözgütdir. Mysal üçin, azaltmak meýilnamasynyň goşmaça

2-nji Tablisa

Ters inženerçilik işiniň çäklerinde alynan maglumatlara we maglumat çeşmelerine hukuk goraýşyň esasy tertipleri

Nº t/b	Hukuk goragyň tertipleri	Gorag närsesi
1	Oýlap tapyslar we peýdaly modeller	Önüm we onuň düzüm bölekleri, ony durmuşa geçirmek görnüşleri, enjamyň işleýiş tehnologiýasy
2	Senagat nusgalary	Önümiň umumy daşky görnüşiniň wariantlary we önümiň aýratyn bölekleriniň daşky görnüş çözgütleri
3	Önümçilik syrlary (nou-hau)	Materialyň, maddanyň düzüm bölekleri, onuň öndüriş tehnologiýasy, tehnologiýa işiň şertleri we ş.m.

Tablisa 3
Barlag obýektiniň ters inženerçiligi patent-hukuk taýdan goldamagyň tapgyrlary

Tapgyryň№ t/b	Iş görnüşleri	Resminama	Netije
Tapgyr 0	Tehnologýanyň derejesine we ters inženerçilik obýektlerini anyklamaga degişli patent barlaglarynyň geçirilmegi (mundan beýläk – PB)*	PB hakynda hasabat	Tehnologýalar sanawy. Barlag obýektiniň öndürjileriniň sanawy
Tapgyr 1	Barlag obýektiniň öwrenilmegi	Nokatlaryň bulut-skanirlenmegi; sanly 3D-model; çyzgylyr	KR
Tapgyr 2	Patent ukybyna PB we barlanýan obýekte ýeketäk eýeçilik hukugynyň bozulmagy bilen baglanyşykly mümkin bolan töwekgelçilikleri bahalandyrmak	Bilermen netijenamasy	Täze önümiň hukuk gorag strategiýasyny işläp düzmeke boýunça amaly maslahatlar
Tapgyr 3	Önümiň täzeden dikeldilmegi. Öňüme degişli gutarnykly KR, tehniki resminamalaryň (mundan beýläk – TR), zerur ýagdaýda bolsa, programma üpjünçiligi resminamalarynyň (mundan beýläk – PÜR) işlenip düzülmegi	Obýektin gaty jisimli modeli	Täze önümiň synag nusgasy. Täze önümiň KR, TR, PR
Tapgyr 4	Patent arassalygyna PB geçirilmegi we intellektual eýeçiligiň obýektlerine IIN üçin hukuklaryň hasaba alynmagy	PÖR üçin haýyşnamanyň materiallarynyň toplumu	Gorag resminamasy / PÜR üçin haýyşnama
Tapgyr 5	Önümiň öndürilişi	GOST 7.32-2017 standartyna laýyklykda ylmy-barlag işi hakynda hasabat**	Meňzeş alamatlara (sudur, wezipeler we ş.m.) eýe bolan, täze önüm

* GOST R 15.011–2024. GOST R 15.011–2024 – Intellektual eýeçilik. Patent gözlegleri. Mazmuny we geçirij tertibi. Herekete girizilen senesi: 01.03.2024ý. Tehniki düzgünleşdiriş we metrologiya Federal agentliginiň 13.02.2024ý. senesindäki 208-st belgili buýrugy bilen tassyklanany we güýje girizilen // <https://docs.cntd.ru/document/1305016851?marker=64S0LJ>

** GOST 7.32–2017. Döwletara standart. Maglumat, kitaphana we neşirýat işi boýunça standartlar ulgamy. Ylmy-barlag işi boýunça hasabat. Guruluş we resmileşdirmek düzgünleri (Rosstandartyň 24.10.2017ý. senesindäki 1494-st belgili buýrugy bilen herekete girizilen).

Awtor tarapyndan düzülen

tapgyry hökmünde, daşary ýurt gelip çykyşly enjamlary ýa-da hyzmatlary satyn almagyň sanksiya töwekgelçilikleriniň bahalandyrylmagy bolup biler. Mysal üçin, «bir kompaniýa Rossiyada ýa-da oňa ýakyn dostlukly ýurtlarda daşary ýurt öndürjileriniň gymmat enjamlaryny (käwagt ulanylan) satyn alyp biler, emma soňra zerur bolan ätiýaçlyk saýlaryny satyn alyp bilmez, bu bolsa önümçiligiň togtadylmagyna sebäp bolup biler» [3]. Ýokary hukuk jogapkärçilikleri diňe bir asyl önüm eýesiniň aýratyn hukuklaryny bozmak arkaly ýüze çykyp biler, bu bolsa ters inženerçilik amallarynyň geçirilmegi bilen baglanyşyklydyr.

«SEFI» FDBE-niň «Häzirki döwürde intellektual eýeçilik ulgamynda işgär taýýarlyk ulgamynda zygiderli bilimi kämilleşdirmek»⁸ atly ylmy-barlag işi (YBI) çäginde geçirilen barlaglara laýyklykda, Russiýa Federasiýasynda hereket edýän 1173 sany hünär standartlarynyň 42-si intellektual eýeçilik (IE) ulgamynda başarnyklary öz içine alýar. Hünär standartlarynda ulanmaga niýetlenen IE bilen bagly bir nusgaly başarnyklary kesgitlemek üçin her bir zähmet wezipesi boýunça zähmet hereketleriniň toplumu we olaryň amala aşyrylmagy üçin zerur bolan başarnyklar hem-de bilimler seljerildi. Hünär standartlarynyň başarnyklar ulgamyny dekompozisiýa etmek arkaly aşakdaky IE bilen bagly bir nusgaly başarnyklar kesgitlendi:

Ters inženerleriň özbaşdak dürli barlaglaryň, synaglaryň we tejribeleriň esasynda, ylmy-barlag işleri çäklerinde tejribe arkaly ýüze çykarylan maglumatlaryň, önümçilik syrynyň (nou-hau) mazmunyny emele getirýän maglumatlaryň tötänleýin alynmagy mümkindir.

1. Patent gözlegini geçirmek.
2. Patent barlaglaryny amala aşyrmak.
3. Patent arassalygy boýunça barlaglary geçirmek.
4. IE obýektlerini bellige almak üçin haýyşnamalary taýýarlamak we resmileşdirmek.

«IE we tehnologiýalary transferi dolandyrmak boýunça hünärmen»⁹ atly hünär standartynyň zähmet wezipeleriniň düşündirişine laýyklykda, IE ulgamyndaky wezipeler we hünärler dört toparlaýyn umumlaşdyrylan zähmet wezipeleriň toparyna girýär (4-nji tablisada görkezilen), olaryň ýarysyny inženerlik wezipeleri düzýär. Sebäbi inženerler, adatça, tehniki

⁸ «Häzirki döwürde intellektual eýeçilik ulgamynda işgär taýýarlyk ulgamynda zygiderli bilimi kämilleşdirmek» atly YBI. Mowzuk şifri: 1-OD-2020. YBI-niň geçirilen möhleti: 23.03.2020–30.06.2021. YBI-iň ylmy ýolbaşçysy – SEFI direktory Neretin O. P. // <https://www1.fips.ru/about/deyatelnost/nauchnaya-deyatelnost/1-od-2020.pdf> (ýüzlenme senesi: 02.05.2024ý).

⁹ «Intellektual eýeçilik we tehnologiýalary transferi dolandyrmak boýunça hünärmen» atly hünär standartyny tassyklamak hakynda, Russiýa Federasiýasynyň Zähmet we durmuş taýdan gorag ministrliginiň 2020-nji ýylyň 7-nji sentýabryndaky № 577n belgili buýrugy [Elektron serişde] URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/74629782/> (ýüzlenme senesi: 02.05.2024ý.).

4-nji Tablisa

IE pudagynda wezipeleriň we hünärleriň wezipeleýin görnüşleri [4]

Nº t/b	Zähmet wezipesiniň ady	Wezipeleriň, hünärleriň mümkin bolan atlary
1	IIN we hususlaşdyryş serişdelerini döretmegiň amalyňyň maglumat goldawy	Ylmy-tehniki maglumat boýunça inžener
		Patent we oýlap tapyjylyk işleri boýunça inžener
		IE dolandyrmak boýunça kiçi hünärmen
		IE dolandyrmak boýunça tehniki bilermen
2	Önüm strategiýasynyň we önümçiligi tehnologiýa taýdan kämilleşdirmegiň strategiýasynyň işlenip düzülmegi	Ylmy-tehniki maglumat boýunça II-nji derejeli inžener
		Patent we oýlap tapyjylyk işleri boýunça II-nji derejeli inžener
		Patent we oýlap tapyjylyk işleri boýunça seljeriji
		Patent we oýlap tapyjylyk işleri boýunça bilermen
		IE dolandyrmak boýunça hünärmen
		Esasy tehnolog
		Esasy inžener
3	Tehnologiýa transferiniň çäklerinde innowasiýaly taslamalaryň seljermesi we bahalandyrylmany	Ylmy-tehniki maglumat boýunça I-nji derejeli inžener
		Patent we oýlap tapyjylyk işleri boýunça I-nji derejeli inžener
		IE dolandyrmak boýunça baş hünärmen
		IE dolandyrmak boýunça baş bilermen
4	IIN we IE üçin hukuklary dolandyrmak	Ylmy-tehniki maglumat boýunça baş inžener
		Patent we oýlap tapyjylyk işleri boýunça baş inžener
		Patent we oýlap tapyjylyk işleri boýunça gurluş birliginiň ýolbaşçysy

Awtor tarapyndan düzülen

Ýokary hukuk jogapkärçilikleri diňe bir asyl önüm eýesiniň aýratyn hukuklaryny bozmak arkaly ýüze çykyp biler, bu bolsa ters inženerçilik amallarynyň geçirilmegi bilen baglanyşyklydyr.

enjamlaryň bütin ömürlük meýilnamasyna, şol sanda amaly barlaglara, meýilleşdirmä, taslamalara, dizaýna, önümçilik tehnologiýasyny işläp düzmäge, tehniki resminamalary taýýarlamaga, önümçilige, sazlamalara, synaglara, ulanyşa, tehniki hyzmatlara, abatlaýyş işlerine, enjamlaryň utilizasiýasyna we hil dolandyryşyna işjeň gatnaşýarlar.

Patent-hukuk goldawy iň azyndan aşakdaky iş görnüşlerini öz içine alýar:

- PB (patente ukyplylygy boýunça PB we/ýa-da patent arassalygy boýunça PB) geçirmek;
- Barlanýan obýekte degişli eýeçilik hukugynyň bozulmagynyň mümkin bolan töwekgelçiliklerini bahalandyrmak; ş
- IIN we beýlekiler üçin hukuklaryň bellige alynmagy.

Patent-hukuk goldawyny intellektual hukuklar boýunça hünärmenlere tabşyrmak maksadalaýykdyr, sebäbi bu görnüşdäki işler üçin PB geçirmek we IIN hukuklaryny (patent hukugynyň obýektleri) bellige almak boýunça bilim hem-de

tejribe talap edilýär. Ýokarda agzalan iş görnüşleri üçin esasan-da tehniki bilimi bolan, «inžener-patentsynas» bilim derejesine eýe bolan hünärmenler zerurdyr.

IE ulgamyndaky beýleki ugurlaryň hünärmenleri (hukukçylar, ykdysadyýetçiler, menejerler, marketologlar we ş. m.), inženerçilik bilimlerine we patenti almak üçin haýyşnama bermek boýunça tejribä eýe bolmadyk ýagdaýynda, döredilýän önümiň hukuk gorag strategiýasyny işläp düzmekde gatnaşyp bilerler. Bu ýagdaýda bazar seljermesi, daşary ýurtlaryň kanunçylygynyň aýratynlyklaryny öwrenmek, bazaryň ýagdaýyny seljermek we ş. m. ýaly işlere seredilýär.

Ters inženerçilik bilen meşgullanýan hünärmenleriň we IE boýunça hünärmenleriň hyzmatdaşlygy, her bir hünärmene öz işine professional ýagdaýda üns bermäge, şol bir wagtda bolsa, kanuny ters inženerçilik subýektleriniň ylaşyklaryny ýerine ýetirmek bilen bagly meseleleri ýokary hilli çözmäge mümkinçilik döreder. Bu hyzmatdaşlyk, awtorlaryň we eýeçilik hukuklarynyň eýeleriniň hukuklaryna hormat goýmak bilen bilelikde, innowasiýalaryň ösmegine hem itergi berer.

Şol bir wagtyň özünde, ters inženerçilik bilen meşgullanýan hünärmenleriň intellektual hukuklar ulgamyndaky başarnyklaryny maksada laýyk ösdürmek zerurdyr, sebäbi ters inženerçilik amallarynyň patently hukuk goldawy diňe aç-açan hyzmatdaşlykda – ters inženerçilik bilen meşgullanýan hünärmenleriň, işläp düzüjileriň we IE boýunça hünärmenleriň bilelikde hereket etmegi bilen netijeli amala aşyrylyp bilner.

Patent-hukuk goldawy bilen, ters inženerçilik subýektleriniň ygtyýarlaýyn modeli

Patent-hukuk taýdan goldaw bilen baglanyşykly ters inženerçilik subýektleriniň başarnyklarynyň matrisasy 5-nji tablisada görkezilýär, onda PB geçirmek bilen baglanyşykly (0, 2 we 4-nji) tapgyrlaryň rewers-inžener (ler) iň bilen inžener (ler) iň-patentsynas (lar) yň¹⁰ gymmatlyklary we başarnyklaryny utgaşdyrmak arkaly amala aşyrylýandygy görkezilýär.

Bu utgaşma ters inženerçilik subýektleriniň dürli başarnyklarynyň ýakynlaşmagyndan, olaryň mazmun taýdan izolýasiýasyny we/ýa-da aýratynlygyny aradan aýyrmagyndan, rewers-inžener (ler) iň bilen inžener (ler) iň-patentsynas (lar) yň bilimlerini we tejribeli başarnyklaryny bitewilikde ulanmak ugurunda ugur almasyndan ybaratdyr.

Şeýle hem göz önünde tutmaly zat, inženeriň IE ugry boýunça başarnyklary edinip bilmekligidir (bu köplenç tejribede duş gelyär, sebäbi inžener IE ugry boýunça goşmaça hünär bilimini alýar). Emma hukukçylar, ykdysadyetçiler, menejerler, marketologlar we ş. m. gysga möhletde inženeriň başarnyklaryny özleşdirip bilmezler. Şol sebäpli, başarnyklar matrisasynda bu hünärmenler biri-birini çalşyp biljek işgärler hökmünde däl-de, eýsem, özläriniň bilimleriniň we amaly başarnyklarynyň ulanylmagynda we ähmiýetinde biri-birini doldurýan hünärmenler hökmünde seredilmelidir

Ters inženerçiligiň hukuk taýdan goldaw meselelerini seretmekde, kärhanalaryň işiniň üznüksizligini üpjün etmek we Russiýa Federasiýasynyň tehnologiýa garaşsyzlygyny we ösüşini üpjün etmek meselelerine hem üns bermek zerurdyr.

¹⁰ Awtor tarapyndan teklipl edilen.

Patent-hukuk goldawyny intellektual hukuklar boýunça hünärmenlere tabşyrmak maksadalaýykdyr, sebäbi bu görnüşdäki işler üçin PB geçirmek we IIN hukuklaryny (patent hukugynyň obýektleri) bellige almak boýunça bilim hem-de tejribe talap edilýär.

Halkara we Russiýanyň IE gorag pudagynda, düzgünlere ýüzleý eýermek, möhüm önümçilik we işläp düzmek amallarynyň bökdelmegine sebäp bolup biler.

Ters inženerçilik amaly üçin patent-hukuk taýdan goldaw bermekde ýüze çykyp bilinjek, hukuk eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulmagy bilen baglanyşykly mümkin töwekgelçilikler.

Tapgyr 0. Tehnikanyň derejesini anyklamak we ters inženerçilik obýektlerini ýüze çykarmak boýunça PB geçirmek.

Barlanýan obýektiň hukuk eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulmagy bilen baglanyşykly, mümkin töwekgelçilikleri bahalandyrmak, tehnikanyň derejesini seljermek we ters inženerçilik obýektini ýüze çykarmak bilen başlanýar. Bu tapgyrda, ters inženerçilik obýektine üçünji taraplaryň aýratyn

5-nji Tablisa

Patent-hukuk goldawy bilen, ters inženerçilik subýektleriniň ygtyýarlaýyn modeli

Iş görnüşleri	Ygtyýarlyklar (bilim we ukyplaryň jemi)	Iş görnüşleri	Ygtyýarlyklar
rewers-inžener(ler)iň		inžener(ler)iň-patentsynas(lar)yň	
Tapgyr 0. Tehnika derejesine PB we ters inženerçilik subýektleriniň ýüze çykarylmagy			
Gözlegiň mowzugyny emele getirmek, şol sanda aşakdakylaryň düzülmegi: <ul style="list-style-type: none"> • PB geçirmek üçin ýumuş; • Gözleg reglamenti. Ters inženerçilik obýektlerini ýüze çykarmak	Инженерно-технические	PB geçirmek (tehnik obýektiň degişli bolan ulgamyndaky dünýä derejesindäki tehnikanyň ösüşini seljermek we onuň ösüş ugurlaryny ýüze çykarmak. Bir nusgaly we iň ýakyn tehnik çözümleri, çözülyän tehnik meseleleri we zerur tehnik netijeleri ýüze çykarmak. Gyzyklanylýan çäke giň hukuk goragyny üpjün edýän patentleriň bardygyny barlamak, bu bolsa degişli ulgamda erkin işläp taýýarlamalara päsgelçilik döredip biler). PB boýunça hasabatly taýýarlamak.	Rossiýada we daşary ýurtlarda IIN-iň (patent hukugynyň obýektleriniň) hukuk goragy bilen baglanyşykly kanunçylygyny bilmek. PB geçirmek, patent resminamalaryny seljermek we ş.m. boýunça bilimler we başarnyklar.
Tapgyr 1. Barlag obýektiniň öwrenilmegi			
Barlag obýektiniň 3D-skanirlenmegi. 3D-skanirlemegiň maglumatlaryny işläp taýýarlamak. 3D-modeli çyzygy görnüşine öwürmek. KR-y işläp düzmek.	Inženerçilik-tehniki. Reinženerçilik ulgamyndaky bilimler we tejribe, reinženerçilik we 3D-skanirlemek boýunça amaly başarnyklar, 3D-modellerini çyzygy görnüşine öwürýän programmalar bilen işlemegiň amaly başarnyklary.	-	-

Iş görnüşleri	Ygtyýarlyklar (bilim we ukyplaryň jemi)	Iş görnüşleri	Ygtyýarlyklar
rewers-inžener(ler)iň		inžener(ler)iň-patentsynas(lar)ynyň	
Tapgyr 2. Patent mümkinçiligi boýunça PB geçirmek we gözleg obýektine degişli eýeçilik hukugynyň bozulmagynyň mümkin bolan töwekgelçiliklerini bahalandyrmak.			
Gözlegiň mowzugyny emele getirmek, şol sanda aşakdakylaryň düzülmegi: <ul style="list-style-type: none"> • PB geçirmek üçin ýumuş; • Gözleg reglamenti. 	Inženerçilik-tehniki	PB geçirmek (umumy gurluşyň we/ ýa-da onuň bölekleriniň meşhurlygyna degişli PB geçirmek. Barlanylýan obýektiň düzüminde patent alynyp bilinjeklik ölçeglerine laýyklykda ykrar edilip bilinjek tehniki çözgüdiň bardygyny ýa-da ýokdugyny ýüze çykarmak. Hukuk goragynyň ileri tutulýan strategiýasyny saýlamak we esaslandyrmak). PI boýunça hasabaty taýýarlamak. Barlanylýan obýektiň hukuk eýesiniň hukuk taýdan goralan aýratyn hukugynyň bozulmagy boýunça, mümkin bolan töwekgelçiliginiň hukuk taýdan bahalandyrylmagy.	Rossiyada we daşary ýurtlarda IIN-iň (patent hukugynyň obýektleriniň) hukuk goragy bilen baglanyşykly kanunçylygyny bilmek. PB geçirmek, patent resminamalaryny seljermek we ş.m. boýunça bilimler we başarnyklar.
Tapgyr 3. Önümiň täzeden dikeldilmegi			
Obýektiň berk jisim modelini emele getirmek. Önüme degişli gutarnykly KR, TR we PR işläp düzmek.	Inženerçilik-tehniki. Üç ölçegli (berk jisim) şekilleriň matematik we kompýuter modelirleme ýörelgelerini bilmek. Berk jisim modellerini döretmek ýa-da görkezmek üçin ulanylýan usullar bilen işlemäge degişli bilimler we başarnyklar.	-	-
Tapgyr 4. Patent arassalygyna PB geçirilmegi we intellektual eýeçiliginiň obýektlerine PÖR üçin hukuklaryň hasaba alynmagy			
Gözlegiň mowzugyny emele getirmek, şol sanda aşakdakylaryň düzülmegi: <ul style="list-style-type: none"> • PB geçirmek üçin ýumuş; • Gözleg reglamenti. Täze önümiň gurluş bölekleriniň morfologik seljermesi we enjamyň gurluş shemalarynyň dürli wariantlarynyň matrisasyny emele getirmek. Enjamyň wezipeleýin-fiziki seljermesi (obýekti fiziki we dinamik alamatlary boýunça düzüm böleklerine bölmek).	Inženerçilik-tehniki	PI geçirmek (gyzyklanma bildirilýän çäklerde patent edaralarynyň MB (maglumat binýatlarynda) umumy gurluşyň, onuň bölekleriniň we düzümine girýän beýleki tehniki çözgütleriň meşhurlugyna degişli patent gözlegini geçirmek. İşläp taýýarlanan tehnikanyň obýektiniň patent arassalygyny seljermek). PI boýunça hasabaty taýýarlamak. IIN boýunça resminamalaryň toplumyny taýýarlamak. IIN üçin haýyşnama bermek, we patent üçin haýyşnamanyň iş önümçiligini ýöretmek.	Rossiyada we daşary ýurtlarda IIN-iň (patent hukugynyň obýektleriniň) hukuk goragy bilen baglanyşykly kanunçylygyny bilmek. PB geçirmek, patent resminamalaryny seljermek we ş.m. boýunça bilimler we başarnyklar.
Tapgyr 5. Önümiň öndürilişi			
Önümiň tejribe we synag nusgalaryny öndürmek we synagdan geçirmek. Tejribe nusganyň tehniki tabşyryk talaplaryna laýyklygyny gutarnykly barlamak we tassyklamak, şeýle hem kabul ediş toparyna hödürlenmäge taýynlygyny kesgitlemek maksady bilen geçirilýän kabul ediş synaglary.	Inženerçilik-tehniki	-	-

* Awtor tarapyndan düzülen

hukuklarynyň bardygyny nazara alyp, «bar bolan görnüşinde» (1:1) ters inženerçilik geçirmek mümkinçiligi bahalandyrylýar. Munuň üçin ters inženerçilik obýektine degişli aýratyn hukugyň hereket ediş möhletine we onuň hereket derejesine seredilýär.

Eger-de ters inženerçilik obýekti ýüze çykarylsa, onda patentiň aýratyn hukugynyň hereket ediş möhleti barlanylýar. Eger aýratyn hukugyň hereket ediş möhleti dolup, onuň hereketi bes edilen bolsa (obýekt RF-nyň Raýat kodeksiniň 1364-nji maddasynyň 1-nji bölegine laýyklykda jemgyýetçilik

eýeçiligine geçirilýär), bu ýagdaýda tehniki çözgüdi ters inženerçilikde erkin ulanmaga ýol berilýär.

Eger-de patentiň hereket ediş möhletiniň wagtyndan öň bes edilendigi ýüze çykarylsa, şu tapgyrda, soňky peýdalanmak hukugyndan (RF-nyň Raýat kodeksiniň 1400-nji maddasyna laýyklykda) peýdalanmak mümkinçiligi we oýlap tapyş, peýdaly model ýa-da senagat nusgasyny ulanyşyň görümini giňeltmezden, ony mundan beýläk-de tölegsiz ulanmaga rugsat berilýändigini bahalandyrylýar.

Ters inženerçiligiň hukuk taýdan goldaw meselelerini seretmekde, kärhanalaryň işiniň üznüksizligini üpjün etmek we Russiýa Federasiýasynyň tehnologiýa garaşsyzlygyny we ösüşini üpjün etmek meselelerine hem üns bermek zerurdyr.

Tapgyr 2.

Patent almaga ukyplylygy boýunça PB geçirmek we barlanýan obýekte degişli hukuk eýesiniň aýratyn hukugynyň bozulmagy bilen baglanyşykly mümkin töwekgelçilikleri bahalandyrmak

Umumy gurluşyň we/ýa-da onuň bölekleriniň meşhurlugy boýunça PB geçirilende, önümiň patent almaga ukyplylyk şertlerine (RF-nyň Raýat kodeksiniň 1350-nji maddasyna laýyklykda) laýyk gelyändigini bahalandyrylýar. Bu çemeleşme, önüme hukuk goragynyň berilmezligi töwekgelçiliginiň ýüze çykmagynyň önüni almak maksady bilen ulanylýar.

Täzelik şertiniň ähmiýeti oýlap tapýşlary goramak boýunça ilkinji kadalaşdyryjy namanyň kabul edilen döwründen bäri esasy kesgitleýji şert bolup durýar we şu güne çenli möhüm ähmiýete eýe bolup galýar. Täzelik kriteriýasynyň esasy görkezijisi – bu oýlap tapýşyň öňki tehnika derejesinden näbelli bolmagydyr. Täzelik, oýlap tapýş boýunça ileri tutulýan gün bilen baglanyşykly kesgitleýýär.

Kanun çykaryjy tarapyndan şeýle düzgün kabul edilýär: oýlap tapýş boýunça haýyşnama tabşyrylmazdan öňki alty aýyň dowamynda oňa degişli maglumatlaryň açylmagy, oýlap tapýşyň patentlenmegine päsgelçilik döretmeýär. Bu düzgün, «täzelik boýunça ýeňillik» hökmünde tanalýar [5].

Täzelik boýunça ýeňillik (“awtoryň ýeňilligi”) bilen baglanyşykly mümkin töwekgelçilikleri bahalandyrmak zerurdyr. Täzelik barlananda, tehnika derejesine degişli hasaplanmaýan çeşmelere baha berilýär. Bu çeşmeler, oýlap tapýş bilen baglanyşykly açyk maglumatlary öz içine alýan we awtor, haýyşnamaçy ýa-da olaryň göni ýa-da gytaklaýyn maglumat beren islendik şahsyň beren maglumatlary bolup biler. Eger oýlap tapýş boýunça haýyşnama, maglumatlar açylan gününden başlap alty aýdan gijä galman, Rospatente tabşyrylsa, bu ýagdaý ýeňilligiň ulanylmagyna mümkinçilik berýär.

Bu ýagdaýda «täzelik boýunça ýeňillik» döwri aýratyn ähmiýete eýedir. Bir tarapdan, bu döwür awtor we haýyşnamaçy üçin artykmaçlyk bolup durýar – olar açylan maglumatlaryň esasynda tehniki çözügiň täzeligini «bozmazdan» patent almak üçin haýyşnama tabşyryp bilerler. Emma, beýleki tarapdan, belli bir töwekgelçilikler hem ýüze çykýar. Sebäbi bu döwürde (maglumat açylan gününden başlap alty aýyň dowamynda) başga bir şahs, awtoryň ýa-da haýyşnamaçynyň açan maglumatlaryny ulanyp, täze çözügiň işläp düzüp, ony öz adyndan patent almaga tabşyryp biler. Bu ýagdaýda,

tehniki çözügiň awtory, patenti almaga mümkinçiligini ýitirmegi mümkin. Şu nukdaýnazardan, degişli töwekgelçilikler seljerilýär we IE hukuk obýektleriniň käbirleriniň ikitaraplaýyn hukuk häsiýeti (bir IIN-iň dürli hukuk modellerini ulanyp bir wagtda goraglylygyny üpjün etmek mümkinçiligi) göz önünde tutulyp, hukuk goragynyň amatly strategiýasy saýlanýar we esaslandyrylýar [6].

Tapgyr 4.

IIN-iň patent arassalygyna PB geçirmek we hukuklaryny hasaba almak

Işläp taýýarlanan tehnikanyň obýektiniň patent arassalygyny barlamakda aşakdaky seljeriş görnüşleri geçirilýär: täze önümiň gurluş bölekleriniň morfologik seljerişi hem-de enjamyň wezipeleýin-fiziki seljerişi [7]. Bu seljerişler tehniki çözügi döretmekde ýüze çykyp biljek töwekgelçilikleriň mümkinçiligini bahalandyrmak we olaryň önüni almak maksady bilen geçirilýär. Bu tapgyrda IIN boýunça haýyşnamanyň materiallarynyň toplumyny taýýarlamak we soňra ony Rospatentde hasaba almak üçin haýyşnama bermek işleri amala aşyrylýan wagty, töwekgelçilikleri azaltmak üçin enjamyň konstruktiv shemalarynyň görnüşleriniň matrisasy döredilýär we obýekt fiziki we dinamiki aýratynlyklary boýunça düzüm böleklerine bölünýär.

Işler bu görnüşleri, oňaysyz ýagdaýlaryň, ýagny oýlap tapýş we peýdaly nusga formulalarynyň nädogry düzülmegi, formulanyň garaşsyz we bagly nokatlarynyň, şeýle-de oýlap tapýş we peýdaly nusga formulalarynyň çäklendiriji we tapawutlandyryjy bölekleriniň ýalňyşlyklarynyň ýüze çykmagynyň önüni almak üçin zerurdyr.

Ters inženerçilik amalynda hukuk eýesiniň ýörite hukuklarynyň bozulmagy töwekgelçiligini ýüze çykarmak bilen baglanyşykly ýagdaýlar, başda IE ulgamynda işleýän hünärmenler üçin düşnükli we elýeterli bolup görünse-de, ters inženerler üçin o diýen düşnükli bolman biler. Sebäbi IIN-e ýörite hukuklaryň bozulmagy, ters inženerçilik işi bilen däl-de, eýsem tehniki obýektin esasynda döredilen önümi öndüriji tarapyndan amala aşyrylýan soňraky işler bilen baglanyşyklydyr.

Ters inženerçilik işleriniň patent-hukuk taýdan üpjünçiligi döwründe hukuk eýesiniň ýörite hukuklarynyň bozulmagy bilen bagly töwekgelçilikleriň öz wagtynda we yzygiderli ýüze çykarylmagy, geljekde guramada öndürilýän önümleriň tehniki görkezijilerini, bäsdeşleriň önümleriniň degişli görkezijileri bilen deňeşdirmek ulgamyny (tehniki bençmarking ulgamyny) [8] döretmek mümkinçiliklerini ara alyp maslahatlaşmaga ýol açar. Bu bolsa öndürilýän önümleriň bäsdeşlige ukyplylygyny ýokarlandyrmak üçin möhüm ähmiýete eýe bolar.

Netijeler

Ters inženerçilik işleriniň ýerine ýetirilmegi amalynda patent-hukuk taýdan üpjünçiligiň girizilmegi dürli ykdysady derejelerde zerur we strategiki taýdan möhüm çözügi bolup durýar. Hususan-da, döwlet derejesinde, Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 2022-nji ýylyň 18-nji fewralyndaky № 208 kararına laýyklykda, Russiýa Federasiýasynyň çäginde öndürilmegi çäklendirilen ýa-da asla ýok bolan senagat pudaklary üçin zerur

Hukuk eýesiniň ýörite hukuklarynyň bozulmagy bilen bagly töwekgelçilikleriň bahalandyrylmagy, ters inženerçilik işleriniň yerine ýetirilmegi bilen ýüze çykan howplaryň çeşmelerini zygiderli we ulgamlaryň ýagdaýda seljermekden hem-de bu töwekgelçilikleriň önüni alýan we/ýa-da azaldýan düzediş çärelerini işläp düzmekden ybarat.

bolan bölek önümleri (örän möhüm bölekleri)¹¹ taýýarlamagy göz önünde tutýan taslamalara goldaw berilýär.

Russiýa Federasiýasynyň importdan garaşsyzlygyny üpjün etmek we milli tehnologiýa liderligi üpjün edýän şertleri döretmek maksady bilen, ters inženerçilik işleriniň prosesine toplumlaryň patent-hukuk üpjünçiligini girizmegiň maksadalaýyklygy we geljegi uludyr.

Ters inženerçilik işleriniň yerine ýetirilmegine gymmatlyk-ygtyýarlyk çemeleşmesiniň ornaşdyrylmagy, aşakdaky netijeleri gazanmaga mümkinçilik berer:

- ters inženerçilik amalynda, hukuk eýesiniň ýörite hukuklarynyň bozulmagy bilen bagly töwekgelçilikleriň önüni alyş¹² seljerişini geçirmek;
- ters inženerleriň we patent inženerleriniň ters inženerçilik işlerinden daşary ugurlarda netijeli işlemegini gazanmak, munuň üçin olaryň kross-integrasiýa çäginde alnan bilimlerine, başarnyklaryna we ukypalaryna (gymmatlyk-düşünje ygtyýarlyklaryna) esaslanmak zerurdyr.

Şonuň bilen baglylykda, ters inženerçilik döwründe ters inženerleriň, awtor-işläp düzüjileriň we intellektual eýeçiligiň hünärmenleriniň arasynda açyk hyzmatdaşlygyň ähmiýeti we geljegi has-da ýokarlanýar.

Hukuk eýesiniň ýörite hukuklarynyň bozulmagy bilen bagly töwekgelçilikleriň bahalandyrylmagy, ters inženerçilik işleriniň yerine ýetirilmegi bilen ýüze çykan howplaryň çeşmelerini zygiderli we ulgamlaryň ýagdaýda seljermekden hem-de bu töwekgelçilikleriň önüni alýan we/ýa-da azaldýan düzediş çärelerini işläp düzmekden ybarat.

Ters inženerçilik çäginde döredilen IE obýektleriniň ýörite hukuklarynyň bozulmagy bilen baglanyşykly hukuk ulanylyş tejribesini öwrenmek, geljekki barlaglaryň möhüm ugurlarynyň biridir.

¹¹ «Senagat pudaklary üçin zerur bolan bölek önümlerini taýýarlamak bilen baglanyşykly taslamalary goldamak üçin Federal býujetten «Tehnologiýa ösüş agentligi» atly özbaşdak täjirçilik däl gurama subsidiýalaryň berilmegi hakynda» Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 2022-nji ýylyň 18-nji fewralyndaky № 208 karary.

¹² Latin dilinde. praevonio – öňden hereket edýärin, önüni alýaryn.

Edebiýatyň sanawy

1. Iwliýew, G. P. Patent maglumatlary – ters inženerçilik üçin gymmatly bilimleriniň çeşmesi / G. P. Iwliýew, T. N. Eriwansewa // Hukuk we sanly ykdysadyýet. – 2022. – № 3 (17). – S. 5–11. – DOI: 10.17803/2618–8198.2022.17.3.005–011.
2. Fridman, Ron. Uly üstünlikleriň ters işläp taýýarlamasy: rorerws-inženerçilik ussatlyga ýol hökmünde / R. Fridman; Iňlisçeden terj. P. A. Samsonow. – Minsk, Popurri, 2021. – 272 s.
3. Brawkow, P. Rossiýanyň nebit-gaz pudagynyň kärhanalarynda işiň dowamlylygyny üpjün etmek meselesi. 2-nji bölüm / P. Brawkow, O. Ždaneýew, W. Çuboksarow // Standartlar we hil. – 2020. – № 9 (999). – S. 70–76.
4. Widýakina, O. W. Intellektual eýeçilik dolandyryşy boýunça hünärmeniň köpugurly ussatlygy / O. W. Widýakina // Kopiraýt. Intellektual eýeçilik akademiýasynyň habarçysy. – 2023. – № 2. – S. 79–91.
5. Zaysewa, E. W. Patent hukugynyň obýektleriniň düşüňjesi we aýratynlyklary bilen bagly meseleler / E. W. Zaysewa // Ykdysady howpsuzlygyň habarçysy. – 2019. – № 4. – S. 80–86. – DOI: 10.24411/2414–3995–2019–10219.
6. Rýabow, W. Intellektual eýeçilik hukugynyň käbir obýektleriniň ikitaraplaýyn hukugy / W. Rýabow // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. – 2021. – № 9. – S. 63–66.
7. Gažur, A. A. Senagat dizaýny (inženerçilik dizaýny): okuw kitaby / A. A. Gažur. – Moskwa: Çäklendirilen jogapkärçilikli jemgyýet «Knorus neşirýat», 2022. – 328 s. – ISBN: 978–5–406–09766–3.
8. Abuşewa, W. E. Bençmarking häzirkizaman seljerişiniň netijeli ugry hökmünde / W. E. Abuşewa, O. G. Kolosowa // Ykdysadyýet we menejment habarçysy. – 2022. – № 2. – S. 21–26.

Awtor hakynda maglumat

Olga Walentinowna Widýakina, ykdysady gylmlarynyň kandidaty, dosent, N. E. Bauman adyndaky Moskwa döwlet tehniki uniwersiteti (Moskwa ş., 2-nji Bauman köçesi, 5-nji jaý, 1-nji bina), Rossiýanyň patent ynamdary, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2759-0173>; ippolicy@mail.ru

Information about the author

Olga V. Vidyakina, Cand. Sci. (Economics), Associate Professor at Bauman Moscow State Technical University (Moscow, Baumanskaya second str., 5, bld. 1.), Patent Attorney of the Russian Federation, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2759-0173>; ippolicy@mail.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

The author declares no conflict of interests.

Redaksiýa gelen senesi: 08.04.2024

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi: 06.05.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 17.05.2024

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77:026

Intellektual eýeçiligiň sanly maglumat gaznasyny döretmegiň maksatlary, wezipeleri we usullary

Wladimir Olegowiç SirotyukRossiýanyň Ylymlar akademiýasynyň Dolandyryş meseleleri instituty
vlasir55@gmail.com

Mazmuny: bu işde, intellektual eýeçiligiň sanly ykdysadyýetine geçmek meselesiniň çözügünde möhüm rol oýnaýan intellektual eýeçiligiň netijeli sanly maglumat gaznalaryny (IESMG) döretmegiň giň meseleleri we soraglary seredilýär. IESMG-ni döretmegiň maksady, onuň döredilmeginiň, ulanylmagynyň we ösdürilmeginiň netijelilik görkezijileri kesgitlenilýär. Öňki milli tejribede ilkinji gezek sanly maglumat gaznalarynyň döredilmeginde IESMG-ni döretmegiň we dolandyrmagyň meselelerini çözmek üçin formalizirlenen usulyýet hödürleýär. Bu maksat bilen obýekt ugruna gönükdirilen seljerme we taslama usullary, maglumatlaryň hil görkezijilerini bahalandyrmak boýunça formal usullar, maglumat howpsuzlygy töwekgelçiliklerini seljermek we bahalandyrmak, şeýle hem IESMG maglumat binýadynyň gorag mehanizmlerini we maglumat bazalarynyň gurluşlaryny amatlaşdyrmak boýunça modeller we usullar ulanylýar. IESMG-niň hil we maglumat howpsuzlygynyň toplumlaýyn dolandyryş ulgamyny döretmek meselelerine aýratyn üns berilýär.

Açar sözler: intellektual eýeçiligi dolandyryş ulgamy, intellektual eýeçiligiň sanly maglumat gaznasy, patent maglumat binýatlary, patent däl maglumat binýatlary, maglumat binýatlarynyň hil ölçegleri we görkezijileri, maglumat howpsuzlygy.

Çeşmäni görkezmek üçin: Sirotyuk W. O. Intellektual eýeçiligiň sanly maglumat gaznasyny döretmegiň maksatlary, wezipeleri we usullary // SEFI Habarçysy. 2024. J. 3 № 2 (8). S. 142–147.

Goals, objectives and methods of building a digital information fund of intellectual property

Vladimir O. SirotyukInstitute of Control Sciences of Russian Academy of Sciences
vlasir55@gmail.com

Abstract: the article examines a wide range of problems and issues of building effective digital information funds of intellectual property (DIFIP), which play an important role in solving the urgent task of transition to a digital economy of intellectual property. The purpose of creating DIFIP, criteria for the effectiveness of its formation, use and development are formulated. For the first time in the domestic practice of creating digital information funds, a formalized methodology has been proposed for solving the problems of constructing and managing DIFIP, for which methods of object-oriented analysis and design, formal methods for assessing data quality indicators, analyzing and assessing information security risks and constructing mechanisms for protecting DIFIP databases, models and methods for optimizing database structures are used. Much attention is paid to the issues of building an effective integrated system for DIFIP quality and information security management.

Keywords: Intellectual property management system, digital information fund of intellectual property, patent information databases, non-patent information databases, criteria and indicators of database quality, information security

For citation: Vladimir O. Sirotyuk, Goals, objectives and methods of building a digital information fund of intellectual property // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 142–147.

Giriş

Häzirki zaman intellektual eýeçiligi (IE) dolandyryş ulgamynyň peýdaly model döretmek we işewürligi ösdürmek, patent maglumatlary we ylmy-tehniki önümler we hyzmatlar bazaryny giňeltmek, täzelik döretmek we patentler almak üçin amatly şertler we ýeňil hyzmatlar hödürlemek, patentli we patent däl maglumat binýatlarynda (MB) doly patent gözleglerini geçirmek, patent eýeleriniň hukuklaryny we ýurduň ykdysadyýetiniň intellektual garaşsyzlygyny ygtybarly goramak üçin kömek etmelidir [1–4]. Bu, IE dolandyryş ulgamynyň üýtgemegini we sanly dolandyryş edaranyň gurulmagyny talap edýär.

Sanly dolandyryş ulgamynyň täzeden döretmek üçin zerur şertleriň biri, ýokary hilli patentli we patent däl resminamalaryň, patent maglumat binýady (PMB) we patent däl maglumat binýady (PDMB) saklanýan, intellektual eýeçiligiň sanly maglumat gaznasynda (IESMG) doly we elýeterli bolmagydyr [1, 3].

Ösen IESMG, sanly maglumatlara we dolandyryş ulgamyna eýe bolmaly, ýerli we daşarky PMB we PDMB-lere umumy sanly elýeterlilik, maglumatlary gözlemek we navigasiýa üçin ýekeje ulanyjy interfeýsi arkaly hyzmat bermek we olaryň işlenilip ulanylyşyna hyzmat etmek mümkinçiligini üpjün etmeli.

Sanly IE dolandyryş edarany gurmak, IESMG maglumatlarynyň hiline – dolylyk, elýeterlilik, hakykylyk, ygtybarlylyk, üýtgemezlik, häzirki wagta laýyklyk we howpsuzlyk ýaly ýokary talaplary goýýar.

IESMG maglumat binýadynyň hiline jogapkärçilik, ony döreden (eýe bolan) guramalar tarapyndan – patent guramalary, edara-kärhanalar, neşirýatlar we redaksiýalar (ýazgylary neşir edýän guramalar), intellektual eýeçiligiň sanly kitaphanalary, patent maglumatlaryny hödürleýän hyzmatlar we gözleg hyzmatlary [4]. Şol sebäpli, bu guramalar, patent maglumat çeşmeleriniň taslamasyny, ösüşini, goldawyny we ösdürilmegini üpjün etmek üçin usulyýetçilik we netijeli gural we programma üpjünçiligi bilen üpjün edilmeli. Şeýle-de, PMB we PDMB, IESMG-däki netijeliliginiň we hiliniň ölçeglerini bahalandyrmak we esaslanmak üçin, hasaplamalar arkaly degişli çäreler işläp taýýarlanylmaladyr. Bu çäreler, maglumat binýadynyň dolylygyny, hakykylygyny, elýeterliligini we maglumat howpsuzlygynyň belgilenen derejesini üpjün etmek üçin ýerine ýetirilmelidir [5–7].

Bu işde IESMG-iň döredilmeginiň meseleleri, maksady, wezipeleri we usullary, IESMG maglumat binýadynyň netijeliligini we hilini ýokarlandyrmak meseleleri gözden geçirilýär, PMB we PDMB döredilmegine, ulanylyşyna we ösüşine degişli netijelilik ölçegleri we hil görkezijileri teklipl edilýär. Şeýle hem, patent maglumat çeşmeleriniň IESMG-de netijeli dolandyryş ulgamynyň we maglumat howpsuzlygynyň gurulmagy meselesi ara alnyp maslahatlaşyldy. Täze usul, model, usullar we gural serişdeleri, IESMG-iň we WIPO agza ýurtlarynyň birleşik ýewraziýa patent maglumat we ekspertize giňişliginiň gurulmagynda ulanyldy.

1. IESMG-iň döredilmegi bilen baglanyşykly meseleler, maksat we wezipeler. IESMG-iň döredilmegi, ulanylyşy we ösüşi üçin netijelilik ölçegleri

IE-iň sanly dolandyryş edarasy bolan, IESMG sanly dolandyryş organynyň döredilmegi, goldanylmagy we ösüşi maksady bilen intellektual emläk obýektleri, ylym we tehnika ulgamyndaky soňky gazanmaklar, ygtybarly kanuny we degişli maglumatlar bilen doly, hakyky we ýokary hilli maglumatlar bilen hünärmenlere, ylym işgärlerine, işläp taýýarladylara we beýleki şahslara hyzmat etmek üçin doly we netijeli üpjünçiligidir [3].

Patent resminamalarynyň we patent däl edebiyatlaryň sanlylaşdyrylmagy we indeksleşdirilmegi, ýokary möçberli maglumatlary özünde jemleýän IESMG-iň döredilmeginiň esasy meseleleriniň biridir, aýratyn-da, patent däl (ylmy-tehniki) maglumatlaryň gaznalaryna degişli. Başga bir mesele, IESMG-iň MB-ny netijeli gurluşyny işläp düzmek zerurlygydyr. Maglumatlaryň dürli görnüşliligi we dürli görnüşli maglumatlaryň, şol sanda çaknyşykly we ylalaşylmadyk ulanyjy talaplarynyň bardygy, ýerli we sanly PMB we PDMB gurluşlarynyň amatlaşdyrylmagyny talap edýän model we usullaryň ulanylmagyny şertlendirýär. Bu, ulanyjylaryň soraglaryna we işlemelerine netijeli işlemek, IESMG-iň islenen hil derejesini we maglumat howpsuzlygyny üpjün etmek üçin zerur bolup durýar [3, 6, 7, 9].

IESMG-i döretmek, ulanylyşy we ösüş üçin netijelilik ölçegleri we görkezijileri gözden geçireliň.

IESMG-iň döredilmeginiň umumy netijelilik (peýdalylyk) ölçegleri, onuň içine girýän resminamalaryň we materiallaryň sanly görnüşde görkezilmeginiň derejesidir. Bu ölçeg, sanly görnüşde görkezilen IESMG resminamalarynyň sany, patentli we patent däl (ylmy-tehniki) maglumatlar gaznalarynda saklanýan umumy resminamalar we materiallar sanawyna gatnaşygy hökmünde hasaplanýar.

Patentli we patent däl maglumatlaryň IESMG-iň gaznalaryna doly toplanmagynyň netijeliligi, saklanjak resminamalarda, gaznalary döreden guramalaryň işi bilen iň möhüm taraplaryň iň ýokary derejesini görkezmek üçin ölçelýär.

IESMG-iň maglumat binýadynda materiallaryň ygtybarlylygy we hiliniň saklanmagynyň görkezijisi, maglumatlaryň dolylygy, hakykylygy, ylalaşmasy, elýeterliligi we IESMG-iň ygtybarly däl girizilişlere garşy ýokarlandyrylan goragyny üpjün etmek üçin ýokary derejeli ýokarlandyrylan syýasatlaryň üpjün edilmegidir.

IESMG ulanyjylaryna maglumat üpjünçiliginiň netijeliligi, soraglaryň işlenip düzülen wagtynyň minimumy we gözleg netijeleriniň hasaba alnan ulanyş üçin amatly görnüşde berilmeginiň, patentli we ylmy-tehniki maglumatlaryň dolylygyny we hakykylygyny, kanunçylyk we maglumat çeşmeleriniň häzirki zaman derejesini bahalandyryar.

Döwlet guramalarynyň we ykdysadyýet subýektleriniň ylmy we patent gözleglerini geçirýän ýagdaýlarynda, olara maglumat üpjünçiliginiň netijeliligi, IESMG-iň maglumatlarynyň dolylygy, wagtynda elýeterliligi we elýeterliligi boýunça ölçelýär.

Jemgyýetçilik guramalarynyň we täjirçilik firmalaryň maglumat hyzmatlarynyň netijeliligi, öňki ölçegler esasynda we şonuň ýaly-da, IESMG-iň patent maglumat hyzmatlaryny

berýän patentli maglumat binýady we patent däl maglumat binýady (PMB we PDMB) eýeleri tarapyndan ulanyjylara berilýän tölegli hyzmatlardan gazanylýan umumy girdejini bahalandyryan gymmatlyk ölçeginden hasaplanýar.

IESMG-iň döredilmegine, onuň netijeliligini, hilini we howpsuzlygyny ýokarlandyrmaga degişli esasy wezipeler aşakdakylardyr [3, 6, 8]:

1.1) IE dolandyryş ulgamynyň mowzugynyň modeli we IESMG ulanyjylarynyň maglumat we wezipeleýin talaplaryny görkezýän ýöriteleşmeleriň modellerini döretmek;

1.2) IE dolandyryş ulgamynyň mowzugynyň ontologiýa modelini we standart maglumat binýadyny döretmek;

1.3) IESMG ulanyjylarynyň mowzugynyň sanawyny taýýarlamak;

1.4) IESMG-iň paýlanan maglumat we dolandyryş gurluşyny döretmek;

1.5) Ýerlikli we daşarky elýeterli PMB we PDMB-lerde özara tamamlajy gözleg üçin optimal strategiýa we taktikany işläp düzmek;

1.6) Belli ölçeglere laýyklykda paýlanan we ýerli PMB we PDB gurluşlaryny amatlaşdyrmak;

1.7) PMB we PDMB maglumatlarynyň hilini bahalandyrmak we ölçemek üçin usullary işläp düzmek;

1.8) IESMG-iň maglumat binýadynyň maglumat howpsuzlygyny ýokarlandyrmak üçin usullary işläp düzmek;

1.9) IESMG-iň hilini we maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak üçin giňişleýin ulgamy döretmek.

2. IESMG-iň döretmek we dolandyrmak wezipelerini çözmek üçin usullar we serişdeler

IE dolandyryş ulgamynyň mowzugyny (PrO) seljermek we gurluşlandyrmak, PrO-nuň ontologiýa modelini döretmek, ulanyjylaryň mowzuklaryny sanawlamak we IESMG-iň netijeli paýlanan maglumat we dolandyryş gurluşyny döretmek (wezipe 1.1–1.4) üçin obýekt-ugurly seljeriş we dizaýn usulyýetinden [10] peýdalanlyp, bu usul, IE dolandyryş ulgamynyň mowzugyna degişli edilip uýgunlaşdyryldy [3, 6]. Onuň gurluşyk usullaryndan tapawutlylykda, bu usul, dolandyryş ulgamynyň sanlylaşdyrylýan obýektleriniň häsiýetlerini, aýratynlyklaryny we arasyndaky gatnaşyklaryny göz önünde tutmaga mümkinçilik berýär. Bu işiň ýerine ýetirilişi, PrO obýekt modelini, ylmy we patent gözlegleriniň ontologiýa modelini we standart maglumat binýadyny döretmek; ulanyjylaryň maglumat we wezipeleýin talaplaryny obýekt modeli görnüşinde döretmek; bulutly we garaşsyz maglumat binýadyny ulanyjylaryň klasterli analizini we sanawlamasyny geçirmek; IESMG-iň paýlanan maglumat we dolandyryş gurluşynyň obýekt modelini döretmek ýaly işleri baglanyşykly çözmäge mümkinçilik berýär. Düzülmiş netijeli gurluşlar, IE dolandyryş ulgamynyň mowzuguny we IESMG-iň maglumatlaryna elýeterlilik, şeýle-de bulutly we garaşsyz maglumat binýadyny ulanyjylaryň toparlaryny amatlaşdyrmak, patent resminamalarynyň we patent däl edebiyatlaryň sanlylaşdyrylmagy, indeksleşdirilmegi we IESMG-iň maglumat binýadyna ýüklenmegi amallaryny has täsirli geçirmäge mümkinçilik berýär.

Wezipe 1.5 ulanyjylaryň maglumatlaryň dolylygy we hakykylygy, maglumat çeşmeleriniň (ýerli we daşarky MB) gizlinligi we elýeterlilik boýunça talaplaryny göz önünde tutup çözülýär. Bu çeşmeler, ilkinji nobatda, ylmy-barlagçylar we hünärmenler tarapyndan geçirilýän patent maglumat gözlegleriniň netijeliligini üpjün edýär. Bu görkezijileriň hasaplanmagy üçin formalizasiýa edilen usullar aşakdaky çeşmelerde berlen [3, 6, 8].

IESMG-iň maglumat binýadynyň gurluşyny optimallaşdyrmak 1.6 wezipesi, IESMG ulanyjylarynyň mowzuklaryna degişli obýekt gurluşlarynyň, maglumatlaryň kanoniki gurluşlarynyň täsirli model we usullary, ýerli we daşarky PMB we PDMB-lere degişli optimal logiki we fiziki gurluşlaryň sintezini ulanyp çözülýär [9]. Sintez wezipeleri, IESMG-iň işleýişiniň netijelilik ölçeglerine – ulanyjylaryň we işlemeleriniň soraglarynyň we wagtyň minimumy, maglumat gurluşlarynyň emele gelmegi we maglumat binýadynyň ýüklenmegi ýaly, hem-de RMBDU we MBDU, infrastrukture we IESMG-iň paýlanan gurluşynyň toponomiki talaplary we sanly IE dolandyryş ulgamynyň dürli işleýiş ýagdaýlary boýunça çäklendirmeleri göz önünde tutup formulirlenýär.

Maglumat hilini bahalandyrmak (wezipe 1.7) we şol maglumatlaryň hilini ýokarlandyrmak üçin çäreleri amala aşyrmak, netijeli sanly IE dolandyryş ulgamyny döretmegiň zerur şerti bolup durýar, çünki başgaça, dolandyryş ulgamynyň iş meýilnamalary hilsiz (ýalňyş) maglumatlar bilen işlemegi ýa-da nädogry netijeleri bermek bilen, netijesiz bolýar. Şol bir wagtyň özünde, maglumatlaryň hiline, olaryň döreýşi (görnüşü), saklanylyşy, işlenmesi, iberilmegi, almagy we görkezilmegi ýaly prosesleriň we maglumat tehnologiýalarynyň hiline degişli şertler uly derejede täsir edýär. Maglumat binýadynyň hilini ýokarlandyrmak, patentli we patent däl maglumat çeşmeleriniň ygtybarly we barlananlary saýlamak hem-de täsirli maglumat modelleri we gurluşlaryny dizaýn etmek arkaly mümkin. Maglumatlaryň hilini aktiv ýagdaýda barlamak, saklamak we goldamak – bu, ähli işgärler üçin, IE dolandyryş ulgamynyň ähli subýektleriniň toparlaýyn borjy bolup durýar.

Maglumat binýadynyň hilini dolandyrmak, aşakdaky wezipeleri çözmegi göz önünde tutýar:

- maglumat hilini bahalandyrmak üçin ölçegleriň we görkezijileriň ulgamyny saýlamak;
- bu maglumatlary döretmek, hyzmat etmek we ulanyjylara karar kabul etmek üçin bermek maksady bilen, işläp düzülen iş meýilnamalarynda we dolandyryş wezipelerinde maglumat hiliniň görkezijilerini hasaplamak;
- maglumat hiline hemişelik gözegçilik etmegi üpjün etmek, maglumatlardaky ýalňyşlyklary ýüze çykarmak, tanamak we toparlandyrmak esasynda;
- maglumat hilini ýokarlandyrmak üçin çäreleri işläp düzmek.

Maglumat binýadynyň hiliniň we netijeliliginiň esasy görkezijileri hökmünde maglumatlaryň dolylygy, hakykylygy, häzirkizaman derejesi, retrospektiwanyň derinligi, elýeterlilik, çaknyşmasyzlygy we wagtynda berilmegi ulanylýar. Bu görkezijileriň hasaplanmagy üçin formalizasiýa edilen usullar [3, 6] makalalarda berlen.

IESMG-iň patentli we patent däl maglumatlarynyň (wezipesi 1.8) goragynyň esasy maksady, maglumat

materiallarynyň (ýgtyýarnama, patentler, ylmy neşirler, kanunçylyk we düzgünler, resmi neşirler we beýlekiler) gizlinligini, dolylygyny we elýeterlilikini üpjün etmekdir. Maglumat howpsuzlygynyň (MH) ýokary derejesine ýetmek, degişli formalizasiýa edilen modelleri we usullary işläp düzmek arkaly, maglumat binýadynyň gurluşlaryny dürli derejelerde goramagyň optimallaşdyrylan mehanizmlerini synlamak we sintezlemek, şeýle hem IESMG-iň ygtyýarly däl girizilişlere garşy gorag ulgamyny döretmek üçin çäreleri işläp düzmek bilen gazanylyp bilner. Bu çäreler maglumatlary ýygnamak, saklamak we işlemek döwründe ähli tapgyrlar boýunça maglumat howpsuzlygy dolandyryş ulgamyny (MHDU) döretmäge mümkinçilik berýär [7]. Patentli we patent däl maglumatlaryny gorap saklamak maksady bilen, howpsuzlyk töwekgelçiliklerine laýyklykda, IESMG-iň maglumat serişdeleriniň sanawyny we sanawlaşdyrylmagyny, PMB we PDMB-iň dolylygyny, hakykylygyny we elýeterlilikini bahalandyrmagy, şeýle-de IESMG-iň MH töwekgelçiliklerini seljermäge degişli çäreler yzygiderli geçirilmelidir.

IESMG-iň maglumat howpsuzlygyny dolandyryş ulgamyny (MHDU) döretmegiň esasy wezipeleri şulardyr:

- MHDU-nyň çägin (serhetlerini) kesgitlemek we MH töwekgelçiliklerini dolandyrmak;
- goragyň bozulan ýagdaýlary barada habardar etmek;
- wiruslardan we spamdan goramak;
- IESMG-iň infrasturkturasynyň üzüksiz işini üpjün etmek;
- maglumat we programmalar nusgalananda gözegçilik etmek;
- maglumatlaryň ygtyýarsyz elýeterliligine garşy goragy üpjün etmek;
- Gurama tarapyndan kabul edilen MH syýasatyna laýyklygyny gözegçilik etmek;
- Gerekli maglumat howpsuzlygyny üpjün edýän garşy çäreleri saýlamak;
- MHDU-nyň işini gözegçilikde saklamak we auditi geçirmek.

3. IESMG-iň hil we maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak boýunça netijeli ulgamyň döredilmegi

1.9 meseläniň çözüdüEn has jikme-jik seredeliň.

Hil we maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak boýunça toplumlaýyn ulgamy (HMDTU) döretmegiň maksady – IESMG-iň patent maglumat binýadynyň (PBD) we patent däl maglumatlar bazasynyň (PDMB) ýokary hilli, netijeliligi we goraglylygy bilen üpjün etmekden ybaratdyr.

Tertip taýdan HMDTU, IESMG-iň hil we maglumat howpsuzlygynyň laýyk derejesini üpjün etmek üçin dolandyryş ulgamyna goşulan we onuň içine ornaşdyrylan funksiýalary, wezipeleri we işgärleriň rollary bilen üpjün edilen umumy maglumat dolandyryş ulgamynyň aýrylmaz düzüm bölegi (kiçi ulgam) bolup durýar.

HMDTU-nyň iş gerimi, intellektual eýeçilik ulgamy (IE) dolandyryş ulgamynyň sanly edarasynyň patent maglumat, ylmy-barlag we önümçilik işleri bilen baglanyşykly sekiz esasy iş prosesini öz içine alýar:

- IE obýektleri (IIN) boýunça gelyän maglumatlary gaýtadan işlemek;

- IESMG-iň PBD we PDMB-ni emele getirmek we hyzmat etmek;
- Patent-maglumat gözleglerini geçirmek;
- Oýlap tapyşlara degişli haýyşnama materiallaryna ekspertiza geçirmek;
- TÝ (Tehniki ýumuşlar) talaplaryna laýyklykda ylmy-barlag (YB) we tejribe-konstruktorçylyk (TK) işlerini ýerine ýetirmek;
- IE obýektleri boýunça gorag resminamalaryny bermek;
- Patent we patent däl maglumatlary neşir etmek;
- Neşir edilen materiallary goldamak, şeýle hem IE obýektleriniň hukuk ýagdaýyndaky üýtgeşmeleri bellige almak.

HMDTU-yň döredilmeginiň we işlemeginiň esasy wezipelerine şulary girýär:

- IESMG-iň repozitoriýasynyň meta-maglumatlar binýadyny (MmB) döretmek we ýöretmek. Bu binýat, IE dolandyryş ulgamynyň mowzuk oblasty, IESMG ulanyjylarynyň talaplary, dolandyryş ulgamynyň iş prosesleri, maglumat bazalarynyň (MB) gurluşlary, nusga MB-lary we beýleki maglumatlar barada formalizirlenen beýanlary öz içine alýar;
- Hil görkezijileri we howpsuzlyk bahalandyryma ölçegleri esasynda maglumat aktiwleriniň hilini we goraglylygyny bahalandyrmak. MB-laryň hili, olaryň häsiýetnamalaryny we aýratynlyklaryny nusga MB-larynyň parametrleri bilen deňeşdirmek arkaly kesgitleýär;
- Maglumatlaryň hiliniň we täsiriniň peselmegine we olaryň maglumat howpsuzlygynyň derejesine täsir edýän meseleleri ýüze çykarmak maksady bilen bahalandyryma netijeleriniň derňelmegi;
- Maglumatdaky nädogrulyklary we ýalňyşlyklary düzetmek üçin hereket ssenarilerini işläp düzmek. Şeýle-de, maglumat aktiwleriniň goraglylygyny üpjün etmegiň, maglumat howpsuzlygy töwekgelçilikleriniň derňewine esaslanýan gorag mehanizmlerini döretmek.
- MmB repozitoriýasynyň ssenariýalaryna laýyklykda, maglumatlaryň hilinde näsazlyk ýüze çykanda meseleleri çözmek üçin usullary we çäreleri işläp düzmek hem-de olary durmuşa geçirmek;
- MmB repozitoriýasynyň we MB gorag mehanizmlerini ulanmak arkaly, maglumatlaryň gizlinligini, üýtgeşsizligini we elýeterlilikini kesgitlenen derejesini üpjün etmek, şeýle hem PMB we PDMB-yň maglumat aktiwlerini rugsatsyz elýeterlilikden goramak boýunça çäreleri we çäreler toplumyny işläp düzmek;
- Patent we patently däl (ylmy-tehniki) maglumatlaryň hiline yzygiderli gözegçiligi, maglumat howpsuzlygynyň derejesine bildirilýän talaplaryň ýerine ýetirilmegini we maglumatlaryň kämilleşdirilmegini üpjün etmek;
- Maglumatlaryň hili we maglumatlary goramak ugurlary boýunça kanunçylygyň hukuk we kadalaşdyryjy talaplaryna, standartlara we kadalaşdyryjy-hukuk resminamalaryna laýyklygy üpjün etmek;
- Guramanyň işgärleriniň maglumatlaryň hili we maglumat howpsuzlygy meseleleri boýunça habarlylygyny üpjün etmek.

Maglumatlaryň hil we maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak (ISO 8000/ISO 9000 we ISO/IEC 27001–2013 standartlary) ugurlary boýunça HMDTU-nyň wezipeleýin guramaçylyk gurluşy ulanylýar, ol ylmy, tehniki we patent maglumatlarynyň hilini we goraglylygyny üpjün etmek boýunça wezipeleriň basgançakly (ierarhiki) gurluşyny öz içine alýar.

IESMG HMDTU çäklerinde aşakdaky esasy wezipeler bellenilýär:

- guramanyň ýolbaşçysynyň wekili;
- maglumatlaryň hiline we maglumat howpsuzlygyna gözegçilik bölüminiň ýolbaşçysy;
- maglumat dolandyryş (menedžer) hünärmeni;
- maglumat administratory;
- maglumatlary işläp taýýarlamak boýunça hünärmen;
- maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak boýunça hünärmen;
- maglumat tehnologiýalaryny dolandyrmak boýunça hünärmen;
- maglumat aktiwiniň eýesi;
- tehnologiýa işewürlük prosesiniň eýesi;
- HMDTU-nyň içerki auditory.

Her wezipäniň maksadyny we hereket edýän çäklerini gysgaça gözden geçiriliň [6, 7].

Guramanyň ýolbaşçysynyň wekili – IESMG maglumat aktiwleriniň hilini üpjün etmek we goramak boýunça wezipeleriň we borçlaryň paýlanmagyna umumy talaplary öňe sürýär hem-de işleri gurýar.

Maglumatlaryň hiline we maglumat howpsuzlygyna gözegçilik bölüminiň ýolbaşçysy tarapyndan – ilkinji gezek wezipeleri bellemek başlangyjy edilýär, maglumatlaryň hilini we goraglylygyny üpjün etmek ugrunda işleri utgaşdyrmagy, meýilleşdirmegi, gözegçiligi we seljermäni üpjün edýär, olaryň derejesini ýokarlandyrmak boýunça çäreleri işläp düzýär, degişli hil we maglumat howpsuzlygynyň derejesini üpjün etmek boýunça çözgütleri kabul edip, gurama ýolbaşçylygyna hödürleýär.

Maglumat dolandyryş (menedžer) hünärmeni – guramanyň maksatlaryna we wezipelerine, şeýle hem maglumatlaryň hilini we howpsuzlygyny kesgitleýän faktorlaryna laýyklykda, maglumatlaryň hilini we maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak wezipesini ýerine ýetirýär. Maglumat menedžeri maglumatlaryň hilini we goraglylygyny ýokarlandyrmak boýunça iş meýilnamalaryny işläp düzýär we bölümiň ýolbaşçysy hem-de guramanyň ýolbaşçylygy bilen ylalaşýar.

Maglumat administratory – tehniki işgärleriň işini gözegçilikde saklaýar we utgaşdyrýar, maglumatlaryň hilini we maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak üçin zerur bolan görkezijileri kesgitleýär, näsazlyklaryň sebäplerini seljerp, olaryň gaýtalanmagynyň önüni alýar we maglumatlaryň gurluşyny optimizirleýär.

Maglumatlary işläp taýýarlamak boýunça hünärmen – administratoryň görkezmelerine laýyklykda maglumatlary döredýär, okaýar, üýtgedýär we pozýar, maglumatlaryň hilini we olaryň howpsuzlyk derejesini bahalandyrýar hem-de näsazlyklary düzedýär. Operator maglumatlaryň iş düzgünlerine laýyk gelmegini utgaşdyrýar we ýüze çykan näsazlyklary düzedýär, maglumat howpsuzlygynyň (MH) howplaryny

we töwekgelçiliklerini ýüze çykaryp, olary aradan aýyrmak boýunça çäreleri görýär.

Maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak boýunça hünärmen – IESMG maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak prosesleriniň netijeliligini üpjün etmek üçin jogapkär rol

Maglumat tehnologiýalaryny dolandyrmak boýunça hünärmen – IT hyzmatlaryny ýerine ýetirmek proseslerini üpjün etmek üçin jogapkär wezipe.

Maglumat aktiwiniň eýesi – IESMG maglumat aktiwlerini döretmek, ulanmak, tehniki goldamak we ösdürmek işlerini dolandyrmak üçin ygtyýarly guramanyň işgäriniň roly

Tehnologiýa işewürlük prosesiniň eýesi – intellektual dolandyryş ulgamynyň ýerine ýetirýän tehnologiýa iş prosesiniň netijeliligi, hili we netijesi üçin jogapkär işgäriň wezipesi.

HMDTU-nyň içerki auditory – maglumatlaryň hilini we maglumat howpsuzlygynyň derejesini HMDTU-nyň talaplaryna, maglumatlaryň hil görkezijilerine we iş proseslerindäki ölçeglerine laýyklykda barlag geçirýän işgär.

Netijeler we jemleme

Intellektual eýeçiligi (IE) dolandyrmak ulgamynyň sanly özgerişi we IE-ni dolandyran elektron (sanly) edarany döretmek, sanly ykdysadyýete geçmek bilen baglanyşykly wajyp we derwaýys çözülmeli mesele bolup durýar. Şol bir wagtda döredilýän sanly patent-maglumat giňişligi ylmy we oýlap tapyjylyk işleriniň netijeleriniň döremegi, gaýtdan işlenmegi we dolanyşygy üçin köpugurly giňişlik bolup hyzmat edýär. Şonuň netijesinde döredilýän intellektual eýeçiligiň sanly maglumat gaznalary (IESMG) patent edaralarynyň bilermenleri tarapyndan patent-maglumat gözleglerini geçirmekde, oýlap tapyşlaryň patent ukybyny bahalandyrmakda hem-de ylmy-barlag işleri (YBI) we tejribehana-konstruktorçylyk işleri (TKI) bilen meşgullanýan hojalyk subýektleriniň işinde uly ähmiýete eýe bolýar. Degişli IESMG patent we ylmy-tehniki maglumatlar binýatlarynda (MB) saklanýan maglumatlaryň dolulygy, ygtybarlylygy, elýeterlilik we howpsuzlygy, ulanyjylaryň soraglaryna çalt hyzmat etmek we beýleki faktorlar ylmy-barlag işleriniň netijeliligine, netijede bolsa döredilýän önümleriň we berilýän hyzmatlaryň bäsdeşlige ukyplylygyna we hiline täsir edýär.

Işde tekliplenen formalizirlenen usulyýet, netijeli IESMG gurmagy üpjün edýär, ol ýerli we daşarky paýlanylan patent we patent däl maglumat çeşmelerini gözlemek we olara girmegi, ulanyjylaryň soraglaryny we tranzaksiýalaryny işlemek üçin zerur minimal wagty, patent-maglumat gözlegleriniň dolulygyny, maglumatlaryň ýokary hilini we patent-maglumat MB-nyň maglumat howpsuzlygynyň iň ýokary derejesini kepillendirýär.

Döredilen modeller, usullar we degişli gural, kadalaşdyryjy-usuly serişdeler Ýewraziýa patent-maglumat giňişliginiň [3, 6] IESMG, PMB we PDMB-ny gurmakda, şeýle hem Ýewraziýa patent dolandyryş ulgamynyň maglumat howpsuzlygyny dolandyrmak ulgamynda (WIPO HMDTY) ulanyldy. Bu bolsa Ýewraziýa sebitindäki ulanyjylar üçin patent-maglumat gözlegleriniň netijeliligini we hilini, ýewraziýa we milli haýyşnama işleriniň barlaglaryny hem-de patent-maglumat hyzmatlarynyň ýerine ýetirilişini ýokarlandyrmaga mümkinçilik berdi.

Edebiyatnyň sanawy

1. Kulba, W. W. Intellektual eýeçiligini dolandyrmak ulgamynyň sanlylaşdyrylmagynyň ýörelgeleýin esaslary / W. W. Kulba, W. O. Sirotyuk // SEFI Habarçysy. – 2023. – J. 2, № 1. – S. 32–35.
2. Neretin, O. P. Rossiýanyň ykdysady intellektual garaşsyzlygy / O. P. Neretin; Senegat eýeçiliginiň federal instituty. – M.: «Senegat eýeçiliginiň federal instituty» Federal döwlet býujet edarasy, 2022. – 166 s. – ISBN 978–5–6042896–9–3.
3. Neretin, O. P. Intellektual eýeçiligini dolandyrmak ulgamlarynyň sanly maglumat gaznalarynyň maglumat gurluşlaryny amatlaşdyrmak / O. P. Neretin, W. W. Kulba, W. O. Sirotyuk. – Moskwa: «Senegat eýeçiliginiň federal instituty» Federal döwlet býujet edarasy, 2023. – 260 s. – ISBN 978–5–907602–11–3.
4. Innowasiýalary patent-maglumat taýdan goldamak. – M.: INIS «Patent», 2013. – 223 s. – ISBN 978–5–91808–104–4.
5. Awtomatlaşdyrylan maglumat-dolandyryş ulgamlarynyň netijeliligini we hilini ýokarlandyrmagyň usullary / W. W. Kulba, S. S. Kawalewskiý, T. W. Karsanidze, I. A. Gorgidze we beýlekiler; Red. I. W. Prangişwili. – M.: KompýuLog, 2001. – 344 s. – ISBN 5–89909–002–2.
6. Külba, W. W., Sirotyuk, W. O. Patent-maglumat gaznalarynyň netijeliligini we hilini ýokarlandyrmagyň formalizirlenen usulyýeti we ony Ýewraziýa patent-maglumat giňişligini döretmekde we ösdürmekde ulanmagyň tejribesi. – M.: RÝU İPU. Monografiýa, 2019. – 238 s. – ISBN: 978–5–91450–238–3.
7. Kulba, W. W. Patent edaralarynyň maglumat howpsuzlygy: nazaryýet we tejribe / W. W. Külba, S. A. Kosýaçenko, W. O. Sirotyuk; W. A. Trapeznikow adyndaky Dolandyryş meseleleri instituty, RÝA, Russiýanyň Ylymlar akademiýasy. – Moskwa: W. A. Trapeznikow adyndaky Dolandyryş meseleleri instituty, 2017. – 166 s. – ISBN 978–5–91450–200–0.
8. Kulba, W. W. Patent maglumat gaznalarynyň dolulygyny seljermäge we bahalandyrmaga formalizirlenen modeller we usullar (Halkara patent guramasynyň mysalynda) / W. W. Kulba, W. O. Sirotyuk // Iri göwrümlü ulgamlaryň ösüşini dolandyrmak MLSD'2018: 11-nji halkara konferensiýasynyň ýygındysy. 3 jilt, Moskwa, 01–03 oktýabr 2018 / Umumy redaktor: S. N. Wasilýew, A. D. Tswirkun. 3-nji jilt. 12–16 bölümler. – Moskwa: W. A. Trapeznikow adyndaky Dolandyryş meseleleri instituty, 2018. – S. 127–138.
9. Paýlanan maglumat binýatlarynyň amatlaşdyrylan gurluşlaryny taslamagyň nazaryýet esaslary / W. W. Külba, S. S. Kowalewskiý, S. A. Kosýaçenko, W. O. Sirotyuk. – M.: SINTEG, 1999. – 660 s.: suratlar bilen. – («XXI asyryň bosagasynda Rossiýanyň maglumatlaşdyrylmagy»). – ISBN 5–89638–016–X.
10. Grem, Ien. Obýekt ugruna gönükdirilen usullar: Prinspler we tejribe. Üçünji neşir. Wokingham: Addison-Wesley, 2001.

Awtor hakynda maglumat

Wladimir Olegowiç Sirotyuk, tehniki ylmlarynyň doktory, dosent, Rossiýanyň ylmlar akademiýasynyň Dolandyryş Meseleleri Institutynyň (Moskwa, Profsoyuznaýa köçesi, 65-nji jaý) esasy ylmy işgäri; vlasir55@gmail.com

Information about the author

Vladimir O. Sirotyuk, Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher, Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences (Moscow, Profsoyuznaya str., 65); vlasir55@gmail.com

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

The author declares no conflict of interests.

Redaksiýa gelen senesi: 01.02.2024

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi: 06.03.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 07.03.2024

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77

Ylmy we ýokary bilim berýän guramalaryň işleriniň netijeleri baradaky maglumatlary görkezmegiň görnüşleri hökmünde oýlap tapyjylyk we neşir işjeňliginiň deňeşdirme seljermesi

Mariya Sergeýewna Borisowa[✉], Sangaji Sergeýewiç Gorýayew

Senegat eýeçiliginiň federal instituty

[✉]c20@rupto.ru

Mazmuny: barlagyň ähmiýeti ýokary bilim berýän we ylmy guramalaryň işiniň netijeliliginiň görkezijilerini gaýtadan gözden geçirmek hem-de ylmy barlaglaryň we işläp taýýarlamalaryň netijeliligini bahalandyrmak boýunça Milli ulgamyň işlenip düzülmegi bilen şertlendirilýär. Maksat, goşmaça teklpleri hödürlemezden, ýokary bilim berýän we ylmy guramalaryň işiniň netijeleri baradaky maglumatlary beýan etmegiň usullarynyň tendensiýasyny anyklamakdan ybarat bolup, bu deňeşdirme derňewi, neşirýat we oýlap tapyjylyk işjeňliginiň ösüş depginine esaslanyp geçirilýär. Barlag usuly hökmünde ýokary bilim berýän we ylmy guramalaryň oýlap tapyş üçin patent almak boýunça tabşyran haýyşnamalarynyň sany hem-de çap edilen ylmy makalalaryň statistik maglumatlarynyň deňeşdirme derňewi ulanyldy. Tazelik, statistik maglumatlary çykarmak üçin ýokary bilim berýän ylmy we bilim edaralarynyň saýlama usulyýeti bilen häsiýetlendirilýär. Deňeşdirme derňewiň netijesinde, soňky ýyllarda ylmy barlaglaryň netijelerini beýan etmegiň usullarynyň makalalaryň çap edilmeginden oýlap tapyş üçin patent almak boýunça haýyşnama tabşyrmaga geçmek tendensiýasy ýüze çykaryldy. Alnan netijeler, ýurduň tehnologiýa garaşsyzlygyny üpjün etmek boýunça wezipelere ýetmek kontekstinde ylmy we ýokary bilim berýän guramalaryň işiniň netijeliliginiň görkezijileriniň üýtgedilmegini ara alyp maslahatlaşmaga gatnaşýan hünärmenleriň giň topary üçin gyzykly bolup biler.

Geçirilen barlagyň netijesinde ylmy barlaglaryň netijelerini beýan etmegiň tendensiýalary barada maglumatlar alyndy hem-de kanunçylygyň döwrebaplaşdyrylmagyny göz önünde tutup, ylmy we bilim berýän guramalaryň işiniň netijeliliginiň bitewi görkezijilerini işläp taýýarlamak boýunça mundan beýläk barlaglaryň dowam etdirilmelidigini görkezýän netijeler çykaryldy.

Açar sözler: patent almak üçin haýyşnama, ylmy makala, gözlegleriň netijelerini beýan etmek, ýokary bilim berýän bilim edarasy, ylmy gurama.

Çeşmäni görkezmek üçin: Borisowa M. S., Gorýayew S. S. Ylmy we ýokary bilim berýän guramalaryň işleriniň netijeleri baradaky maglumatlary görkezmegiň görnüşleri hökmünde oýlap tapyjylyk we neşir işjeňliginiň deňeşdirme seljermesi // SEFI Habarçysy. 2024. J. 3 № 2 (8). S. 148–158.

Comparative analysis of inventive and publication activity as forms of reporting on the results of scientific and educational organizations of higher education

Mariya S. Borisova[✉], Sangadzi S. Goryaev

Federal Institute of Industrial Property

[✉]c20@rupto.ru

Abstract: the relevance of the study is conditioned by the revision of performance indicators of educational organizations of higher education and scientific organizations and the development of the National System of Research and Development Performance Assessment. The aim is to identify the trend of ways in the presentation of the data of activity results of scientific organizations and educational organizations of higher education by conducting a comparative analysis of the dynamics of publication and inventive

activity of these organizations without additional submission of proposals for their change at the current stage.. The research was conducted by the method of comparative analysis of statistical data on the number of patent applications and published scientific articles by educational organizations of higher education and scientific organizations as ways of presenting the results of scientific research. The novelty is characterized by the methodology of selection of scientific organizations and educational organizations of higher education and their performance indicators for the extraction of statistical data. As a result of the comparative analysis, the tendency of changing the way of presenting the data of results of scientific research in recent years from the publication of articles to the filing of applications for patents for invention is revealed. The results obtained are of interest to a wide range of experts involved in the discussion of the transformation of performance indicators of scientific organizations and educational organizations of higher education in the context of achieving the objectives of ensuring technological sovereignty of the country.

As a result of the conducted research, information on the trends in the presentation of the results of scientific research is obtained, and conclusions are drawn about the need to continue further research, taking into account the updating of legislation to develop integrated performance indicators of scientific and educational organizations.

Keywords: patent application, scientific article, presentation of research results, educational organization, scientific organization

For citation: Mariya S. Borisova, Sangadzhi S. Goryaev, Comparative analysis of inventive and publication activity as forms of reporting on the results of scientific and educational organizations of higher education// Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 148–158.

Giriş

Neşir işjeňligi soňky on ýyllygyň dowamynda Rossýanyň ylmy üçin esasy görkezijileriň biri bolup durýar. RF hökümetiniň başlygynyň orunbasary Dmitriý Çernuşenkonyň tabşyrygyna laýyklykda, ylmy barlaglaryň we işläp taýýarlamalaryň netijeliligini bahalandyrmagyň Milli ulgamy işlenip düzülýär. Mysal üçin, 2022-nji ýylda «Ylmy we uniwersitetler» milli taslamasynyň jemgyýetçilik-bilermen geňeşiniň meýdançasynda ylmy barlaglaryň we işläp taýýarlamalaryň netijeliligini bahalandyrmagyň Milli ulgamyny¹ döretmek bilen baglanyşykly maslahat geçirildi. Maslahatyň dowamynda alymlaryň Web of Science we Scopus sitata ulgamlaryna girizilen halkara ylmy neşirlerde çap edilen işleriniň talaplaryny gaýtadan gözden geçirmek, şeýle hem gözlegleriň netijeleriniň senagatda ulanylyş derejesi, patent işjeňligi, işewür kompanýalar bilen bilelikdäki barlaglaryň sany ýaly görkezijileriň ähmiýetini artdyrmak teklipe edildi.

2022-nji ýylda Rossýanyň Bilim ministrliginiň pudagara iş topary tarapyndan abraýly ylmy neşirleriň sanawy ("Ak sanaw") saýlandy we tassyklanyldy. Bu sanaw ylmy guramalaryň (toparlaryň) netijeliligini bahalandyrmak üçin Web of Science we Scopus² maglumatlar binýadyna girýän žurnallara alternatiwa hökmünde ulanylar.

2024-nji ýylda Russiýanyň Ylymlar akademiýasynyň (mundan beýläk – RYA) prezidenti G. Ý. Krasnikow «Parlament gazetini» beren interwýusynda, RYA-nyň ylmy netijeleriň bahalandyrmagyna düýpgöter täze çemeleşmäni göz önünde tutýan, talap edilme derejesi ýaly görkezijini girizmek ugrunda

iş alyp barýandygyny habar berdi. Rossýanyň Ylymlar akademiýasynyň prezidentiniň pikiri boýunça, esasy baha beriş görkezijisi hökmünde, neşir işjeňliginiň kemçiligi, alymlaryň ýurduň giňişliginde ulgamlaryň özara täsirine ýardam etmezligi bilen baglanyşyklydyr.

Rossiýanyň Ylymlar akademiýasynyň prezidentiniň pikiri boýunça, esasy baha beriş görkezijisi hökmünde, neşir işjeňliginiň kemçiligi, alymlaryň ýurduň giňişliginde ulgamlaryň özara täsirine ýardam etmezligi bilen baglanyşyklydyr.

Öz gezeginde, RYA tarapyndan, girizilmegi üçin iş alyp barýlan talap edilmelik ölçegi, ylmy netijeleri bahalandyrmakda düýpgöter täze çemeleşmäni göz önünde tutýar we institutlaryň arasyndaky, şeýle hem amaly we binýatlaýyn ylmyň arasyndaky hyzmatdaşlygy dikeltmäge kömek eder we bitewi, utgaşykly ylmy giňişligi döretmäge ýakynlaşdyr.³

Ylmy işiň netijeliligini bahalandyrmak görkezijileri hökmünde – ylmy makalalar we oýlap tapyşlara patent almak üçin haýşnamalar

Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 2009-njy ýylyň 8-nji aprelindäki № 312 belgili «Raýat maksatly ylmy-barlag,

¹ Bilermenler ylmy gözlegleriň we işläp taýýarlamalaryň netijeliligini bahalandyrmagyň Milli ulgamynyň döredilmegini ara alyp maslahatlaşdylar // Rossýanyň Ylmy we ýokary bilim ministrligi: saýt. – URL: <https://minobrnauki.gov.ru/press-center/news/novosti-ministerstva/48219/> (ýüzlenme senesi: 12.02.2024).

² Ylmy žurnallaryň «Ak sanawy» tassyklanyldy // Russiýanyň Ylymlar akademiýasy: saýt. – URL: <https://new.ras.ru/activities/news/utverzhdennobely-spisok-nauchnykh-zhurnalov/> (ýüzlenme senesi: 17.02.2024).

³ RYA-nyň Prezidenti Gennadiý Krasnikowyň – ýurdumyzyň ylmy ösüşiniň öndebaryjy ugurlary baradaky çykyşlary // Russiýa Ylymlar Akademiýasy: saýt. – URL: <https://new.ras.ru/activities/news/prezident-ran-gennadiy-krasnikov-o-prorynykh-napravleniyakh-razvitiya-otchestvennoy-nauki/> (ýüzlenme senesi: 11.01.2024ý.).

tejribe-konstruktorçylyk we tehnologik işleri ýerine ýetirýän ylmy guramalaryň işiniň netijeliligini bahalandyrmak we gözegçilik etmek hakynda» Kararyny ýerine ýetirmek maksady bilen, Rossıyanyň Bilim we ylym ministrligi tarapyndan 2014-nji ýylyň 5-nji martynda № 161 belgili buýruk⁴ kabul edildi, bu buýruk, raýat maksatly ylmy-barlag, tejribe-konstruktorçylyk we tehnologik işleri ýerine ýetirýän ylmy guramalaryň işiniň netijeliligini bahalandyrmak usulyýetini (mundan beýläk – Usulyýet) öz içine alýar.

Usulyýetiň 4-nji bendine laýyklykda, ylmy guramalaryň işiniň netijeliligini bahalandyrmak, bilermen seljermesiniň esasynda, şeýle hem Rossıyanyň Bilim we ylym ministrliginiň 2014-nji ýylyň 5-nji martyndaky № 162 belgili buýrugy⁵ bilen tassyklan, ylmy guramalaryň işiniň netijeliligini bahalandyrmak görkezijileriniň deňeşdirilmegi arkaly amala aşyrylýar, bahalandyрма şu ugurlar boýunça ýerine ýetirilýär:

- ylmy-barlaglaryň netijeliligi we talap edilmekligi;
- işgärler mümkinçilikleriniň ösüşi;
- dünýäniň ylmy giňişligine utgaşma, ylmy bilimleriň ýaýradylmagy we ylmyň abraýynyň ýokarlandyrylmagy;
- ylmy guramanyň işiniň serişde üpjünçiligi.

Ylmy-barlaglaryň netijeliligi we talap edilmekligi, guramanyň neşir işleri bilen birlikde, rus we halkara ylmy sitata getirmegiň maglumat-seljermelarynda indekslenýän neşirleriň sany bilen hem bahalandyrylýar.

Ylmy guramalaryň işiniň görkezijileri (bahalandyрма ugurlary) 2014-nji ýylyň 5-nji martyndaky № 162 Russıyanyň Bilim we ylym ministrliginiň buýrugynyň № 3 goşundysynda «Raýat maksatly ylmy-barlag, tejribe-konstruktorçylyk we tehnologik işleri ýerine ýetirýän ylmy guramalaryň işiniň netijeliligi we gözegçiligi üçin hödürülenýän maglumatlar düzümünde» görkezilýär.

Gözlegleriň netijeleri makala ýa-da patent almak üçin haýşnama görnüşinde resmileşdirilip, soňra gorag resminamasy alynyp bilner.

Guramalaryň işiniň netijeliligini bahalandyrmak bilen bagly maglumatlaryň esasynda, döwlet tabşyrygy çäklerinde işleri ýerine ýetirmek üçin federal býujetten berilýän subsidiýanyň möçberi kesgitlenilýär. Bu ýerde görkezijiler bolup, ylmy makalalar görnüşinde-de, patent haýşnamalary görnüşinde-de beýan edilen netijeler hyzmat edýär we ol ylmy işgärleriň hem-de professor-mugallymlar düzüminiň sanyna görä 0,25⁶ koeffisiýenti bilen hasaplanýar.

⁴ «Ylmy guramalaryň ylmy-barlag, tejribe-konstruktorçylyk we tehnologik işleri ýerine ýetirijilik netijeliligini bahalandyrmak boýunça toparyň nusgawy düzgünini hem-de ylmy guramalaryň ylmy-barlag, tejribe-konstruktorçylyk we tehnologik işleri ýerine ýetirijilik netijeliligini bahalandyrmak boýunça nusgawy usulyýeti tassyklamak hakynda» Rossıyanyň Bilim we ylym Ministrliginiň 05.03.2014ý. senesindäki № 161 belgili buýrugy.

⁵ «Raýat maksatly ylmy-barlag, tejribe-konstruktorçylyk we tehnologik işleri ýerine ýetirýän ylmy guramalaryň öz işiniň netijeleri baradaky maglumatlary beriş tertibini we federal ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary tarapyndan şol maglumatlary tassyklamak, şeýle hem bu maglumatlary bermegiň we olaryň görnüşleriniň monitoringiň hem-de bahalandyrmanyň çäklerinde tassyklamak tertibini tassyklamak hakynda» Rossıyanyň Bilim we ylym Ministrliginiň 05.03.2014ý. senesindäki № 162 belgili buýrugy.

⁶ 2017-nji ýylda Rossıyanyň Bilim we ylym Ministrliginiň garamagyndaky ýokary okuw mekdepleriniň döwlet tabşyryklaryny ýerine ýetirmek üçin federal býujetten maliýeleşdirilýän ylmy işleriň üpjünçiligi boýunça subsidiýanyň mukdaryny kesgitlemek tertibi (Rossıyanyň Bilim we ylym Ministrligi tarapyndan 09.01.2017ý. senesinde tassyklan).

Ylmy-barlaglaryň netijeliligi we talap edilmekligi, guramanyň neşir işleri bilen birlikde, rus we halkara ylmy sitata getirmegiň maglumat-seljermelarynda indekslenýän neşirleriň sany, hem-de intellektual eýeçiligiň döredilen netijeleriň sany bilen hem bahalandyrylýar.

Ylmy jemgyýetçilikde, ylmy barlaglaryň netijelerini, ylmy žurnallarda makala çap etmek arkaly görkezmeğiň kemçilikleri barada gepleşikler dowam edýär. 2018-nji ýylda «Rossıyanyň Ylymlar Akademiasynyň Habarçysynda» RYAnyň agzasy Ivançik A. I. bilen RYAnyň akademigi Parşin A. N. tarapyndan neşir işjeňligiň görkeziji üstünden, ylmy barlaglaryň bahalandyrylmagyna degişli bellikler ýerleşdirildi.

Olaryň pikiriçe, neşir işjeňliginiň görkezijisi ylmy guramalaryň döwlet tabşyryklaryny ýerine ýetirmeginiň formal ölçegleriniň biri bolup, dürli ylmy ugurlaryň aýratynlyklaryny göz önünde tutmaýar we öz gezeginde ylmy gözlegleriň hiliniň peselmegine getirip biler [1, 2]. «Sinergiya» uniwersitetiniň adam serişdelerini dolandyryş kafedrasynyň müdiri A. R. Alaweradowyň makalasynda ylmy-barlag işleriniň netijeliligini neşir işjeňligi görkezijisi arkaly bahalandyrmagyň negatiw täsiriniň bardygy bellenilýär, sebäbi bu «netijeli şertnamanyň» görkezijileriniň biri bolup, professor-mugallymlar toparynyň aýlyk hakyna täsir edýär. Şeýlelik bilen, neşir işjeňliginiň görkezijileriniň ýerine ýetirilmezligi aýlyk haklarynyň peselmegine getirip biler [3]. 2022-nji ýylda «Rossıya gazetiniň» elektron portalynda Rossıyanyň hökümetiniň ýanyndaky Maliýe uniwersitetiniň prezidenti M. A. Eskindarowyň makalasy çap edilipdi. Ol ýerde alymlaryň ylmy makalalary çap etdirmek prosesinde ýüzbe-ýüz bolup biljek kynçylyklary barada aýdylýar⁷. Eskindarowyň bellemegine görä, neşir edilmek üçin kabul edilen makalalar, žurnallar çäklendirilen möçberde makalalary çap edýänligi sebäpli, neşir üçin öz nobatyny uzak garaşmaly bolup biler. Şonuň netijesinde ylmy barlaglaryň makalalarda görkezilen netijeleri öz tazeligini ýitirmegi mümkin.

Neşir işjeňligi bilen birlikde, ylmy we ýokary bilim edaralary innowasion prosesleriň işjeň gatnaşyjylary bolup, her ýyl özlari işläp düzen tehniki çözümleri üçin patent almak maksady bilen ýüz tutmalar berýärler. Bu çözümler hem çap edilýär we oýlap tapyş işjeňliginiň koeffisiýentini hasaplamakda göz önünde tutulýar.

Rossıyanyň Raýat kodeksiniň düzgünlerine laýyklykda, makala awtorlyk hukugynyň obýekti bolup, şeýlelik bilen, awtorlarda şeýle eseri döretmek bilen bilelikde awtorlykdan gelip çykyan aýratyn hukuk döreýär. Emma, oýlap tapyş hukuklarynyň ýüze çykmagy üçin onuň döwlet tarapyndan

⁷ Rossıyanyň alymlaryna daşary ýurt žurnallarynda sitirleme görkezijisi zerurmy? // Russıya gazetasy: saýt. – URL: <https://rg.ru/2022/03/07/nuzhen-li-rossijskim-uchenym-indeks-citirovaniia-v-zarubezhnyh-zhurnalah.html> (ýüzlenme senesi: 11.03.2024ý.).

hasaba alynmagy talap edilyär. Şol maksat bilen awtorlar öz tehniki çözümleri barada maglumatlary açýarlar. Şol maglumatlary öz içine alýan ýüz tutma degişli sanawlarda çap edilyär.

Awtorlar tarapyndan kiçi göwrümlü barlag geçirmek kararına gelindi. Onuň çäklerinde oýlap tapyş işjeňliginiň (adatylykda oýlap tapyşlar boýunça berlen haýyşnamalar arkaly kesgitlenilýär) we neşir işjeňliginiň 2012–2022-nji ýyllar aralygyndaky depgininiň deňeşdirme seljermesi geçirilmelidi. Bu barlagyň çäklerinde ylmy barlaglaryň netijelerini beýan etmegiň ulgamyny kämilleşdirmek boýunça teklipleri işläp taýýarlamak maksady goýulmandy. Barlagyň maksady ýokarda agzalan depgininiň deňeşdirilmeginden hem-de ýokary okuw bilim edaralary (ÝOBE) we ylmy guramalar (YG) tarapyndan alnan patentleriň aglabasynyň üç ýyldan köp hereket etmeýändigini baradaky gipotezanyň barlagyndan ybarat boldy.

Görkezilen maksatlara ýetmek üçin, awtorlar tehniki ugurly makalalary gözlemekden we awtorlaryň degişli ÝOBE hem-de YG bilen baglanyşyklydygyny (affiliýasiýa) anyklamakdan ybarat bolan usulyeti ulanandylar. Alnan guramalar sanawyna esaslanyp, SEFI gözleg binýatlarında oýlap tapyş üçin patent almak boýunça haýyşnamalary gözlemek işleri geçirildi. Bu haýyşnamalarda dalaşgär hökmünde saýlanyp alnan guramalar görkezilýärdi.

Seljerme geçirmek üçin ylmy makalalar barada maglumatlary öz içine alýan, maglumatlar binýadyny kesgitlemek zerur boldy. Ilki bilen halkara ýa-da rus ylmy-ölçeg binýatlaryň arasynda saýlaw edilmegi talap edilyärdi.

Dürli referativ binýatlaryň barlygyny göz önünde tutulyp, seredilýän döwürde alymlar arasynda meşhurlygynyň ýokarydygy hem-de häzirkä şertlerde Rossiýanyň guramalarynyň, Web of Science binýadyna elýeterlilikiniň ýokdugy sebäpli, awtorlar Rossiýanyň alymlarynyň neşirlerini gözlemek maksady bilen, diňe halkara ylmy-ölçeg binýady bolan Scopus bilen çäklendirmegi karar etdiler.

Halkara ylmy-ölçeg maglumat binýatlarına indeksirlenen žurnallarda çap edilmegi meýilleşdirilýän makala-da, oýlap tapyş üçin patent hem belli bir düzüliş elementlerini öz içine alýar.

Çap edilyän makalalaryň bezegine her bir žurnal öz talaplaryny hödürleýändigini sebäpli, alymlar tarapyndan hökmany ýerine ýetirilýän düzgünler bar. Şeýle-de bolsa, Ylmy redaktorlar we neşirçiler assosiasiýasy halkara ylmy-ölçeg binýatlarına indeksirlenen žurnallarda çap edilyän ylmy makalalary taýýarlamak we bezemek boýunça metodiki görkezmeleri işläp taýýarlady, olar öz platformalarynda ýerleşdirildi⁹.

Bu usulyet görkezmelerde, ylmy makalanyň esasy elementleriniň aýratynlyklary hem-de olar bilen işlenen mahaly, ýerine ýetirilmegi zerur bolan esasy talaplar jikme-jik gözden geçirilýär:

- makalanyň ady (Title);
- awtorlaryň familiýalary (Byline);
- affiliýasiýa (Affiliation);

- Mazmuny (Abstract), ol esasy mowzугy, barlagyň meselesini, maksadyny, esasy usullaryny, barlagyň netijelerini we esasy netijeleri beýan edýär;
- açar sözler (Keywords);
- esasy düzgünler (Highlights);
- giriş (Introduction), ol adaty dört bölüme bölünýär:
 1. Gözleg bilen baglanyşykly meseläniň beýany;
 2. Gözleg bilen baglanyşykly edebiyatyň syny;
 3. Meseläniň çözülmekde ýerleriniň ýa-da edilmeli işleri beýan etmek;
 4. Barlagyň maksadynyň we wezipeleriniň kesgitlemegi.
- usullar we materiallar (Methods and Materials);
- netijeler (Results);
- ara alyp maslahatlaşma (Discussion);
- netijenama (Conclusion);
- minnetdarlyklar (Acknowledgements);
- ulanylan çeşmeleriň sanawy (References).

Oýlap tapyşyň patentini almak üçin haýyşnama boýunça Rospatentiň resmi býulleteninde çap edilyän maglumatlaryň düzümi, Russiýanyň Ykdysady ösüş ministrliginiň Buýrugy bilen tassyklanyldy.⁹

Maglumatlary wizualizasiýa etmek üçin awtorlar makalanyň we oýlap tapyşyň patentini almak üçin haýyşnamanyň mazmuny boýunça meňzeş elementlerini deňeşdirýän tablisany düzdüler.

Şeýlelik bilen, makalanyň materiallarynyň we oýlap tapyşyň patentini almak üçin haýyşnamanyň umumy esasy elementleri hökmünde, tazelik, barlagyň esasy netijeleri ýa-da haýyşnama ýagdaýynda oýlap tapyşyň mazmuny bolup durýar, mundan başga-da, tekstiň esasynda hünärmeniň ony gaýtadan dördip ýa-da durmuşa geçirip bilmegi üçin doly açylyp görkezilen düşündiriş, şeýle-de barlagyň dowamynda alnan we çözüldi açyp görkezýän netijeler/maglumatlar bolup durýar.

1-nji tablisada görkezilen deňeşdirme, halkara ylmy-ölçeg maglumatlar binýadyny saýlamagyň goşmaça düşündirişine gönükdirilendir.

Bilim we ylmy guramalaryň saýlanmagy aşakdaky ýörelge esasynda amala aşyryldy.

Neşirler boýunça maglumatlary saýlap almak üçin OECD 2. «Tehnika we tehnologiýalar» koduna laýyk neşirler saýlanyp alyndy, munuň maksady, bilim we ylmy guramalaryň umumy sanyndan ynsanperwer ugurly guramalary aýyrmakdan ybarat boldy.

Guramalaryň gözlenmegi, 2012–2022 ýyllar aralygynda Scopus köpçülikleýin bibliografik we referativ maglumatlar binýadynyň resenziýadan geçen, ylmy edebiyatlaryň awtoryň (awtorlaryň) degişli edarasyna, degişli maglumatlaryna laýyklykda amala aşyryldy.

⁹ «Oýlap tapyşlaryň döwlet hasaba alynmagy hakynda» («Oýlap tapyşlaryň döwlet hasaba alynmagy bilen baglanyşykly hukuk ähmiýetli hereketleri amala aşyrmak üçin esas bolup durýan resminamalary düzmek, tabşyrmak we seretmek düzgünleri», «Oýlap tapyşyň patentine haýyşnama resminamalaryna bolan talaplar», «Oýlap tapyşyň patentine haýyşnama boýunça esasly ekspertiza geçirýän wagtynda haýyş edilen oýlap tapyş bilen baglanyşykly maglumat gözlegini geçirmek we onuň boýunça hasabat bermek tertibi», «Haýyş edilen oýlap tapyş bilen baglanyşykly maglumat gözleginiň hasabatyny neşir etmegiň tertibi» bilen bilelikde) Russiýanyň Ykdysady ösüş ministrliginiň 2023-nji ýylyň 21-nji fewralyndaky № 107 belgili buýrugy.

⁸ Halkara ylmy metriki maglumat bazalarynda indekslenýän žurnallarda ylmy makalalary taýýarlamak we resmileşdirmek boýunça usulyet görkezmeler // Ylmy redaktorlar we neşirçiler birleşigi; umumy red. O. W. Kirillowa. – Moskwa: 2017. – 144 s.

Tablisa 1

Makalanyň we oýlap tapyşyň patentini almak üçin haýyşnamanyň elementleriniň deňeşdirilmegi

Ylmy makalanyň esasy elementleri	Oýlap tapyşyň patentini almak üçin haýyşnamanyň maglumatlarynyň düzümi
Makalanyň ady (Title)	Oýlap tapyşyň ady
Awtorlaryň familiýalary (Byline)	Oýlap tapyşyň awtory (awtorlary) hakynda maglumatlar: familiýasy, ady, atasynyň ady (bar bolsa), eger-de awtor (awtorlar) özüni (özlerini) şeýle hökmünde görkezmekden ýüz öwürmedik bolsa (bolmasalar), onuň (olaryň) ýaşayan ýurdunyň (ýurtlarynyň) kody (kodlary)
Afiliýasiya (Affiliation) – awtoryň iş ýeri; barlaglaryň geçirilen guramalary	Haýyşnamaçy (haýyşnamaçylar) baradaky maglumatlar: familiýasy, ady, atasynyň ady (bar bolsa), ýuridik şahsyň doly ady, onuň (olaryň) ýaşayan salgysynyň ýerleşýän ýurdunyň (ýurtlarynyň) kody (kodlary), ýerleşýän ýerindäki salgylar
Mazmuny (Abstract) (referat) Esasy mowzугyň, obýektiň meseleleriniň häsiýetlendirilmegi, gözlegiň maksady, esasy usullary, barlag netijeleri we esasy netijeler. Mazmunyda ylmy makalanyň mowzугy we maksatlaýyn niýetlenilişi boýunça beýleki, şoňa meňzeş makalalardan näme täze zadýň bardygý görkezilmelidir.	Oýlap tapyşyň formulasy: • Oýlap tapyşyň formulasy oýlap tapyşyň beýanynda doly esaslanmalydyr; • Oýlap tapyşyň formulasy, oýlap tapyşyň tehniki çözgüt hökmünde mazmunyny aýdyň beýan etmeli, ýagny oýlap tapyşyň mazmunyny kesgitleýän zerur alamatlaryň toplumyny öz içine almaly, şol sanda oýlap tapyşyň maksadyny beýan edýän umumy düşüňjani, oýlap tapyşy durmuşa geçirmek bilen ýüze çykýan tehniki meseläni çözmäge we tehniki netije almaga mümkinçilik berýän çäkde; • Formula prototipden tapawutlandyryan alamatlary öz içine alýan tapawutlandyryjy bölegi hem öz içine alýar.
Esasy düzgünler (Highlights) Barlagyň esasy netijelerini we makalanyň mazmunyny teswirleýän, 3–5 bentler görnüşinde resmileşdirilýär we tezis görnüşinde beýan edilýär. en belgilenýän sanaw görnüşindäki tezisler.	Rus we iňlis dillerinde referat, oýlap tapyşyň adyny, onuň degişli bolan tehnikaýyň pudagyny, we (ýa-da) ulanylyş çygryny, eger bu atdan düşnükli bolmasa, çözülyän tehniki meseläni we oýlap tapyş durmuşa geçirilende alynýan tehniki netijäni görkezmek bilen oýlap tapyşyň düýp manysyny öz içine alýan, oýlap tapyşyň beýan edilmeginiň gysgaça mazmuny bolup durýar.
Giriş (Introduction) – adaty dört bölümden ybarat: 1. Barlag bilen baglanyşykly meseläniň beýany; 2. Barlaga degişli edebiýatlara syn; 3. Meseledäki “ak tegmilleriň” ýa-da edilmedik işleriň beýany; 4. Barlagyň maksadynyň we wezipeleriniň kesgitlenilmegi.	Rus we iňlis dillerinde referat, oýlap tapyşyň adyny, onuň degişli bolan tehnikaýyň pudagyny, we (ýa-da) ulanylyş çygryny, eger bu atdan düşnükli bolmasa, çözülyän tehniki meseläni we oýlap tapyş durmuşa geçirilende alynýan tehniki netijäni görkezmek bilen oýlap tapyşyň düýp manysyny öz içine alýan, oýlap tapyşyň beýan edilmeginiň gysgaça mazmuny bolup durýar.
Usullar we materiallar (Methods and Materials) Netijeleri almak üçin ulanylan usullar beýan edilýär. Adatça, islendik ygtyýarly hünärmen diňe makala tekstini ulanyp, olary gaýtadan döredip bilmegi üçin , başda barlagyň umumy shemasy berilýär, soňra barlaglar şeýle jikme-jik we anyk görkezilýär.	Tehnikaýyň bu pudagynda, hünärmen tarapyndan oýlap tapyşy durmuşa geçirmek üçin ýeterlik bolan, dolulyk bilen oýlap tapyşyň düýp manysyny açýan, oýlap tapyşyň beýanydyr.
Netijeler (Results) Barlag döwründe alnan eksperimental ýa-da teoretiki maglumatlar görkezilýär.	“Oýlap tapyşyň düýp manysynyň açylmagy” bölümünde, bu ugurda hünärmen tarapyndan oýlap tapyşy durmuşa geçirmäge ýeterlik bolan, dolulykda oýlap tapyşy tarapyndan çözülyän tehniki mesele, tehniki netije we önüm ýa-da usul görnüşindäki tehniki çözgüt hökmünde oýlap tapyşyň mazmununy açyp görkezýän maglumatlar getirilýär. Şol sanda önümi ýa-da usuly belli bir maksada ýetirmek üçin ulanylyşy bilen baglanyşykly doly düşündiriş berilýär.
Ulanylýan çeşmeleriň sanawy (References)	Oýlap tapyşyň beýanynyň “Tehnikaýyň derejesi” bölümünde, öňki tehnikaýyň derejesindäki maglumatlar, şol sanda haýyşnamaça belli bolan analoglar beýan edilýär. Olar oýlap tapyşyň maksady bilen gabat gelýän çözgütler bolup, oýlap tapyşyň möhüm alamatlarynyň toplumyna iň ýakyn bolan alamatlar toplumyny özünde jemleýän analog (prototip) saýlanyp alynýar.

```
df[df["Заявитель"].str.find(str.upper("молекулярной биологии и биофизики"))>-1][['Заявитель'].value_counts()[:60]]
```

```
ФЕДЕРАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ МОЛЕКУЛЯРНОЙ БИОЛОГИИ И БИОФИЗИКИ СИБИРСКОГО
ОТДЕЛЕНИЯ РОССИЙСКОЙ АКАДЕМИИ МЕДИЦИНСКИХ НАУК (ФГБУ НИИМБ СО РАН) 3
ФЕДЕРАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ НАУЧНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ МОЛЕКУЛЯРНОЙ БИОЛОГИИ И БИОФИЗИКИ (Н
ИИМБ) 1
ФЕДЕРАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ МОЛЕКУЛЯРНОЙ БИОЛОГИИ И БИОФИЗИКИ СИБИРСКОГО
ОТДЕЛЕНИЯ РОССИЙСКОЙ АКАДЕМИИ МЕДИЦИНСКИХ НАУК (ФГБУ НИИМБ СО РАН),RU, 1
```

Surat 1

“Molekulýar biologiýa we biofizika” sözleri boýunça guramanyň adynyň gözleginiň mysaly

Emma, gözlegiň dowamynda käbir ýalňyşlyklaryň ýüze çykyş biljekdigini göz önünde tutmak zerurdyr. Munuň sebäbi, makala bilelikdäki awtorlykda neşir edilende, bir neşiriň iki gurama hem degişli bolup bilinmegidir. Mundan başga-da, ylmy jemgyýetçilik wekilleriniň pikirçe, bibliografik maglumatlar binýadyndaky meseleleriň biri alymyň şahsyýetini anyklamakdaky näbelliligidir [4]. Rus dilinden iňlis diline awtorlaryň atlaryny transliterasiýa etmekde ýazgynyň birnäçe görnüşi bolup biler.

Netijede, guramalaryň guramaçylyk-hukuk görnüşini göz önünde tutup, ýokary okuw we ylmy guramalaryň sanawy alyndy we haýyşnamalaryň sany baradaky maglumatlar gözlenildi.

Oýlap tapyşlary hasaba almak boýunça haýyşnamalar bilen baglanyşykly tekstdäki maglumatlary saýlap almak we çykarmak üçin, «Awtomatlaşdyrylan maglumatlar banky» (AMB) ulgamynyň maglumatlar binýady ulanyldy. Bu ulgam UniVerse maglumatlar binýady dolandyryş ulgamy (MBDU) arkaly dolandyrylýar.

Ýazgylary saýlap almak, haýyşnamanyň «Geliş wagty» we «Haýyşnamaň görnüşi» (senagat eýeçiliginiň obýektiniň görnüşi) ýaly meýdanlary boýunça amala aşyryldy. Ýazgylary saýlap almak, haýyşnamalaryň gelip gowşan ýyllaryna (2012–2022) we senagat eýeçiliginiň obýektleriniň görnüşlerine bölüp geçmek arkaly amala aşyryldy.

Ilkinji maglumatlary deslapdan işlemek we degişli haýyşnamalary gözlemek üçin Python programma dili, hususan-da, maglumatlary seljermek üçin niýetlenen Pandas kitaphanasy ulanyldy.

«Find» içki weziye arkaly ähli degişli haýyşnamalar we patentler gözlenildi, «value_counts ()» wezipesiniň kömegi bilen guramanyň adynyň ähli mümkin ýazgylary görkezildi (1-nji şekil).

Başlangyç maglumatlar esasynda, gözlegiň astynda bolmaly guramalaryň sanawyny öz içine alýan jemleýji tablisany döretmek üçin Excel formatynda ýörite kömekçi tablisa döredildi.

Munuň üçin, has laýyk gelýän netijeler üçin, iň amatly sözler/söz düzümleri saýlanyp alyndy.

Mysal üçin, «Tomskeyň Milli barlag politehniki uniwersiteti» guramasyny gözlenende, haýyşnamaçynyň adynyň köp sanly görnüşleriniň bardygy anyklandy. Barlagdan soňra, adyň ähli görnüşleriniň laýykdygy belli boldy, şonuň üçin tablisada guramanyň resmi adynyň ýazylmagy üçin «Täze at» atly sütün döredildi.

Şeýle usul bilen, saýlanyp alnan guramalaryň ähli haýyşnamalary tapyldy we «loc» wezipesi arkaly «Täze at» atly atribut dolduryldy. Soňra ähli maglumatlar Excel formatyna çykaryldy we jemlenen tablisa döredildi.

Makalanyň hem materiallarynyň, hem-de oýlap tapyşyň patentini almak üçin haýyşnamanyň umumy esasy elementleri – täzelik, barlagyň esasy netijeleri ýa-da haýyşnamaçynyň ýagdaýynda oýlap tapyşyň mazmuny bolup durýar...

Şunuň bilen birlikde, gözleg geçirilende, diňe haýyşnamada birinji görkezilen haýyşnamaçy boýunça haýyşnamalar görkezilýändigini hasaba almaly. Eger haýyşnama, görkezilen guramalar sanawyndan iki gurama tarapyndan berlen bolsa, onda ikinji haýyşnamaçy statistikada hasaba alynmady.

Netijede, oýlap tapyş üçin patent almak haýyşnamalarynyň sany barada maglumatlar ýygaldy. Taýýarlanan seljeriş hasabatynda 472 ylmy we bilim guramasynyň hasabatlary deňeşdirildi. Haýyşnamalaryň sany baradaky maglumatlar 2-nji tablisada görkezildi. Mundan başga-da, häzirki ýylda haýyşnamalaryň sanyň öňki ýyl bilen deňeşdirilmegi boýunça artyşy ýa-da azalmasy göterim görnüşinde hasaplady.

Alnan statistik maglumatlaryň esasynda haýyşnamalaryň berilmeginiň depginini görkezip, tertipnama (2-nji şekil) düzüldi.

3-nji Tablisada, 2012–2022-nji ýyllar aralygynda Scopus ylmy binýadynda indeksirlenen makalalaryň, bilim we ylmy guramalaryň sany boýunça maglumatlar berilýär.

Alnan maglumatlaryň esasynda bilim we ylmy guramalaryň neşir we oýlap tapyş işjeňligine degişli tertipnamalar (şekil 2 we 3) aşakdakylary görkezýär.

2016-njy ýyla çenli neşirleriň sanynda ep-esli ösüş (18 % -den 34 % -e çenli) göze ilýär, soňra bolsa 2017-nji ýylda ösüş diňe 4,5 % bolup, 2018-nji ýylda 24,5 %, 2019–2020-nji ýyllarda bolsa degişlilikde 8,54 % we 10,12 % boldy. 2020-nji ýyldan soň neşir işjeňliginiň depgininiň peselýändigini bellärliligidir: 2021-nji ýylda 12,46 % we 2022-nji ýylyň jemleri boýunça 3,98 %.

Haýyşnamalar babatynda başga ýagdaý ýüze çykýar: 2020-nji ýyla çenli haýyşnamalaryň gowşurylmagynyň birmeňzeş dälidigi bellenilýär, 2020-nji ýyldan başlap bolsa gowşurylan haýyşnamalaryň mukdarynyň durnukly artýandygy görünýär. Iň köp haýyşnama 2015–2016-njy we 2018–2019-njy ýyllarda gowşuryldy, 2020-nji ýylda azalma boldy, emma 2021–2022-nji ýyllarda gowşurylan haýyşnamalaryň mukdarynyň ep-esli artandygy – degişlilikde 9,01 % we 7,37 % – görkezilýär.

Haýyşnamalaryň sany bilen neşirleriň sanyň gatnaşygy hasaplanylýanda aşakdaky maglumatlar alyndy. Eger-de

2-nji Tablisa

2012–2022-nji ýyllar aralygynda ýokary okuw mekdepleriniň we ylmy guramalaryň oýlap tapyş üçin patent almak haýyşnamalarynyň sany

Год	Количество заявок	Изменения по сравнению с предыдущим годом, %
2012	4839	–
2013	4955	+2,40
2014	4743	-4,28
2015	5310	+11,95
2016	5439	+2,43
2017	4922	-9,51
2018	5232	+6,30
2019	5336	+1,99
2020	5051	-5,34
2021	5506	+9,01
2022	5912	+7,37

Çeşme: statistiki maglumatlaryň esasynda, awtorlar tarapyndan düzülen

2012-nji ýylda haýyşnamalar neşirleriň sanynyň takmynan 43 %-ini düzýän bolsa, 2020-nji ýylda bu görkezijiniň diňe 11 % bolandygy görýär. Şu ýagdaý neşirleriň ylmy barlaglaryň netijelerini görkezmeğiň esasy usulydygyny görkezýär.

Ylmy makalalaryň sanynyň artmagynyň sebäpleriniň arasynda bilim we ylmy guramalaryň neşir işjeňligini ýokarlandyrmak talaby görkezilýär, bu Russiýa Federasiýasynyň Prezidentiniň Permanlarynda (7.05.2012 № 599 «Bilim we ylym babatynda döwlet syýasatyny durmuşa geçirmek boýunça çäreler hakynda») we Russiýa Federasiýasynyň Döwlet maksatnamalarynda («Ylym we tehnologiýalaryň ösüşi», Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 20.12.2012 № 2433-r Karary bilen tassyklan; «Ylym we tehnologiýalaryň 2013–2020 ýyllarda ösüşi», Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 15.04.2014 № 301 Karary bilen tassyklan; «Russiýa Federasiýasynyň ylmy-tehnologiki ösüşi», Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 29.03.2019 № 377 Karary bilen tassyklan), «Ylym» atly Milli taslama (2018-nji ýylyň 24-nji dekabrynda Russiýa Federasiýasynyň Prezidentiniň ýanyndaky Strategik ösüş we milli taslamalar geňeşiniň prezidiumynyň teswirnamasy bilen tassyklan pasporty) [5].

Bilim edaralarynyň ýokary okuw mekdeplerinde döwlet tabşyryklaryny taýýarlamagyň çäklerinde ylmy barlaglaryň netijelerini, dünýäniň «Ylym tory» (Web of Science) we Scopus maglumatlar binýatlarynda indeksirlenen ylmy žurnallarda neşir etmek talaby hem goýulýar¹⁰.

Bilim we ylmy guramalar, esasan-da işgärleriň neşir işjeňligini gözgeçilimde saklamak we höweslendirmek

¹⁰ Russiýanyň Bilim we Ylym ministrligine degişli ýokary okuw mekdeplerine, ylmy iş çygynda döwlet tabşyrygyny taýýarlamak boýunça Düzgünnama (Russiýanyň Bilim we Ylym ministrligi tarapyndan 2013-nji ýylyň 2-nji dekabrynda № AP-25/14wn bilen tassyklan) // SPS KonsultantPlyus (ýüzlenme senesi: 02.02.2024).

3-nji Tablisa

Bilim we ylmy guramalaryň 2012–2022-nji ýyllar aralygyndaky neşirleriniň sany

Год	Количество публикаций	Изменения по сравнению с предыдущим годом, %
2012	11207	–
2013	13270	+18,41
2014	17821	+34,30
2015	21784	+22,24
2016	28401	+30,38
2017	29679	+4,50
2018	36950	+24,50
2019	40106	+8,54
2020	44164	+10,12
2021	38660	-12,46
2022	37120	-3,98

Çeşme: statistiki maglumatlaryň esasynda, awtorlar tarapyndan düzülen

boýunça iş alyp baryjalar, emma intellektual işleriň netijeleri, netijeliligi bahalandyrmak ulgamynda pes derejä eye bolýar [6]. Professor-mugallymlar düzüminiň we ylmy işgärleriň ylmy-barlag işleriniň netijeliliginiň ölçegi bolup neşir işjeňligi hyzmat edýär, bu bolsa «Netijeli şertnamanyň» görkezijileriniň biri bolup, zähmet hakynyň derejesine täsir edýär.

Goşmaça, oýlap tapyş işjeňligini seljeriş çäklerinde bilim we ylmy guramalaryň, aýlar boýunça gowşurylan haýyşnamalarynyň sany boýunça gözleg geçirilipdir. Gözlegiň netijeleri 4-nji Tablisada görkezilýär.

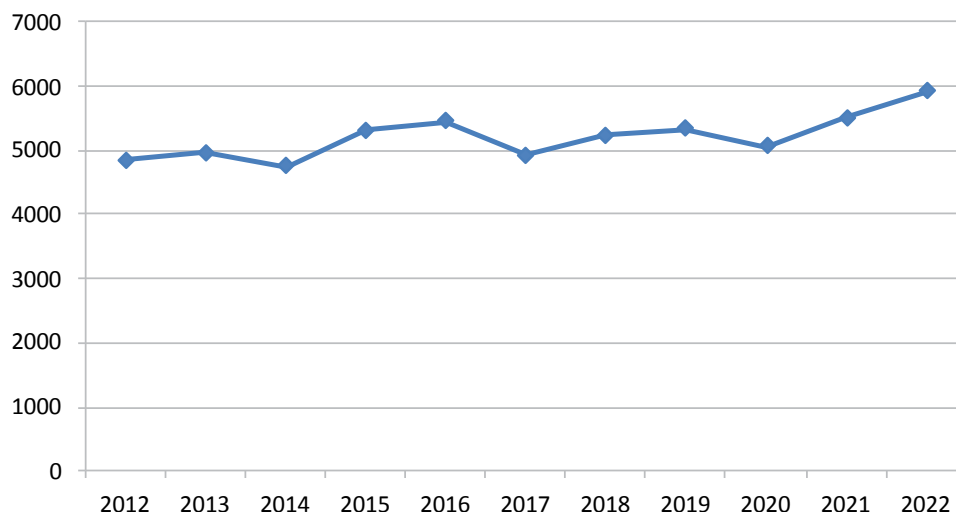
Kesgitlenmegine görä, iň köp haýyşnama, dekabryň aýynda gowşurylýar, bu bolsa, şübhesiz, hökmany hasabat bermegiň zerurlygy bilen baglydyr. Çünki gowşurylan haýyşnamalaryň sany, şeýle hem döwlet belligine alynan intellektual işleriň netijeleri, bilim edaralarynyň işjeňligini gözgeçilimde saklamak¹¹ we ylmy guramalaryň netijeliligini bahalandyrmak usulyýetiniň¹² çäklerinde gözgeçilim maglumatlarynyň düzümine girýär.

Bu çaklama aşakdakylar bilen tassyklanýar. Iňlis döwründe guramalaryň patentlarynyň 3 ýyldan gowrak wagtlaп güýjüni saklamak bilen bagly statistiki maglumatlary ýygaldy.

Jemi 472 guramanyň arasynda 433 guramanyň patentlarynyň (223-si ýokary okuw mekdepleriniň (ÝOM) we 210-y ylmy guramalaryň (YG)) 3 ýyldan gowrak wagtlaп güýjüni saklaýandygy kesgitlenildi. Şeýlelikde, 35 gurama

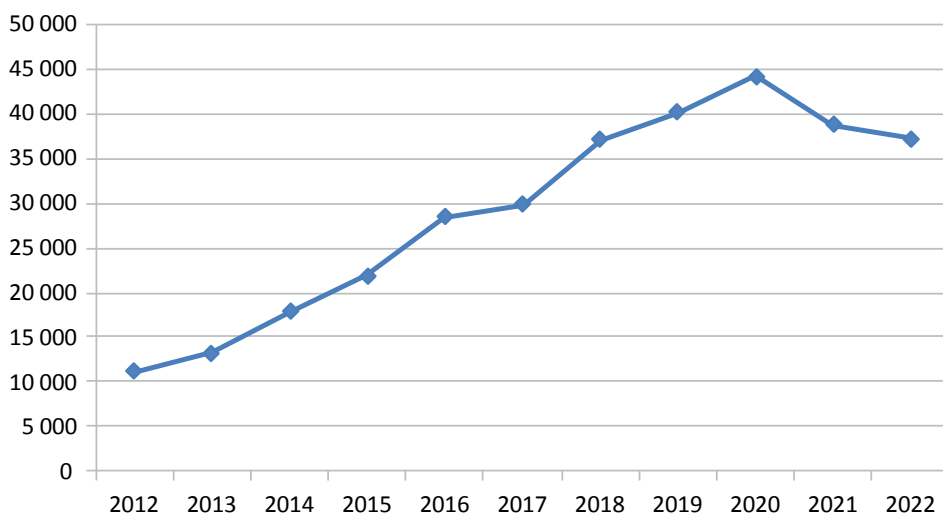
¹¹ «Federal döwlet ýokary hünär bilim edaralarynyň işjeňligini monitoring etmek hakynda» Rossýanyň Bilim we ylym ministrliginiň 2012-nji ýylyň 3-nji awgustyndaky № 583 belgili buýrugy.

¹² «Ylmy-barlag, tejribe-konstruktorçylyk we tehnologiýa işlerini raýat maksatnamasy boýunça ýerine ýetirýän ylmy guramalaryň işjeňligini bahalandyrmak boýunça toparyň nusga düzgüni we ylmy guramalaryň işjeňligini bahalandyrmak boýunça nusga usulyýetini tassyklamak hakynda» Rossýanyň Bilim we ylym ministrliginiň 2014-nji ýylyň 5-nji martyndaky № 161 belgili buýrugy.

Şekil 2

Bilim we ylmy guramalaryň 2012–2022-nji ýyllar aralygynda oýlap tapyş üçin patent almak boýunça haýyşnamalarynyň depgini (statistiki maglumatlaryň esasynda awtorlar tarapyndan düzüldi)

Şekil 3

Bilim we ylmy guramalaryň 2012–2022-nji ýyllar aralygynda neşir işjeňliginiň depgini (statistiki maglumatlaryň esasynda awtorlar tarapyndan düzüldi)

patentlaryny 3 ýyldan gowrak saklamaýar, muňa garamazdan, barlag döwründe şol guramalar tarapyndan 900 haýyşnama gowşurylypdyr.

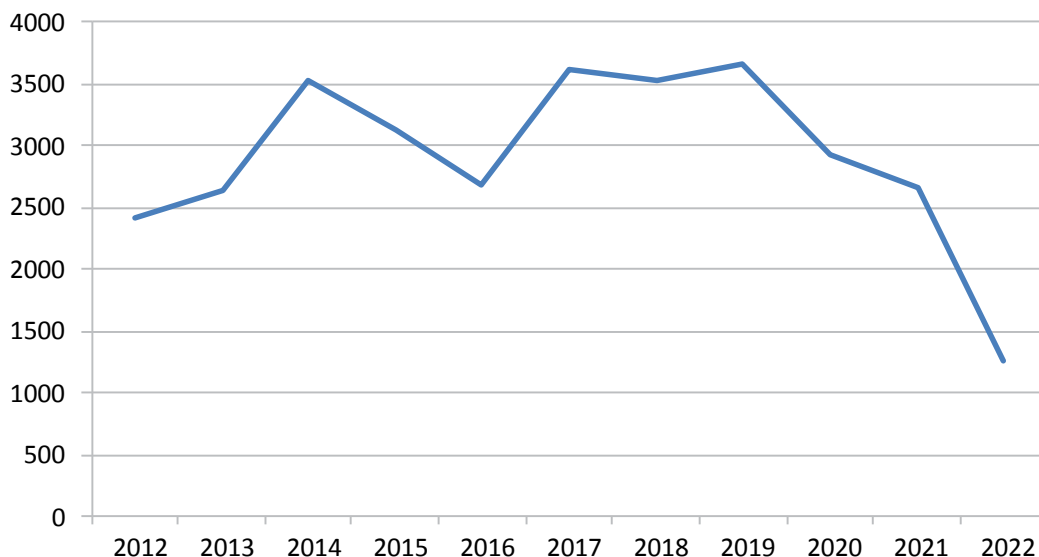
5-nji Tablisada, şeýle patentlar bilen baglanyşykly statistiki maglumatlar berilýär.

Şekil 4 we 5-de görşümüz ýaly, 2016-njy ýylda patentlaryň güýjüni saklamagyň sanynda azalma bar, şeýle hem 2019–2022-nji ýyllar aralygynda azalma tendensiýasy ýüze çykýar. Şekil 5-de bilim edaralarynyň 3 ýyldan gowrak wagtlap güýjüni saklap galan patentlarynyň sanyň ylmy guramalaryň patentlarynyň sanyndan has köp bolandygy hem görünýär.

Netije

Bilim we ylmy guramalaryň oýlap tapyş üçin patent almak boýunça haýyşnamalaryň depgini we neşir işjeňligi bilen baglanyşykly deňeşdirme seljermesiniň netijesinde, patent almak üçin haýyşnamalaryň sanyň artandygy barada netije çykarylyp bilner.

Munuň ýaly tendensiýa halkara maglumat binýatlary Web of Science we Scopus tarapyndan indeksirlenen neşirlerde makalalaryň bolmagyny talap etmegiň çäklendirilmegi bilen baglanyşykly bolup biler. Bu çäklendirmeler, Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 2022-nji ýylyň 19-njy martyndaky

Şekil 4

Bilim we ylmy guramalaryň bilelikde üç ýyldan gowrak wagtlap güýjüni saklap galan patentlarynyň sany (statistiki maglumatlaryň esasynda awtorlar tarapyndan düzüldi)

4-nji Tablisa

2012–2022-nji ýyllar aralygynda aýlar boýunça gowşurylan haýyşnamalaryň sany

Aý	Haýyşnama sany	Aý	Haýyşnama sany
Ýanwar	4170	Iýul	7792
Fewral	5586	Awgust	4461
Mart	8099	Sentýabr	4372
Aprel	7318	Oktyabr	6367
Maý	6288	Noýabr	7203
Iýun	7391	Dekabr	12027

Çeşme: statistiki maglumatlaryň esasynda, awtorlar tarapyndan düzülen

№ 414¹³ we 2022-nji ýylyň 19-njy sentýabryndaky № 1655¹⁴ Kararlary bilen kesgitlenildi.

Guramanyň tabşyran haýyşnamalarynyň we alnan patentlarynyň sanynyň hasaba alynmagynyň birnäçe artykmaçlygy bar:

- Haýyşnamanyň seredilme möhleti makalanyň syn edilme we neşir edilme amallaryndan geçmekden has gysga bolup, bu möhlet bir ýyldan hem gowrak bolup biler. Neşire kabul edilen makalalar, neşir üçin nobatyny garaşyp biler, çünki žurnallar çäklendirilen mukdarda makala neşir edýär. Şeýlelikde, makalalarda görkezilen barlaglaryň

¹³ «Neşir işjeňligi bilen baglanyşykly talaplaryň we maksatly görkezijileriň görkezmeleriniň käbir meseleleri hakynda» Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 2022-nji ýylyň 19-njy martyndaky № 414 belgili Karary.

¹⁴ «Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 2022-nji ýylyň 19-njy martyndaky № 414 Kararynyň 1-nji maddasynyň birinji bölegine üýtgetme girizmek hakynda» Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň 2022-nji ýylyň 19-njy sentýabryndaky № 1655 belgili Karary.

5-nji Tablisa

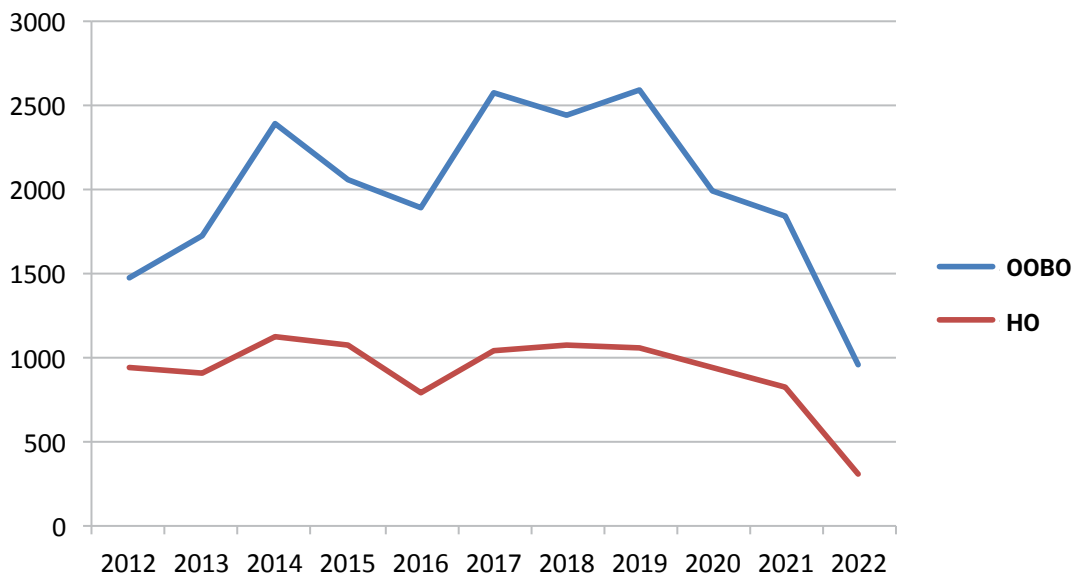
3 ýyldan gowrak wagtlap güýjüni saklap galan patentlaryň sany (hasaba girmegi bilen)

Yyl	3 ýyldan gowrak wagtlap güýjüni saklap galan patentlaryň sany (hasaba girmegi bilen)	ÝOM	YG
2012	2420	1481	939
2013	2632	1719	913
2014	3519	2390	1129
2015	3139	2063	1076
2016	2686	1892	794
2017	3617	2575	1042
2018	3526	2448	1078
2019	3658	2594	1064
2020	2933	1992	941
2021	2652	1835	817
2022	1265	951	314

Çeşme: statistiki maglumatlaryň esasynda awtorlar tarapyndan düzüldi

netijeleri öz wagtynda möhümliligini ýitirip biler. Şol bir wagtyň özünde, 2022-nji ýylda haýyşnamanyň seredilme möhleti ortaça 4,2 aýa deň boldy;

- haýyşnamanyň seredilmeginiň netijesinde alnan patent, enjamy ýa-da usuly gorag astyna alýar;
- patent, gorag resminamasy hökmünde diňe bir tehniki çözüdüň dünýä derejesindäki täzeligini, oýlap tapyş derejesini we senagat taýdan ulanylmagyny tassyklamak bilen çäklennän, eýsem oýlap tapyşa aýratyn hukuk hem berýär.

Şekil 5

Ýokary okuw mekdepleriniň (ÝOM) we ylmy guramalaryň (YG) 3 ýyldan gowrak wagtlap güýjüni saklap galan patentlarynyň sany (statistiki maglumatlaryň esasynda awtorlar tarapyndan düzüldi)

Patent eýesi, diňe bir öz oýlap tapyşlary baradaky maglumatlary açmak bilen çäklenmän, eýsem aýratyn hukuk bilen dolandyryp, goşmaça girdeji gazanyp biler, mysal üçin, ygtyýarlandyryş şertnamasy esasynda roýalti paýy görnüşinde.

Şeýlelikde, hereket edýän intellektual eýeçilik babatyndaky kanunçylygynyň kämilleşdirilmegini göz önünde tutup, ylym we bilim edaralarynyň işiniň netijelilik görkezijilerini öwrenmegi dowam etdirmek, toplumy netijeli görkeziji hasaplamak hem-de ýurduň tehnologiýa garaşsyzlygyny üpjün etmek wezipelerine ýetmek üçin esas döretmek, maksadalaýyk hasap edilýär.

Edebiýatyň sanawy

1. Iwançik, A. I. Gumanitar ylmlarda gözlegçileriň we gözleg maksatnamalarynyň baha beriş aýratynlyklary // M.: Rossiýanyň Ylymlar akademiýasynyň Habarçysy. – 2018. – J. 88, № 11. – S. 985–991. – DOI 10.31857/S086958730002331–2.
2. Parşin, A. N. Ylym ýa-da bibliometriýa: kim kimi ýeňýär? // M.: Rossiýanyň Ylymlar akademiýasynyň Habarçysy. – 2018. – j. 88, № 11. – S. 982–984. – URL: <http://ras.jes.su/raserald/s207987840001532–4–1> (ýüzlenme senesi: 12.03.2024).
3. Alawerdow, A. R. Ýokary okuw mekdepleriniň mugallymlarynyň neşir işjeňligi we ony ýokarlandyrmagyň ätiýaçlyklary // Rossiýada ýokary bilim. – 2019. – J.28, № 2. – S. 23–36. – DOI 10.31992/0869–3617–2019–28–2–23–36.
4. Dymkowa, S. S. Ylmy edaralaryň neşir işjeňligine baha bermek we dolandyrmakda ylmy-ölçeg gurallary // Medeniýet: nazaryýet we tejribe. – 2021. – № 5–6 (44–45). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/>

naukometricheskIE-instrumenty-v-otsenke-i-upravlenii-publikatsionnoy-aktivnostyu-nauchnyh-organizatsiy (ýüzlenme senesi: 19.02.2024).

5. Wislyý, A. I. Neşirler we patentler häzirkiki şertlerde ylmy we bilim edaralarynyň üstünliginiň görkezijisi hökmünde / A. I. Wislyý, M. S. Borisowa // öwlet we şahsyýet üçin intellektual eýeçilik: XXVII Halkara ylmy-amaly maslahatynyň çykyşlarynyň ýygyndysy, Moskwa, 28–29 sentýabr 2023 ýyl. – Moskwa: «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» Federal döwlet býujet edarasy, 2023. – S. 19–23.
6. Neretin, O. P. Milli gözlegleriň we işläp taýýarlamaalaryň netijelerini görkezmegiň usullaryny öwrenmek / O. P. Neretin, N. W. Lopatina // SEFI Habarçysy. – 2022. – J. 1, № 1. – S. 16–19.

Awtorlar hakynda maglumat

Borisowa Mariýa Sergeýewna, Döwlet häkimiýet edaralary bilen özara gatnaşyklar merkeziniň baş hünärmeni, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDDE (Moskwa, Berejkowskaja köç., 30, b. 1); c20@rupto.ru

Goryaew Sangaji Sergeýewiç, Seljeriş merkeziň seljeriş materiallary taýýarlaýyş bölüminiň seljerijisi, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDDE (Moskwa, Berejkowskaja köç., 30, b. 1); goryaevss@rupto.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

The author declares no conflict of interests.

Redaksiýa gelen senesi: 05.04.2024

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi: 20.05.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 21.05.2024

2. DAŞARY ÝURT TEJRIBESI WE HALKARA HYZMATDAŞLYGY

Ylmy makalar

Original article

UDK 347.773.3

Ўевразија себитинде сенат нусгаларыны hasaba almagyň utgaşdyrylan amalyны döretmek: sebäpler we artykmaçlyklar

Ўулија Борисовна Грачева,

Senagat eýeçiliginiň federal instituty

iuliiia.gracheva@rupto.ru

Mazmuny: makala, Ўевразија себитиндäki döwletlerde senagat нусгаларыны hasaba almak amallarynyň tapawutlylygyna bagyşlanýar. Makalada Ўевразија себитиндäki döwletleriň patent kanunçylygynyň esasy düzgünleriniň deňeşdirme derňewi geçirilip, kanunçylyklardaky käbir tapawutlar beýan edilýär. Daşary ýurt tejribesi esasynda patent edaralarynyň arasyndaky utgaşma tejribesine syn edilýär we senagat нусгаларыны hasaba almak amallaryndaky tapawutlary ýeňip geçmegiň usullary görkezilýär. Makala, senagat нусгалary boýunça hukuklary almak ugrundaky tapawutlary ýeňip geçmegiň ýollaryny tekliп edýär. Daşary ýurt tejribesine esaslanyp, esasy tekliп hökmünde, Ўевразија себитиниň döwletleriniň patent edaralarynyň birleşdirilmegi we senagat нусгаларына hukuk gorajýy amallaryň sazlaşdyrylmagyna gönükdirilen utgaşma tekliп edilýär. Ylmy tazelik hökmünde, Ўевразија giňişliginde senagat нусгаларыnyň hasaba alynmagynyň sazlaşdyrylan amalyны döretmek tekliп edilýär. Şeýle sazlaşdyrylan gurluş, edaralar we haýyşnamaçylar üçin hukuk işlerini amatlaşdyrmaga we yönekeýleşdirmäge, şeýle-de senagat нусгаларыnyň hasaba alynmagynyň özüne çekijiligini ýokarlandyrmaga mümkinçilik berer. Patent edaralarynyň sazlaşykly mehanizmleri gözlemekde hyzmatdaşlygy möhüm netijeleri gazanmaga ýardam eder. Bu tekliп Ўевразија себити döwletleriniň patent edaralaryna we sazlaşyk gazanmak bilen gyzyklanýan ähli taraplara gönükdirilendir.

Açar sözler: senagat нусгасы, intellektual eýeçilik, hukuk goragy, patent, senagat нусгасына bolan hukuklar, senagat нусгаларыны hasaba almak, sazlaşdyrma, Ўевразија себити, ID5.

Çeşmäni görkezmek üçin: Грачева Ы. Б. Ўевразија себитинде сенат нусгаларыны hasaba almagyň utgaşdyrylan amalyны döretmek: sebäpler we artykmaçlyklar // SEFI Habarçysy. – 2024. – J. 3, № 2 (8). – S.160–168.

Minnetdarlyklar: makala, SEFI tarapyndan alnyp barlan «Ўевразија себитинде сенат eýeçiligi babatynda bilelikdäki bilermen-maglumat giňişligini döretmegiň guramaçylyk-hukuk taraplary» atly ylmy-barlag işiniň materiallary esasynda taýýarlanyldy.

Creation of a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region: reasons, advantages

Yuliya B. Gracheva,

Federal Institute of Industrial Property

iuliiia.gracheva@rupto.ru

Abstract: the article is devoted to problematic issues of discrepancies of industrial design registration procedures in the states of the Eurasian region. A comparative analysis of the main provisions of patent laws of the states of the Eurasian region was carried out, some differences in patent laws are described. An analysis of the world experience of integration between patent foreign offices was carried out. The experience in overcoming discrepancies in the registration procedures for industrial designs was indicated. Solutions in overcoming differences in the field of obtaining industrial design rights in the Eurasian region are proposed. The key proposal based on the analysis of world experience is unification of patent offices of the states of the Eurasian region in order to achieve harmonization of procedures for grant of legal protection to industrial designs. The scientific novelty of the work includes a proposal to create

a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region. That harmonized structure will optimize and simplify legal processes for patent offices and applicants and will facilitate increase the attractiveness of registration of industrial designs for applicants. Significant results will be obtained with the cooperation of patent offices in the search for optimal harmonization mechanisms. This proposal is addressed to the patent offices of the states of the Eurasian region, as well as to all persons interested in achieving harmonization.

Keywords: industrial design, intellectual property, legal protection, patent, industrial design rights, industrial design registration, harmonization, Eurasian region, ID5.

For citation: Yuliya B. Gracheva, Creation of a harmonized procedure for registration of industrial designs in the Eurasian region: reasons, advantages // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 160–168.

Acknowledgements: The article is based on the materials of the research work of FIPS «Organizational and legal aspects of the formation of a unified expert information space in the field of industrial property in the Eurasian region».

Senagat nusgasy, önümiň daşky görnüşine hukuk goragyny hödürleýän intellektual eýeçilik obýekti bolup durýar. Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksine laýyklykda, senagat nusgasy hökmünde senagat ýa-da el hünäri önümçiligi önüminiň daşky görnüşü baradaky çözüň goralýar¹, ýagny, senagat nusgasy diňe önümiň dizaýnyna goragy hödürleýär we onuň tehniki aýratynlyklaryny goramaýar².

Önüm öndürijiler, öz harytlarynyň üstünlikli söwda ýoly bilen satylmagyny gazanmak maksady bilen, ulanyjylar üçin özüne çekiji we rahat önümleriň dizaýnyny döretmäge çalyşýarlar. Özüne mahsus daşky görnüş önümiň ulanyş amatlylygyny üpjün edýän ergonomiki aýratynlyklar bilen baglanyşykly bolup, ulanyjylaryň isleglerini kanagatlandyrmaga gönükdirilendir³.

Her bir intellektual eýeçilik obýekti ýaly, önümiň özboluşly dizaýny hem, eger-de onuň göçürilmegi ýa-da meňzedilmegi bikanun we söwda maksatly edilse, senagat nusgasyna hukuk almak arkaly goralmanydyr [1]. Hukuk gorajy ulgam eýelerine önümi ulanmak, öndürmek, satmak we eksport etmek boýunça aýratyn hukuk berýär. Mundan başga-da, senagat nusgalarynyň hukuk goragy, eýelerine hukuklaryny goramak bilen birlikde, sarp edijilere we jemgyýete hem birnäçe peýda berýär. Bu döredijiligi we innowasiýalary ösdürmäge ýardam edýär. Özüne mahsus dizaýna eýe bolan önümler sarp edijiler üçin özüne çekijiligi ýokarlandyryar we harydyň bazarda belli bir abraýly kompaniýa tarapyndan öndürilendigine bolan ynamy pugtalandyryar.

Senagat nusgalary, kompaniýanyň gymmatyny ýokarlandyrmaga ýardam berýär, sebäbi olar onuň markasynyň möhüm we aýrylmaz bölegine öwürlip biler. Bu bolsa önümiň bazar bahasyna we onuň dolanyşygy bilen satuwyna oňyn täsir edýär. Şeýlelik bilen, senagat nusgasynyň orny, ýurtlaryň ykdysadyýetinde we dünýä ykdysadyýetinde örän uly ähmiýete eýedir [2].

Islendik önüme aýratyn hukuklaryna eýeçilik etmek we ony öz ýurtda hem-de daşary ýurtlarda, bazara üstünlikli çykarmak üçin degişli hukuk goragy degişli tertipde resmileşdirmek zerurdyr. Emma, köp sanly ýurisdiksiýada

Her bir intellektual eýeçilik obýekti ýaly, önümiň özboluşly dizaýny hem, eger-de onuň göçürilmegi ýa-da meňzedilmegi bikanun we söwda maksatly edilse, senagat nusgasyna hukuk almak arkaly goralmanydyr.

senagat nusgalaryny hasaba almak boýunça amallar ep-esli tapawutlanýar. Mysal üçin, Afrikanyň intellektual eýeçilik guramasyna, şeýle hem Albaniýa, Belize, Bosniýa we Gersegowina, Gresiýa, Monako, San-Marino ýaly ýurtlarda hukuk goragy diňe hasaba almak arkaly berilýär, ýöne düýpli seljerme amala aşyrylmaýar. Muňa garamazdan, käbir ýurtlarda, mysal üçin, Ýewraziýa sebitiniň döwletlerinde (Belarus Respublikasyndan başga), Koreýa Respublikasynda, Amerikanyň Birleşen Ştatlarynda, Ýaponiýada, şeýle hem Russiýa Federasiýasynda düýp manysy boýunça seljerme geçirilýär⁴.

Senagat nusgalarynyň hasaba alynmagynyň amaly, dürli ýurtlarda ep-esli tapawutlanýandygy sebäpli, şübhesiz, senagat nusgasynyň şol bir adama degişli bolan ýagdaýlarda, bir ýurisdiksiýada hukuk goragy berilýär, emma başga birinde ret edilýär, bu bolsa haýyşnamaçylar tarapyndan iň bolmanda düşnüksizlige sebäp bolup biler.

Ýewraziýa sebitiniň ýurtlarynda, hususan-da Ermenistan Respublikasynda⁵, Azerbeýjan Respublikasynda⁶, Belarus

⁴ WIPO, Gaaga ulgamynyň agza-döwletleri barada maglumat (HAGUE SYSTEM MEMBER PROFILES): resmi saýt. URL: <https://www.wipo.int/hague/memberprofiles/selectmember> (ýüzlenme senesi: 05.04.2023ý.).

⁵ Ermenistan Respublikasynyň Ykdysadyýet ministrliginiň Intellektual eýeçilik ofisi: resmi saýt. Kadalaşdyryjy resminamalar: Ermenistan Respublikasynyň «Senagat dizaýny hakynda» 03.03.2021 ý. senesindäki № HO-109-N belgili Kanuny. URL: <https://aipo.am/ru/pages/show/legislative-acts>, Patent almagyň tertibi. URL: <https://aipo.am/ru/pages/show/procedure-for-obtaining-a-license1> (ýüzlenme senesi: 15.05.2023ý.).

⁶ Azerbeýjan Respublikasynyň «Patentler hakynda» Kanuny (20.10.2009 ý. üýtgetmeleri bilen) // Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy (WIPO), WIPOLex maglumatlar binýady: resmi saýt. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/9184> (ýüzlenme senesi: 18.05.2023ý.).

¹ Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1352-nji maddasynyň 1-nji bendi.

² Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1352-nji maddasynyň 5-nji bendi.

³ Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy: resmi saýt. URL: <https://www.wipo.int/designs/ru/> (ýüzlenme senesi: 16.08.2023ý.).

Respublikasynda⁷, Gazagystan Respublikasynda⁸, Gyrgyzstan Respublikasynda⁹, Täjigistan Respublikasynda¹⁰, Türkmenistanda¹¹, şeýle-de Russiýa Federasiýasynda¹² senagat nusgalaryny patentleşdirmek amaly, umumylykda, meňzeşdir. Şuny bellemek gerek, bu görkezilen döwletleriň ählisinde, Belarus Respublikasyndan başga beýleki döwletlerde, senagat nusgalary boýunça haýyşnamalar esasynda düýp manysy boýunça seljeriş geçirilýär. Ýewraziýa sebitiniň ýokarda agzalan döwletlerinde senagat nusgalaryny patentleşdirmek amalyndaky meňzeşliklere aşakdakylar girýär: gorag resminamasynyň görnüşi, gorag resminamasynyň herekete giriş wagty, senagat nusgasynyň hukuk goragynyň möçberi. Ýewraziýa sebitiniň görkezilen ähli döwletlerinde, senagat nusgasy boýunça haýyşnama boýunça oňyn karar kabul edilen ýagdaýynda, patent guramalary patent berýärler, onuň hereketiniň başlanmagy, senagat nusgasy boýunça haýyşnamanyň tabşyrylan gününden hasaplanýar, patent senagat nusgasynyň şekilleriniň çäklerinde hukuk goragynyň möçberini tassyklaýar.

Emma, Ýewraziýa sebitiniň agzalan döwletlerinde senagat nusgalaryny patenleşdirmek amallaryny has ýakyndan seljerenimizde, möhüm tapawutlar ýüze çykarylýar. Mysal üçin, bu tapawutlar ulanylýan möhletlerde ýüze çykýar, ýagny: patentiň hereket möhletinde we patentiň hereket möhletiniň uzaldylymagynda, senagat nusgasy baradaky maglumatyň ilkinji açylan pursadyndan haýyşnamanyň tabşyrylmagyna çenli aralykdaky ýeňillikli döwürde, konwensiýa ilkinjiligi talap eden ýagdaýynda, ilkinjilikli resminamalaryň hödürlenmeli möhletinde, seljerişiň möhletinde, edara çözügüne garşy garşylyknama bildirmegiň möhletinde, senagat nusgasynda patent babatynda şikáyat etmek üçin berlen möhletde.

Şeýle-de, mysal üçin, senagat nusgasynda patentiň hereket möhleti, Russiýa Federasiýasynyň, Ermenistan Respublikasynyň, Gyrgyzstan Respublikasynyň, Täjigistan Respublikasynyň, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda 5 ýyldan ybarat,

⁷ Belarus Respublikasynyň 16.12.2002 ý. № 160-Z belgili Patent kanuny // Belarus Respublikasynyň Intellektual eýeçilik boýunça milli merkezi: resmi saýt. URL: https://www.ncip.by/upload/doc/2020/lzob_mobel_obraz/1.pdf (ýüzlenme senesi: 15.05.2023ý.).

⁸ Gazagystan Respublikasynyň Raýat kodeksi, II bölüm, V bölüm Intellektual eýeçilik, 56-njy bap Senagat eýeçilik hukugy (oýlap tapyş hukugy, peýdaly model, senagat nusgasy) // Gyrgyzstan Respublikasynyň Ministrler Kabinetiniň ýanyndaky Intellektual eýeçilik we innowasiýalar boýunça döwlet agentligi: resmi saýt. URL: http://patent.gov.kg/?page_id=4287 (ýüzlenme senesi: 17.05.2023ý.).

⁹ «Senagat nusgalary hakynda» Täjigistan Respublikasynyň 28.02.2004 ý. № 16 belgili Kanuny (03.07.2012 ý. № 856 Kanuny bilen täzelenen görnüşi) // Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy (WIPO), WIPOLex maglumatlar binýady: resmi saýt. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/14291> (ýüzlenme senesi: 19.05.2023ý.).

¹⁰ «Senagat nusgalarynyň hukuk goragy hakynda» Türkmenistanyň 04.11.2017 ý. № 630-V belgili Kanuny // Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy (WIPO), WIPOLex maglumat binýady: resmi saýt. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/20207> (ýüzlenme senesi: 19.05.2023ý.).

¹¹ SEFI, «Senagat nusgalary» bölümi, «Kadalaşdyryjy resminamalar» kiçi bölümi: resmi saýt. URL: <https://www.fips.ru/to-applicants/industrial-designs/promyshlennye-obraztzy-normativnye-dokumenty.php> (ýüzlenme senesi: 12.05.2023ý.).

Senagat nusgalarynyň hasaba alynmagynyň amaly, dürli ýurtlarda ep-esli tapawutlanýandygy sebäpli, şübhesiz, senagat nusgasynyň şol bir adama degişli bolan ýagdaýlarda, bir yurisdiksiýada hukuk goragy berilýär, emma başga birinde ret edilýär, bu bolsa haýyşnamaçylar tarapyndan in bolmanda düşnüksizlige sebäp bolup biler.

Azerbeýjan Respublikasynyň, Belarus Respublikasynyň, Gazagystan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda bolsa 10 ýyldan ybarat bolup durýar. Senagat nusgasynda patentiň hereket möhletiniň uzaldylymagyna gelenimizde, Russiýa Federasiýasynyň, Ermenistan Respublikasynyň, Gazagystan Respublikasynyň, Gyrgyzstan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, patentiň hereket möhleti 5 ýyla çenli uzaldylyp bilner, emma umumylykda 25 ýyldan köp bolmaly däldir. Azerbaýjan Respublikasynyň, Belarus Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda bolsa, patentiň hereket möhleti 5 ýyldan köp bolmadyk möhlete uzaldylyp bilner. Täjigistan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, patentiň hereket möhleti iki gezek 5 ýyl möhlet bilen uzaldylyp bilner. Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, patentiň hereket möhleti 5 ýyla çenli uzaldylyp bilner we umumylykda 15 ýyldan köp bolmaly däldir.

Ýeňillikli döwürüň möhleti Russiýa Federasiýasynyň, Ermenistan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda 12 aý bolup, Azerbaýjan Respublikasynyň, Belarus Respublikasynyň, Gazagystan Respublikasynyň, Gyrgyzstan Respublikasynyň, Täjigistan Respublikasynyň, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda bolsa häzirk wagtda ýeňillikli döwür 6 aýdyr.

Konwensiýa ilkinjiligi talap eden ýagdaýynda, ilkinjilikli resminamalaryň hödürlenmeli möhleti hem Ýewraziýa sebitiniň döwletleriniň kanunçylygyna laýyklykda üýtgeýär. Mysal üçin, Russiýa Federasiýasynyň we Täjigistan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, ilkinjilikli resminamalaryň hödürlenmeli möhleti, haýyşnama tabşyrylan seneden başlap 3 aýdyr. Gyrgyzstan Respublikasynyň we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda bolsa, bu möhlet haýyşnama tabşyrylan seneden başlap 4 aýdyr. Şol bir wagtyň özünde, Gazagystan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, bu möhlet haýyşnama tabşyrylan seneden başlap 6 aýdyr. Mundan başga-da, Ermenistan Respublikasynyň, Azerbaýjan Respublikasynyň we Belarus Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, konwensiýa ilkinjiligi talap eden ýagdaýynda ilkinjilikli resminamalaryň hödürlenmegi talap edilmeýär. Şeýle hem, Ýewraziýa sebitiniň agzalan döwletleriniň hiç biriniň edarasynyň, Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasynyň (WIPO) Halkara býurosynyň WIPO DAS (Priority Document Access Service) elektron hyzmatyna gatnaşmaýandygyny bellemek hem zerurdyr.

Edara çözüdüne garşylyknama bildirmek üçin berlen möhlet, Ýewraziýa sebitiniň döwletlerinde üýtgäp durýar we Azerbaýjan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda 2 aýdan başlap, Belarus Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda 12 aýa çenli aralykda üýtgeýär. Russiýa Federasiýasynyň kanunçylygyna laýyklykda, bu möhlet 7 aýdyr. Ermenistan Respublikasynyň, Gazagystan Respublikasynyň, Gyrgyzstan Respublikasynyň we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda bolsa, bu möhlet 3 aýdyr. Täjigistan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, bu möhlet 4 aýdyr.

Mundan başga-da, Ýewraziýa sebitiniň döwletleriniň kanunçylygyna laýyklykda, seljerişniň möhletleri ep-esli üýtgeýär. Häzirki wagtda formal seljerişni geçirilýän möhleti Ermenistan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda 3 iş günü, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda bolsa 3 aýa çenli aralykda üýtgeýär. Russiýa Federasiýasynyň kanunçylygyna laýyklykda, bu möhlet 2 aýdyr. Düşp manysy boýunça seljerişniň möhleti bolsa Ermenistan Respublikasynda 3 aýdan başlap, Russiýa Federasiýasynyň we Gyrgyzstan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda 12 aýa çenli dowam edip biler. Şunuň bilen birlikde, Gyrgyzstan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, düşp manysy boýunça seljeriş diňe haýşnamaçynyň arzasy esasynda geçirilýär, Russiýa Federasiýasynyň kanunçylygyna bolsa, ol hökmany tertipde geçirilýär.

Ýewraziýa sebitiniň ýurtlarynda, hususan-da Ermenistan Respublikasynda, Azerbaýjan Respublikasynda, Belarus Respublikasynda, Gazagystan Respublikasynda, Gyrgyzstan Respublikasynda, Täjigistan Respublikasynda, Türkmenistanda, şeýle-de Russiýa Federasiýasynda senagat nusgalaryny patentleşdirmek amaly, umumylykda, meňzeşdir.

Şeýle hem, oppozisiýa amallarynyň barlygy ýa-da ýoklugy bilen baglanyşykly tapawutlar bardyr. Oppozisiýa amaly – üçünji taraplaryň haýşnama seredilýän döwründe, edara tarapyndan gutarnykly karar kabul edilmezden ozal, senagat nusgasyna patent berilmegine garşylyknama bildirip bilmek mümkinçiligidir. Mysal üçin, oppozisiýa amaly Ermenistan Respublikasynyň, Azerbaýjan Respublikasynyň we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda ulanylýar. Bu ýurtlaryň arasynda tapawut diňe senagat nusgasyna patent berilmegine garşylyknama bildirmek üçin berlen möhlet bilen baglanyşyklydyr. Belarus Respublikasynyň, Gazagystan Respublikasynyň, Gyrgyzstan Respublikasynyň, Täjigistan Respublikasynyň we Russiýa Federasiýasynyň kanunçylygyna laýyklykda bolsa, oppozisiýa amaly häzirki wagtda ulanylmaýar [3].

Emma, Ýewraziýa sebitiniň agzalan döwletlerinde senagat nusgalaryny patentleşdirmek amallaryny has ýakýndan seljerenimizde, möhüm tapawutlar ýüze çykarylýar.

Ondan başga-da, Ýewraziýa sebitiniň döwletleriniň kanunçylygyna suwuk, gaz görnüşindäki, däneli ýa-da olara meňzeş durnuksyz görnüşli maddalardan, arhitektura desgalaryndan (kiçi arhitektura görnüşlerinden başga), senagat, gidrotehniki we beýleki stasionar desgalardan, şeýle hem çap önümlerinden ybarat obýektleriň hukuk goragy boýunça möhüm tapawutlar bardyr. Mysal üçin, Russiýa Federasiýasynyň we Ermenistan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, agzalan obýektlere hukuk goragy berilýär. Emma, Azerbaýjan Respublikasynyň, Belarus Respublikasynyň, Gyrgyzstan Respublikasynyň, Täjigistan Respublikasynyň we Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, bu obýektlere hukuk goragy berilmeyär. Gazagystan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda bolsa, görkezilen obýektleriň diňe çap önümlerine hukuk goragy berilýär.

Senagat nusgasynyň hasaba alynmadyk ýagdaýynda oňa hukuk goragynyň berlip bilinmegi meselesine seredilende, Ýewraziýa sebitiniň döwletleriniň kanunçylygyna birmeňzeş çemeleşmäniň ýokdugyny görmek bolýar. Ermenistan Respublikasynyň¹³ we Gazagystan Respublikasynyň¹⁴ kanunçylygyna laýyklykda, hasaba alynmadyk senagat nusgasyna agzalan döwletleriň çäginde senagat nusgasy baradaky maglumatyň ilkinji gezek ýüze çykarylan gününden başlap, 3 ýyl möhlet bilen hukuk goragy berilýär. Bu, senagat nusgasynyň çap edilmeginden ýa-da sergide görkezilmeginden, raýat dolanyşygynda peýdalanylmagyndan ýa-da beýleki usulda bu ýurtlaryň çäginde köpçüligе mälim edilmeginden başlanýan möhleti aňladýar. Emma, bu ýagdaýda, hukuk goragy hasaba alyş amalary we gorag resminamasynyň berilmegi bilen baglanyşykly däl. Eger senagat nusgasyna degişli maglumatyň ilkinji ýüze çykarylan gününden başlap, ýeňillikli döwürde onuň eýesi senagat nusgasy üçin haýşnama bermek kararyna gelmese, şol senagat nusgasyna Ermenistan Respublikasynyň ýa-da Gazagystan Respublikasynyň kanunçylygyna laýyklykda, maglumatyň ilkinji ýüze çykarylan gününden başlap, 3 ýyl möhlet bilen hukuk goragy berilýär.

Şunuň ýaly-da, Ýewropa Bileleşiginde hem hasaba alynmadyk senagat nusgasyna (Unregistered Community design) hukuk goragy bermek tejribesi ulanylýar [4]. Bu tejribe

¹³ «Oýlap tapyşlar, peýdaly modeller we senagat nusgalary hakyndaky Ermenistan Respublikasynyň Kanunyna üýtgetmeler we goşmaçalar girizmek hakynda» 21/03/2012ý. senesindäki Ermenistan Respublikasynyň Kanunyň 18-nji maddasy // Ermenistan Respublikasynyň Milli Geňeşi: resmi saýt. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=4519&lang=rus> (ýüzlenme senesi: 18.05.2023).

¹⁴ Gazagystan Respublikasynyň Patent Kanuny 16.07.1999 ý. № 427, mad. 34–1 // Gazagystan Respublikasynyň Intellectual Eýeçilik Milli Instituty. Kadalashdyryjy resminamalar: resmi saýt. URL: <http://zan.gov.kz/client/#/doc/3771/rus> (ýüzlenme senesi: 18.05.2023).

Senagat nusgasynyň hasaba alynmadyk ýagdaýynda oňa hukuk goragynyň berlip bilinmegi meselesine seredilende, Ýewraziýa sebitiniň döwletleriniň kanunçylygyna birmeňzeş çemeleşmaniň ýokdugyny görmek bolýar.

2002-nji ýylyň 6-njy martyndan başlap, Ýewropa Bileleşiginde hereket edýär. Hasaba alynmadyk senagat nusgasynyň hukuk goragynyň çäginde, eýesi önüminiň göçürilmeginden goranmak üçin haky bar we onuň ulanylmagynyň öňüni almaga hukugy bardyr. Eger-de hasaba alynmadyk senagat nusgasynyň rugsatsyz göçürilmegi bilen baglanyşykly jedeller ýüze çyksa, senagat nusgasynyň eýesi öz hukuklaryny kazyýet tertibinde gorap biler. Emma, bu ýagdaýda hasaba alynmadyk senagat nusgasyna degişli maglumatyň ilkinji ýüze çykarylan senesini we ýerini görkezmek bilen, maglumatyň ilkinji ýüze çykarylandygyny tassyklaýan subutnamalary bermek zerurdyr¹⁵.

Hasaba alynmadyk senagat nusgasyny goramak tejribesiniň artykmaçlygy, eýesiniň önümi bazara çykaryp, ony barlap görmäge we onuň satyn alynmagynyň peydalydygyny, sarp edijiler tarapyndan isleg bildirilýändigini, girdeji getirýändigini, şeýle hem uzak möhletleýin peýdalanylmagynyň maksadalaýykdygyny anyklamaga mümkinçilik bermegidir, netijede, eýesi şeýle senagat nusgasyny hukuk goragy almak maksady bilen edaranyň hasaba almagyna zerurlygyny bardygyny kesgittläp biler [5].

Eger eýesi önümiň bazarda üstünlikli satylyandygyna göz ýetirse, şeýle önümi uzak möhletleýin ulanmak kararyna gelip biler. Bu ýagdaýda, senagat nusgasy baradaky maglumatyň ilkinji ýüze çykarylan gününden başlap, ýeňillikli döwürde senagat nusgasyny hasaba almak üçin haýyşnama berlip bilner. Ýewropa Bileleşiginiň kanunçylygyna laýyklykda, ýeňillikli döwür senagat nusgasy baradaky maglumatyň ilkinji ýüze çykarylan gününden başlap, 12 aýy öz içine alýar¹⁶. Öň hem bellenilişi ýaly, şeýle ýeňillikli möhlet Russiýanyň kanunçylygyna laýyklykda hem hereket edýär¹⁷. Eger senagat nusgasyny hasaba almak üçin haýyşnama görkezilen möhletden giç berilse, onda bu senagat nusgasy täze hasap edilmez. Ýewropa Bileleşiginiň edarasyna senagat nusgasynyň üstünlikli hasaba alynmagyndan soň, hukuk goragy 5 ýyl möhlete berilýär, ýöne bu möhleti birnäçe gezek uzaldyp

bolýar we jemi möhlet 25 ýyldan artyk bolmaly däldir¹⁸ (şeýle kadalar Russiýanyň kanunçylygyna hem hereket edýär)¹⁹. Eger önümiň satylmagy maksada laýyk bolmasa we eýesi senagat nusgasyny hasaba almakdan ýüz öwürse, bu ýagdaýda hem Ýewropa Bileleşiginiň kanunçylygyna laýyklykda, senagat nusgasy hasaba alynmadyk senagat nusgasy hökmünde maglumatyň ilkinji ýüze çykarylan gününden başlap, 3 ýyl möhlet bilen hukuk goragyna eýe bolýar [6].

Şeýle tejribe Ermenistan Respublikasynda we Gazagystan Respublikasynda hem bu döwletleriň kanunçylygyna laýyklykda ulanylýar. Russiýa Federasiýasynda, Azerbayjan Respublikasynda, Belarus Respublikasynda, Gyrgyzstan Respublikasynda, Täjigistan Respublikasynda we Türkmenistanda hasaba alynmadyk senagat nusgalaryny goramak tejribesi ulanylmaýar. Emma, şeýle tejribäniň ulanylmagy, haýyşnamaçylar üçin artykmaçlyk bolup durýandygy äşgärdir, şonuň üçin häzirki wagtda şeýle tejribe ulanylmaýan Ýewraziýa sebitiniň döwletlerinde ony girizmek maksadalaýyk hasaplanýar.

Ýokarda getirilen mysallardan görnüşi ýaly, Ýewraziýa sebitiniň döwletleriniň senagat dizaýny boýunça hukuk ugurlarynda birmeňzeş çemeleşmeler ýokdur. Şübhesiz, şol bir obýektler bir ýuridiksiýada hukuk goragy berilýän wagty, başga bir ýuridiksiýada berilmeyän ýagdaý, islenýän bolup bilmez. Bu ýerde birnäçe oňaysyz ýagdaýlara üns bermek gerek. Ilki bilen, şeýle tejribäniň ulanylmagy haýyşnamaçylaryň hukuklarynyň bozulmagyna getirýär, sebäbi bir ýuridiksiýada eýesi senagat nusgasyna hukuk gazanýar, emma başga bir ýuridiksiýada şol bir senagat nusgasy boýunça haýyşnama garalanda, ýüz öwürmek karary kabul edilýär ýa-da şol obýekt, aslynda, hasaba alynmaga degişli däldir. Bu ýagdaýlaryň hemmesi beýleki ýuridiksiýalarda üstünlikli hasaba alnan obýektler boýunça patenti bermekden ýüz öwürýän ýa-da öz kanunçylyklaryna laýyklykda beýleki hukuk edaralarynda hukuk goragy berlen obýektleri hasaba almaýan ýurtlarda, haýyşnamaçylaryň senagat nusgalaryna hukuk almak islegine oňaysyz täsir edip biler.

Şeýle ýagdaýlaryň öňüni almak üçin senagat nusgalaryny patentleşdirmek boýunça amalary sazlaşdyrmak we olaryň goraglylygyny bahalandyrmakda ulanylýan çemeleşmeleri amatlaşdyrmak maksadalaýyk bolar [7].

Şeýle hem Ýewraziýa sebitiniň döwletlerinde meňzeş hukuk amallarynyň ulanylmagynyň we birmeňzeş usullaryň peýdalanylmagynyň, ulanyjylar üçin senagat nusgalary boýunça hukuk almak işiniň özüne çekijiligini ýokarlandyrmaga ýardam berjekdigini we dürli hukuk edaralarynda senagat nusgalarynyň hasaba alynmagy işini ep-esli derejede ýönekeýleşdirjekdigini bellemek zerurdyr. Sebäbi, senagat nusgasy boýunça haýyşnama haýsy ýurda berilse-de, hasaba alyş amaly käbir tapawutlyklary öz içine alyp biler, emma iň bolmanda bu tapawutlar uly bolman, esasy ýagdaýda kiçi derejede bolar,

¹⁵ Ýewropa Bileleşiginiň Intellectual Eýeçilik Edarasy (EUIPO), hasaba alynmadyk Jemgyýetçilik dizaýny (Unregistered Community design): resmi saýy. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/unregistered-community-design> (ýüzlenme senesi: 17.08.2023).

¹⁶ Ýewropa Bileleşiginiň Intellectual Eýeçilik Edarasy (EUIPO), hasaba alynmadyk Jemgyýetçilik dizaýny (Unregistered Community design): resmi saýy. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/unregistered-community-design> (ýüzlenme senesi: 17.08.2023).

¹⁷ Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1352-nji maddasynyň 4-nji bendi.

¹⁸ Ýewropa Bileleşiginiň Intellectual Eýeçilik Edarasy (EUIPO), hasaba alynmadyk Jemgyýetçilik dizaýny (Unregistered Community design): resmi saýy. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/unregistered-community-design> (ýüzlenme senesi: 17.08.2023).

¹⁹ Russiýa Federasiýasynyň Raýat Kodeksiniň 1363-nji maddasy.

hazirki yagdaýda bolsa köplenç esasy tapawutlyklara duş gelinýär.

Senagat nusgalaryny hasaba almak amallarynyň sazlaşygyny nädip gazanmalydygyny bahalandyrmak üçin, Ýewraziýa sebitiň daşyndaky patent edaralarynyň arasynda utgaşma boýunça dünýä tejribesi seljerildi we senagat nusgalary boýunça hukuk beriş işindäki tapawutlary aradan aýyrmak boýunça dünýä tejribesi öwrenildi.

Ulanyjylar üçin senagat nusgalary boýunça hukuk almak işiniň özüne çekijiligini ýokarlandyrmak maksady bilen, köp sanly dünýä intellektual eýeçilik edaralary senagat nusgalaryna hukuk goragyny bermek boýunça amallary amatlaşdyrmaga we ýönekeýleşdirmäge çalyşýarlar. Şu maksat bilen, edaralar, senagat nusgalaryny hasaba almak işinde birmeňzeş çemeleşmä ýetmek ugrunda işeň hereket edýärler we dürli hukuk edaralarynda senagat nusgalaryna hukuk bermek boýunça amallary sazlaşdyrmagy maksat edinýärler.

Eger-de senagat nusgasy barada maglumat, ilkinji gezek açylan seneden başlap bellenilen ýenillikli döwrüň dowamynda, eýesi senagat nusgasy boýunça haýyşnama bermelik kararyna gelse-de, şol senagat nusgasy, agzalan döwletleriň kanunçylygyna laýyklykda, Ermenistan Respublikasy ýa-da Gazagystan Respublikasy çäklerinde maglumat ilkinji gezek açylan senesinden başlap, 3 ýyl möhlet bilen gorag astyna alnyýar.

Şeýlelikde, 2015-nji ýylda Ýewropa Bileleşiginiň, Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň, Hytaýyň, Ýaponiýanyň we Koreýa Respublikasynyň intellektual eýeçilik edaralary ID5 atly senagat nusgalary ulgamyny döretmek maksady bilen birleşdiler²⁰. Agzalan edaralar ID5 çäginde anyk maksatlara ýetmek üçin ýakyndan hyzmatdaşlyk edýärler, ýagny: senagat nusgalaryna hukuk goragyny bermek boýunça amallary amatlaşdyrmak we ýönekeýleşdirmek, ulanyjylar üçin senagat nusgalary boýunça hukuk almak işiniň özüne çekijiligini ýokarlandyrmak, edaralaryň iş önümçiliginiň netijeliligini gowulandyrmak we ulanyjylar tarapyndan senagat nusgalaryny hasaba almak üçin ulanylýan ulgamlary kämilleşdirmek²¹.

Görkezilen maksatlara ýetmek üçin, ID5 ulgamynyň çäklerinde edaralar bilelikdäki taslamalary²² işläp düzýärler,

²⁰ Senagat nusgalaryny goramak boýunça ID5: resmi saýt. URL: <http://id-five.org/about/intro/> (ýüzlenme senesi: 20.04.2023ý.).

²¹ Senagat nusgalaryny goramak boýunça ID5-iň baş esasy patent edaras: resmi saýt. URL: <https://id-five.org/about/introduction/> (ýüzlenme senesi: 20.04.2023ý.).

²² 2020–2021 ýyllarda özara gatnaşyklaryň maksatnamalary. // Senagat nusgalary goramak boýunça ID5: resmi saýt. URL: <http://id-five.org/projects/?f=recent-project> (ýüzlenme senesi: 20.04.2023ý.).

Ýewraziýa sebitiniň döwletleriniň senagat dizaýny boýunça hukuk ugurlarynda birmeňzeş çemeleşmeler ýokdur. Şübhesiz, şol bir obýektlere bir ýuridiksiýada hukuk goragy berilýän wagty, başga bir ýuridiksiýada berilmeyän ýagdaý, islenýän bolup bilmez.

biri-birleri we ulanyjylar bilen işeň hyzmatdaşlyk edýärler. Her ýyl, ID5-e gatnaşygy ýurtlaryň forumlary, Bütindünýä Intellektual Eýeçilik Guramasynyň (WIPO) Halkara Byurosynyň synçy hökmünde gatnaşmagynda geçirilýär. Bu forumlaryň dowamynda işlenip taýýarlanylýan taslamalar ara alnyp maslahatlaşylýar²³ we ýerine ýetirilen işleriň netijeleri jemlenýär. Taslamalar senagat nusgalaryny hasaba almak boýunça amallarda meňzeşlikleri we tapawutlary ýüze çykarmaga gönükdirilendir. Tapawutlar ýüze çykarylanda, edaralar hasaba alyş amallarynda, şeýle hem senagat nusgalarynyň goraglylygyny bahalandyrmakda ulanylýan birmeňzeş çemeleşmeleri döretmek ugrunda işeň hereket edýärler.

Mysal üçin, beýleki taslamalaryň arasynda şu aşakdakylar işlenip düzüldi:

- edaralaryň işleriniň aç-açanlygyny we düşnükliiligini ýokarlandyrmak üçin, ID5 web sahypasyny işläp düzmek we goldamak;
- Senagat nusgalary boýunça statistik maglumatlaryň alyş-çalşygy;
- Senagat nusgalarynyň atlandyrylyşy babatda tejribeleriniň deňeşdirme seljermesi;
- Senagat nusgalary boýunça talaplaryň gözden geçirilmegi we düzümiň taýýarlanylmagy;
- Gatnaşygy edaralaryň arasynda ileri tutulýan resminamalaryň alyş-çalşygy boýunça öwrenilmegi;
- Senagat nusgalary boýunça ileri tutulýan hukuklaryň berilmeginiň amaly taraplarynyň öwrenilmegi;
- Senagat nusgalarynyň klassifikasiýasynyň we onuň ulanylyşynyň öwrenilmegi;
- Senagat nusgalary boýunça ýenillikli döwriň berilmeginiň deňeşdirme seljermesi (senagat nusgasy barada maglumat ilkinji gezek haýyşnamaçy tarapyndan açylandan soň haýyşnama bermegiň mümkinçiligi);
- senagat nusgasynyň haýsydyr bir bölegine hukuk goragyny almak mümkinçiligini öwrenmek üçin, «Bölekleyin nusga» («Partial Design») düşünjesiniň deňeşdirme seljermesi;
- Senagat nusgalary ulgamynda täze tehnologiýalara hukuk goragyny bermek tejribesiniň öwrenilmegi;
- Senagat nusgalaryna hukuk goragyny bermek babatda patent däl maglumat çeşmeleriniň mümkinçilikleriniň öwrenilmegi;

²³ Senagat nusgalary goramak boýunça ID5: resmi saýt. URL: <http://id-five.org/about/history/> (ýüzlenme senesi: 20.04.2023ý.).

Ulanyjylar üçin senagat nusgalary boýunça hukuk almak işiniň özüne çekijiligini ýokarlandyrmak maksady bilen, köp sanly dünýä intellektual eýeçilik edaralary senagat nusgalaryna hukuk goragyny bermek boýunça amalary amatlaşdyrmaga we ýönekeýleşdirmäge çalyşýarlar.

- Senagat nusgasynyň täzelik nukdaýnazaryndan patentlige ukyplylygyny bahalandyrmakda, internet maglumatlaryny kanuny ýagdaýda maglumat açylyşy hökmünde ulanmagyň kabul ederlikliginiň öwrenilmegi;
- neşiri yza süýşürmek meselesi boýunça barlag;
- hukuk goragynyň möhletiniň öwrenilmegi;
- ulanyjylar üçin senagat nusgalarynyň şekillerine syn we talaplar boýunça maglumat gollanmasynyň işlenip taýýarlanylmagy.

ID5-e gatnaşýan edaralar, tejribe alyşmak we deňişli ýagdaýda bu tejribeleri milli amallarynda ulanmak maksady bilen, senagat nusgalaryny goramak ulgamyndaky iň oňat tejribeleri anyklamak üçin biri-birleri bilen hyzmatdaşlyk edýärler.

Edaralar, ulanyjylar bilen hyzmatdaşlyga aýratyn üns berýärler, sebäbi ID5 ulgamyny döretmek, esasan-da, senagat nusgalaryny hasaba almak amallaryny ýönekeýleşdirmek arkaly ulanyjylar üçin özüne çekijiligi ýokarlandyrmaga gönükdirilendir. Munuň sebäbi, ýokarda bellenişi ýaly, senagat dizaýnynyň işewürlük jemgyýeti üçin ähmiýetiniň artmagydyr. Şol sebäpli, edaralar, diňe bir senagat nusgalaryny hasaba almak boýunça amalary ýönekeýleşdirmek bilen çäklenmän, eýsem ulanyjylar üçin has özüne çekiji we amatly şertleri döretmäge, senagat nusgalarynyň hasaba alynmagynyň sanyny artdyrmaga hem-de bar bolan tejribeleri we prosesleri senagat nusgalarynyň gorag ulgamynda utgaşdyrmaga çalyşýarlar.

ID5-e gatnaşýjy ýurtlaryň hyzmatdaşlygynyň çäklerinde haýyşnamaçylar üçin gollanma materiallary döredildi, senagat nusgalaryna hukuk goragyny almak boýunça amaly hereketler babatda maslahatlar berildi. Gatnaşýjy ýurtlaryň edaralarynyň arasynda ileri tutulýan resminamalaryň alyş-çalşygy bilen baglanyşykly WIPO DAS elektron hyzmaty boýunça senagat nusgalary üçin Bütindünýä Intellektual Eýeçilik Guramasynyň Halkara Býurosý bilen hyzmatdaşlykda gollanma taýýarlanylady, şeýle-de Gaaganyň senagat nusgalaryny halkara hasaba almak ulgamy çäklerinde hasaba alyş babatda maslahatlar işlenip taýýarlanylady. Şeýle hem, ID5-e gatnaşýjy edaralaryň hemmesiniň, Bütindünýä Intellektual Eýeçilik Guramasynyň Halkara Býurosýnyň WIPO DAS ileri tutulýan resminamalaryň alyş-çalşygy boýunça elektron hyzmatyna gatnaşýjy bolup durýandygy bellenişlidir. Şeýle hem, ID5-e gatnaşýjy ýurtlaryň hemmesi, senagat nusgalaryny halkara hasaba almagyň Gaaganyň ulgamynda gatnaşýarlar. ID5-e gatnaşýjylarynyň

arasynda bu ulgama iň soňky bolup, 2022-nji ýylyň maý aýynda Hytaý goşuldy.

Şu edaralaryň ID5 çäklerindäki işleri baradaky maglumatlar, ID5 web sahypasynda çap edilýär²⁴, bu sahypada işlenip taýýarlanylýan taslamalar, gazanylan netijeler baradaky hasabatlar elýeterlidir. Mundan başga-da, web sahypasy, ulanyjylara ID5-e gatnaşýjy ýurtlaryň senagat nusgalarynyň gorag ulgamyndaky milli kanunçylyklary, statistikasy, klassifikasiýasy, harajatlaryň tölenmegi we beýleki zerur maglumatlar barada deňişli maglumatlary iňlis dilinde hödürleýär. Şeýle hem ID5 web sahypasynda gatnaşýjy ýurtlaryň edaralarynyň işi barada deňişli maglumatlar çap edilýär we olaryň web sahypalaryna kanunçylyk namalary we beýleki maglumatlar bilen baglanyşykly salgylanmalar arkaly girip bolýar. ID5 ulgamynyň gatnaşýjy edaralary senagat nusgalaryna hukuklaryň berilmegi boýunça birmeňzeş çemeleşmäni döretmäge gyzyklanma bildiriýärler, şonuň üçin bu ugurda işjeň işler dowam edýär.

Senagat nusgalaryny hasaba almak amallaryndaky tapawutlary aradan aýyrmak boýunça dünýä tejribesini öwrenmek bilen baglylykda, Ýewraziýa sebiti ýurtlarynyň kanunçylyklaryny senagat nusgalarynyň hukuk goragy babatda utgaşdyrmagyň maksadalaýykdygy görünýär [7]. Bu maksatlardan ugur alyp, iň täsirli çemeleşme, Ýewraziýa sebiti ýurtlarynyň patent edaralarynyň ID5 ýaly koalisiýa döretmek üçin birleşmegidir. Şeýle hyzmatdaşlygyň çäklerinde patent edaralarynyň bilelikde iş alyp barmaklary göz önünde tutulýar, munuň maksady şulardan ybaratdyr

- senagat nusgalarynyň hukuk goragynyň utgaşdyrylan prosedurasyny döretmek;
- edara we haýyşnamaçylaryň işini ýenilleşdirmek maksady bilen, hukuk amallaryny ýönekeýleşdirmek;
- senagat nusgalary boýunça haýyşnamalary gözden geçirmek we olaryň hukuk goragyny üpjün etmekde birmeňzeş çemeleşmeleri ulanmak.

Senagat nusgalarynyň hukuk goragyny üpjün etmek boýunça amalary utgaşdyrmak boýunça teklipler we ugurlar Ýewraziýa sebiti ýurtlarynyň patent edaralary bilen, ähli gyzyklanýan taraplaryň pikirlerini göz önünde tutup, bilelikde işlenip düzülmelidir. Munuň amala aşyrylmagy ID5 çäklerindäki hyzmatdaşlygyň mysaly esasynda Ýewraziýa sebiti ýurtlarynyň patent edaralarynyň birleşigi bilen hyzmatdaşlykda mümkindir. Bu babatda ID5 çäklerindäki hyzmatdaşlykdan alyp boljak tejribe Ýewraziýa sebiti ýurtlary üçin aşakdaky zatlary öz içine alýar: ýurduň derejesinde iň gowy tejribeleri ýüze çykarmak we ulanmak üçin patent edaralarynyň ýakyn hyzmatdaşlygy, ulanylýan amalaryň möhletlerini utgaşdyrmak, halkara we sebit ulgamlaryna gatnaşmak (häzirki wagtda Ýewraziýa sebiti ýurtlaryndan diňe Gazagystan Halkara Gaganyň senagat nusgalaryny hasaba alyş ulgamynda, Türkmenistandan bolsa Ýewraziýa senagat nusgalarynyň hukuk gorag ulgamy goşulmandyr).

Şeýle-de, şu görnüşde utgaşdyrylan gurluşy döretmek amaly gaty çylşyrymly bolup, patent edaralarynyň ýakyn

²⁴ Senagat nusgalary goramak boýunça ID5: resmi saýt. URL: <http://id-five.org/about/history/> (ýüzlenme senesi: 20.04.2023ý.)

W Senagat nusgalaryny hasaba almak amallaryndaky tapawutlary aradan aýyrmak boýunça dünýä tejribesini öwrenmek bilen baglylykda, Ýewraziýa sebiti ýurtlarynyň kanunçylyklaryny senagat nusgalarynyň hukuk goragy babatda utgaşdyrmagyň maksadalaýykdygy görünýär. Bu maksatlardan ugur alyp, iň täsirli çemeleşme, Ýewraziýa sebiti ýurtlarynyň patent edaralarynyň ID5 ýaly koalisiýa döretmek üçin birleşmegidir.

hyzmatdaşlygyny we özara hereketini talap edýändigini bellemek zerurdyr. Şeýle-de bolsa, häzirkki wagtda Ýewraziýa sebiti ýurtlarynyň patent edaralarynyň arasynda eýýäm netijeli hyzmatdaşlygyň bardygyny aýtmak bolar [8]. Şunuň bilen baglylykda, senagat dizaýny babatda utgaşdyrylyşy gazanmak üçin hukuk mehanizmini döretmekde, Ýewraziýa sebiti edaralarynyň hyzmatdaşlygynyň üstünlik bilen tamamlanmazlygy mümkin däl.

Şeýlelik bilen, Ýewraziýa sebiti ýurtlarynyň senagat nusgalaryny patentleşdirmekde amallaryň birmeňzeş çemeleşmeleriniň ýoklugy we senagat dizaýny babatda hukuk gorag ugurlarynyň köp taraplarynyň arasynda epesli tapawutlaryň bolmagy bilen, eýesi bir ýurisdiksiýada öz önümine hukuk gazanýan we şol ýurduň çäginde ony ulanmaga mümkinçilik alýan, emma başga bir ýurisdiksiýada ret edilýän ýagdaýlar ýüze çykyp biler.

Şol sebäpli, şeýle ýurtda, önümler aýratyn hukuk bilen goralmanyk ýagdaýynda, olaryň durmuşa geçirilmeginde kynçylyklar ýüze çykýar. Şu nukdaýnazardan, Ýewraziýa sebitindäki döwletleriň kanunçylygyny, senagat dizaýny hukuk taýdan goramak babatda gabat getirmek, senagat nusgalaryna hukuk bermek amallaryny utgaşdyrmak hem-de Ýewraziýa sebitiniň döwletlerinde senagat nusgalarynyň patent mümkinçiligine baha bermekde ulanylýan çemeleşmeleri amatlaşdyrmak maksadalaýyk görünýär.

Çeşmeleriň sanawy

1. Iwliýew, G. P. Patent maglumatlary – ters inženerçilik üçin gymmatly bilim çeşmesi / G. P. Iwliýew, T. N. Eriwansewa // Hukuk we sanly ykdysadyýet. – 2022. – № 3 (17). – S. 5–11. – DOI 10.17803/2618–8198.2022.17.3.005–011.
2. Mihaýlikow W. L. Senagat nusgasynyň düşüňjesi we alamatlary / W. L. Mihaýlikow, A. A. Rýabuşenko // Belgorod döwlet uniwersitetiniň ylmy habarlary. Tapgyr:

Filosofiýa. Sosiologiýa. Hukuk. – 2011. – № 14 (109). – S. 139–143.

3. Iwliýew, G. P. Russiýa Federasiýasynda senagat nusgalaryny hasaba almakda oppozisiýa amalyny girizmegiň maksadalaýyklygy hakynda / G. Iwliýew // Intelektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. – 2020. – № 8. – S. 5–10.
4. Krýukowa, A. I. Tazelik töwekgelçiliklerinden gutulyş hökmünde, «moda» senagat nusgalaryny patentleşdirmek / A. I. Krýukowa, M. S. Suşenko, E. P. Tatarinowa // W. N. Tatişew adyndaky Wolga uniwersitetiniň habarçysy. – 2019. – T. 1, № 2. – S. 114–121.
5. Bogdanowa, T. D. Senagat nusgalarynyň hukuk düzgünleriniň aýratynlyklary / T. D. Bogdanowa // Ynsnaperwer, durmuş-ykdysady we jemgyýetçilik ylmylary. – 2014. – № 12–2. – S. 20–23.
6. Nikolayewa, M. S. ÝB-de hasaba alynmadyk senagat nusgasy: Russiýada şuna meňzeş düzgüni girizmegiň geljegi / M. S. Nikolayewa // Russiýanyň kanunçylygyndaky kemçilikler. – 2015. – № 5. – S. 82–87.
7. Iwliýew, G. P. Intelektual işleriň netijelerini hukuk taýdan goragy we EAWG-de olara bolan hukuklaryň täjirleşdirilmegini üpjün etmek / G. P. Iwliýew, M. A. Ýegorowa // Lex Russica (Rus hukugy). – 2021. – T. 74, № 11 (180). – S. 9–16. – DOI 10.17803/1729–5920.2021.180.11.009–016.
8. Iwliýew, G. P. Intelektual eýeçilik babatda Ýewraziýa utgaşmasynyň geljegi / G. P. Iwliýew // SEFi Habarçysy. – 2022. – T. 1, № 1. – S. 20–23.

Awtor hakynda maglumat

Ýuliyá Borisowna Graçewa, halkara hasaba alyş ulgamlary bölümüniň intellektual eýeçilik boýunça esasy döwlet bilermeni, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE (Moskwa, Berežkowskaýa köç., 30, b. 1), ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9810-4518>; iuliia.gracheva@rupto.ru.

Information about the author

Yuliya B. Gracheva, **Leading State** examiner on intellectual property of the International Registration Systems Division, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb. 30, bld. 1); ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9810-4518>; iuliia.gracheva@rupto.ru.

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

The author declares no conflict of interests.

Redaksiýa gelen senesi: 19.01.2024

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi: 06.03.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 27.03.2024

3. PATENT İŞİ BOYUNÇA UMUMY MESELELER. OYLAP TAPYJYLYK

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77

Halkara patent klassifikasiýasy (HPK) we Bilelikdäki patent klassifikasiýasy (BPK) arkaly, aşgazany ballonirmek üçin usullar we enjamlar mysalynda, lukmançylyk pudagynda patent gözleginiň geçirilmegi

Nataliýa Wladimirowna Alisowa

Senegat eýeçiliginiň federal instituty

nataliia.alisova@rupto.ru

Mazmuny: makalada iýerarhiýa gurluşynyň ýörelgeleri we Halkara patent klassifikasiýasy (HPK) bilen Bilelikdäki patent klassifikasiýasynyň (BPK) köpdürli aýratynlyklary, şol sanda aşgazan balonirmek üçin usullar we enjamlar bilen baglanyşykly ugurlarda seljerilýär. Işin möhümligi, saýlanan mowzukda milli lukmançylyk ösüşlerini ýokarlandyrmak maksady bilen halkara hyzmatdaşlygynyň we patent işjeňliginiň derejesini ýokarlandyrmagyň zerurlygy bilen şertlendirilýär. Işin maksady, ylmy-barlag işleri geçirilýän wagtynda patent gözleginiň hilini we hakykylygyny ýokarlandyrmakdan ybaratdyr. Makalada HPK we BPK klassifikasiýa ulgamlaryny ulanyp, «Rospatent» platformasy we halkara patent resminamalarynyň Espacenet maglumat binýadynynda patent gözlegi geçirmek üçin ulanylan usullar we seljerm beýan edilýär. HPK we BPK klassifikasiýa shemalarynyň düýpli tapawutlaryny göz önünde tutup, degişli resminamalary almak üçin zerur we ýeterlik bolan gözleg soragyny düzmek boýunça maslahatlar we netijeler berilýär. Bu makala, lukmançylyk babatynda gözlegleri özbaşdak geçirýän, rus maglumat binýadyny hem-de halkara patent resminamalarynyň maglumat binýadyny ulanyan hünärmenleriň giň topary üçin peýdaly bolar.

Açar sözler: Halkara Patent Klassifikasiýasy (HPK), Bilelikdäki Patent Klassifikasiýasy (BPK), patent resminamasy, aşgazanyň içindäki balon, HPK boýunça Gollanma, patent gözlegi.

Çeşmäni görkezmek üçin: Alisowa N. W. Halkara patent klassifikasiýasy (HPK) we Bilelikdäki patent klassifikasiýasy (BPK) arkaly, aşgazany ballonirmek üçin usullar we enjamlar mysalynda, lukmançylyk pudagynda patent gözleginiň geçirilmegi // SEFI Habarçysy. 2024.J. 3 № 2 (8). S. 170–176.

Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC)

Natalia V. Alisova

Federal Institute of Industrial Property

nataliia.alisova@rupto.ru

Abstract. In the article of Senior researcher N. V. Alisova (FIPS) the principles of the hierarchical structure and the differences between the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC) are considered in the field of medicine that relates to intragastric ballooning. The relevance of this article is due to the need to increase the level of cooperation and patent activity in the field of national medical achievements. The purpose of this investigation is to improve the quality and fidelity of scientific research. The methods of selection of the classification entries for the patent search with use of IPC and CPC in the search system of the «Rospatent Platform» and in the international database of patent documents «Espacenet» and analysis thereof are given in this article. The recommendations for the preparation of appropriate search query are also given taking into account the great differences between the classification schemes of the IPC and the CPC. This article will be useful to a wide range of specialists conducting independent searches in the field of medicine both in Russian databases and in International databases of patent documents.

Keywords. International Patent Classification (IPC), Cooperative Patent Classification (CPC), patent document, intragastric balloon, Guide to the IPC, patent search

For citation: Natalia V. Alisova, Conducting a patent search in the field of medicine relating to the methods or arrangements for intragastric ballooning with the use of the International Patent Classification (IPC) and the Cooperative Patent Classification (CPC) //Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 170–176.

Häzirkı zaman dünýäde semizlik meselesi

Bütindünýä Saglygy Goraýyş Guramasynyň (BSG) hasaplamlaryna görä, 2016-njy ýylda 18 ýaşdan uly bolan 1,9 milliarddan gowrak ulu ýaşlylaryň artykmaç agramy bardy, olaryň 650 milliondan gowragy bolsa semizlikden ejir çekýärdi¹. Russiýa Federasiýasynyň Saglygy goraýyş ministriliginiň kliniki maslahatlaryna laýyklykda, semizlik – bu bedende ýagyň artykmaç ýygnanmagy bilen häsiýetlendirilýän we saglyga howp salýan dowamly keseldir. Bu ýagdaý, 2-nji görnüşli süýji keseli (Süýji keseli 2) we ýürek-damar keselleri (ÝDK)² ýaly beýleki dowamly keselleriň esasy töwekgelçilik faktory bolup durýar. Saglyga ýaramaz täsirleri bilen bir hatarda, semizlik, hassada estetiki oňaýsyzlyk hem döredip biler.

Beden massasynyň kadalayklygyny kesgitlemek üçin «Beden massasy indeksi (BMI)» görkezijisi ulanylýar. Ol bedeniň massasynyň (kilogrammda) boýuň kwadratyna (metrde) bolan gatnaşygy hökmünde (kg/m²) hasaplanýar. BSG standartlaryna laýyklykda, eger BMI 30-dan ýokary ýa-da deň bolsa, semizlik kesel kesgidi goýulýar.

Hassanyň ýagdaýyna we semizligiň sebäplerine baglylykda, agramy azaltmak üçin dürli bejeriş usullary we olaryň utgaşykly görnüşleri ulanylýar: derman ulanylmaýan usullar (berhiz bejergisi, fizioterapiýa, psihoterapiýa we beýlekiler), derman bejergisi we hirurgiýa usullary.

Semizligi bejermegiň derman ulanylmaýan usullarynyň biri aşgazanyň balonirlemekdir. Bu usulyň düýp manysy, aşgazanyň içine (intragastral) adatça suw bilen doldurylan balonyň ýerleşdirilmeginden ybaratdyr. Balonyň aşgazan giňişliginiň esasy bölegini doldurmagy sebäpli, has az mukdardaky iýmit kabul edilende, doýmak duýgusy ýüze çykýar. Şeýlelikde, iýmit kaloriýalylygynyň derejesi aşaky fiziologiki kadalaryna çenli azalýar. Maksat edilen agram azaldylandan ýa-da 6 aý geçenden soň balon çykarylýar. Aşgazanyň içine balon ýerleşdirilmegi, semizligi we onuň bilen bagly keselleri bejermek üçin özbaşdak bejergi usuly hökmünde ulanylyp bilner. Naýmark, Popowa we Anisimowanyň makalasynda görkezilişi ýaly, aşgazanyň içine balon ýerleşdirmegiň netijesinde, agramyň azalmagy bilen bir hatarda süýji keseli hem kadalaşýar. Şeýle hem makalada, balon ýerleşdirilenden soň iň ýokary agram azalmagynyň ilkinji 3 aýyň dowamynda bolýandygy nygtalýar [1]. Mundan başga-da, aşgazanyň içine balon ýerleşdirilmegi, hirurgiýa usullary bilen bejergiden öňki, toplumlaýyn taýýarlyk çäreleriniň bir bölegi hökmünde hem maslahat berilýär [2].

¹ Bütindünýä Saglygy Goraýyş Guramasy (BSG). 2021-nji ýylyň 9-njy iýunyndaky maglumat byulletenleri. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> (ýüzlenme senesi: 15.01.2024).

² Kliniki maslahatlar. Semizlik. Russiýa Federasiýasynyň Saglygy goraýyş ministriligi. 2020. URL: https://cr.minzdrav.gov.ru/schema/28_2 (ýüzlenme senesi: 15.01.2024).

Bütindünýä Saglygy Goraýyş Guramasynyň (BSG) hasaplamlaryna görä, 2016-njy ýylda 18 ýaşdan uly bolan 1,9 milliarddan gowrak ulu ýaşlylaryň artykmaç agramy bardy, olaryň 650 milliondan gowragy bolsa semizlikden ejir çekýärdi. Russiýa Federasiýasynyň Saglygy goraýyş ministriliginiň kliniki maslahatlaryna laýyklykda, semizlik – bu bedende ýagyň artykmaç ýygnanmagy bilen häsiýetlendirilýän we saglyga howp salýan dowamly keseldir.

Patent – täze tehnologiýalaryň ösüşiniň itergisi hökmünde

Bejerginiň netijeliligini ýokarlandyrmak we howpsuzlygyny üpjün etmek üçin, häzirkı zaman lukmançylyk tejribesinde semizligi bejermek, anyklamak we öňüni almak boýunça iň täze usullar we çemeleşmeler işlenip düzülýär, ornaşdyrylýar we ulanylýar.

Öz işläp taýýarlamaňyzy goramak üçin, gorag resminamasyny – patenti almak zerurdyr. Patent, intellektual eýeçilik obýektine milli ýa-da sebitleýin derejede hukuk goragyny üpjün edýän hukuk resminamasy bolup durýar. Russiýa Federasiýasynyň çäginde oýlap tapyş ýa-da peýdaly model boýunça patent almak üçin degişli resminamalary dogry ýagdaýda taýýarlap, Senagat eýeçiliginiň federal institutyna (SEFI) haýyşnama bermek zerurdyr. Şol bir wagtda, haýyşnamada beýan edilen tehniki çözügiň goragy, onuň SEFI tabşyrylyp degişli sanawda hasaba alynýan pursadyndan başlap güýje girýär. Oýlap tapyş boýunça haýyşnamany seljermek amaly wagtynda, degişli tehniki çözügiň gözlemek işleri geçirilýär we bu gözlegleriň netijesine görä, oýlap tapyş obýektiniň patentleşdirilmäge ukyplylygy baradaky karar kabul edilýär.

Lukmançylyk we saglygy goraýyş ugry boýunça ylmy-barlag işleri taýýarlamak çäklerinde patent gözlegini geçirmegiň maksady, tehnikanyň ösüş tendensiýalaryny, bäsdeşlige ukyplylygyny, şeýle hem öz ösüşleriň maksadalaýyklygyny we netijeliligini kesgitlemekden ybaratdyr.

HPK we BPK Patent Klassifikasiýalary

Degişli resminamalary netijeli gözlemek üçin Halkara Patent Klassifikasiýasy (HPK) ulanylýar, ol patent resminamalaryny

halkara derejesinde birmeňzeş tertipleme maksady bilen işlenip düzüldi.

Halkara Patent Klassifikasiýasy 1971-nji ýylyň Strasburg Ylalaşygy esasynda döredildi, bu ylalaşyk 1975-nji ýylyň 7-nji oktýabrynda güýje giripdi we şol döwürde ony 15 döwlet gol çekipdi³. Strasburg Ylalaşygynyň taraplary, HPK-nyň ýörite birleşigini emele getirýärler, we 2023-nji ýylda bu birleşige eýýäm 65 ýurt gatnaşýardy. HPK intellektual eýeçilik obýektlerini, şol sanda oýlap tapýşlary we peýdaly modelleri tertipleme üçin ulanylýar. HPK indeksleri, çap edilen patent resminamalarynyň we şol sanda haýyşnamalaryň titul sahypasyndaky bibliografiki maglumatlaryň düzümine girýär. HPK bilen işlemegiň esasy resminamasy – «HPK boýunça Gollanma» (iňlisçe: Guide to the IPC). HPK-nyň teksti bilen bilelikde bu gollanma, her ýyl WIPO tarapyndan iňlis we fransuz dillerinde hakyky görnüşde çap edilýär. HPK-nyň we HPK boýunça Gollananyň rus dilindäki hakyky terjimesi bolsa SEFI-niň web sahypasynda çap edilýär we elýeterlidir.

Bu makalada häzirk wagtda ulanylýan iki sany oýlap tapýş klassifikasiýasy – HPK we BPK-nyň gözleg mümkinçiliklerini deňeşdirmek teklipe edilýär. BPK, dünýä derejesinde 2013-nji ýyldan başlap ulanylmaga başlandy⁴. Emma BPK-nyň işlenip düzülmegi 1970-nji ýylda degişlidir, şol döwürde Ýewropa Patent Edarasy (ÝEPO) HPK-a esaslanýan, ýöne ep-esli goşmaça üýtgetmeler, mysal üçin, bölümleriň atlarynda we klassifikasiýa düzgünlerinde üýtgeşmeler girizilen, ECLA (Europe Classification) atly Ýewropa patent klassifikasiýasyny döredipdi.

Deňeşdirme üçin: 2012-nji ýylda HPK 70 359 klassifikasiýa bölümini öz içine alýardy, ECLA bolsa 134 000⁵ klassifikasiýa bölümini özünde jemleýärdi. Häzirk wagtda BPK 250 000-den gowrak klassifikasiýa bölümini öz içine alýar, HPK bolsa 2023-nji ýyldaky wersiýasynda 78 378⁶ rubrika eýedir.

Ýewropa Patent Edarasy bilen ABŞ-nyň Patent Edarasynyň bilelikdäki taslamasynyň netijesinde, milli patent klassifikasiýalaryny (Ýewropa we Amerikanyň) utgaşdyrmak maksady bilen, täze patent klassifikasiýasy – Bilelikdäki Patent Klassifikasiýasy (BPK) döredildi.

Netijede, Bilelikdäki Patent Klassifikasiýasy (BPK) 2013-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan başlap, öňki Ýewropa Klassifikasiýasynyň (ECLA) ýerine Ýewropa Patent Edarasyna (ÝEPO) girizildi we 2015-nji ýyldan başlap ABŞ-nyň Patent Edarasyna (USPTO) öňki milli patent klassifikasiýasy (USPC) bilen çalşyldy. Öň hem bellenip geçilişi ýaly, BPK-nyň shemasy HPK-nyň klassifikasiýa shemasyna esaslanýar we şol bir klassifikasiýa terminlerini hem-de prinsiplerini ulanylýar, emma onuň ECLA-a mahsus aýratynlyklary hem bar. BPK-da MPK-nyň

Ýewropa Patent Edarasy bilen ABŞ-nyň Patent Edarasynyň bilelikdäki taslamasynyň netijesinde, milli patent klassifikasiýalaryny (Ýewropa we Amerikanyň) utgaşdyrmak maksady bilen, täze patent klassifikasiýasy – Bilelikdäki Patent Klassifikasiýasy (BPK) döredildi. BPK-da MPK-nyň ähli derejedäki iýerarhiýa gurluşy bilen baglanyşykly ýörelge saklanyp galýar, ýöne onuň käbir möhüm tapawutlary bar.

ähli derejedäki iýerarhiýa gurluşy bilen baglanyşykly ýörelge saklanyp galýar, ýöne onuň käbir möhüm tapawutlary bar:

- has köp klassifikasiýa bölümleri;
- HPK-da ýok bolan ýörite kodirleme shemalarynyň (ornaşdyrylan ýa-da ortogonal) bardygy we ş. m.

Häzirk wagtda BPK dünýäniň 45-den gowrak patent edarasyna ulanylýar. Şonuň bilen birlikde, Ýewropa Patent Edarasy we ABŞ-nyň Patent Edarasy öz patent resminamalaryny HPK-a görä hem klassifikasiýa edýär. HPK-nyň klassifikasiýa teksti iňlis dilinde ABŞ-nyň Patent Edarasynyň, Ýewropa Patent Edarasynyň we SPK ulgamynyň ýörite döredilen CPC (Cooperative Patent Classification) atly web sahypasynda elýeterlidir. Bu maglumatlar giň köpçülik üçin elýeterlidir⁷.

2013-nji ýylyň sentýabr aýynda, Rospatent bilen Ýewropa Patent Edarasynyň (ÝPE) arasynda ylalaşyk baglaşyldy, şoňa laýyklykda, 2016-njy ýylyň ýanwar aýynda Rospatent häzirk wagtda güýje giren BPK wersiýasyna laýyklykda, Russiýanyň oýlap tapýş we peýdaly modellere degişli haýyşnamalarynyň ähli akymy üçin Halkara Patent Klassifikasiýasy (HPK) bilen bilelikde BPK klassifikasiýa bölümlerini goşmaga başlady. Russiýa patenti dokumentlerinde HPK we BPK bölümleriniň birleşdirilmegi, *Russiýanyň patent maglumatlaryna elýeterlilik ýokarlandyrylar, bu bolsa tehniki çözümleriň taýýarlanylş hilini we patent ekspertizasynyň netijeliligini gowulandyrmaga mümkinçilik berýär*⁸.

HPK we BPK-nyň gözleg haýyşy düzmekdäki ulanylyşynyň deňeşdirme seljermesi

Patent resminamalarynyň iň uly halkara maglumat binýatları, mysal üçin, Espacenet (ÝPE) – 140 milliondan gowrak patent resminamasyny öz içine alýan we PATENTSCOPE (WIPO) – 112 milliondan gowrak patent resminamasyny öz içine alýan maglumat gaznalary arkaly HPK we BPK boýunça gözleg

³ Halkara patent klassifikasiýasy hakynda Strasburg ylalaşygy. Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy. URL: <https://www.wipo.int/treaties/ru/classification/strasbourg> (ýüzlenme senesi: 03.08.2023ý.).

⁴ Bilelikdäki patent klassifikasiýasy (BPK). BPK-a giriş. Ýewropa patent edarasy. URL: https://e-courses.epo.org/wbts/cpc_general/index.html (ýüzlenme senesi: 28.01.2024ý.).

⁵ Ýewropa patent edarasy. «Espacenet» maglumat binýady. URL: https://be.espacenet.com/help?locale=nl_BE&method=handleHelpTopic&topic=ecla (ýüzlenme senesi: 01.09.2023ý.).

⁶ IPC Statistics // WIPO: saýt. URL: <https://www.wipo.int/classifications/ipc/en/general/statistics.html> (ýüzlenme senesi: 07.03.2024ý.).

⁷ CPC nämedir we ol niredde ulanylýar? URL: https://www1.fips.ru/faq/?ID=23&SECTION_ID=3&sphrase_id=9201#faq_23 (ýüzlenme senesi: 01.09.2023ý.).

⁸ Bilelikdäki patent klassifikasiýasy babatda Federal intellektual eýeçilik gullugy (Russiýa Federasiýasy) bilen Ýewropa Patent Edarasynyň arasyndaky 2013/0446 belgili Ylalaşyk

⁹ Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/soglasheniye-spk-2013-0446/download> (ýüzlenme senesi: 01.09.2023ý.).

geçirmek we statistik seljerme alyp barmak mümkindir. Rossıyanyň maglumat binýatlary we gözleg ulgamlary, mysal üçin, Rospatentiň «Individualizasiýa platformasy» we patent maglumatlary boýunça gözleg hyzmaty bolan «Gözleg platformasy», HPK we BPK boýunça gözleg geçirmäge we gözlegleriň statistik netijelerini iýerarhiýanyň dürli derejelerinde (kiçi synplar, kiçi toparlar, toparlar) işlemäge mümkinçilik berýär. SEFI maglumat-gözleg ulgamy (SEFI MGU) we Ýewraziýa Patent Edarasynyň (ÝPE) «EAPATIS» gözleg ulgamy, HPK ulanyp, gözleg geçirmäge mümkinçilik berýär.

Patent resminamalarynda görkezilen klassifikasiýa bölümlerini we HPK bilen BPK klassifikasiýa ulgamyny, aşgazany balonirmek mowzугy boýunça öwrenilende, HPK we BPK klassifikasiýa shemalarynyň işlenip düzülme derejesindäki esasy tapawutlar ýüze çykaryldy.

Bu meseläniň esasy mazmuny, bu mowzuk degişli patent resminamalaryny gözlemegiň we gözleg haýyşnamasyny düzmegiň usulyýetini saýlamakdan ybarat bolup, bu bolsa ygtybarly netijäni üpjün edip biler, ýagny:

1. Oýlap tapyş mowzугyny beýan edýän, degişli tehniki terminleri ulanyp, gözleg haýyşnamasyny düzmek;
2. HPK we BPK klassifikasiýa ulgamlarynyň jikme-jiklik derejesindäki tapawutlaryny göz önünde tutup, olaryň bölümlerini kesgitlemek;
3. HPK we BPK-nyň iň laýyk bölümlerini saýlap almak;
4. Patent resminamalary boýunça alnan netijeleri deňeşdirme seljemesini geçirmek.

Düzülen gözleg haýyşnamasynyň hilinden, gözleg netijeleriniň ygtybarlylygy we şol netijeleriň, mysal üçin, ylmy-barlag işlerinde peýdalanylmagy bilen baglanyşykly mümkinçilikler baglydyr.

Awtoryň «Bilelikdäki patent klassifikasiýasy – biotehnologiýa ulgamynda patent maglumatlaryny gözlemegiň netijeli guraly» atly makalasynda HPK we BPK klassifikasiýa shemalary bilen işlemek boýunça jikme-jik maslahatlar we mysallar hödürleňilýär [5].

Rospatentiň «Gözleg platformasy» maglumat ulgamynda «aşgazaniçi balony» söz düzümi boýunça gözleg geçirilip, 137 patent resminamasy alyndy. Gözlegiň çäginä daraltmak we gözleg haýyşnamasyny has takykklamak üçin oňa HPK A61 «Lukmançylyk we weterinariýa; arassaçylyk» synpy goşuldy. Netijede, üýtgedilen «A61+aşgazaniçi balony» gözleg haýyşnamasy 131 resminama çenli azaldyldy we lukmançylyk ugruna degişli resminamalary aýratyn bellendi. Mysal üçin, beýleki bilim uguryna degişli bolan RU177225 U1 «Eksperimentde Burhawe sindromyny modelirmek üçin enjam» atly patent gözlegden aýryldy. Bu patent HPK G09B23/28 «Ylmy, lukmançylyk we matematiki modeller, mysal üçin, lukmançylykda ulanylýan hakyky ululykdaky enjamlar» bölümi boýunça klassifikasiýa edilen we «aşgazaniçi» adalganyň gabat gelmegi sebäpli resminamalaryň sanawyna düşüpdür.

Şeýlelik bilen, HPK we BPK bölümlerini öwrenmekde statistiki toparlamalara käbir gözleg adalgalaryň gelmegi sebäpli, mowzukdan ýa-da hatda bilim ugurundan daşda duran resminamalaryň hem düşüp biljekdigini göz önünde tutmak möhümdir.

BPK klassifikasiýa ulgamy diňe iňlis dilinde görkezilýändigini sebäpli, gözleg haýyşnamasyny düzmek, patent resminamalaryny okamak, halkara maglumat binýatlarynyň interfeýsi bilen işlemek, şeýle-de HPK we BPK klassifikasiýa ulgamlarynyň gurluşyny we ulanyş düzgünlerini bilmezlik ýa-da tejribäniň ýetmezçiligi ýaly kynçylyklar ýüze çykyp biler. Bu ýagdaý, aýratyn hem, statistiki netijelere we patent resminamalary bilen işiň netijeliligine täsir edip biler. Ýokarda agzalan kynçylyklary ýeňip geçmek üçin BPK-nyň laýyk bölümlerini gözlemek boýunça şu aşakdaky algoritmy teklipe edip bolýar:

rus dilindäki HPK wersiýasynyň tekstine görä laýyk HPK bölümlerini saýlamaga synanyşyň ýa-da tehniki adalgalary ulanyp, rus dilindäki patent resminamalarynyň maglumat binýatlaryndan tapylan patent resminamalarynyň saýlamalaryndaky iň ýygý duş gelyän HPK bölümlerini saýlaň; tapylan HPK bölümlerini ulanyp, Espacenet maglumat binýadynda gözleg haýyşnamasyny düzüň. Bu ýerde isleseňiz, iňlis dilindäki tehniki adalgalary (açar sözleri) ulanmak ýa-da ulanmazlyk mümkindir.

HPK bölümleri we her bir patent resminamasynyň mazmuny göz önünde tutulyp, patent resminamalarynda görkezilen BPK bölümleri boýunça seljerme we saýlama işlerini yzygiderli ýerine ýetiriň.

Espacenet maglumat binýady bilen işlenende, Ýewropa Patent Edarasy bilen Google tarapyndan işlenip düzülen patent resminamalary üçin ýöriteleşdirilen enjamly terjime ulgamy arkaly patent resminamasynyň tekstini ýa-da onuň bir bölegini rus diline terjime etmek mümkinçiligi bar.

Patent resminamalarynda görkezilen klassifikasiýa bölümlerini we HPK bilen BPK klassifikasiýa ulgamyny, aşgazany balonirmek mowzугy boýunça öwrenilende, HPK we BPK klassifikasiýa shemalarynyň işlenip düzülme derejesindäki esasy tapawutlar ýüze çykaryldy.

Rospatentiň «Gözleg platformasy» ulgamynda patent resminamalarynda görkezilen degişli HPK we BPK bölümlerini we olara gabat gelyän resminamalaryň mukdaryny seljermek üçin ornaşdyrylan statistik seljerme gurallary bardyr.

HPK bölümleri öwrenilende, Rospatentiň «Gözleg platformasy» ulgamynda «aşgazaniçi balony» söz düzümi bilen birleşdirilen gözleg haýyşnamasy boýunça statistik saýlamada ýerleşýän resminamalardan, 131 resminamanyň içinden bu mowzuk boýunça iň laýyk bölüm A61B 17/00 «hirurgiki gurallar, enjamlar ýa-da usullar, mysal üçin, turniketler» hökmünde kesgitlendi. Bu bölüm 17 resminamada görkezildi. Bu bölümi degişli hökmünde saýlamak, şol saýlamada ýerleşýän resminamalaryň, mysal üçin, RU2618665, RU149844, RU138605, RU2530773, RU2662656, JP2015524715 ýaly

Tablisa

Fragment of the classification scheme of the CPC for group A61F 5/00
(CPC groups/subgroups not existing in the IPC are given in curly braces)

The fragment of the group CPC A61F 5/00			A61F 5/00 toparyň bPk toparynyň böleginiň terjimesi
A61F5/00		Orthopaedic methods or devices for non-surgical treatment of bones or joints (...); Nursing devices; {Anti-rape devices} (...)	Daýanç-hereket ediş ulgamyny hirurgik däl bejergisi üçin orTopedik usullar we enjamlar (...); hassalara ideg üçin enjamlar; {zorlanmagyň önüni alyjy enjamlar} (...)
A61F5/0003	•	{Apparatus for the treatment of obesity; Anti-eating devices (...)}	{Semizlik bejergisi üçin enjamlar; iýmit kabul edilmegine päsgel beriji enjamlar (...)}
A61F5/0013	••	{Implantable devices or invasive measures}	{implantirlenýän enjamlar ýa-da inwaziv usullar}
A61F5/003	•••	{inflatable}	{çişirilýän}
A61F5/0033	••••	{with more than one chamber}	{birden köp kameraly }
A61F5/0036	•••	{Intragastrical devices}	{aşgazaniçi enjamlar}
A61F5/004	••••	{remotely adjustable}	{uzakdan sazlanýan}
A61F5/0043	•••••	{using injection ports}	{sanjym portlaryň ulanylmagy bilen}
A61F5/0046	•••••	{with wireless means}	{simsiz serişdeler bilen}
A61F5/0083	•••	{Reducing the size of the stomach, e. g. gastroplasty (surgical interventions A61B17/00)}	{aşgazanyň ululygyny kiçeldýänler, mysal üçin gastroplastika (hirurgiki gatyşmaklyklar A61B17/00)}
A61F5/0086	••••	{using clamps, folding means or the like}	{şol sanda gysgyçlary, eplenýän serişdeleri we ş.m. ulanmak bilen}
A61F5/0089	••	{Instruments for placement or removal}	{semizligi bejermek üçin enjamlary ýerleşdirmek ýa-da aýyrmak üçin gurallar}

(awtor tarapyndan düzülen)

resminamalaryň mazmunyny seljermegi esasynda amala aşyryldy.

Eger degişli resminamalarda BPK bölümleri görkezilen bolsa, onda şu aşakdaky ugurlara üns berip, bu bölümleri hem hökmän seljermeli:

- HPK we BPK klassifikasiýa ulgamlarynyň jikme-jiklik derejesine;
- patent edaralarynyň dürli hünärmenleriniň many taýdan çemeleşmelerine.

Mysal üçin, aşgazanyň içinde giňeyän köpürjik emele getirýän maddany öz içine alýan aşgazaniçi balony hakynda maglumat berýän, Ýaponiýanyň JP2015524715 belgili

patent resminamasy, Espacenet maglumat binýadynda HPK boýunça A61B 17/00 «Hirurgiki gurallar, enjamlar ýa-da usullar, mysal üçin, turniketler» toparynda klassifikasiýa edilipdir, emma BPK boýunça Ýewropa Patent Edarasynyň we Amerikan Patent Edarasynyň hünärmenleri ony A61F 5/003 «... çişirilýän implantirlenýän enjamlar» we A61F 5/0036 «... aşgazaniçi enjamlar» toparlaryna ýerleşdiripdir. Bu tapawut HPK ulgamynda BPK-daky käbir bölümleriniň analoglarynyň ýoklugy bilen düşündirilýär. BPK bölümleri degişli tehniki ugruny takyk we doly beýan edýär.

BPK boýunça saýlanan bölümleriniň dogrulygyny bahalandyrmak üçin, aşgazaniçi balonirmekde degişli A61F 5/0036 topary üçin, BPK klassifikasiýa shemasyna göniden-göni ýüzlenmek we gözlenýän mowzugyň möhüm alamatlaryny jemi düşünje nukdaýnazaryndan ýerlikli bahalandyrmak üçin, degişli bolan bu toparyň BPK bölümleriniň ýokarlyk boýunça derejelerine seretmek zerurdyr (tablisa). BPK kiçi toparlaryny üç nokatly A61F 5/0036 «aşgazaniçi enjamlar» toparyndan ýokarlyk boýunça zygiderlilikde öwrenmekde, shema boýunça iň ýakyn iki nokatly topar A61F 5/0013 «implantirlenýän enjamlar ýa-da inwaziv serişdeler» toparyna, soňra bolsa bu toparyň degişli bolan bir nokatly topary A61F 5/0003 «Semizligi bejermek üçin enjamlar; iýmit kabul etmegi çäklendirýän enjamlar (...）」 toparyna çenli geçmek zerurdyr.

Eger degişli resminamalarda BPK bölümleri görkezilen bolsa, onda şu aşakdaky ugurlara üns berip, bu bölümleri hem hökmän seljermeli:

- 1) HPK we BPK klassifikasiýa ulgamlarynyň jikme-jiklik derejesine;
- 2) patent edaralarynyň dürli hünärmenleriniň many taýdan çemeleşmelerine.

HPK-nyň A61F5/00 «Daýanç-herket ediş ulgamyny hirurgik däl bejergisi üçin orTopedik usullar we enjamlar (...); hassalara ideg üçin enjamlar» toparynda, HPK-nyň A61F5/0003 toparynyň tematikasy bu toparyň adynda hiç hili beýan edilmeyändigine aýratyn üns berilmelidir, ýagny bu tematikanyň hassalara ideg enjamlaryna has aýdyň görnüşde degişli edilip bilinjek ýeri görkezilmeyär.

HPK-nyň A61F 5/00 topary tarapyndan gurşap alynýan, tematikanyň doly düşünilmegi üçin HPK-nyň kömekçi guraly bolan – kesgitlemelere, has takygy «Bu topar şulary öz içine alýar» diýen bölüme ýüz tutup bolýar. Emma, şol ýerde-de semizlik bejergisine degişli enjamlaryň tematikasy agzalmaýar. Şonuň üçin semizligi bejermek üçin ulanylýan aşgazaniçi balonlary, BPK bilen ylalaşykly klassifikasiýanyň birmeňzeşligini üpjün etmek maksady bilen, BPK-nyň degişli toparlarynda bar bolan jikme-jikliklere esaslanyp, diňe A61F 5/00 toparynda klassifikasiýa edilip bilner.

Netijeler

Makalada, HPK (Halkara patent klassifikasiýasy) we BPK (Bilelikdäki patent klassifikasiýasy) iki sany patent klassifikasiýasy ulgamlarynyň, semizlige garşy göreş ýaly wajyp mesele bilen baglanyşykly tematikasy boýunça deňeşdirme seljerişi geçirilen.

Makalada semizligi bejermek üçin ulanylýan aşgazaniçi balony bilen baglanyşykly patent gözleginiň algoritmi beýan edilýär.

Seljerişiň netijeleri boýunça, häzirki wagtda bu tematika HPK-nyň klassifikasiýa bölümlerinde, degişli belliklerde ýa-da kesgitlemelerde aç-açan beýan edilmeyär.

Patent resminamalarynyň seljerilmegi, HPK boýunça gözlegiň A61B 17/00 «Hirurgiýa gurallary, enjamlar ýa-da usullar, mysal üçin, turniketler» we A61F 5/00 «Daýanç-herket ediş ulgamyny hirurgik däl bejergisi üçin orTopedik usullar we enjamlar (...); hassalara ideg üçin enjamlar» toparlarynda has laýyk hökmünde geçirilmelidigini görkezýär.

Maglumat ýitgisiniň önüni almak üçin, gözleg BPK boýunça hem geçirildi. BPK häzirki wagtda, HPK bilen deňeşdirilende, üç esse köp bölümi öz içine alýar. Tematik anyklaýyş boýunça BPK-nyň shemasynyň seljerilmegi, degişli toparlaryň (meselem, A61F 5/0003 «Semizligi bejermek üçin enjamlar; ýmit kabul edilmegine päsgel beriji enjamlar (...)" we olaryň aşaky on sany bölümüniň bardygy sebäpli, degişli resminamalary tapmak üçin has köp mümkinçilikleri hödürleýändigini görkezdi.

Şeýlelik bilen, HPK we BPK shemalarynyň umumy we jikme-jik arhitektoniki ýörelgelerini, olaryň tapawutlaryny nazara alyp bilmek, açar sözler bilen bilelikde, bu ulgamlaryň mümkinçiliklerine laýyklykda, iň amatly gözleg soragnamasyny düzmäge mümkinçilik berýär.

Edebiýat sanawy

1. Neýmark, A. E. Aşgazaniçi balonlaryň semizlik we metaboliki sindromy bolan hassalaryň bejergisinde

ulanylyşy / A. E. Neýmark, W. F. Popowa, K. A. Anisimowa // I. I. Grekow adyndaky hirurgiýa habarçysy. – 2015. – J. 174, № 3. – S. 59–62.

2. Golub, W. A. Bariatrik hirurgiýa: häzirki zaman garaýyş (edebiyat syny) / W. A. Golub, O. A. Kosiwsow, A. E. Bublikow, W. A. Iýewlew // Wolgograd döwlet lukmançylyk uniwersitetiniň habarçysy. – 2022. – J. 19, № 3. – S. 14–19.
3. Dedow, I. I. «Semizligi we onuň bilen bagly keselleri bejermek» boýunça ugurlar arasyndaky kliniki barlaglar / I. I. Dedow, M. W. Şestakowa, G. A. Melniçenko, N. W. Mazurina, E. N. Andreyewa, I. Z. Bondarenko, Z. R. Gusowa, F. H. Dzgoýewa, M. S. Ýeliseýew, E. W. Ýerşowa, M. W. Žurawlewa, T. A. Zaharçuk, W. A. Isakow, M. W. Klepikowa, K. A. Komşilowa, W. S. Krysanowa, S. W. Nedogoda, A. M. Nowikowa, O. D. Ostroumowa, A. P. Perewerzew we beýlekiler // Semizlik we metabolizm. – 2021. – J. 18, № 1. – S. 5–99.
4. Balandow, S. G. Bariatrik bejergi usullarynyň saýlanmagyna esaslanýan ýörelgeler (edebiyat syny) / S. G. Balandow, D. I. Wasilewskiý, K. A. Anisimowa, Z. M. Hamid, D. W. Şkredow // Akademik I. P. Pawlow adyndaky Sankt-Peterburg döwlet lukmançylyk uniwersitetiniň ylmy ýazgylary. – 2020. – T. 27, № 4. – S. 38–45.
5. Alisowa, N. W. Bilelikdäki patent klassifikasiýasy – biotehnologiýa ugrundaky patent maglumatlaryny gözlemekte täsirli gural / N. W. Alisowa, L. A. Sikunowa // Patentler we ygtyýarnamalar. – 2020. – № 1. – S. 70–80.

Awtor hakynda maglumat

Nataliýa Wladimirowna Alisowa, Halkara klassifikasiýalary we patent hukugynyň obýektleri boýunça gözleg maglumat goldawlary bölümüniň uly ylmy işgäri, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE (Moskwa, Berezhkovskaya köç., 30, b. 1), ORCID: <https://orcid.org/orcid-search/search?searchQuery=0009-0004-2825-2610>; nataliia.alisova@rupto.ru

Information about the author

Natalia V. Alisova, Senior Researcher of department of international classifications and information support for the search in the field of patent law objects, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, building 1); ORCID: <https://orcid.org/orcid-search/search?searchQuery=0009-0004-2825-2610>; nataliia.alisova@rupto.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

The author declares no conflict of interests.

Redaksiýa gelen senesi: 17.01.2024

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi: 14.03.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 14.03.2024

Oýlap tapyja kömek

1

RESMINAMALARY TAÝÝARLAÑ

- 1 Patent berilmegi hakynda haýyşnama
- 2 Oýlap tapyşyň ýa-da peýdaly modeliň beýany
- 3 Düýp manysyny anyk beýan edýän we onuň beýanyna doly esaslanýan, oýlap tapyşyň/peýdaly modeliň formulasy
- 4 Çyzgylar we gaýry materiallar, eger-de olar zerur bolsa
- 5 Referat

2

HAÝYŞNAMANY HASABA ALMAK WE RESMI SELJERME ÜÇIN PAJY TÖLÄÑ

3 300 rub. OÝLAP TAPYŞ

10 -dan ýokary formulanyň her bir bendi üçin **+ 700 rub.**

ÝEÑILLIKLER

1155 rub.

KOT, ylym we bilim guramalary üçin, 10 -dan ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 245 rub.**

825 rub.

öz adyna patent sorayan ýeketäk awtor üçin 10 -dan ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 175 rub.**

330 rub.

maýyplar, pensionerler, okaýanlar, 35 ýaşa çenli ylym işgärler üçin

10 -dan ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 70 rub.**

2

HAÝYŞNAMANY HASABA ALMAK WE RESMI SELJERME ÜÇIN PAJY TÖLÄÑ

1 400 rub. PEÝDALY MODEL

10 -dan ýokary formulanyň her bir bendi üçin **+ 700 rub.**

ÝEÑILLIKLER

490 rub.

KOT, ylym we bilim guramalary üçin, 10 -dan ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 245 rub.**

350 rub.

öz adyna patent sorayan ýeketäk awtor üçin 10 -dan ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 175 rub.**

140 rub.

maýyplar, pensionerler, okaýanlar, 35 ýaşa çenli ylym işgärler üçin

10 -dan ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 70 rub.**

3

RESMINAMALARY ROSPATENTE TABŞYRYÑ

Elektron tabşyrylyş

- SEFI saýty
- Döwlet hyzmatlary

Elektron däl tabşyrylyş

Moskwa,
Berežkowskaýa köç., j.
30, bina. 1

Elektron iş
önümçiligi üçin
30% indirim

4

RESMI SERLJERME (IÑ KÖP – 1 AÝ MÖHLET BILEN)

- 1 Paçlaryň töleginiň barlagy
- 2 Resminamalaryň barlygynyň we olara bildirilýän talaplaryň berjaý edilmeginiň barlagy

5**DÜÝP MANYSY BOÝUNÇA
SELJERME ÜÇIN PAJY TÖLÄŇ****12 500 rub. OÝLAP TAPYŞ**1-den ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 9 200 rub.****ÝEŇILLIKLER****4 375 rub.**KOT, ylym we bilim guramalary üçin, 1 -den ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 3 220 rub.****3 125 rub.**öz adyna patent soraýan ýeketäk awtor üçin
1 -den ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 2 300 rub.****1250 rub.**

maýyplar, pensionerler, okaýanlar, 35 ýaşa çenli ylmy işgärler üçin

1 -den ýokary her bir garaşsyz bent üçin **+ 950 rub.****5****DÜÝP MANYSY BOÝUNÇA
SELJERME ÜÇIN PAJY TÖLÄŇ****2 500 rub. PEÝDALY MODEL****ÝEŇILLIKLER****875 rub.**

KOT, ylym we bilim guramalary üçin

625 rub.

öz adyna patent soraýan ýeketäk awtor üçin

250 rub.

maýyplar, pensionerler, okaýanlar, 55 ýaşa çenli ylmy işgärler üçin

6**DÜÝP MANYSY BOÝUNÇA
SELJERME**

(IŇ KÖP MÖHLET - 12 AÝ)

1 Çözüdiň, oýlap tapyşlara ýa-da peýdaly modellere degişli edilmeginiň barlagy**2** Haýyşnama berilen oýlap tapyşyň / peýdaly modeliň düýp manysynyň açylmagynyň ýeterlilik talabynyň barlagy**3** Patent ukybynyň şertleriniň barlagy:

Patent ukybynyň şertleriniň barlagy:

OÝLAP TAPYŞ ÜÇIN!

- täzelik
- oýlap tapyjylyk derejesi
- senagatda ulanylyp bilinmegi

PEÝDALY MODEL ÜÇIN:

- täzelik
- senagatda ulanylyp bilinmegi

7**OÝLAP TAPYŞY / PEÝDALY MODELİ
HASABA ALMAK ÜÇIN WE PATENT
BERILMEGI ÜÇIN PAJY TÖLÄŇ****3 000 rub.****+ 2 000 rub.**

Kagyz görerijide (isleg boýunça) oýlap tapyş / peýdaly model üçin patent

ÝEŇILLIKLER**1 050 rub.**

KOT, ylym we bilim guramalary üçin

750 rub.

öz adyna patent soraýan ýeketäk awtor üçin

300 rub.

maýyplar, pensionerler, okaýanlar, 35 ýaşa çenli ylmy işgärler üçin

4. SELJERME MATERIALLARY

Maglumat toplumy bilen makala

Data Paper

UDK 347.77:332.14

Powolžskiy federal okrugynyň intellektual eýeçilik ulgamyndaky işjeňligi barada maglumat

Olga Yewgenyewna Basokina[✉], Yuliya Witalyewna Zawgorodnyaya

Senagat eýeçiliginiň federal instituty

[✉]olga.batsokina@rupto.ru

Mazmuny: makalada, 2017–2023-nji ýyllar aralygynda Priwolžskiy federal okrugynyň intellektual eýeçilik ulgamyndaky işjeňligi görkezilýär. Oýlap tapyşlar, peýdaly modeller, senagat nusgalary, haryt nyşanlary, EHE üçin programmalar, maglumatlar binýady we integral mikroshemalaryň topologiýalary boýunça lider sebitler kesgitlenip, haýyşnamalaryň we alnan patentleriň sany baradaky maglumatlar seljerilýär.

Açar sözler: innovation işjeňlik, haýyşnamaçynyň işjeňligi, patent işjeňligi.

Çeşmäni görkezmek üçin: Basokina O. Ye., Zawgorodnyaya Yu. W. Powolžskiy federal okrugynyň intellektual eýeçilik ulgamyndaky işjeňligi barada maglumat // SEFI Habarçysy. 2024. J. 3 № 2 (8). S. 180 –187.

The activity of the Volga Federal District in the field of intellectual property

Olga E. Batsokina, Yulia V. Zavgorodnyaya[✉]

Federal Institute of Industrial Property

[✉]zavgorodnyaya@rupto.ru

Abstract: The article examines the activities in the field of intellectual property in the Volga Federal District from 2017 to 2023. Data on the applications received and number of patents granted was analyzed, and the leading regions were identified in terms of invention, utility model, industrial design, trademark, and computer program, database, and integrated circuit topology.

Keywords: innovation activity, applicant activity, patent activity

For citation: Olga E. Batsokina, Yulia V. Zavgorodnyaya, The activity of the Volga Federal District in the field of intellectual property//Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 180 –187.

Giriş

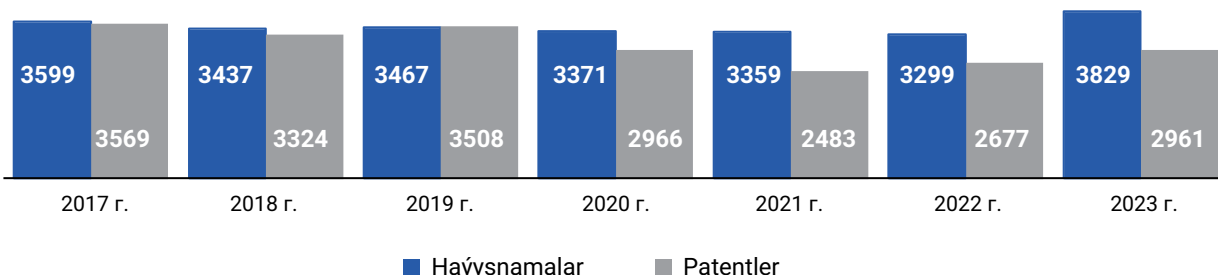
Priwolžskiy federal okrugu, 2000-nji ýylyň 13-nji maýynda RF-yň Prezidentiniň Permany bilen döredildi, onda RF-nyň 14 subýektini öz içine alýar, we bu ýerde tutuş Russiýanyň senagat önümçiliginiň dördten biri jemlenýär: Rossiýanyň awtomobil önümçiliginiň 85%-i, awiasenagatynyň 65%-i, nebit-himiýa önümçiliginiň 40%-i, gämi gurluşygynyň 30%-i we goranmak-senagat toplumynyň önümçiliginiň 30%-i şu ýerde jemlenýär. Okrugda innovation işjeň kärhanalaryň üçden bir bölegi we Russiýanyň tehnologiýa eksportynyň takmynan ýarysy jemlenýär. Priwolžskiy federal okrugynda Başkortostan Respublikasy, Mariý El, Mordowiya, Tatarstan, Udmurtiýa, Çuwaşiya, şeýle-de Permskaýa we Kirowskaýa, Nižgorodskaya, Orenburgskaya, Penzenskaýa, Samarskaýa, Saratowskaýa, hem-de Ulyanowskaýa welaýatlary bilen intellektual eýeçilik boýunça Federal gulluk bilen hyzmatdaşlyk

Priwolžskiy federal okrugu, 2000-nji ýylyň 13-nji maýynda RF-yň Prezidentiniň Permany bilen döredildi, onda RF-nyň 14 subýektini öz içine alýar, we bu ýerde tutuş Russiýanyň senagat önümçiliginiň dördten biri jemlenýär.

hakynda ylalaşyklar baglaşyldy. Tatarstan Respublikasy, Mordowiya Respublikasy we Ulyanowskaýa welaýaty bilen intellektual eýeçilik ulgamynyň ösüşine goldaw bermek çäklerinde, hyzmatdaşlyk etmek boýunça üçtaraplaýyn ylalaşyklar baglaşyldy.

Oýlap tapyşlar we peýdaly modeller

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Priwolžskaya federal okrugynda oýlap tapyşlar boýunça haýyşnamalaryň tabşyrylmagynyň we patentleriň berilmeginiň depgini.

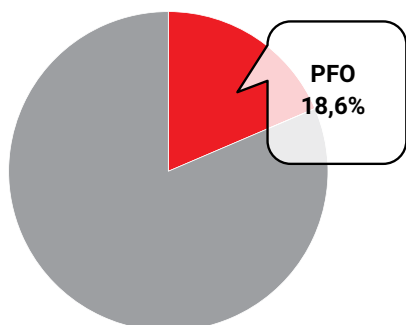
Priwolžskiy federal okrugynda 2018-nji ýyldan başlap oýlap tapyşlar boýunça tabşyrylan haýyşnamalaryň sanynyň azalmagy gözegçilik edilýär, emma 2023-nji ýylda 3829 haýyşnama tabşyryldy, bu bolsa 2022-nji ýyl bilen deňeşdirilende 16,1% köpdür.

Şeýle-de, geçen ýyl federal okrugyň haýyşnamaçylary intellektual eýeçilik obýekti boýunça 2961 patent aldylar.

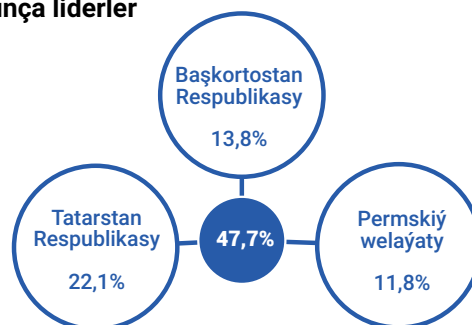
2023-nji ýylda Russiýa Federasiýasynda we Priwolžskaya federal okrugynda (PFO) oýlap tapyşlar boýunça haýyşnamalaryň gurluşy:

2023-nji ýylda, Russiýa Federasiýasynda tabşyrylan haýyşnamalaryň umumy sanyndan 18,6%-i Priwolžskaya boýy federal okrugyndan tabşyryldy.

RF-de PFO-ýň haýyşnamalarynyň paýy

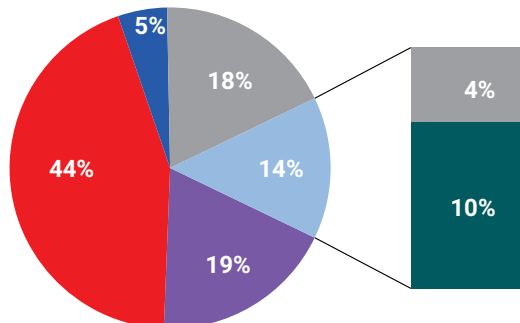

PFO-da oýlap tapyş üçin haýyşnama bermek boýunça liderler

2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynda hojalyk subýektleriniň toparlary boýunça oýlap tapyşlar üçin haýyşnamalaryň paýlanyşy:

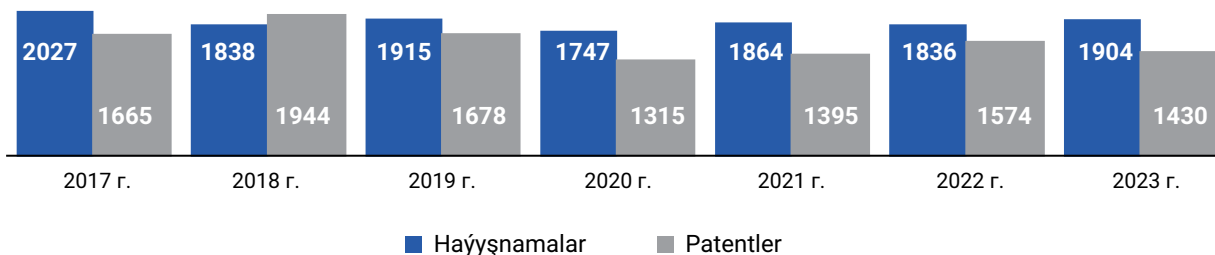
- Telekeçilik sektory we beýleki ýuridiki şahslar
- Ýokary okuw mekdepler
- Ylmy-barlag institutlar
- Fiziki şahslar
- Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri
- Ýuridiki şahslar

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Priwolžskiy federal okrugynyň haýyşnamaçylary tarapyndan halkara PCT amaly arkaly tabşyrylan oýlap tapyşlar boýunça haýyşnamalaryň sany

	2017 g.	2018 g.	2019 g.	2020 g.	2021 g.	2022 g.	2023 g.
PCT haýyşnamalary	89	72	92	120	106	84	81

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Priwolžskiy federal okrugynda peýdaly model üçin haýyşnamalaryň berilmeginiň we patentleriň resmileşdirilmeginiň depgini

Priwolžskiy federal okrugynda, oýlap tapyşlar boýunça haýyşnama bermek boýunça liderler Tatarstan Respublikasy, Başkortostan Respublikasy we Permskiý welaýaty boldy: olaryň PFO-daky umumy haýyşnama sanyndaky paýy 47,7 % düzýär.

2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynda, oýlap tapyşlar boýunça haýyşnamalaryň iň köp bölegi ýokary okuw mekdepleri tarapyndan berildi – 44 %.

Kiçi we orta telekeçilik subýektlerine degişli haýyşnamalaryň paýy 14 %, olaryň 4 % fiziki şahslara we 10 % ýuridik şahslara degişlidir.

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Priwolžskiy federal okrugynyň haýyşnamaçylary, Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasyna (WIPO) ugradylmak üçin PCT boýunça halkara amal arkaly Rospatente oýlap tapyşlar boýunça 644 sany haýyşnama berdi, şolaryň 81-si 2023-nji ýylda degişli boldy.

Barlag geçirilýän döwürde, RCT-haýyşnamalary boýunça iň işjeň çykyş edenler Tatarstan Respublikasyndan (134 sany) we Nižegorodskaya welaýatynda (114 sany) haýyşnamaçylardyr.

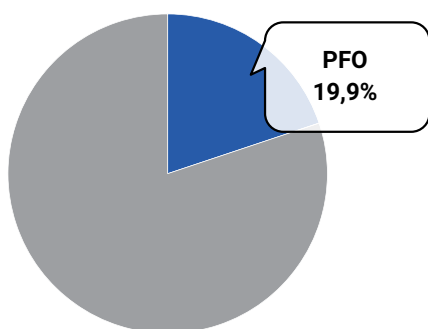
2023-nji ýylda, Priwolžskiy federal okrugynyň haýyşnamaçylary, Rospatente peýdaly model boýunça 1904 sany haýyşnama berdi, bu bolsa geçen ýyl bilen deňeşdirilende 3,7 % artyk boldy, emma, 2017-nji ýylyň derejesine ýetmek mümkin bolmady. Şeýle hem, geçen ýylda okrugyň haýyşnamaçylary, patent hukugynyň bu obýekti boýunça 1430 sany patent aldylar.

2023-nji ýylda, Russiýa Federasiýasynda we Priwolžskiy federal okrugynda (PFO), peýdaly model boýunça haýyşnamalaryň berilişiniň gurluşy:

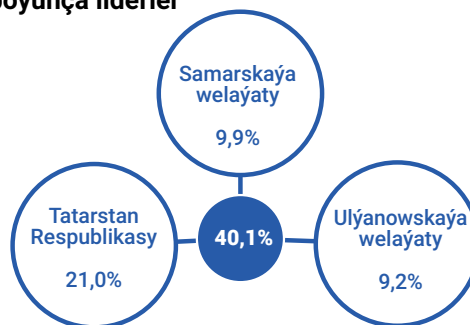
Peýdaly model boýunça Russiýa Federasiýasynda 2023-nji ýylda berlen umumy haýyşnamalaryň jemi 19,9 % Priwolžskiy federal okrugyndan gelip gowuşdy.

PFO-da peýdaly model boýunça haýyşnama bermekde liderler Tatarstan Respublikasy, Samarskaya we Ulyanovskaya welaýatlary bolup, olaryň PFO-daky umumy haýyşnama sanyndaky paýy 40,1 % görterimden ybaratdyr.

RF-de PFO haýyşnamalarynyň paýy

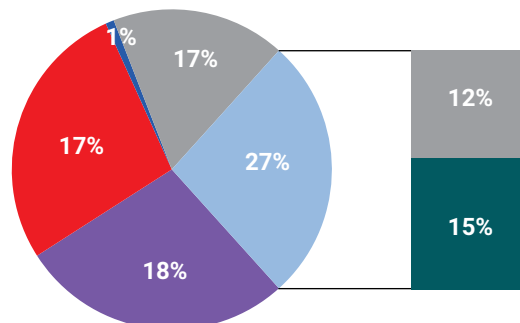

PFO-da oýlap tapyş üçin haýyşnama bermek boýunça liderler

2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynda hojalyk subýektleriniň toparlary boýunça peýdaly model üçin haýyşnamalaryň paýlanyşy

- Telekeçilik sektory we beýleki ýuridiki şahslar
- Ýokary okuw mekdepler
- Ylmy-barlag institutlar
- Fiziki şahslar
- Kiçi we orta telekeçiligiň subýektleri
- Ýuridiki şahslar

Priwolžskiy federal okrugynyň soňky 3 ýylda oýlap tapyşlar we peýdaly modeller boýunça haýyşnamalaryň umumy sany boýunça haýyşnamaçylar (ýuridik şahslar) reýtingi

Nº t/b	Haýyşnamaçy	RF sebiti	Haýyşnama sany
1.	P. A. Stolypiniň adyndaky Ulýanow döwlet agrar uniwersiteti	Ulanowskaýa welaýaty	734
2.	W. D. Şaşiniň adyndaky «Tatneft» açyk görnüşli paýdarlar jemgyýeti	Tatarstan Respublikasy	621
3.	«Ruzaýew himiýa maşyngurluşyk zawody» paýdarlar jemgyýeti	Mordowiýa Respublikasy	326
4.	Perm döwlet milli barlag uniwersiteti	Permskiý welaýaty	263
5.	Ý. A. Gagariniň adyndaky Saratow döwlet tehniki uniwersiteti	Saratowskaýa welaýaty	256
6.	Kazan döwlet binagärçilik-gurluşyk uniwersiteti	Tatarstan Respublikasy	223
7.	A. N. Tupolew adyndaky Kazan milli ýarlag tehniki uniwersiteti	Tatarstan Respublikasy	223
8.	Perm milli barlag politehniki uniwersiteti	Permskiý welaýaty	222
9.	Rossiýanyň federal ýadro merkezi – Bütünrossiýa tejribe fizikasynyň ylmy-barlag instituty	Nižgorodskaya welaýaty	213
10.	Ufa döwlet nebit tehniki uniwersiteti	Başkortostan Respublikasy	198

2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynda peýdaly model boýunça haýyşnamalaryň hojalyk subýektleriniň toparlaryna görä paýlanyşy:

2023-nji ýylda, Priwolžskiy federal okrugynda peýdaly model boýunça haýyşnamalaryň iň köp bölegini, telekeçilik sektorynyň we beýleki ýuridiki şahslaryň wekilleri berdi – 28 %. Ýokary okuw mekdepleri we kiçi hem-de orta telekeçilik subýektleri (KOT) 27 % haýyşnama berdiler.

Şeýle-de bolsa, KOT tarapyndan berlen 27 % haýyşnamanyň ýuridiki we fiziki şahslaryň deň diýen ýaly, paýy bilen baglanyşyklydygyny bellemek möhümdir.

Soňky 3 ýylyň dowamynda, Priwolžskiy federal okrugynda oýlap tapyş we peýdaly model boýunça haýyşnamalaryň iň köp bölegi P. A. Stolypiniň adyndaky

2023-nji ýylda, federal okruglaryň we Russiýa Federasiýasynyň umumy oýlap tapyjylyk işjeňlik koeffisiýenti (OİK)*

IIM hasaba almazdan OİK	Federak okrug	IIM hasaba almak bilen OİK
2,12	1. Merkezi	3,16
1,78	2. Demirgazyk-Günbatar	2,61
1,33	3. Priwolžskiy	2,00
1,16	4. Sibirskiy	1,63
0,99	5. Uralskiy	1,50
0,91	6. Günorta	1,28
0,62	7. Dalnewostocnyy	0,85
0,54	8. Demirgazyk-Kawkaz	0,63
1,41	Russiýa Federasiýasy	2,06

2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynyň (PFO) sebitleriniň oýlap tapyjylyk işjeňlik koeffisiýenti (OİK): her 10 000 adam başyna oýlap tapyş üçin patent bermek boýunça berlen haýyşnamalaryň sany*

1. Tatarstan Respublikasy	2,11
2. Permskiý welaýaty	1,80
3. Ulýanowskaýa welaýaty	1,77
4. Samarskaya welaýaty	1,42
5. Mariý-El Respublikasy	1,35
6. Başkortostan Respublikasy	1,3
7. Nižgorodskaya welaýaty	1,26
8. Udmurtiýa Respublikasy	1,23
9. Mordowiýa Respublikasy	1,09
10. Saratowskaýa welaýaty	1,01
11. Penzenskaya welaýaty	0,96
12. Orenburgskaya welaýaty	0,60
13. Kirowskaya welaýaty	0,58
14. Çuwaşiýa Respublikasy	0,56

* 01.01.2023ý. ýagdaýyna neşir edilen Rosstat maglumatlary boýunça hasaplanan

Кoeffициент изобретательской активности (КИА) регионов Приволжского федерального округа (ПФО) в 2023 году: количество поданных заявок на выдачу патента на изобретение и полезную модель на 10 000 человек населения *

* 01.01.2023ý. ýagdaýyna neşir edilen Rosstat maglumatlary boýunça hasaplanan

Uljanow döwlet agrar uniwersiteti tarapyndan berildi. Bu uniwersitet agro-senagat toplumu üçin hünärmenleri taýýarlamak işini amala aşyran iri bilim, ylmy-innowasion we maslahat merkezidir.

Şeýle hem liderleriň üçlügine W. D. Şaşın adyndaky «Tatneft» Açyk görnüşli paýdarlar jemgyýeti (esasy aktiwleri Tatarstan Respublikasynda ýerleşän, iň iri rus nebit kompaniýasy) we «Ruzaýewskiy himiýa maşyngurluşyk zawody» paýdarlar jemgyýeti (Mordowiýa Respublikasynyň Ruzaýewka şäherinde ýerleşän, maşyngurluşyk kärhanasy) girýär.

Priwolžskiy federal okrugy, peýdaly modelleri hasaba almak we hasaba almazlyk bilen, oýlap tapyjylyk işjeňlik koeffisiýenti boýunça 2023-nji ýylyň görkezijilerine görä, Russiýa Federasiýasynyň federal okruglarynyň arasynda 3-nji orny eýeledi.

2023-nji ýylyň maglumatlaryna görä, Priwolžskiy federal okrugynda peýdaly modelleri hasaba almazdan, oýlap

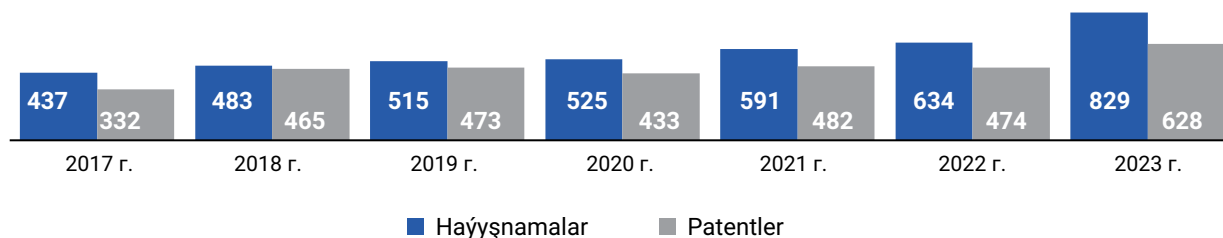
Priwolžskiy federal okrugy, peýdaly modelleri hasaba almak we hasaba almazlyk bilen, oýlap tapyjylyk işjeňlik koeffisiýenti boýunça 2023-nji ýylyň görkezijilerine görä, Russiýa Federasiýasynyň federal okruglarynyň arasynda 3-nji orny eýeledi.

tapyjylyk işjeňlik koeffisiýenti boýunça lider – Tatarstan Respublikasy boldy.

2023-nji ýylda, Priwolžskiy federal okrugynyň sebitleriniň arasynda, peýdaly modelleri hasaba almak bilen, oýlap tapyjylyk işjeňlik koeffisiýenti boýunça reýtingde liderli orun Ulýanowskaýa welaýatyna degişlidir.

Senagat nusgalary

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Priwolžskiy federal okrugynda senagat nusgasy üçin haýuşnamalaryň berilmeginiň we patentleriň resmileşdirilmeginiň depgini

2017–2023-nji ýyllar aralygynda, Priwolžskiy federal okrugynda senagat nusgasynyň bellige alynmagyna yzygiderli ösüş depgini görüldi. 2023-nji ýylda, federal okrugyň haýuşnamaçylary,

senagat nusgasy boýunça 829 haýuşnama tabşyrdylar, bu bolsa 2022-nji ýyl bilen deňeşdirilende 30,8 % köpdür, we patent hukugynyň bu obýekti boýunça 628 patent aldylar.

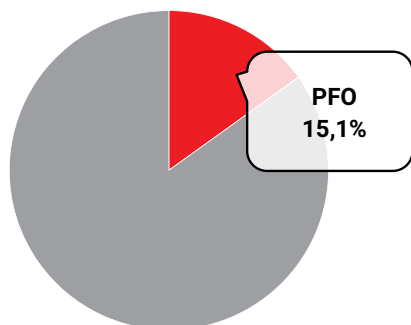
2023-nji ýylda Russiýa Federasiýasynda we Priwolžskiy federal okrugynda (PFO) senagat nusgasy boýunça haýyşnamalaryň tabşyrylyşynyň gurluşy.

Russiýa Federasiýasynda 2023-nji ýylda senagat nusgasy boýunça berlen umumy haýyşnamalaryň 15

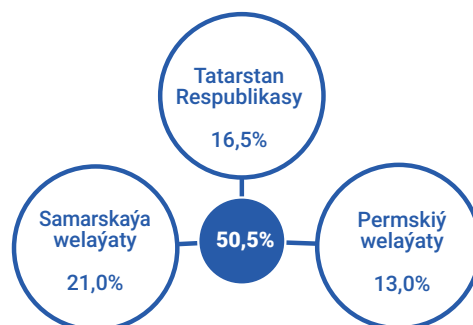
%-den gowragy Priwolžskiy federal okrugyndan gelip gowuşdy.

2023-nji ýylda PFO-da senagat nusgasy boýunça haýyşnamalaryň ýarysyndan gowragy, okrugyň haýyşnama beriş liderleri bolan Samarskaya welaýaty, Tatarstan Respublikasy we Permskiy welaýaty tarapyndan berildi.

RF-de PFO haýyşnamalarynyň paýy

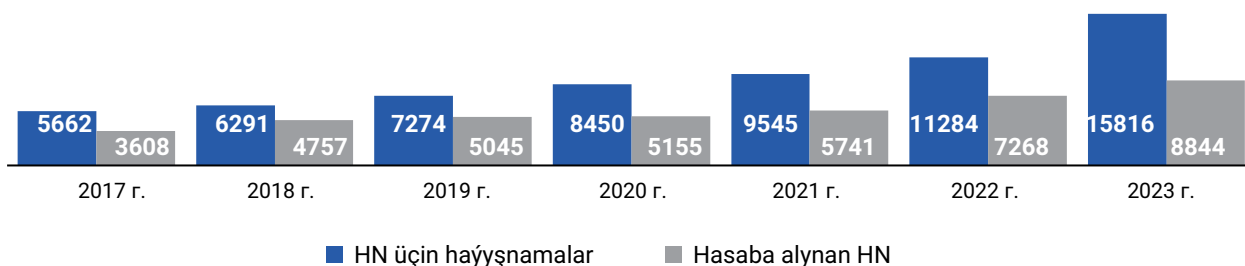

PFO-da peýdaly model üçin üçin haýyşnama bermek boýunça liderler

Haryt nyşanlary

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Priwolžskiy federal okrugynda haryt nyşanlary üçin haýyşnamalaryň berilmeginiň we haryt nyşanlarynyň hasaba alynmagynyň depgini

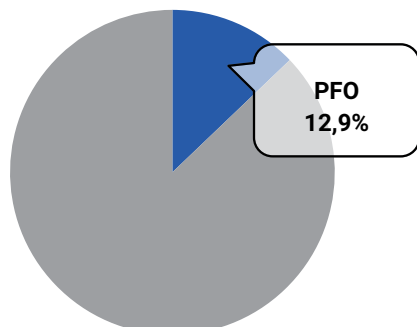

Priwolžskiy federal okrugynda, bütin ýurt boýunça bolşy ýaly, haryt nyşanyny hasaba almak boýunça haýyşnamaçylaryň gyzklanmasynyň artýandygy görülyär. 2023-nji ýylda okrugyň haýyşnamaçylary haryt nyşanyny hasaba almak üçin 15 816 haýyşnama berdiler, bu bolsa öňki ýyl bilen deňeşdirilende 40,2 % köpdür. Şeýle hem, PFO-nyň haýyşnamaçylary 2023-nji ýylda haryt nyşany boýunça 8844 şahadatnama aldylar.

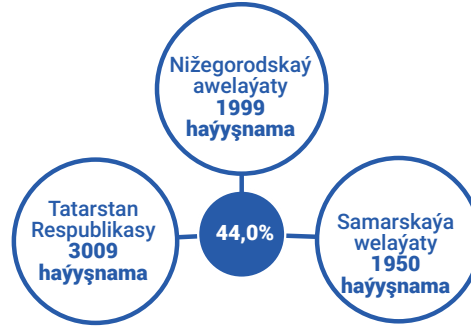
2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynda (PFO) haryt nyşany boýunça haýyşnamalaryň berilmeginiň gurluşy:

2023-nji ýylda, Russiýa Federasiýasynda, Priwolžskiy federal okrugyndan gelip gowşan haryt nyşany boýunça haýyşnamalaryň paýy 12,9 % göterimden ybarat boldy.

RF-de PFO haýyşnamalarynyň paýy

PFO-da haryt nyşany üçin haýyşnama bermek boýunça liderler

Haryt nyşany üçin haýyşnama tabşyrmak boýunça liderler bolup, PFO-da Tatarystan Respublikasy, Nižegorodskaya we

Samarskaya welaýatlary öňe çykdy – olaryň PFO-daky umumy haýyşnamalaryň paýy 44,0 % göterimden ybarat boldy.

Harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlary geografik görkezijiler

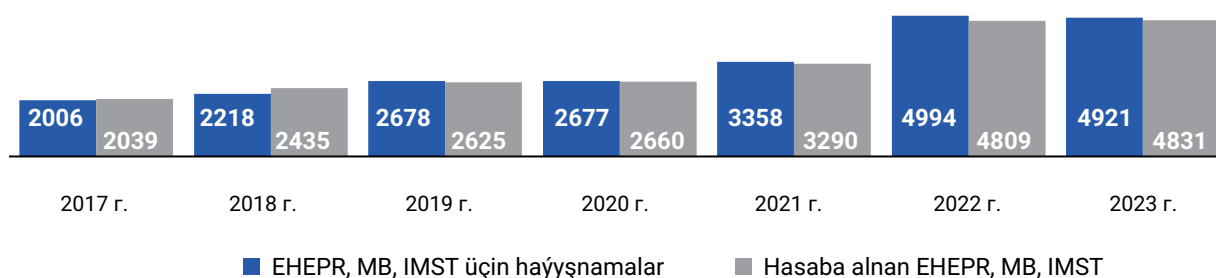
2023-nji ýyl ýagdaýy boýunça Priwolžskiy federal okrugynda 43 HGÝA we 5 GG bellige alyndy.

2023-nji ýylda bellige alnan Priwolžskiy federal okrugynyň sebit brendleri

Tatarstan Respublikasy	HGÝA № 312 Kazan nagyşly derisi		Respublikasy	HGÝA № 320 Başkir aty	
Nižegorodskaya welaýaty	HGÝA № 328 Şahun dokma önümleri		Удмуртская Республика	GG № 305 Mansur graniti	
	GG № 329 Polhow-maydan nagyşlary			GG № 306 Udmurt nagşy	

EHE üçin programmalar, maglumat binýatlary we integral mikroshemalaryň topologiýalary

2017–2023-nji ýyllar aralygynda Priwolžskiy federal okrugynda EHE üçin programmalary, maglumat binýatlary we integral mikroshemalaryň topologiýalary üçin haýyşnamalaryň tabşyrylyşynyň we olaryň hasaba alynmagynyň deppini

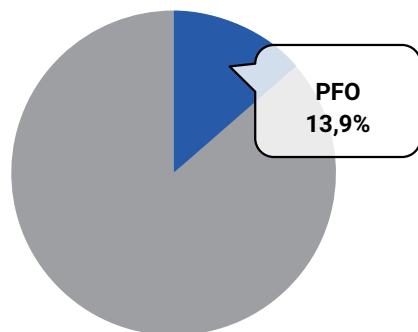

2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynyň haýyşnamaçylary, Rospatente EHE programmasy üçin 4175 sany, maglumat binýatlary üçin 742 sany we integral mikroshemalaryň topologiýasy üçin 4 sany haýyşnama tabşyrdylar. EHEPR, MB we IMST boýunça jemi haýyşnama sany 4921 ybarat boldy. 2023-nji ýylda, EHEPR, MB we IMST boýunça jemi haýyşnamalaryň sany 2022-nji ýyla göre 1,5 % azalsa-da, bu görkeziji barlag döwri içindeki beýleki ýyllaryň ählisinden ýokarydyr.

2023-nji ýylyň netijeleri boýunça okrugynyň haýyşnamaçylary, EHEPR, MB we IMST boýunça 4831 şahadatnama aldylar (EHEPR – 4128, MB – 700, IMST – 3).

2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynyň haýyşnamaçylary, Rospatente EHE programmasy üçin 4175 sany, maglumat binýatlary üçin 742 sany we integral mikroshemalaryň topologiýasy üçin 4 sany haýyşnama tabşyrdylar. EHEPR, MB we IMST boýunça jemi haýyşnama sany 4921 ybarat boldy.

RF-de PFO haýyşnamalarynyň paýy

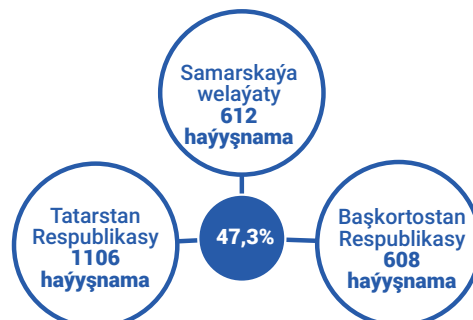

2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugynda EHEPR, MB we IMST boýunça haýyşnamalary bermegiň gurluşy:

Russiýa Federasiýasynda, 2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugyndan tabşyrylan EHEPR, MB we IMST boýunça haýyşnamalaryň paýy 13,9 % ybarat boldy.

EHEPR, MB we IMST üçin haýyşnamalary bermek boýunça Tatarstan Respublikasy, Samarskaýa welaýaty we Başkortostan Respublikasy liderler boldylar.

PFO-da EHEPR, MB we IMST üçin haýyşnama bermek boýunça liderler

Russiýa Federasiýasynda, 2023-nji ýylda Priwolžskiy federal okrugyndan tabşyrylan EHEPR, MB we IMST boýunça haýyşnamalaryň paýy 13,9 % ybarat boldy.

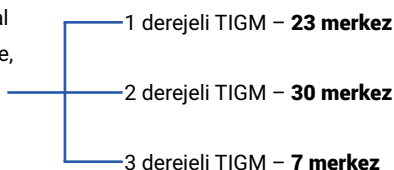
Sebitdäki Tehnologijalary we innowasiýalary goldaw merkezleri (TIGM)

2009-njy ýylyň aprel aýynda, WIPO guramasy, Tehnologijalary we innowasiýalary goldaw merkezlerini (TIGM) – Technology and Innovation Support Centers, (TISCs) döretmek boýunça başlangyç taslamany başlatdy. Bu taslamanyň maksady, tehniki bilime elýeterlilik ýeňilleşdirmek we birnäçe ýurtlarda, şeýle hem sebit we welaýat ylmy-tehniki maglumat merkezlerinde, patent maglumatlarynyň netijeliligini ýokarlandyrmakdan ybaratdyr. Häzirki wagtda TGIM dünýäniň köp ýurtlarynda hereket edýär, Russiýa Federasiýasynda bolsa bu taslama 2011-nji ýylyň sentýabr aýyndan amala aşyrylyp başlandy.

Ähli TGIM-ler öz işleriniň, şu aşakdaky esasy hyzmatlary hödürleýärler:

- SEFI-niň patent we patent däl maglumat binýatlaryna elýeterlilik;
- patent gözleglerini geçirmek üçin maglumat binýatlaryna esaslanyp tehniki maglumatlary gözlemekde ýardam bermek;
- maglumat binýatlarynda gözleg geçirmegi öwretmek;
- kanunçylyk boýunça umumy maglumatlar bilen üpjün etmek;
- resmi web sahypalarynda, sosial ulgamlarynda, köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde, radioda we telewideniýede maglumat ýerleşdirmek we açyk maglumat kampaniýalaryny geçirmek.

Priwolžskiy federal okrugynyň çäginde, **60 sany TIGM** döredilen we hereket edýär::

Awtorlar hakynda maglumat

Olga Ýewgenýewna Basokina, Seljeriş merkeziniň Seljeriş materiallaryny taýýarlamak boýunça sektoryň başlygy, “Senagat eýeçiliginiň federal instituty” FDBE (Moskwa, Berežkowskaýa köç., 30, b. 1),
olga.batsokina@rupto.ru

Ýuliya Witalýewna Zawgorodnyaya, Seljeriş merkeziniň Seljeriş materiallaryny taýýarlamak boýunça sektoryň esasy seljerijisi, “Senagat eýeçiliginiň federal instituty” FDBE (Moskwa, Berežkowskaýa köç., 30, b. 1),
zavgorodnyaya@rupto.ru

Information about the authors

Olga E. Batsokina, Head of the Preparation analytical materials sector at the Analytical Center, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1);
olga.batsokina@rupto.ru

Yulia V. Zavgorodnyaya, Leading Analyst of the Preparation analytical materials sector at the Analytical Center, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1);
zavgorodnyaya@rupto.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

The authors declare no conflict of interests.

Redaksiya gelen senesi: 29.02.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 09.04.2024

Bilermen netijenamasy

Expert opinion

Emeli intellekt ulgamynda ylmy-neşir işjeňligi, 2024-nji ýylyň 1-nji çäryegi

Sergey Wladimirowich Astahow[✉], Sergey Yuryewich Nakwasin

Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň ýanyndaky Seljeriş merkezi,

Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň ýanyndaky Emeli intellekti ösdürmegiň milli merkezi

[✉]s.v.astakhov@inbox.ru

Mazmuny: Bu makalada Lens.org internet çeşmesinde emeli intellekt ugry boýunça ylmy makalalaryň gözleginiň we seljermesiniň netijeleri görkezilýär. Gözleg şu aşakdaky bilim ugurlary boýunça, 2024-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan 25-nji marty aralygyndaky neşir senelerine esaslanyp, 2024-nji ýylyň 25-nji martynda geçirildi:

- Artificial intelligence;
- Machine learning;
- Deep learning;
- Computer vision;
- Pattern recognition;
- Artificial neural network;
- Convolutional neural network;
- Natural language processing;
- Reinforcement learning;
- Data science;
- Robustness (computer science);
- Speech recognition.

Ulanylan usulyýet, diňe bir emeli intellektiň umumy düşünjelerini (maşyn öwredilişi, neýron tor, nusgalary tanamak, maglumatlar hakynda ylym, «robustlyk») däl-de, eýsem emeli intellektiň iň möhüm tehnologiýalaryny (kompýuter görüşi, gepleşiği tanamak we tebigy dili işläp taýýarlamak) hem-de olaryň durmuşa geçirilmegi boýunça häzirkizaman çemeleşmeleri (çuňňur öwreniş, berkidilen okuw, dolanan neýron torlar) öz içine alýar..

Açar sözler: ylmy-neşir işjeňligi, emeli intellektiň tehnologiýalary

Çeşmäni görkezmek üçin: Astahow S. W., Nakwasin S. Yu. Emeli intellekt ulgamynda ylmy-neşir işjeňligi, 2024-nji ýylyň 1-nji çäryegi // SEFI Habarçysy. 2024. J. 3 № 2 (8). S. 188–196.

Scientific publication activity in the field of artificial intelligence – Q1 2024

Sergey V. Astakhov[✉], Sergei Yu. Nakvasin

Analytical Center for the Government of the Russian Federation,

National Centre for AI Development for the Government of the Russian Federation

[✉]s.v.astakhov@inbox.ru

Abstract: The article presents the results of a search and analysis of scientific publications in the field of artificial intelligence on the Internet resource Lens.org. The search was conducted on March 25, 2024 by publication date from January 1 to March 25, 2024 in the following areas of knowledge:

- Artificial intelligence;
- Machine learning;
- Deep learning;
- Computer vision;
- Pattern recognition;
- Artificial neural network;
- Convolutional neural network;
- Natural language processing;
- Reinforcement learning;
- Data science;
- Robustness (computer science);
- Speech recognition.

The methodology used covers not only the general concepts of artificial intelligence (machine learning, neural network, pattern recognition, data science, «robustness»), but also the most current artificial intelligence technologies (computer vision, speech recognition and natural language processing), as well as current approaches to their implementation (deep learning, reinforcement learning, convolutional neural networks).

Keywords: scientific and publishing activity, artificial intelligence technologies

For citation: Sergey V. Astakhov, Sergei Yu. Nakvasin, Scientific publication activity in the field of artificial intelligence – Q1 2024//Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 188–196.

Giriş

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde emeli intellekt boýunça ylmy-neşir işjeňligi boýunça lider ýurt – Hytaý boldy. Ol soňky baş çäryekte reýtingde öz ornuny saklamagy başardy. Şol bir wagtyň özünde, Rossiya 15-nji ýerden 18-nji ýere düşüp, ozalky çäryek bilen deňeşdirilende derejesiniň peselendigi görkezildi.

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde, iň köp neşir edilen mowzuk «Elektrik inženerçiligi we elektronika» boldy. Şeýle-de bolsa, iň köp sitata edilen tema «Programmanyň üpjünçiligi» hökmünde görkezildi. Iň meşhur (neşir sany boýunça) we iň köp talap edilýän (sitatalar sany boýunça) mowzuklaryň sanawy biri-birinden tapawutlanýar. Meşhur mowzuklaryň arasynda «Umumy lukmançylyk» we «Elektrik inženerçiligi we elektronika» bar bolsa, iň köp talap edilýän mowzuklaryň arasynda «Amaly matematika» we «Maglumat ulgamlary» bar.

Iň meşhur mowzuklar boýunça iň köp neşir eden ýurtlar – Hytaý (iň işjeň gurama – Hytanyň Ylymlar Akademiyasy) we ABŞ (iň işjeň guramalar – Demirgazyk-Gündogar Uniwersiteti)

we Garward Uniwersiteti) boldy. Şol ýurtlar we guramalar iň köp talap edilýän mowzuklar boýunça hem liderligini saklady. Rossiyanyň iň ýokary oruny «Amaly matematika» we «Umumy lukmançylyk» ugurlarynda bolup geçýär.

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde emeli aň boýunça makalalary neşir eden iň abraýly ylmy žurnal Nature boldy. Bu žurnal birinji sitatalar kwartiline degişli we 20,96 (SJR) täsir görkezijisi bilen häsiýetlendirilýär. Žurnalyň esasy temasy – tebigy ylymlar.

Sitirlemegiň birinji kwartiline (Q1) degişli žurnallardaky makalalaryň umumy sanyndan paýy 12,1 % görerimden ybarat. Bu görkeziji 2023-nji ýylda durnukly ösüp, 2024-nji ýylda hem ösüşini dowam etdirýär.

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde, iň abraýly žurnallarda neşir edilen makalalar boýunça liderlik Hytaýda saklandy.

Täjirçilik kompaniýalar tarapyndan, ylmy barlaglaryň netijeleri aşakdaky mowzuklar boýunça neşir edilýär: amaly informatika, umumy lukmançylyk, programmanyň üpjünçiligi, umumy biöhimiya, genetika, molekulýar biologiya we farmakologiya.

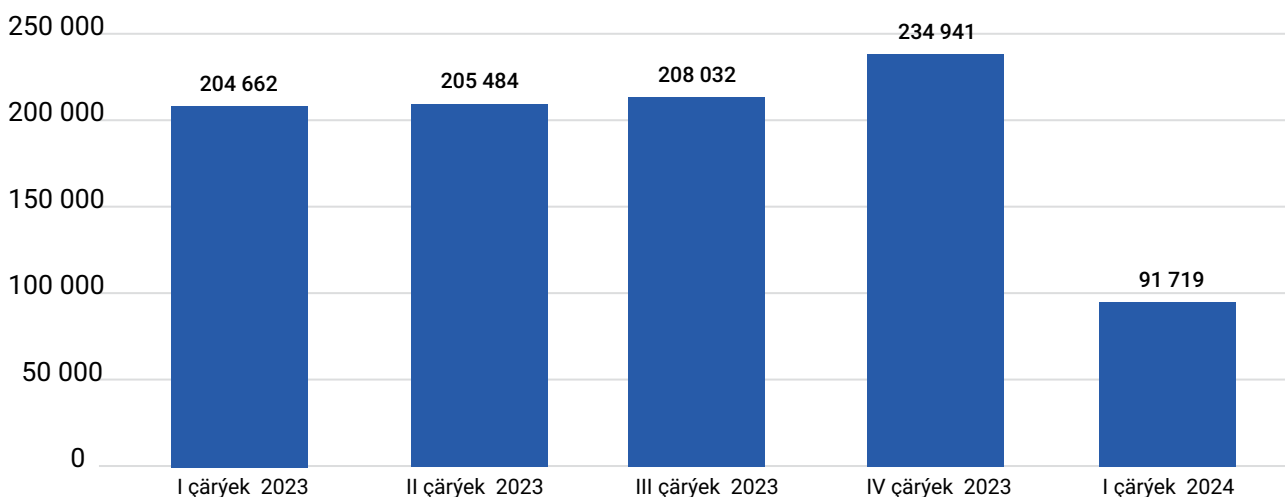
Dünyädäki ýagdaý

Lens.org platformasynyň maglumatlaryna görä, 2024-nji ýylyň birinji çäryeginde 91 719 sany makala neşir edilipdir. 1-nji we 2-nji şekillerde soňky ýylyň hem-de geçen baş ýylyň dowamynda neşir edilen makalalaryň çäryekleýin depgini görkezilýär.

1-nji we 2-nji şekillerde görkezilen netijeler, dünýä derejesinde emeli intellekt mowzugynda çäryekleýin ylmy-neşir işjeňliginiň, 2023-nji ýylyň birinji çäryeginden başlap ösüş görkezendigini aýan edýär. Şeýle-de bolsa, häzirk döwürde neşirleriň sany geçen ýylyň şol döwri bilen deňeşdirilende az bolup, bu görkeziji neşirleriň indekslenmek işiniň dowam edýändigini bilen düşündirilýär.

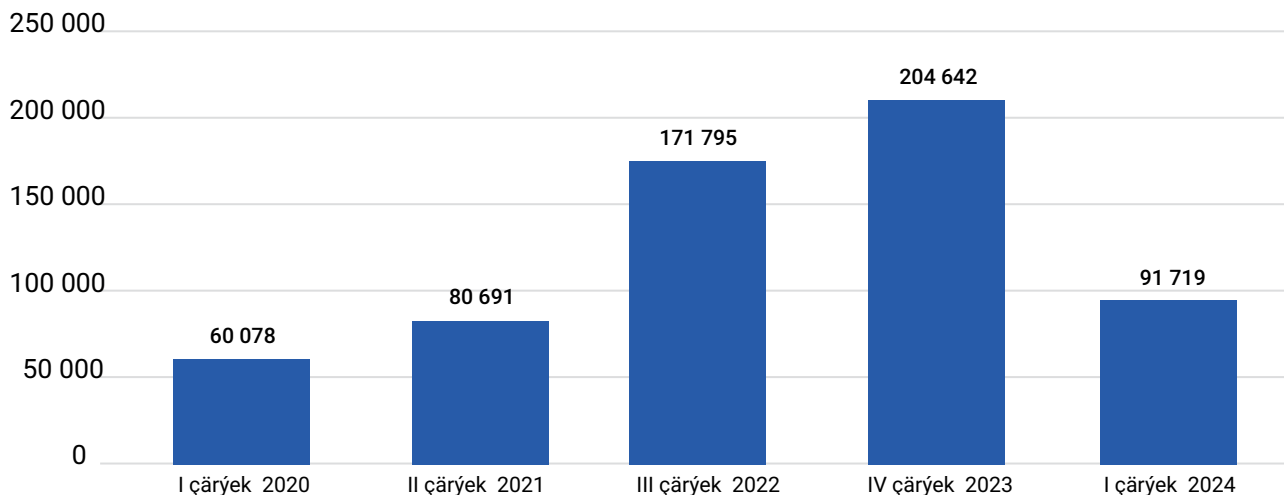
Şol sebäpli, makalalaryň indekslenmeginiň dowam edýändigini göz önünde tutulyp, 2024-nji ýylyň birinji çäryeginde ösüş tendensiýasynyň dowam etmegine garaşylýar.

Geçen çäryegiň ahyrynda indekslenen makalalaryň sany 234 941-e yetdi. 2023-nji ýylyň dördünji çäryegine degişli makalalaryň indekslenmeginiň tamamlanmagy bilen, olaryň sany 102 637-den 234 941-e çenli ýokarlandy. Şeýlelikde, dördünji çäryegiň makalalarynyň indekslenmeginiň netijesinde olaryň sanynyň artmagy çak edilýär, ýöne ösüş tendensiýasynyň gaýtadan dowam etmegi mümkin däl diýip hasap edilýär. 250 000

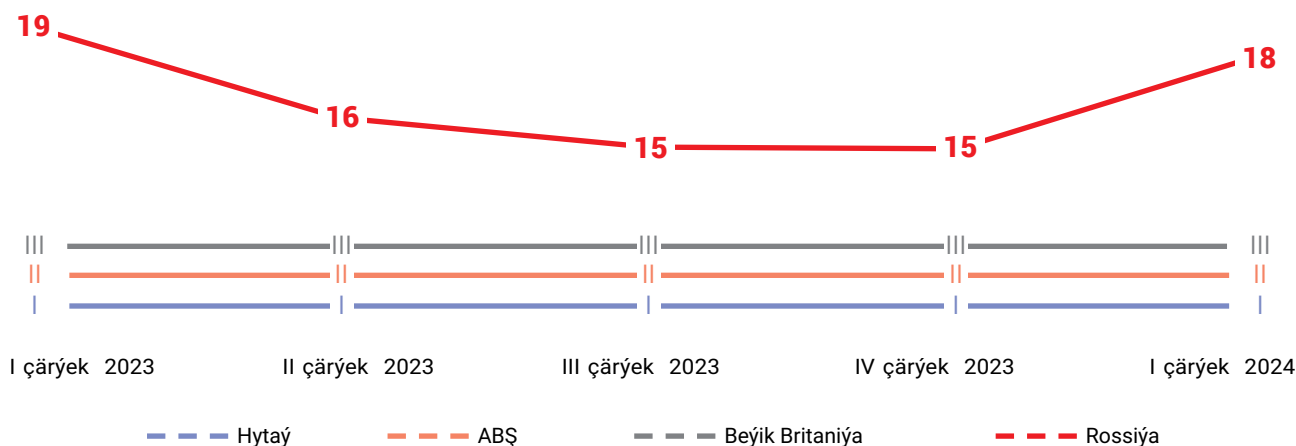
Şekil 1

2023–2024-nji ýyllar üçin neşirleriň çäryekleýin sanynyň depgini

Şekil 2

Geçen baş ýylyň dowamynda emeli intellekt mowzугyndaky ylmy neşirleriň birinji çäryekde sanynyň deggini

Şekil 3

Emeli intellekt mowzугynda ylmy neşirleriň sany boýunça öňdebaryjy ýurtlaryň soňky baş çäryekdäki orunlary

Aşakda 2024-nji ýylyň birinji çäryeginde emeli aň mowzугynda ylmy neşirleriň sany boýunça ýurtlaryň reýtingi görkezilýär:

1. Hytaý	8. Italiýa
2. ABŞ	9. Indoneziýa
3. Beýik Britaniýa	10. Ýaponiýa
4. Hindistan	11. Braziliýa
5. Germaniýa	12. Rossiýa
6. Kanada	13. Saud Arabystan
7. Awstraliýa	

Rossiýa – 605 neşir bilen 12-nji orunda, Saud Arabystanyndan (578 neşir) önünde, ýöne Braziliýadan (611 neşir) yzda ýerleşýär. Lider-ýurtlaryň we Rossiýanyň orunlary soňky baş çäryekdäki deggini 3-nji şekilde görkezilýär.

Şeýlelikde, emeli intellekt mowzугynda ylmy neşir işjeňligi boýunça 2024-nji ýylyň birinji çäryeginiň

Rossiýa – 605 neşir bilen 12-nji orunda, Saud Arabystanyndan (578 neşir) önünde, ýöne Braziliýadan (611 neşir) yzda ýerleşýär. Lider-ýurtlaryň we Rossiýanyň orunlary soňky baş çäryekdäki deggini 3-nji şekilde görkezilýär.

lideri, soňky dört çäryekde reýtingdäki ornuny saklan Hytaýdyr.

Şol bir wagtyň özünde Rossiýa 12-nji ýerde bolup, geçen çäryekdäki (15-nji orunda ýerleşen) ornuna görä öz ornuny gowşadandygyny görkezýär.

Темы публикаций

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde iň köp neşir edilen mowzuklar şu aşakdaky ýalydyr:

- 1) Elektrotehnika we elektronika – 5855 neşir.
- 2) Amaly informatika – 5768 neşir.
- 3) Umumy lukmançylyk – 5496 neşir.
- 4) Programma üpjünçiligi – 4230 neşir.
- 5) Kompýuter ulgamlary we kommunikasiýalar – 3520 neşir.

Şonuň bilen bir wagtda, ortaça sitirlenme boýunça iň islenilen mowzuklar şulardan ybarat:

- 1) Programma üpjünçiligi.
- 2) Amaly matematika.
- 3) Kompýuter ulgamlary we kommunikasiýalar.
- 4) Amaly informatika.
- 5) Maglumat ulgamlary.

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde, iň köp neşir edilen mowzuk «Elektrotehnika we elektronika» boldy.

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde iň köp neşir edilen mowzuklar şular ýalydyr: Elektrotehnika we elektronika – 5855 neşir. Amaly informatika – 5768 neşir. Umumy lukmançylyk – 5496 neşir.

Emeli intellekt mowzugynda ylmy neşirleriň iň meşhur mowzuklarynyň çäginde neşirleriň sany boýunça lider ýurtlar 1-nji tablisada görkezilýär.

Iň islenilen mowzuklaryň çäginde ylmy neşirleriň sany boýunça lider ýurtlar 2-nji tablisada görkezilýär.

Şol bir ýurtlar we guramalar iň islenilen mowzuklarda hem öz liderligini saklaýarlar. Rossiýa iň ýokary pozisiýalaryny amaly matematika we umumy lukmançylyk ugurlarynda eýeleýär.

Tablisa 1

Neşirleriň sany boýunça lider-ýurtlar we şol ýurtlardaky iň meşhur mowzuklar boýunça aýratyn işjeň guramalar

Orun	Ýurt	Guramanyň ady
Elektrotehnika we elektronika		
1	Hytaý	Hytaý ylmlar akademiýasy
2	ABŞ	Jorjiýanyň tehnologiýa instituty
3	Hindistan	Wisweswaraýa tehnologiýa uniwersiteti
4	Günorta Koreýa	Seul milli uniwersiteti
5	Beýik Britaniýa	London imperiýa kolleji
30	Rossiýa	Rossiýa ylmlar akademiýasy
Amaly informatika		
1	Hytaý	Hytaý ylmlar akademiýasy
2	ABŞ	Garward uniwersiteti
3	Beýik Britaniýa	London imperiýa kolleji
4	Hindistan	SRM Ylym we tehnologiýalar instituty
5	Germaniýa	Mýunhen tehniki uniwersiteti
24	Rossiýa	Rossiýa ylmlar akademiýasy
Umumy lukmançylyk		
1	ABŞ	Garward uniwersiteti
2	Hytaý	Hytaý ylmlar akademiýasy
3	Indoneziýa	Tanjungpura uniwersiteti

Orun	Ýurt	Guramanyň ady
4	Beýik Britaniýa	Oksford uniwersiteti
5	Kanada	Toronto uniwersiteti
23	Rossiýa	Rossiýa ylmlar akademiýasy
Programma üpjünçiligi		
1	Hytaý	Hytaý ylmlar akademiýasy
2	Hytaý	Hytaý ylmlar akademiýasy
2	Hindistan	Welluru tehnologiýa instituty
3	ABŞ	Nortistern uniwersiteti (Demirgazyk-Gündogar uniwersiteti)
5	Awstraliýa	Sidney tehnologiýa uniwersiteti
43	Rossiýa	SPbDU
Kompýuter torlary we kommunikasiýalary		
1	Hytaý	Hytaý ylmlar akademiýasy
2	Hindistan	SRM Ylym we tehnologiýalar instituty
3	ABŞ	Nortistern uniwersiteti (Demirgazyk-Gündogar uniwersiteti)
4	Awstraliýa	Sidney tehnologiýa uniwersiteti
5	Beýik Britaniýa	Şeffild uniwersiteti
39	Rossiýa	HGMDI

Tablisa 2
Neşirleriň sany boýunça lider-ýurtlar we şol ýurtlardaky aýratyn talap edilen mowzuklar boýunça iň işjeň guramalar

Orun	Ýurt	Guramanyň ady
Programma üpjünçiligi		
1	Hytaý	Hytaý ylymlar akademiýasy
2	Hindistan	Welluru tehnologiýa instituty
3	ABŞ	Nortistern uniwersiteti (Demirgazyk-Gündogar uniwersiteti)
4	Beýik Britaniýa	London imperiýa kolleji
5	Awstraliýa	Sidney tehnologiýa uniwersiteti
43	Rossiya	SPbDU
Amaly matermatika		
1	Hytaý	Hytaý ylymlar akademiýasy
2	ABŞ	Miçigan uniwersiteti
3	Hindistan	SRM Ylym we tehnologiýalar instituty
4	Beýik Britaniýa	Oksford uniwersiteti
5	Germaniýa	Mýunhen tehniki uniwersiteti
18	Rossiya	Rossiya ylymlar akademiýasy
Kompýuter torlary we kommunikasiýalary		
1	Hytaý	Hytaý ylymlar akademiýasy
2	Hindistan	SRM Ylym we tehnologiýalar instituty
3	ABŞ	Nortistern uniwersiteti (Demirgazyk-Gündogar uniwersiteti)

Orun	Ýurt	Guramanyň ady
4	Awstraliýa	Sidney tehnologiýa uniwersiteti
5	Beýik Britaniýa	Şeffild uniwersiteti
39	Rossiya	HGMDI
Amaly informatika		
1	Hytaý	Hytaý ylymlar akademiýasy
2	ABŞ	Garward uniwersiteti
3	Beýik Britaniýa	London imperiýa kolleji
4	Hindistan	SRM Ylym we tehnologiýalar instituty
5	Germaniýa	Mýunhen tehniki uniwersiteti
24	Rossiya	Rossiya ylymlar akademiýasy
Maglumat ulgamlary		
1	Hytaý	Hytaý ylymlar akademiýasy
2	ABŞ	Pensilwaniýa ştatny uniwersiteti
3	Hindistan	Wisweswaraýa tehnologiýa uniwersiteti
4	Beýik Britaniýa	London patyşalyk kolleji
5	Germaniýa	Mýunhen tehniki uniwersiteti
43	Rossiya	YÝM

Iň ähmiýetli ylmy netijeler

Iň ähmiýetli netijeler, adaty, dünýä jemgyýetçiliginiň ýokary derejede ykrar edýän ylmy neşiratlarynda, alymlar tarapyndan çap edilýär. Ylmy neşiriň ykrar edilmeginiň derejesi, adaty, şol neşiratynda çap edilen makalalaryň ortaça sitirlenme derejesi bilen kesgitlenýär, bu bolsa sitirlenme kwartili we žurnalyň täsir ediş faktory bilen, san taýdan häsiýetlendirilýär. Bu görkezijiler Scimago Journal Ranking web sahypasynda çap edilýär.

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde çap edilen, emeli intellekt babatyndaky ylmy makalalaryň bibliografik maglumatlarynyň

seljerilmegi, sitirlenme boýunça birinji kwartiliň (Q1) žurnallarynda çap edilen makalalaryň umumy neşirleriň 12,1 %-ini düzýändigini görkezýär.

Ýokarda agzalan görkezijilere esaslanyp, degişli döwürde iň abraýly ylmy žurnallarda çap edilen 10 makalanyň sanawy düzüldi. Aşakda şol makalalarda çap edilen ylmy netijeleriň gysgaça beýany getirilen.

«Köpmasştably aýratynlyklary birleşdirmek we gözegçiligi çäkli wagt-meýdan öwrenmesi arkaly flotasiýanyň senagat amalynyň öndürjiligine gözegçilik etmek»¹ atly makalada awtorlar kaliý dökünleriniň öndüriliş amalynda gözegçilik etmegi gowulandyrmak boýunça usullary öwrenýärler. Olar flotasiýa amalynda emele gelýän köpügiň şekillerini gaýtadan işlemek üçin täze usullary teklipe edýärler. Şeýle hem awtorlar alnan konsentratyň hilini çaklamaga mümkinçilik berýän modeli beýan edýärler. Bu usullar we model, flotasiýa amalynda degişli hakyky maglumatlar esasynda barlanýar.

¹ Y. Wang et al., Multiscale Feature Fusion and Semi-Supervised Temporal-Spatial Learning for Performance Monitoring in the Flotation Industrial Process, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 974–987, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3295852.

Ylmy neşiriň ykrar edilmeginiň derejesi, adaty, şol neşiratynda çap edilen makalalaryň ortaça sitirlenme derejesi bilen kesgitlenýär, bu bolsa sitirlenme kwartili we žurnalyň täsir ediş faktory bilen, san taýdan häsiýetlendirilýär.

«Giňişleýin okuw ulgamynyň drobly approksimasiýasy»²

atly makalada, emeli neýron torlarynyň dürli wezipelere ýakynlaşma ukyby bahalandyrylýar (başga bir wezipäniň, kesgitlenen aralykda ýa-da tutuş definisiýa araçäginde esasy wezipäniň hereketini ýa-da görnüşini gaýtalap biljek derejede ýakyn bolmagy). Awtorlar giňden ulanylýan «Giňişleýin okuw ulgamy» (BLS) ady bilen tanalýan okuw ulgamynyň ulanylmagyny we onuň wezipeler ýakynlaşma mümkinçiligini ara alyp maslahatlaşýarlar. Olar toruň arhitekturasy bilen agramlaryny, gurluşly kesgitlemäge mümkinçilik berýän täze çemeleşmäni teklipe edýärler hem-de bu ulgamyň drobly hasaplamalar babatyndaky ulanylyşyny öwrenýärler. Bu usulyň netijeliligini synagdan geçirmek üçin degişli synaglar geçirilýär. Bu çemeleşme, uly maglumatlaryň seljerilmegine, modelleşdirmäge we enjam öwrenmesine degişli ugurlarda ulanylmagy mümkin.

“Seleksiýa landşafty we gadymy ýewraziýalylaryň genetiki mirasy” atly makalada, awtorlar, takmynan 12 müň ýyl ozal bolup geçen golosen döwrüniň dowamynda adam özgerişiniň üýtgemelerini öwrenýärler.

«Seleksiýa landşafty we gadymy ýewraziýalylaryň genetiki mirasy»³

atly makalada, awtorlar, takmynan 12 müň ýyl ozal bolup geçen golosen döwrüniň dowamynda adam özgerişiniň üýtgemelerini öwrenýärler. Awtorlar 1600-den gowrak gadymy genomyň maglumatlaryna esaslanylýp, genomlarda bolup geçen üýtgeşmeleri we olaryň häzirkiki halklaryň saglygyna we ýymtlenmegine täsirini seljerýärler. Emeli aintellekt tehnologiýalary özgeriş amalyňy modelleşdirmek, gen saýlama yşaratlaryny anyklamak we häzirkiki populyasiýalaryň genetiki düzümlerindäki tapawutlary seljermek üçin ulanylýar.

«Dinamiki oýunlar üçin ahyrky tolgunlandyryma bilen kooperatiw okuw» atly makalada, hemişe üýtgäp duran dinamika bilen baglanyşykly nol utuşly oýunlar üçin okuw amalyňy gowulandyrmaga niýetlenen, täze çemeleşme teklipe edilýär. Adaty merkezi aktor-kritik usulyndan tapawutlylykda, awtorlar, agentleriň arasynda paýlanylýan täsirleşmeler we her agent üçin tejribäni täzedan peýdalanmak usuly arkaly täze kooperatiw okuw usulyňy işläp düzýärler. Bu usul, hemişelik tolgunlandyryma şertini ýeňil barlanylýan kooperatiw tolgunlandyryma şertine çalyşmaga mümkinçilik berýär. Netijede, dinamiki oýunlardaky agentleriň özara täsiri we olaryň täze maglumatlara laýyk hereketleri has amatlaşdyrylýar.

“Dinamiki oýunlar üçin ahyrky tolgunlandyryma bilen kooperatiw okuw” atly makalada, hemişe üýtgäp duran dinamika bilen baglanyşykly nol utuşly oýunlar üçin okuw amalyňy gowulandyrmaga niýetlenen, täze çemeleşme teklipe edilýär.

«Wagtda üýtgeýän, giňeldilen matrisa çemeleşmesi esasynda, Takagi-Sugeno diskret ulgamlarynyň kämilleşdirilen durnuklaşdyrylan nätäkyk durnuklaşdyrylmasy»⁴

atly makalada, ulgamyň durnuklylygyny gowulandyrmak üçin nätäkyk sazlaýjyny ylanmak arkaly, ulgamy durnuklaşdyrmagyň gowulandyrylan usuly teklipe edilýär. Esasy kämilleşme, öňünden duýduruş derejesini saklamak bilen, ulgamyň durnuklylyk meýdanyny giňeltmekden ybarat. Bu maksat bilen, ulgamyň dolandyryjysy ýörite taýýarlanylýp, birnäçe iş tertibine eýe bolup, sazlamalaryň has çyýeligini üpjün edýär. Esasan-da, iş tertipleriniň hersi üçin aýratyn ulanylýan näbelli derejeli agram funksiýalarynyň aýratynlyklary göz önünde tutulýar. Bu usul, robot tehnologiýalary, awtomatlaşdyrylan dolandyryş ulgamlary, elektromehaniki ulgamlary we önümçilik prosesleriniň dolandyryş ulgamlaryny öz içine alýan giň dinamiki ulgamlarda ulanylyp bilner.

“Wagtda üýtgeýän, giňeldilen matrisa çemeleşmesi esasynda, Takagi-Sugeno diskret ulgamlarynyň kämilleşdirilen durnuklaşdyrylan nätäkyk durnuklaşdyrylmasy” atly makalada, ulgamyň durnuklylygyny gowulandyrmak üçin nätäkyk sazlaýjyny ylanmak arkaly, ulgamy durnuklaşdyrmagyň gowulandyrylan usuly teklipe edilýär.

«VisEvent: Kadr akymlyry we wakalar akymlyrynyň bilelikdäki işiniň kömegi bilen obýektleri ygtybarly yzarlamak»⁵ atly makalada, adaty wideo kameranyň we wakalar kamerasy atly tehnologiýanyň bilelikde ulanylyşy bilen obýektleri yzarlamak usuly öwrenilýär.

² S. Wu, J. Wang, H. Sun, K. Zhang and N. R. Pal, Fractional Approximation of Broad Learning System, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 811–824, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2021.3127152.

³ Irving-Pease, E.K., Refoyo-Martínez, A., Barrie, W. et al. The selection landscape and genetic legacy of ancient Eurasians. Nature 625, 312–320 (2024). <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06705-1>

⁴ X. Xie, L. Wan, Z. Gu, D. Yue and J. Sun, Enhanced Resilient Fuzzy Stabilization of Discrete-Time Takagi–Sugeno Systems Based on Augmented Time-Variant Matrix Approach, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 2, pp. 929–934, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2022.3179048.

⁵ X. Wang et al., VisEvent: Reliable Object Tracking via Collaboration of Frame and Event Flows, in IEEE Transactions on Cybernetics, vol. 54, no. 3, pp. 1997–2010, March 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3318601.

Şekilli kadrlary ýazga alýan wideo kameralardan tapawutlylykda, wakalar kamerasy bolsa pe säginmeli asinhron we seýrek wakalaryň akymyny emele getirýär. Adaty kameralar teksturanyň jikme-jikliklerini we haýal hereketleri has gowy kabul edýär, emma wakalar kamerasy hereketiň bulanyklygyny aradan aýyryp bilýär we has uly dinamiki araçäge eýedir, bu bolsa ony çalt hereketde we pes ýykylandyryş şertlerinde gowy işlemegini üpjün edýär. Işde obýektleriň yzarlanmagy boýunça adaty wideo kameranyň we wakalar kamerasynyň bilelikde işlemek hilini bahalandyrmak üçin uly maglumat toplumu (VisEvent maglumat toplumu) teklip edilýär. Bu maglumat toplumu pes ýykylandyryş, ýokary tizlik we fon şowhuny ýaly dürli şertlerde yazylan kadrlary öz içine alýar. Şol maglumat toplumynyň esasynda, dürli obýekt yzarlamak usullarynyň netijeliligini bahalandyrmak boýunça synaglar geçirilýär, adaty wideo kamera we wakalar kamerasynyň maglumatlaryny işlemek üçin aýratyn we täsirli alamatlary tgaşdyrmal (birleşdirmek) algoritmleri goşulýar.

«VisEvent: Kadr akymly we wakalar akymlynyň bilelikdäki işiniň kömegi bilen obýektleri ygtybarly yzarlamak» atly makalada, adaty wideo kameranyň we wakalar kamerasy atly tehnologiýanyň bilelikde ulanylyşy bilen obýektleri yzarlamak usuly öwrenilýär.

«Krio-EM kartalarynda modelleriň awtomatlaşdyrylan gurluşy we beloklaryň kesgitlemesi»⁶ atly makalada awtorlar ModelAngelo atly maşyn öwrenişine esaslanýan usuly hödürleýärler, ol kriogen elektron mikroskopiasynda (kriogen-EM) atom gurluşlaryny, awtomatlaşdyrylan görnüşde düzmek üçin ulanylýar. ModelAngelo, kriogen-EM kartasyndan, belok zygiderliliginden we gurluşyndan alnan maglumatlary ulanyp, atom gurluşlaryny we nukleotidleri düzýär. Ol atom gurluşlarynyň hilini, bilermenler tarapyndan döredilen derejede üpjün edýär we näbelli zygiderlilige eýe beloklary kesgitlemekde olardan üstün geçýär. ModelAngelo-da emeli intellekt tehnologiýalarynyň ulanylmagy, atom gurluşlarynyň düzülmegini awtomatlaşdyrmaga we krio-EM usuly bilen gurluşy kesgitlemekde obýektliwligi ýokarlandyrmaga mümkinçilik berýär.

«Hyzmat bermekde ýüz öwürilmegi görnüşli hüjümler şertlerinde kiberfiziki energiýa ulgamlary üçin wakanyň triggeri bilen howpsuz ulgunlaşdyrylan dolandyryş»⁷ atly

«Hyzmat berilmeginde ýüz öwürilmegi görnüşli hüjümler şertlerinde kiberfiziki energiýa ulgamlary üçin wakanyň triggeri bilen howpsuz ulgunlaşdyrylan dolandyryş» atly makalada kiberhüjümler wagtynda, kiberfiziki energiýa ulgamlary dolandyryş howpsuzlygyny (CPPSs) üpjün etmegiň usuly öwrenilýär.

makalada kiberhüjümler wagtynda, kiberfiziki energiýa ulgamlary dolandyryş howpsuzlygyny (CPPSs) üpjün etmegiň usuly öwrenilýär. Awtorlar, hyzmat bermekden ýüz öwürmek (DoS) hüjümlerinde CPPSs-ler üçin energiýa çäklendirilen täze ulgunlaşdyrylan usuly teklip edýärler. Teklip edilen mehanizm, işlediliş mehanizmleri taslananda, DoS hüjümlerini göz önünde tutýar. CPPSs-leriň durnuklylygyny üpjün etmek üçin ýeterlik şertler alyndy we ulgam ýagdaýlarynyň ugurlarynyň howpsuz zolagyň içinde galmagy üçin kepillendirilen wagat berildi.

«Güýçli daşky täsirlerde liniýa däl ulgamlar üçin öndüriljek esasynda çeyre dolandyryş»⁸ atly makalada, daşky päsgelleriň täsirine güýçli duçar bolan ulgamlaryň dolandyryş meselelerine seredilýär. Daşky täsirleriň bahalandyrmasy üçin daşky täsirleriň çäginde kesgitleýän araçäklik täsir synçysy döredilýär. Alnan çäkler esasynda öndüriljek talaplaryny we onuň azaltma düzgünlerini görkezýän modifisirlenen öndüriljek wezipeler (MPF) bilen üpjün edýän kömekçi dolandyryş ulgamy işlenip düzülýär. Bu taslama uçuş dolandyryş ulgamlarynda, robot tehnologiýa ulgamlarynda, önümçilik amallarynda, awtomatlaşdyrylan dolandyryş ulgamlarynda we ulag dolandyryş ulgamlarynda ulanyp bolýar.

«DoS hüjümlerine garşy ýokary derejeli zynjyr görnüşli ulgamlaryň negolonom ulgamlary üçin durnukly ahyrky wagtlaýn konsensus-treking»⁹ atly makalada, hyzmat bermekde ýüz öwürilmegi (DoS) hüjümleri şertlerinde zynjyr görnüşli ýokary derejeli ulgamlar üçin ahyrky wagtda da ylalaşykly yzarlaýyş durnuklylygyny üpjün etmek meselesine seredilýär. DoS hüjüminden soň graflaryň baglanyşyklarynyň dikeldilmegini üpjün edýän we birleşmäni tizleşdirýän, her bir tabynlykdaky üçin täze, howpsuz, paýlanan synçy işlenip düzülýär.

Şeýle hem, ýagdaýlaryň başlangyç paýlanyşyna garamazdan, lideriň maglumatlaryna çalt ýakynlaşmagy üpjün edýän dolandyryş algoritmi hödürleýär.

⁶ Jamali, K., Käll, L., Zhang, R. et al. Automated model building and protein identification in cryo-EM maps. *Nature* (2024). <https://doi.org/10.1038/s41586-024-07215-4>

⁷ A. Wang, M. Fei, Y. Song, C. Peng, D. Du and Q. Sun, Secure Adaptive Event-Triggered Control for Cyber-Physical Power Systems Under Denial-of-Service Attacks, in *IEEE Transactions on Cybernetics*, vol. 54, no. 3, pp. 1722–1733, March 2024, doi: 10.1109/TCYB.2023.3241179.

⁸ K. Yong, M. Chen, Y. Shi and Q. Wu, Flexible Performance-Based Control for Nonlinear Systems Under Strong External Disturbances, in *IEEE Transactions on Cybernetics*, vol. 54, no. 2, pp. 762–775, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2022.3224040.

⁹ N. Sarrafan, J. Zarei, R. Razavi-Far and M. Saif, Resilient Finite-Time Consensus Tracking for Nonholonomic High-Order Chained-Form Systems Against DoS Attacks, in *IEEE Transactions on Cybernetics*, vol. 54, no. 2, pp. 739–751, Feb. 2024, doi: 10.1109/TCYB.2022.3186207.

Makalanyň maglumatlaryny neşir eden, ylmy neşirýatlaryň görkezijileri 3-nji tablisada görkezilen.

3-nji tablisadan görnüşi ýaly, 2024-nji ýylyň birinji çäryeginde emeli intellekt ugurly makalalary çap eden iň abraýly ylmy neşir Nature bolup, ol sitata getiriş kwartiline 1 degişlidir we täsir faktory 20,96 (SJR) bilen häsiýetlendirilýär. Žurnaknyň esasy tematikasy – tebigy-ylmy bolup durýar.

2024-nji ýylyň birinji çäryeginde iň abraýly žurnallarda çap edilen makalalaryň sany boýunça lider ýurt – Hytaý bolup durýar.

Tablisa 3

Emeli intellekt çygyrynda makalalar çap edilen iň abraýly baş žurnal we bu žurnallaryň tematikasy

Žurnalyň ady	Täsir-faktor	Kwartil
Nature	20,96	1
Advanced Functional Materials	5,57	1
IEEE transactions on cybernetics	5,37	1
Nature communications	5,12	1
Information Fusion	4,76	1

Industriýanyň gyzyklanmalary

Kompaniýalaryň gatnaşmagynda amala aşyrylýan ylmy-barlag işleri aýratyn gyzyklanma döredýär, sebäbi şol barlaglaryň netijeleri ýokary ähtimallyk bilen kompaniýalarda ornaşdyrylar we önümler görnüşinde bazara çykarylar. Kompaniýalaryň işgärleri bilen bilelikde taýýarlanan ylmy makalalaryň seljermesi, 2024-nji ýylyň birinji çäryeginde industriýanyň aşakdaky mowzuklara gyzyklanma bildirendigini görkezdi:

- 1) Amaly informatika – 25 neşir.
- 2) Umumy lukmançylyk – 24 neşir.
- 3) Programma üpjünçiligi – 19 neşir.
- 4) Köpugurly mowzuklar – 14 neşir.
- 5) Umumy biöhimiýa, genetika – 12 neşir.
- 6) Molekulýar biologiýa – 12 neşir.
- 7) Umumy himiýa – 11 neşir;
- 8) Farmakologiýa – 11 neşir;
- 9) Amaly matematika – 10 neşir.
- 10) Biöhimiýa – 10 neşir.

Aşakda emeli intellekt ugrunda neşir edilen makalalaryň sany boýunça öňde baryjy kompaniýalaryň sanawy berilýär:

- 1) IBM – 45 neşir.
- 2) Google – 44 neşir.
- 3) Hoffman-La-Roche – 28 neşir.
- 4) Bayer – 21 neşir.
- 5) MSD (Merck & Co) – 21 neşir.
- 6) Aditya Birla – 17 neşir.
- 7) Huawei – 17 neşir.
- 8) Pfizer – 14 neşir.
- 9) Novo Nordisk – 13 neşir.
- 10) Baidu – 12 neşir.

Şeýlelik bilen, täjirçilik kompaniýalary amaly informatika, umumy lukmançylyk, programma üpjünçiligi, umumy biöhimiýa, genetika, molekulýar biologiýa we farmakologiýa ýaly mowzuklar boýunça ylmy barlaglaryň netijelerini neşir edýärler. 45 makala bilen iň işjeň gurama IBM bolup, 2023-nji ýylyň dördünji çäryeginde 131 makala bilen öňde bolan Google we 74 makala bilen IBM-e garanynda olaryň işjeňliginiň peselendigini görkezýär. Bu netijeler iň abraýly žurnallaryň sanawyna girmeyän žurnallarda neşir edilipdir..

Goşundy

Usulyýet

- Emeli intellekt ugrunda ylmy neşirleriň gözlegi we seljerilmegi Lens.org internet çeşmesi arkaly geçirildi.
- Neşirleriň gözlegi 2024-nji ýylyň 25-nji martynda, 2024-nji ýylyň 1-nji ýanwary – 2024-nji ýylyň 25-nji marty aralygyndaky neşir senesi boýunça amala aşyryldy.
- Neşirleriň gözlegi, aşakdaky bilim ugurlary boýunça geçirildi:
 - Artificial intelligence;
 - Machine learning;
 - Deep learning;
 - Computer vision;
 - Pattern recognition;
 - Artificial neural network;
 - Convolutional neural network;
 - Natural language processing;
 - Reinforcement learning;
 - Data science;
 - Robustness (computer science);
 - Speech recognition.

Şeýlelik bilen, ulanylan usulyýet, diňe emeli intellektiň umumy düşünjelerini (enjam öwretmek, neýron tor, patternleri tanamak, maglumat ylmy, “robastlyk”) däl-de, eýsem, emeli intellektiň iň aktual tehnologiýalaryny (kompýuter görüşi, sesi tanamak we tebigy dili işlemek) we olaryň iň aktual durmuşa geçirilme çemeleşmelerini (çuň öwrenmek, goldaw bilen öwrenmek, süýndürilen neýron torlary) hem öz içine alýar.

Awtorlar hakynda maglumat

Sergeý Wladimirowiç Astahow, fizika-matematika ylmlarynyň kandidaty, Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň ýanyndaky Seljeriş merkeziniň emeli intellekt uguryndaky barlag merkezleri boýunça bölümiň müdüriniň orunbasary (Moskwa, Akademik Saharow prospekti, 12), ORCID: 0000-0002-7682-1919; s.v.astakhov@inbox.ru

Sergeý Ýuryewiç Nakwasin, Russiýa Federasiýasynyň Hökümetiniň ýanyndaky Emeli intellekti ösdürmek boýunça Milli merkeziniň direktory (Moskwa, Pokrowskiý bulwar, 11); nakwasinsky@ai.gov.ru

Information about the authors

Sergey V. Astakhov, Cand. Sci. (Physics and Mathematics), Deputy Head of the Department for Research Centers in the Field of Artificial Intelligence of the Analytical Center for the Government of the Russian Federation (Moscow, Academician Sakharov Ave., 12), ORCID: 0000-0002-7682-1919; s. v. astakhov@inbox.ru

Sergei Yu. Nakvasin, Director of the National Centre for AI Development for the Government of the Russian Federation (Moscow, Pokrovsky Blvd., 11); nakvasinsy@ai.gov.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

The authors declare no conflict of interests.

Redaksiýa gelen senesi:

11.04.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi:

12.04.2024

5. DAŞARY ÝURT PATENT EDARALARYNYŇ TÄZELIKLERI

Habarlar ýa-da bellikler

Notes

UDK 347.77: 002.2 (048)

Gündogar Aziýanyň patent edaralarynyň esasy wakalarynyň syny

Anastasiya Aleksandrowna Lomakina,

Senagat eýeçiliginiň federal instituty

anastasiia.lomakina@rupto.ru

Mazmuny: Hytaý, Taýwan, Koreýa Respublikasy, Ýaponiýa patent edaralarynyň esasy wakalary hakynda maglumatlar, 2023-nji ýylyň ahyryndan 2024-nji ýylyň maý aýyna çenli aralygy öz içine alýar. Habar wakalarynyň gysgaça mazmun görnüşindäki syny okyjylara sebitiň patent edaralarynyň işjeňliginiň esasy tendensiýalary, şeýle hem intellektual eýeçiligiň gorag, goramak we täjirleşdirme amalary boýunça anyk mysallar bilen tanyşmaga mümkinçilik berýär. Mundan başga-da, intellektual eýeçiligiň goragy, innowasion işjeňlik we kazyýet tejribesi boýunça statistiki maglumatlary almaga mümkinçilik berýär.

Açar sözler: gysgaça mazmun, intellektual eýeçilik, patent edarasy, Hytaýyň Intellektual Eýeçilik Milli Müdirliги, Koreýanyň Intellektual Eýeçilik Edarasy, Ýaponiýanyň Patent Edarasy, Taýwanyň Intellektual Eýeçilik Edarasy.

Çeşmäni görkezmek üçin: Lomakina A. A. Ýewraziýa sebitinde senagat nusgalaryny hasaba almagyň sazlaşykly prosedurasyny döretmek: sebäpler, artykmaçlyklar // SEFI Habarçysy. 2024. J. 3 № 2 (8). S. 198 – 202.

East Asia intellectual property offices main events review

Anastasia A. Lomakina

Federal Institute of Industrial Property

anastasiia.lomakina@rupto.ru

Abstract: information on the main events patent offices of China, Taiwan, South Korea, Japan for the period of end of 2023 – May of 2024 is collected. An overview of news events in the form of a digest provides readers with the opportunity to get acquainted with the key trends in the activities of patent offices in the region and bright examples in practice of protection and commercialization of intellectual property and get statistics on intellectual property protection, innovation, case law.

Keywords: digest, intellectual property, patent office, China National Intellectual Property Administration, Korean Intellectual Property Office, Japan Patent Office, Taiwan Intellectual Property Office.

For citation: Anastasia A. Lomakina, East Asia intellectual property offices main events review // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 2 (8). P. 198 – 202.

Hytaý

Hytaýda geografiki görkezmeleriň gorag aýratynlyklary

Hytaý Halk Respublikasynyň Halk Syýasy maslahat geňeşiniň (CPPCC) 14-nji çagyrylyşynyň umumhytaý komiteti tarapyndan geografiki görkezmeleriň (GG) ulanylyş we olardan ýüz öwürmek mehanizmini ornaşdyrmak teklipe edilýär. Ol mehanizm berk sertifikatlaşdyrylmagy, atlary erkin aýyrmagy we GG-ni dikeltmek ulgamyny öz içine alýar. Şeýle hem GG bilen baglanyşykly maglumat alyşmakda standartlary sazlaşdyrmak we GG-ni dikeltmek boýunça berk çäreleri görmek teklipe edilýär. Hytaý ulanyjylary GG boýunça

maglumat gözleglerinde uly maglumatlar we WeChat mini-programmalary arkaly kömek alyp bilerler.

2024-nji ýylyň 1-nji fewralyndan başlap, Hytaýyň Milli Intellektual Eýeçilik Müdirliги (CNIPA) tarapyndan neşir edilen GG önümleriniň goragy boýunça talaplar güýje girýär. Bu talaplarda GG barlag standartlary, akkreditasiýa amalary, önümleriň esasy aýratynlyklary, hasaba alynmagyň ret edilmeginiň sebäpleri anyklaşdyrylýar. Mundan başga-da, üýtgetmeler girizmek we yza almak boýunça amallar goşulýar, şeýle hem hasaba alynýan önümleriň hakykylyk, çäk, aýratynlyk we döwrebaplyk talaplaryna laýyk gelmegi göz önünde tutulýar.

Çeşmeler:

CNIPA: saýt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2023/8/9/art_2975_186790.html;

CNIPA: saýt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/31/art_2975_190091.html

Hytaýda ylym göwrümlü hyzmatlaryň importy we eksporty artýar

Hytaýda hyzmat pudagynda importyň we eksportyň umumy bahasy 3,13584 trillion ýuana ýetdi, bu bolsa 2022-nji ýyl bilen deňeşdirilende 8,5% ýokarydyr. Ylym we tehnologiýa bilen baglanyşykly hyzmatlardan alynýan girdeji 1,36392 trillion ýuana deň bolup, geçen ýyl bilen deňeşdirilende 12,3% köpdür. Dünýä ykdysadyýetiniň haýal dikeldilmegine we islegiň azalmagyna

2023-nji ýylyň soň ýagdaýyna Hytaýda dahyllylaryň eyeçiliginde takmynan 4,02 million hereket edýän milli oýlap tapuş patenti bardy.

garamazdan, ylym göwrümlü tehnologiýa hyzmatlary söwdasy öz paýyny artdyryp, ösüşiň täze hereketlendirijisine öwrüldi.

Çeşme:

CNIPA: saýt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2023/8/23/art_2975_186958.html

Hytaý – dahyllylara 4 million patentine degişli bolan dünýäde ilkinji ýurtdyr

Gymmatly patenleriň sany umumy patenleriň 40%-den gowragyny düzýär. Milli ýokary tehnologiýaly kärhanalar, şeýle hem kiçi we orta tehnologiýa kompaniýalar şeýle patenleriň 2,13 millionyna (73,4%) eýelik edýär.

2023-nji ýylyň soň ýagdaýyna Hytaýda gymmatly oýlap tapuşlara degişli hereket edýän patenleriň 70%-i strategiki taýdan ösüşde bolan sektorlara degişli boldy. Hytaýda gymmatly oýlap tapuşlara degişli patenleriň ortaça hereket ediş möhleti 8,4 ýyla deň boldy.

Çeşmeler:

CNIPA: saýt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/18/art_2975_189850.html;

CNIPA: saýt. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/1/24/art_2975_189961.html

Koreýa Respublikasy**KIEE müşderileri üçin täze mümkinçilikler**

Koreýanyň Intelktual Eýeçilik Edarasy (KIEE), kazyýet kararyny çykarmak boýunça iş mukdaryny azaltmak maksady bilen, AI we OCR tehnologiýalaryny ulanyp, ýany bilen iberilýän resminamanyň suratyndan maglumaty awtomatiki tanap we çykaryp bilýän ulgamy ornaşdyrýar. Şeýle-de, bu tehnologiýalar, haýyşnama tabşyrmak we seljermek ugurlarynda ulanmaga meýilleşdirýär.

Toplumlaýyn barlag ulgamy ornaşdyryldy – bu ulgamda bir harytlar toparyna ýa-da bir iş ugruna degişli birnäçe haýyşnama bir wagtda we islenýän wagtda seredilýär. Kompaniýalar bu ulgamy, patent ýa-da haryt nyşanlaryny hasaba almak işini çaltlaşdyrmak üçin ulanyp bilerler.

Çeşme:

KIEE: saýt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19960&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIEE: saýt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19986&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

KIEE işiniň amatlaşdyrylmagy

KIPO-nyň işiniň optimizasiýasy

Patent seljermesiniň netijeliligi hünärmenleriň wagtyny paýlaýyş ulgamyny ornaşdyrmak arkaly ýokarlandyryldy. Haýyşnamalar bilen işlemekden daşlaşmazlyk üçin iş gününde iki döwür bölünip berildi: üns jemlenen seljeriş döwri, bu döwürde beýleki işlerden daşlaşylýar; müşderilere jogap bermek döwri, bu döwürde ähli işgärler haýyşnamaçylaryň jaňlaryna jogap berýärler.

Toplumlaýyn barlag ulgamy ornaşdyryldy – bu ulgamda bir harytlar toparyna ýa-da bir iş ugruna degişli birnäçe haýyşnama bir wagtda we islenýän wagtda seredilýär.

Çeşme:

KIEE: saýt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19966&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

Koreýa Respublikasynda rekord derejede patent haýyşnamalary tabşyryldy!

2023-nji ýylda Koreýa Respublikasynda 24,3 million patent haýyşnamasy, 25,5 million haryt nyşanyny hasaba almak üçin haýyşnama we 5,5 million senagat nusgasy üçin haýyşnama tabşyryldy.

Tehniki ugurlar babatda ýarym-geçirijiler (12,3 %), elektrotehnika/energetika (11,4 %), sanly aragatnaşyk (10,3 %) ugurlarynda haýyşnamalaryň sany artdy. Elektron söwda (6 %) we audio-wideo tehnologiýalar (6,6 %) ugurlarynda bolsa azalma boldy.

Çeşme:

KIEE: saýt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19989&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>.

2024-nji ýylyň aprelinden başlap, eýesiniň razylygy bilen meňzeş haryt nyşanlaryny hasaba almaga we ulanmağa mümkinçilik berýän, haryt nyşanlarynyň bir wagtda hereket etmegi hakynda şertnamalaryň ulgamy ornaşdyrylýar.

Koreýa Respublikasynyň haryt nyşanlary baradaky kanunçylygynda üýtgetmeler

2024-nji ýylyň aprelinden başlap, eýesiniň razylygy bilen meňzeş haryt nyşanlaryny hasaba almaga we ulanmağa mümkinçilik berýän, haryt nyşanlarynyň bir wagtda hereket etmegi hakynda şertnamalaryň ulgamy ornaşdyrylýar.

Pikirleri ogurlamak hakynda hak islegler boýunça hak isleg köneligi ulgamy herekete girizildi: bu möhlet, bikanun bäsdeşlik hereketiniň ykrar edilen gününden başlap 3 ýyldan ýa-da bikanun bäsdeşligiň başlanan gününden başlap 10 ýyldan yabaratdyr.

KIEE, haýyşnama berilen atlara goşmaça hökmünde hasaba alynmagy mümkin önümleriň meňzeş atlaryny açylandygy hakynda yglan etdi. Haýyşnama tabşyrylanda, haýyşnamaçy önümiň adyny HNHK-a (Haryt Nyşanlarynyň Halkara Klassifikasiýasy) laýyklykda we Kanunda kesgitlenen görnüşde, anyk kesgitlenen görnüşde görkezmeli (meňzeş önümleriň atlarynyň sanawy Kipris sahypasynda ýerleşdirilen: www.kipris.or.kr).

Çeşmeler:

KIPO: saýt. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19879&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>;

KIPO: saýt. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19882&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>

Emeli intellektiň ösüşi

Soňky 10 ýylda (2011–2020 ý.) Koreýa Respublikasynda emeli aň ulanyp lukmançylyk şekillerini seljeriş tehnologiýasyna degişli patent haýyşnamalarynyň sany ýylda ortaça 67,1% ýokarlandy. Patent haýyşnamalarynyň konsentrasiýasyny görkezýän Herfindal-Hirşman indeksi soňky 11 ýylda 458-den 46-a çenli azaldy. Bu ýagdaý, emeli aň bilen lukmançylyk şekillerini seljeriş tehnologiýasyna bolan gyzyklanmanyň artmagy we bu ugurda iş alyp barýan kompaniýalaryň sanynyň köpelmegi bilen baglydyr.

LG kompaniýasy bilen bilelikde, KIEE tarapyndan patentlere niýetlenen dil modeli döredildi, bu model KIEE tarapyndan çap edilen materiallaryň üstünde işlenip taýýarlanlydy. 2024-nji ýylda KIEE patent gözleg, klassifikasiýa we seljermäniň beýleki tapgyrlarynda innowasiýalaryň ornaşdyrylmagy boýunça gözleg we işläp taýýarlamalar geçirmegi meýilleşdirýär.

IP5 ulgamyna girýän edaralara, soňky 10 ýylda tabşyrylan patent haýyşnamalary seljerildi. Netijede, Koreýa Respublikasy

intellektual hil dolandyryşda we emeli intellekt ulanyp, surat seljeriş tehnologiýalary babatda dünýäde öňdeligi eýeledi (202 haýyşnama, 25,4%), Hytaýy (18%, 143 haýyşnama) we Ýaponiýany (17,5%, 139 haýyşnama) yza galdyrdy.

Çeşmeler:

KIEE: saýt. – URL: <https://kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19878&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>;

KIEE: saýt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19974&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>;

KIEE: saýt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=19936&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>

KIEE-nyň 2024-nji ýyl üçin syýasat trendleri

2024-nji ýylyň 7-nji fewralynda “Koreýanyň Intellektual Eýeçilik Edarasynyň Esasy syýasatyny durmuşa geçirmegiň maksatnamasy” yglan edildi. Içki mümkinçilikleri, ösüş mümkinçiliklerini we eksport bäsdeşligini ýokarlandyrmak maksady bilen üç esasy ugurda strategiýalar işlenip düzüldi: “Kazyýet çözgütlerini çykarmak we seljermek”, “Intellektual eýeçiligiň içerki ekoulgamy, “Bütindünýä daşky gurşawy”.

Maksatlara ýetmek üçin, patent gözlegleri we klassifikasiýasy üçin emeli aňyň dil modelini ulanmak bilen, okuw maglumatlaryny döretmek boýunça gözlegler we taslamalar meýilleşdirilýär, kazyýet resminamalaryna we subutnama sanawlaryna integrirlenen hyzmatlary hödürlemek, bilelikdäki resminamalary awtomatiki klassifikasiýa ulgamyny giňeltmek we sanly çözgüt kabul ediş ulgamyny kämilleşdirmek meýilleşdirilýär. Öňdebaryjy tehnologiýalaryň daşary ýurtlara akmagynyň öňüni almak üçin senagat eýeçiliginiň maglumatlary barada kanun kabul edilmegi meýilleşdirilýär.

Çeşme:

KIEE: saýt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20015&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>

Strategik tehnologiýalary patent taýdan goldamak boýunça Milli topar döredildi

2024-nji ýylyň 21-nji fewralynda patent boýunça hünärmenlerden we analitiklerden ybarat Strategik tehnologiýalary patent taýdan goldamak boýunça Milli topar işine başlady. Toparyň wezipesi – Koreýa Respublikasynyň hökümeti tarapyndan saýlanyp alnan 12 strategik tehnologiýa4 degişli patent mega-maglumatlarynyň seljeriş netijelerini ylmy-barlag we ösüş işleri (NIYOKR) bilen meşgullanýan ministriklere hem-de ýöriteleşdirilen guramalara bermekdir.

Çeşme:

KIEE: saýt. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20028&sysCd=SCD02&aprchlId=BUT0000029>.

⁴ Ýarym-geçirijiler, ekranlar, ikilenji batareýalar, kämilleşdirilen hereketlilik, täze nesil ýadro energiýasy, öňdebaryjy biotehnologiýalar, howa-kosmos senagaty, deňiz senagaty we ş.m.

Ýaponiýa

Patent arzalaryndaky maglumatlary aýan etmezlik ulgamy herekete girizildi

2024-nji ýylyň 1-nji maýyndan başlap, ykdysady howpsuzlygy üpjün etmek baradaky Kanuna laýyklykda patent haýyşnamalaryndaky maglumatlary aýan etmezlik ulgamy herekete girizildi. Eger-de haýyşnama elementleri ýurduň howpsuzlygyna howp salýan ýagdaýyň ýüze çykmagynyň ähtimallygyny ýokarlandyryjy maglumatlary öz içine alýan bolsa, onda patent işleriniň ýerine ýetirilmeği bes edilýär.

Maglumatlary aýan etmezlik meselesiniň seredilişi iki tapgyrda amala aşyrylýar: ilki bilen, Ýaponiýanyň Patent Müdirliğinde (JPO), soňra bolsa Ministrler Kabinetiniň sekretariatynda. Daşary ýurt arzalary bilen baglanyşykly amallar JPO-nyň komissarynyň çözgüdine laýyklykda bes edilip bilner.

Çeşme:

JPO: saýt. – URL: https://www.jpo.go.jp/e/system/patent/shutugan/patent_applications.html.

Taiwan (HHR)

TIPO-nyň täze hyzmatlary we serwisleri

Sanly haýyşnama tabşyrmak hyzmatlaryny amatlaşdyrmak we mobil enjamlary bilen özara baglanyşygy güýçlendirmek maksady bilen, TAIWAN-CA (TWCA) mobil telefon hyzmaty işe girizildi. Bu hyzmat arkaly, söwda nyşanyny hasaba almak üçin haýyşnama tabşyrmak, “Şahsy otag”, “Meniň kazyýet işlerim” we beýleki onlaýn hyzmatlary goldaýan mobil sertifikatlar berilýär.

Senagat nusgalaryny hasaba almak boýunça haýyşnamalaryň seljerilişi döwründe hödürülen hyzmatlaryň sanawy giňeldildi. Eger nusga üçünji tarap tarapyndan ulanylsa ýa-da Tawanyň Intellectual eýeçilik edarasynyň (TIPO) doly sanawyna girýän bäsleşikde baýrak gazansa, ýa-da haýyşnama täze startap tarapyndan tabşyrylsa, tizleşdirilen seljerişiň möhleti iki aý bolup durýar. Ilkinjilige bildirilen hukuklara garamazdan, gijikdirilen seljerişiň möhleti, haýyşnamanyň tabşyrylan senesinden başlap, bir ýyl içinde kesgitlenýär.

450 müňden gowrak ýazgyny öz içine alýan, aýdym-saz eserlerini gözlemek ulgamy döredildi. Ulgam hytaý dilinde elýeterlidir.

Çeşme:

TIPO: saýt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-924755-3e982-2.html>;

TIPO: saýt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-925706-8c7fe-2.html>;

TIPO: saýt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-928960-e8bbd-2.html>;

Seljeriş geçirilende startaplary goldamak boýunça tejribe

2023-nji ýylda startaplar üçin oňyn patent seljermesi boýunça pilot maksatnama gatnaşmak üçin 25 haýyşnama tabşyryldy. Maksatnama gatnaşýan kärhanalaryň patent haýyşnamalarynyň seljeriş wagty (haýyşnamanyň tabşyrylan gününden başlap, netijeleriň berlen gününe çenli) ortaça 71,6 gün boldy. 2024-nji ýylyň ýanwaryndan başlap, maksatnama gatnaşmak talaplary ýumşadyldy: başlangyç taslamalar patent haýyşnamany tabşyrmak hukugyny saklaýan döwrüň dowamynda islendik wagt haýyşnamaçy hökmünde gatnaşyp biler.

Çeşme:

TIPO: saýt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-932682-46d47-2.html>

2023-nji ýylyň statistiki maglumatlary çap edildi

2023-nji ýylda TIPO-a jemi 72 607 patent haýyşnama gowşup, bu 2022-nji ýyl bilen deňeşdirilende 1 % ösüşi görkezýär. Şolaryň arasynda oýlap tapyşlar boýunça patent haýyşnama sany (50 854) 1 % yokarlandy, senagat nusgalary boýunça haýyşnama sany (7287) 2 % artdy. Ýöne peydaly modeller üçin patent haýyşnama sany (14 466) 1 % azaldy, haryt nyşanlaryny hasaba almak boýunça haýyşnama sany (91 535) bolsa 3 % peseldi.

Arza beren ýurtlaryň arasynda liderler: Hytaý (4822 haýyşnama), ABŞ (3007 haýyşnama) we Ýaponiýa (2899 haýyşnama). Oýlap tapyşlar boýunça patent haýyşnamanyň ortaça seljeriş möhleti 8,9 aý, haryt nyşanlaryny hasaba almak boýunça bolsa 6,2 aý boldy.

Çeşme:

TIPO: saýt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-935722-dfa54-2.html>;

TIPO: saýt. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-934803-a0c2e-2.html>

Awtor hakynda maglumat

Anastasiya Aleksandrowna Lomakina, “Senagat eýeçiliginiň federal instituty” FDBE-niň Ylmy işi guramak merkeziniň kiçi ylma işgär (Moskwa, Berezhkovskaya köçesi, jaý 30, bina 1); anastasiia.lomakina@rupto.ru

Information about the author

Anastasia A. Lomakina, junior researcher, Center of Scientific Activity Management, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); anastasiia.lomakina@rupto.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi: 10.05.2024

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 27.05.2024

6. KITAP TEKJESI

Monografiýanyň mazmuny

Monograph abstract

“Bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligi dolandyrmak: hukuk düzgünleşdirmesi we täjirleşdirme”

Научные редакторы: А. А. Афанасьев, М. А. Боровская, Ю. А. Колесников, Т. В. Федосова
Издательство Южного федерального университета

«Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization»

Ylmy redaktorlar: A. A. Afanasyew, M. A. Borowskaýa, Ýu. A. Kolesnikow, T. W. Fedosowa
Günorta federal uwniwersitetiň neşirýaty

Monografiýada bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligiň goragy we intellektual eýeçilik dolandyryşy boýunça esasy ugurlar açylyp görkezilýär, olarda emeli intellekt tarapyndan döredilen sungat eserleriniň hukuk taýdan düzgünleşdirilişi, tehnologiýalaryň transferiniň ykdysady ugurlary, häzirkizaman halkara we milli maglumatlar bazalaryna, marketing platformalaryna, biržalara we intellektual eýeçilik ugrundaky beýleki sanly platformalara syn bermek ýaly meseleler öz beýanyny tapýar. “Bilim – ylym – işewürlük” modelinde ylmy-barlag işleriniň netijelerini öňe sürmek boýunça guramaçylyk-ykdysady mehanizmi we intellektual işleriň netijelerini Rossýanyň we makro-sebitiň ykdysady giňişliginde gurama we öňe sürmek tejribesine esaslanýan taslama işleriniň metodiki üpjünçiligi boýunça çemeleşme hödürleýär.

Bu monografiýa, intellektual eýeçiligi dolandyrmagyň nazaryýet we amaly ugurlary, şeýle-de intellektual işleriň netijelerini öňe sürmek we täjirleşdirme meseleleri bilen meşgullanýan ylmy işgärler, mugallymlar, barlagçylar, aspirantlar we magistrantlar üçin peýdaly bolar.

Syn

Review

Günorta federal uniwersitetiniň awtorlar topary tarapyndan taýýarlanan, «Bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligi dolandyrmak: hukuk düzgünleşdirmesi we täjirleşdirme» atly monografiya boýunça syn

Ylmy redaktorlar: A. A. Afanasýew, M. A. Borowskaýa, Ýu. A. Kolesnikow, T. W. Fedosowa

Oleg Petrowiç Neretin,

ykdysady ylmlarynyň doktory, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty»
FDBE-niň direktory

Review for the monograph «Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization», prepared by the team of authors of the Southern Federal University

Scientific editors: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova

Oleg P. Neretin,

Doctor of Economics, Director of the Federal State Budgetary Institution
«Federal Institute of Industrial Property»

Syn berilýän monografiya, intellektual eýeçiligiň hukuk taýdan häsiýetlerini, bilime esaslanýan ykdysadyýetde ylmy bilimiň hukuk aýratynlyklaryny ylmy taýdan seljerip, düşünmäge we «Bilim – ylym – biznes» modelinde ylmy-barlag işleriniň netijelerini öňe sürmek boýunça guramaçylyk-ykdysady mehanizmi durmuşa geçirmäge gönükdirilendigi bilen gyzyklydyr.

Häzirki zaman dünýäde intellektual eýeçilik ugry, täze pikirleriň, önümleriň we hyzmatlaryň hakyky ýa-da mümkin täjirçilik gymmatyna eýe bolan serhetüsti giňişligini emele getirýär. Şol bir wagtyň özünde awtorlar intellektual önümleriň erkin söwda maksatly ulanylyşy bilen baglanyşykly bar bolan hukuk gapma-garşylyklaryny belläp geçýärler. Munuň diňe hereket edýän kanunçylyga girizilýän üýtgetmeler bilen çözüp bolmaýandygyny, sebäbi bu meseleleriň doktrinal esaslaryň, prinsipleriň we düşüňjeleriň täzeden garalmagyny talap edýändigini nygtaýarlar. Şu nukdaýnazardan, monografiýanyň awtorlary intellektual eýeçilik ulgamynda döwlet syýasatynyň esasy ýörelgesini – intellektual eýeçilik hukuklaryna eýe bolanlaryň, ulanyjylaryň we sarp edijileriň kanuny bähbitleriniň we adalatly peýdalanyşynyň akylyly deňagramlylygynyň üpjün edilmegini, hukuk taýdan laýyk görnüşde beýan edilmegini teklipe edýärler. Şeýle hem, kontinental intellektual eýeçilik modeline täzeden garamaga çagyryş edýärler.

Emeli intellektiň hukuk ýagdaýyna çemeleşmeleri işläp taýýarlamak meselesiniň çözügüne goşulyp, monografiýanyň

awtorlary intellektual ulgamlarynyň hukuk şahsyýeti we şonuň bilen baglylykda delikto-, geleşik- we trans- kämillik ukyplylygy meselelerini gozgaýarlar.

Şübhesiz, emeli intellekt IIN döretmäge ukyplydyr. Onuň soňky ýyllarda çalt ösmegi, hukuk ylmynyň öňünde emeli intellektiň işiniň önümleriniň goraga ukyplylygy meselesini adaty bir sorag hökmünde goýýar. Alymlaryň bu mesele boýunça nukdaýnazarlarynyň palitrasy örän giňdir: emeli intellekti hukugyň täze obýekti ýa-da kähalatlarda garaşsyz hukuk subýekti hökmünde ykrar etmek tekliplerinden başlap, oňa belli bir raýat we syýasy hukuklary bermek meselesine çenli. Daşary ýurt žurnallarynda emeli intellekt tarapyndan döredilen eserleri nou-hau görnüşinde goramak teklibine hem duşmak bolýar. Monografiýanyň awtorlary, esasan, emeli intellekt tarapyndan döredilen eserleriň awtorlyk hukuk taýdan goralmagy modeline tarap ýönelyärler.

Intellektual eýeçiligiň we IIN bilen baglanyşykly hukuklaryň dolandyrylmagynyň ykdysady taraplaryny göz önünde tutmak, dünýä we ýerli tejribäniň deňeşdirme seljermesine esaslanýar.

BRIKS agzalarynyň ylmy barlaglara we işläp taýýarlamalara çykajalarynyň depgini, alymlaryň sany we ýokary tehnologik önümleriň eksporty bilen deňeşdirilýär. Dünýäniň dürli ýurtlarynda intellektual eýeçilik obýektleriniň hukuk goragy derejesini we peýdalanylyşynyň netijeliligini häsiýetlendirýän görkezijileriň seljermesiniň esasynda delillendirilen netijeler çykarylýar.

Patentleriň we maglumat binýatlarynyň marketing meýdançalaryna, ulanyjylaryň gyzyklanmasynyň depgininiň seljerilmegi nazary we amaly taýdan uly gyzyklanma döredýär.

Syn edilýän monografiýanyň ýene bir anyk artykmaçlygy, ýapyk dolanyşykly ykdysadyýetde tehnologiýa geçirilişi üçin ynandyryjy nazary esaslandyrylmaga gönükdirilen bolmagynda jemlenýär.

Ýaş telekeçiligiň ösdürilmegi, Rossiýanyň ykdysadyýeti üçin örän möhüm wezipe bolup durýar. Monografiýanyň awtorlary bilen doly ylalaşyp, uniwersitetlerde döredilýän talyplaryň innowasion telekeçilik ekoulgamynyň intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamynda hünärmenleriň ýetmezçiligini doldurmalydygyny bellemek zerurdyr. Şunuň bilen baglylykda, talyplaryň telekeçiligini höweslendirmegi we goldamagy maksat ediniýän maksatnama taslamalarynyň ähmiýeti barha artýar, maliýeleşdiriş gurallarynyň bolsa öz-özünü täzeden öndürýän häsiýete eýe bolmalydygyny aýratyn bellemek zerur.

Şeýle hem Günorta federal uniwersitetinde, mümkinçilik taýdan täjirleşdirilip bilinjek ylmy-innowasiýa taslamalaryny jemleýän birnäçe maksatnamalaryň durmuşa geçirilýändigini nygtamak möhümdir.

Esasy düzgünleriň tazeligi we üznüksizligi meselesine gelende bolsa.

Şübhesiz, emeli intellekt birlikleriniň hukuk şahsyýetligini kesgitlemek konseptleriniň beýan edilmegi babatynda

bu monografiýa P. M. Morhatyň¹ işi bilen ýakyndan baglanyşyklydyr, emma häzirkizaman intellektual ulgamlaryň seljerilişi babatynda düýpli tapawutlanýar.

IIN-iň hukuk taýdan goragy babatynda düzgünnama-hukuk namalaryň we ylmy, innowasiýa hem-de intellektual eýeçilik ulgamynda döwlet syýasatyny kesgitleýän resminamalaryň toplumynyň çuňňur işlenip taýýarlanandygyny bellemek möhümdir.

Awtorlara arzuw hökmünde: bilime esaslanýan ykdysadyýetde adam maýasynyň paradigmasynyň ösüşine has köp üns bermek ýerlikli bolardy. Bilime esaslanýan ykdysadyýet – bu döredijilikli, açyk düşünjeli adamyň ykdysadyýetidir. Bu ýerde esasy ähmiýet adamyň mümkinçiliklerini, onuň çäksiz mümkinçiliklerini işjeňleşdirmäge degişlidir, munuň çesmesi bolsa şahsyýetiň öz-özünü ösdürmegi we kämilleşmegidir. Şundan soň bilimleriň geçirilmegine, şol sanda DPO programmalary arkaly, üns berilmelidir.

Monografiýa ulgamylygy we amaly taýdan gönükdirilen häsiýeti bilen tapawutlanýar. Ol intellektual eýeçiligi dolandyrmagyň nazary we amaly taraplary, şeýle-de intellektual işiň netijelerini ilerletmek we kommersionizasiýa etmek meseleleri bilen meşgullanýan mugallymlar, gözlegçiler, aspirantlar we magistrantlar üçin peýdaly bolup biler.

Bu monografiýanyň bilim ykdysadyýet ulgamynyň möhüm bölegine öwrüljekdigine ynanýaryn.

¹ Intellektual eýeçilik hukugy we emeli intellekt: monografiýa / P. M. Morhat. – Moskwa: ÝUNITI, 2018. – 121 s.

Syn

Review

Günorta federal uniwersitetiniň awtorlar topary tarapyndan taýýarlanan, «Bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligi dolandyrmak: hukuk düzgünleşdirmesi we täjirleşdirme» atly monografiýa boýunça syn

Ylmy redaktorlar: A. A. Afanasýew, M. A. Borowskaýa, Ýu. A. Kolesnikow, T. W. Fedosowa

Ýuriý Sergeýewiç Zubow,
mugallymçylyk ylmlarynyň kandidaty, Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugyň (Rospatent) ýolabşçysy

Review for the monograph «Intellectual Property Management in the Knowledge Economy: Legal Regulation and Commercialization», prepared by the team of authors of the Southern Federal University

Scientific editors: A. A. Afanasyev, M. A. Borovskaya, Y. A. Kolesnikov, T. V. Fedosova

Yuri S. Zubov,

Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)

Syn üçin hödürlenlen monografiýa, Günorta federal uniwersitetiniň professor-mugallymlar düzüminiň bilelikdäki toparlaýyn ylmy işidir.

Monografiýada gozgalýan esasy mowzuklaryň ähmiýeti şübhesizdir. Häzirkiki intellektual hukuklary kadalaşdyrmak ulgamynyň ýüzbe-ýüz bolýan örän çylşyrymly meseleleri, birnäçe düýpli nazary soraglary täzeden gözden geçirmegiň we bu esasyda täze uzak möhletleýin hukuk syýasatyny işläp taýýarlamagyň möhümdigini görkezýär.

Işiň esasy bölegi üç bapdan ybarat bolup, her bap paragraflara bölünýär. Her bapnyň mazmuny umumy konseptual logika bilen sazlaşyklydyr.

Birinji bapda awtorlar intellektual eýeçiligi dolandyrmagyň hukuk taýdan kadalaşdyrylmagyna degişli iň ýiti meseleleri, şol sanda umumy sanlylaşdyrma bilen baglanyşykly soraglary seljerýärler. Bu babatda intellektual eýeçilik hukuky doktrinasynyň emele gelmegi we bu ugurda hereket edýän kanunçylyk ulgamy taryhy-hukuk we deňeşdirme-hukuk nukdaýnazaryndan häsiýetlendirilýär.

Ikinji bapda Russiýa Federasiýasynda innowasion işeňligi höweslendirmegiň döwlet ulgamyna, intellektual eýeçiligi goldamak we ösdürmek ugurlaryna, şeýle-de tehnologiýa transferine, şol sanda ýapyk dolanyşykly ykdysadyýetde, üns berilýär.

Üçünji bapda IIN-leriň ilerledilmeginiň we ylmy-barlag işleriniň ösdürilmeginiň guramaçylyk-ykdysady mehanizmi «Bilim – ylym – işewürlik» modeli çäklerinde beýan edilýär.

Empirik tendensiýalaryň we nazary işläp taýýarlamalaryň umumylaşdyrylmagy, awtorlar tarapyndan öňe sürülen intellektual ulgamlaryň we gurşawlaryň talyplaryň innowasion telekeçilik ekoulgamynyň arhitekturasy üçin möhüm gurallaryň biridigini görkezýän gipotezany tassyklap geçýär.

Geçirilen barlagyň tapawutly aýratynlygy – bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligi dolandyrmagyň ykdysady we hukuk meselelerini seljermekde ylmy bilmegiň usullarynyň sazlaşykly utgaşmasy bilen açylyp görkezilýän, dogry gurulan usulyýet bolup durýar.

Işiň şübhesiz artykmaçlyklarynyň biri – tehnologiýa telekeçiliginiň esasy steýkholderleriniň wezipesi,

höweslendirilmegi we tehnologiýalaryň geçirilmegi zynjyryndaky ýerine ýetirýän meseleleri bilen baglylykda geçirilýän seljerme bolup durýar.

Dünyäniň iň gowy tejribeleriniň esasynda awtorlar 3.1-nji paragrafda ýokary bilim ulgamynda taslama işini guramaçylyk taýdan goldamak boýunça öz konseptlerini düzüp bilipdirler.

IIN-leriň goragyny, bahalandyrmasy we täjirleşdirmesini netijeli ösdürmegiň zerurlygy, uniwersitetler bilen intellektual eýeçilik boýunça Federal gullugyň (Rospatent) arasynda özara hereketleriň we hyzmatdaşlygyň güýçlendirilmegini şertlendirýär. Rospatent tarapyndan başlanan iri, ýokary tehnologiýaly taslamalaryň bilermen-seljerme taýdan goldanylyşy boýunça geçirilen synag, patentleşdirilip bilinjek we ýokary derejede kommersializasiýa mümkinçiligi bolan çözümleri ir tapmak mehanizmini işläp taýýarlamağa ýardam etmeli.

Syn edilýän monografiýa, uly ylmy we kadalaşdyryjy binyat, şeýle-de köp sanly rus we daşary ýurt çeşmeleriniň çekilmegi tapawutlandyryar.

Monografiýanyň ylmy-amaly gönükdirilişi, ony bilim ykdysadyýeti şertlerinde intellektual eýeçiligi dolandyrmagyň meseleleriniň toplumlaýyn umumylaşdyrmasy hökmünde seretmäge mümkinçilik berýär.

Syn edilýän monografiýanyň amaly ähmiýeti, onuň içinde bar bolan materiallaryň Russiýa Federasiýasynyň döwlet dolandyryş edaralarynyň işinde ulanylyp bilinmeginde jemlenýär. Bu edaralaryň ygtyýaryna ylmy-tehnologik ösüşi we intellektual eýeçiligi dolandyrmagy düzgünleşdirmek we syýasatyny geçirmek meseleleri girýär.

Umuman alanyňda, «Bilim ykdysadyýetinde intellektual eýeçiligi dolandyrmak: hukuk düzgünleşdirmesi we täjirleşdirme» atly monografiýa ýokary ylmy derejede ýerine ýetirilen, häzirkiki zaman meselelerine bagyşlanan döredijilikli we özboluşly barlag bolup durýar.

Awtorlar tarapyndan ýerine ýetirilen iş, öňden görüjilik häsiýetine eýedir. Bilim ykdysadyýetinden soňky jemgyýetçilik önümçiliginiň tapgyry bolan postbilim ykdysadyýeti diňe bir täze döredilen bilimleriň önümçiden sarp edijä geçirilmegine däl, eýsem, önümçiniň intellektiniň sarp edijiniň intellektine täsir etmegine esaslanar.

**«SEFI Habarçysy»
žurnaly****ISSN 2782–5086 (Print)
ISSN 2949–2432 (Online)****Neşir edýän redaktor:**Ýelena Gennadiýewna Sarýowa –
SEFI FDBE (Moskwa, Rossiya)
vestnik_fips@rupto.ru**Jogapkär kätip:**Anastasiya Aleksandrowna Lomakina –
SEFI FDBE (Moskwa, Rossiya)
vestnik_fips@rupto.ru**Rejeleme we kompýuter arkaly sahyapalaşdyrmak:****«gruppa PRsb» JÇJ:**Elmira Magomedeminowna Magomedowa,
Olga Ýyryewna Wolwaçewa,
Ýelena Aleksandrowna Gorškowa,
Anastasiya Sergeýewna Polomarenko,
Anastasiya Borisowna Dolženko**SEFI terjimeçisi:**Andrey Ýuryewiç Moskalenko
(esasy terjimeçi)**Foto:**Mordowiya Respublikasynyň
Baştutanynyň Habar gullugy;
Olesya Anatolýewna we Dmitriy
Wladimirowiç Başarowlar**Çap etme üçin gol çekilen:** 13.06.2024**Format:** 205x290 mm**Çap ediliş:** doly reňkli (offset, 4/4)**Mukdar:** 500 nusga. **Sargyt:** № 227**Neşirýat gullugy:**«Senagat eýeçiliginiň federal instituty»
Federal döwlet býujet edarasy
125993, Moskwa, Berežkovskaya köçesi, jaý 30, bina 1
G-59, GSP-3**“Bulletin of Federal Institute
of Industrial Property” journal****ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)****Managing editor:**Elena Tsareva –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru**Executive editor**Anastasia Lomakina –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru**Editing and Desktop publishing:****PRCB Group LLC:**Elmira Magomedova,
Olga Volvacheva,
Elena Gorshkova,
Anastasiya Polomarenko,
Anastasiya Dolzhenko**FIPS translator:**Andrey Moscalenko
(Lead Translator)**Photo:**Press service of the Head of
the Republic of Mordovia;
Olesya Basharova and Dmitry Basharov**Signed to print:** 13.06.2024**Format:** 205x290 mm**Printing:** full-colour (offset ink, 4/4)**500 copies; Order:** № 227**Printing house:**Federal State Budgetary
Institution “Federal Institute of Industrial Property”
Berezhkovskaya nab. 30–1, Moscow, G-59,
GSP-3, 125993, Russian Federation

HORMATLY OKYJYLAR, “SEFI HABARÇYSYNA” ÝAZYLMAGY UNUTMAŇ!

Abuna ýazylmak bilen, Siz intellektual eýeçilik baradaky iň täze maglumatlara we ýeketäk seljeriş maglumatlara hemişelik elýeterlilik gazanarsyňyz.

ABUNALYGYŇ UZALDYLMAGYNY ÝA-DA
ILKINJI GEZEK ABUNA ÝAZYLMA ÜÇIN SIZ
“ROSSIÝANYŇ ROÇTASY” ŞAHAMÇASYNDA
ÝA-DA KATALOGLAR ARKALY ONLAÝN
ÝAGDAÝDA AMALA AŞYRYP BILERSIŇIZ:

• “Rossiya habarlary”
www.pressa-rf.ru saýtda
Abuna indeksi: 85599

• “Kniga-Serwis”
www.akc.ru saýtda
Abuna indeksi: E 85599

Intellektual eýeçilik dünýäsinden
ähli iň täze habarlar:

 WKontakte
Rospatent

 WKontakte
SEFI